

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Jakab Éva egyetemi tanár, MTA doktora

A közösségi oldalak szolgáltatóinak jogi felelőssége

PhD értekezés

Készítette: dr. Németh Szabolcs

Témavezető: dr. Tóth András

Budapest

2020

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom sokéves támogatásukért és számtalan hasznos tanácsukért témavezetőmnek, dr. Tóth Andrásnak és dr. Grad-Gyenge Anikónak. Hálásan köszönök minden segítséget és útmutatást, amit kaptam tőlük jelen disszertáció megírásához.

Köszönöm továbbá a KRE ÁJK Doktori Iskolája vezetőinek, oktatóinak és munkatársainak, hogy munkájukkal és tanácsaikkal támogatták doktori tanulmányaimat.

Témavezetői ajánlás

A disszertáció témájának aktualitásához nem férhet kétség. A közösségi oldalak működésének komplex és átfogó jellegű, a jogtudomány szempontrendszer szerinti értékelésére ilyen terjedelemben a magyar nyelvű jogirodalomban nem került még sor. A szerző az egyes jogterületeken született hazai és nemzetközi szakirodalom eredményeit sikeresen szintetizálja, ahol szükséges, az egyes tudományos álláspontokat bemutatja és ütközteti.

Az értekezést olvasva egyértelművé válik, hogy a szerző hosszú ideje figyelemmel kíséri a témakör alakulását, megfelelő rálátással és kritikai szemléletmóddal rendelkezik a közösségi oldalak jogi szabályozása eredményeinek értékelését illetően. A szövegben a szerző álláspontja a dolgozatban felmerülő sarkalatos kérdésekben kirajzolódik.

A szerző a bevezető fejezetekben megfelelő megalapozást adja a későbbi, tudományterületek szerinti elemzésnek. Helyesen észleli, hogy a témakör komplex értelmezését megelőzően a közösségi oldalakkal kapcsolatosan nyújtott szolgáltatások során létrejövő jogviszonyrendszerek bemutatása, és a szolgáltató és felhasználó közötti felelősségi rendszert alapvetően befolyásoló felhasználási feltételek jogi természetének értelmezése elengedhetetlen. E két fejezetben a szerző tanúbizonyságot tesz arról, hogy rendszer-szemlélettel átlátja a témakör kiterjedését és megfelelő logikai megalapozottsággal tudja vizsgálatának fókuszát a jogterületenkénti elemzésre irányítani.

Az egyes jogterületek szempontjait részletező fejezeteinek és azok alfejezeteinek terjedelme és tartalma arányban áll a vizsgált kérdések jelentőségével és relevanciájával. Az egyes szerkezeti egységekben megfelelő terjedelemben és mélységben mutatja be a szerző a hazai és a nemzetközi – jellemzően európai közösségi – jogi forrásokat, a magyar és az EU-s esetjogot – néhány amerikai és uniós tagállami példával kiegészítve – és a jogtudomány művelőinek kapcsolódó álláspontjait. Az egyes szabályozási területek közötti szinergiák és ellentmondások feltárása adja a dolgozat tudományos értékének egyik legjelentősebb eredőjét.

Különösen értékes, és a témakör rendszerszintű ismeretét alátámasztó fejezete a dolgozatnak a jogterületenkénti elemzést követő két fejezet, melyek közül az első további osztályozás lehetőségeit villantja fel, a másik pedig jogelméleti kontextusban, meghatározó nemzetközi szakirodalmi források felhasználásával mutat rá az általa behatóan vizsgált

témakör létjogosultságával szembeni kritikai álláspontokra, ezzel reflektálva a modern technológiák jogi szabályozásával kapcsolatos alapkérdésekre.

A szerző látszólag nem volt könnyű helyzetben, ahogy erre a dolgozat bevezető fejezetében rá is mutat: a témakör folyamatosan változó, sokszor politikai és gazdasági folyamatok által is jelentősen befolyásolt természete okán némiképp eltérő kutatómunkát igényelt a szabályozás és a joggyakorlat bemutatása, mint más, klasszikusabb témakörök esetében. E folyamatos változás indokolja az örök érvényű igazságok megfogalmazása helyett az összefoglaló fejezet után egy prognózisokat számba vevő további fejezet beillesztését.

A dolgozat megfelel a doktori értekezéssel szemben támasztott formai követelményeknek.

Tekintettel arra, hogy a dolgozat a magyar szakirodalomban elsőként tesz kísérletet arra, hogy a teljesség igényével, átfogó jelleggel szintetizálja mindazt, amit napjainkban a közösségi oldalak működésével kapcsolatos jogi kérdésekről tudunk Magyarországon, meglátásom szerint alkalmas arra, hogy a jövőben a témakörrel kapcsolatos kutatások és tudományos munkák kiindulópontja legyen.

Az értekezést műhelyvitára alkalmasnak találom, és annak benyújtását támogatom.

dr. Tóth András
tanszékvezető
egyetemi docens
KRE ÁJK

Tartalomjegyzék

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	2
TÉMAVEZETŐI AJÁNLÁS	3
TARTALOMJEGYZÉK	5
I. BEVEZETÉS.....	8
I.1. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁNAK AKTUALITÁSA	8
I.2. A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI ÉS FOLYAMATA	10
I.3. A KUTATÁS MÓDSZEREI ÉS „HIPOTÉZISEI”.....	11
I.4. AZ ÉRTEKEZÉSHEZ FELHASZNÁLT FORRÁSOKRÓL	14
I.5. AZ ÉRTEKEZÉS SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE ÉS ANNAK INDOKAI	16
I.6. A KÖZÖSSÉGI OLDALAK FOGALMA ÉS KIALAKULÁSUK	18
II. A KÖZÖSSÉGI OLDALAK MŰKÖDÉSE SORÁN LÉTREJÖVŐ JOGVISZONYRENDSZER.....	23
III. A KÖZÖSSÉGI OLDALAK FELHASZNÁLÁSI FELTÉTELEINEK JOGI MINŐSÍTÉSE	26
III.1. A JOGI MINŐSÍTÉS RELEVANCIÁI	26
III.1.1. JOGHATÓSÁG	27
III.2. FOGYASZTÓI SZERZŐDÉS.....	30
III.3. ÁLTALÁNOS SZERZŐDÉSI FELTÉTELEK.....	32
III.5. TÁVOLLÉVŐ FELEK KÖZÖTT LÉTREJÖTT SZERZŐDÉS	33
III.6. ÖSSZEGZŐ MEGÁLLAPÍTÁSOK A KÖZÖSSÉGI OLDALAK FELHASZNÁLÁSI FELTÉTELEINEK JOGI MINŐSÍTÉSÉRŐL	34
IV. A KÖZÖSSÉGI OLDAL SZOLGÁLTATÓK JOGI FELELŐSSÉGÉNEK DIMENZIÓI.....	35
IV.1. ALKOTMÁNYJOG	37
IV.1.1. A SZÓLÁS- ÉS VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGÁVAL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEKRŐL ÁLTALÁBAN	38
IV.1.2. AZ ONLINE GYŰLŐLETBESZÉD	40
IV.1.3. FACEBOOK TARTALOMSZŰRÉSI GYAKORLATA ÉS ANNAK ÉRTÉKELESE.....	44
IV.1.4. AZ EURÓPAI UNIÓ JOGELLENES ONLINE TARTALMAK SZŰRÉSÉRE VONATKOZÓ SZABÁLYOZÁSA.....	51
IV.1.5. A FAKE-NEWS PROBLÉMAKÖR ÉS SZABÁLYOZÁSA	58
IV.1.6. A SZŰRŐBUBORÉK-HATÁS.....	66
IV.1.7. ÖSSZEGZÉS	68
IV.2. MÉDIAJOG	70
IV.2.1. A MÉDIASZABÁLYOZÁS HATÁLYÁNAK VIZSGÁLATA A KÖZÖSSÉGI OLDALAK VONATKOZÁSÁBAN	71
IV.2.2. AZ EURÓPAI UNIÓ MÉDIAJOGI SZABÁLYOZÁSI KERETE.....	73
IV.2.3. A NÉMET NETZDG	74

IV.2.4. ÖSSZEGZÉS	80
IV.3. POLGÁRI JOG	81
IV.3.1. A POLGÁRI JOGI RELEVANCIÁK ÁTTEKINTÉSE	81
IV.3.2. ÖSSZEGZÉS	85
IV.4. SZERZŐI JOG	86
IV.4.1. A NYILVÁNOSÁGHOZ KÖZVETÍTÉS FOGALMI KERETEI	87
IV.4.2. A KÖZVETÍTŐ SZOLGÁLTATÁST VÉGZŐK FELELŐSSÉGE	89
IV.4.3. A SZOLGÁLTATÓK FELELŐSSÉGE A SZERZŐI JOGOK MEGSÉRTÉSE ESETÉN TÖRTÉNŐ POLGÁRI JOGI JOGÉRVÉNYESÍTÉS SORÁN	91
IV.4.4. AZ ÚJ EURÓPAI SZERZŐI JOGI IRÁNYELVRŐL	99
IV.4.5. AZ SZJT. MÓDOSÍTÁS TERVEZETÉNEK 2020. TAVASZI ÁLLAPOTÁRÓL.....	103
IV.4.6. ÖSSZEGZÉS	108
IV.5. BÜNTETŐJOG	109
IV.5.1. A KÖZÖSSÉGI OLDALAK SZOLGÁLTATÓINAK BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉGÉRŐL ÁLTALÁBAN	110
IV.5.2. ÖSSZEGZÉS	111
IV.6. ADATVÉDELMI JOG.....	112
IV.6.1. A KÖZÖSSÉGI OLDALAK SZOLGÁLTATÓI MINT GDPR SZERINTI ADATKEZELŐK	113
IV.6.2. A GDPR SZERINTI KÖTELEZETTSÉGEKRŐL RÖVIDEN	115
IV.6.3. A CAMBRIDGE ANALYTICA ÜGY.....	117
IV.6.3.1. ELŐZMÉNYEK	117
IV.6.4. A MAGYAR ADATVÉDELMI HATÓSÁG EDDIGI GYAKORLATA	125
IV.6.5. AZ INFOTV. 25.§-A	128
IV.6.6. ÖSSZEGZÉS	133
IV.7. VERSENYJOG	135
IV.7.1. AZ ADAT MINT A PLATFORM-ALAPÚ DIGITÁLIS GAZDASÁG MŰKÖDÉSÉNEK MOTORJA	135
IV.7.2. AZ INGYENESSÉG ILLÚZIÓJA	138
IV.7.2. A GAZDASÁGI VERSENYHIVATAL ELJÁRÁSA A FACEBOOK IRELAND LTD.-VEL SZEMBEN.....	139
IV.7.3. FÚZIÓKONTROLL A KÖZÖSSÉGI OLDALAK SZOLGÁLTATÓIVAL SZEMBEN	152
IV.7.4. ERŐFÖLÉNNYEL VISSZAÉLÉS.....	154
IV.7.5. ÖSSZEFOGLALÁS	155
IV.8. FOGYASZTÓVÉDELMI JOG	156
IV.8.1. AZ INGYENESSÉG ILLÚZIÓJÁNAK FOGYASZTÓVÉDELMI RELEVANCIÁI.....	157
IV.8.2. A MAGYAR FOGYASZTÓVÉDELMI SZABÁLYOZÁS KÖZÖSSÉGI OLDALAK MŰKÖDÉSÉVEL KAPCSOLATOS RELEVANCIÁI.....	157
IV.8.3. AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2019/2161 IRÁNYELVE.....	160

IV.8.4. A NEMZETI FOGYASZTÓVÉDELMI HATÓSÁGOK KOORDINÁLT FELLÉPÉSE A KÖZÖSSÉGI MÉDIA PLATFORMOKKAL SZEMBEN	164
IV.8.5. AZ ÚN. „TISZTESSÉGESSÉGI” RENDELET	164
IV.8.6. ÖSSZEGZÉS	167
V. TOVÁBBI OSZTÁLYOZÁSI LEHETŐSÉGEK	169
VI. A KÖZÖSSÉGI OLDALAK JOGI SZABÁLYOZÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL ÉS LÉTJOGOSULTSGÁRÓL	171
VII. ÖSSZEGZÉS	177
VIII. PROGNÓZIS	183
VIII.1. DIGITAL SERVICES ACT	184
VIII.2. FACEBOOK OVERSIGHT BOARD.....	190
VIII.3. PROGNÓZIS A MAGYAR SZABÁLYOZÁSRÓL	192
VIII.3. ÖSSZEGZÉS	193
IRODALOMJEGYZÉK.....	196
SUMMARY	217

I. Bevezetés

I.1. Az értekezés témájának aktualitása

Néhány évvel ezelőtt egy tanulmányom bevezetőjében úgy fogalmaztam: már-már karakterpazarlásnak tűnhet a közösségi oldalak társadalmi jelentőségét hangsúlyozni a XXI. század első évtizedének vége felé. Jelen sorok leírásakor, 2020 végén immáron minden kétséget kizáróan kijelentő módra cserélhető korábbi gondolatmenetem óvatos feltételes megfogalmazása. A közösségi oldalak nem csak mindennapjaink részévé váltak – így például az információk áramlásának elsődleges platformjaiként a híreket rajtuk keresztül fogyasztjuk, ismerőseinkkel a kapcsolatot az e platformokhoz tartozó kommunikációs alkalmazásokon keresztül tartjuk – de a tudományos diskurzus is jelentős érdeklődést tanúsít immáron a közösségi média *hot topic*-jának irányába. Ezen állításomat alátámasztja, hogy a Magyar Tudományos Művek Tárának (MTMT) keresőjébe a „közösségi oldal” keresőszavakat beütve 109 db találatot, a „social media” kifejezésre 413 db találatot, a „Facebook”-ra pedig 270 db találatot listáz ki a rendszer.¹ Ezzel szemben viszont jelen pillanatban egy magyar jogszabály sem tartalmazza a „közösségi oldal” vagy „közösségi média” kifejezéseket², így megállapítható, hogy az ezen online platformok használatának széleskörű elterjedésével járó társadalmi jelenségek nem szivárogtak még be a kodifikáció szövetébe, így véleményem szerint bőven van még teendője a jogtudománynak e területen. A megfogalmazandó és megválaszolendő kérdések száma pedig temérdek, ahogy azt a jelen disszertációban részletesen be kívánom mutatni.

Jelen értekezés előzményének azon 2013-ban kezdődő – később OTDK pályaműben és szakdolgozatban összegzésre kerülő – kutatásom tekinthető, melynek tárgya a természetes személyek online adatainak halál után jogi sorsának kérdésköre volt. E témakör természetszerűleg nem kizárólagosan a közösségi oldalakon tárolt személyes adatok körét érintette, de már akkor is kiemelt jelentősége volt az ezen platformokra feltöltött adatok jogi sorsának rendezésének.

A korábbi kutatás kezdetén a tételes információgyűjtést megelőzően rengeteg munkaórát volt szükséges arra fordítani, hogy legalább külföldi, internetes forrásokat felleljek, mivel a témakörben magyar nyelvű, nyomtatott vagy online szakirodalom lényegében nem létezett. E kezdeti ponton hajlamosabb voltam az internetet a vadnyugathoz hasonló „törvényen kívüli” szféraként aposztrofáló álláspontokkal egyetérteni, de legalább elismerni az analógia mögötti logika létjogosultságát.³ Nagy utat tett meg ezen állapottól az emberiség és a jogtudomány addig a

¹ Keresés időpontja: 2020.12.11.

² Összehasonlításképp: például a norvég jogrendszer három, jelenleg hatályos jogszabálya tartalmazza a „közösségi média” kifejezést, míg az Egyesült Királyságban kettő jogszabály, míg a hollandban tizenhat jogszabály. (Keresés időpontja: 2020.06.24.)

³ A szabályozás mértékével kapcsolatos kérdéseken túl azonban kétségtelen, hogy jelen formájában is az internet napjainkban a véleménynyilvánítás szabadsága gyakorlásának legszélesebb körben elérhető felülete. Emellett Szűts Zoltán megállapítása szerint az egyenlő esélyeket legnagyobb mértékben biztosító nyilvános tér az internet, mely a leghatékonyabban alkalmas a társadalmi különbségek eltüntetésére. Szűts Zoltán: Online – Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei. Wolters-Kluwer, Budapest, 2018. p. 329.

pillanatig, amikor Mark ZUCKERBERG, a Facebook alapítója és ügyvezetője a The Washington Postban közölt véleménycikket a közösségi média jogi szabályozásának szükségességéről.⁴ A jelen értekezés végén összegzett felhasznált irodalom jegyzéke is tanúbizonyságát adja annak, hogy napjainkra a jogtudomány egyes képviselői is arra érdemesnek találták és vizsgálatuk fókuszába helyezték az általam doktori tanulmányaim során kutatott kérdéskör egyes részeleit.

A kutatók részéről már a közösségi média szélesebb körben történő elterjedésével párhuzamosan fogalmazódtak meg kérdések a közösségi oldalak, mint speciális, látszólag jogágakon átívelő, a XXI. század technikai vívmányainak sajátosságait magukon hordozó komplex szolgáltatások kapcsán. Erre utal az általam fentiekben hivatkozott adat is, mely alapján napjainkig immáron jelentős számban születtek különböző tudományterületek kutatói által publikációk, melyek tárgya valamely mértékben átfedést mutat a közösségi oldalak témakörével. Ezen tudományos publikációk egy jelentős része jogtudományi témakörben született. A tudományos diszkusszió résztvevőivel szemben ezen online platformok felhasználói részéről csak viszonylag későn, a nagy nyilvánosságot kapó, és a szolgáltatók információs-, valamint gazdasági túlhatalmával összefüggésben felmerülő anomáliák⁵ vezettek felismeréshez és jogtudatosabb hozzáálláshoz. A közösségi oldalak tömegtermékké válása törvényszerűen felszínre hozott több olyan feszültséget is ezen webes platformok és a hozzájuk tartozó applikációk működése kapcsán, amelyek egyre sűrűbb, széles nyilvánosság elé kerülése bizonyos kritikai szemléletet alakított ki mind a szabályozó hatóságok és közjogi entitások, mind a jogalanyok (*userek*), sőt – ahogy a fentiekben utaltam rá – immár maguk a szolgáltatók részéről is.⁶

A téma aktualitását nem áll szándékomban túlhangsúlyozni, tekintettel arra, hogy álláspontom szerint vitán felül áll, hogy a közösségi média platformok használata napjainkban az átlag jogalanyok hétköznapi életének részévé vált, az ifjabb generációk számára pedig evidencia az ezeken való jelenlét és kommunikáció. Ezzel párhuzamosan az idősebb generációk számára is egyre elkerülhetetlenebb a regisztráció, amennyiben egyes szolgáltatásokat igénybe kívánnak venni, egyes kommunikációs csatornákhöz hozzá kívánnak férni. Bizonyos közösségi oldalak felhasználóinak száma sok esetben a Föld legnépesebb országainak lakosságával vetekszik.⁷ A közösségi média platformok életünk egyre több szegmensébe, ezzel párhuzamosan pedig egyre több piacra törnek be, gondoljunk csak arra, hogy napjainkra e szolgáltatások eredeti célja – ti.

⁴https://www.washingtonpost.com/opinions/mark-zuckerberg-the-internet-needs-new-rules-lets-start-in-these-four-areas/2019/03/29/9e6f0504-521a-11e9-a3f7-78b7525a8d5f_story.html?noredirect=on&utm_term=.36d6bb2c37b8 (letöltés ideje: 2019.04.05.)

⁵ Így például az értekezés IV.6.3. pontjában részletes bemutatott Cambridge Analytica-ügy, vagy a Facebookot ért eredményes hackertámadások, melyekről szintén rendszeresen beszámol a sajtó (például: <https://www.bbc.com/news/technology-51424352>; letöltés ideje: 2020.06.24. vagy <https://www.nytimes.com/2018/09/28/technology/facebook-hack-data-breach.html>; letöltés ideje: 2020.06.24.)

⁶ Hogy a szolgáltatók részéről mennyire legitím és őszinte ezen igény a szabályozást illetően, arról a későbbiekben részletesen szövegek.

⁷ 2020. első negyedében a Facebook felhasználóinak száma kb. 2,6 milliárd fő, amely megközelítőleg megegyezik Kína és India, a Föld legnépesebb országának együttes lakosságával. Megjegyzés: e statisztika nem vizsgálja az álprofilokat és profil-duplikációkat.

online kapcsolattartás olyan személyekkel, akikkel a való életben is valamilyen minőségű személyes ismeretség köt össze – mellé mennyi kiegészítő információ, funkció és sallang társult, valamint hogyan változott át az eredeti funkciójuk valami egészen mássá.⁸

I.2.A kutatás célkitűzései és folyamata

A kutatásnak két kifejezett célkitűzése volt.

Egyrészt célom átfogó képet adni a közösségi oldalak szolgáltatóinak jogi felelősségéről a kézirat lezárásának pillanatában. E kép nem kizárólag „átfogó”, de pillanatnyi is. A technológiai fejlődés és a jog „versenyfutása” évszázadokra tekint vissza, klasszikus tankönyvi példája a korábban lovaskocsikra alkotott közlekedési szabályok alkalmazhatóságának problematikája az automobilon azok megjelenésekor. E jelenség a számítástechnikai eszközök fejlődése és az internet funkcióinak alakulása során még szélsőségesebb formákat öltött⁹. Ennek kitűnő példája a jelen értekezés alapjául szolgáló kutatás során szerzett tapasztalat, mely szerint a doktori képzés négyéves periódusa alatt is annyi változás következett be mind a közösségi oldalak használatának társadalmi funkciójában, mind a jogtudomány és különösen egyes jogalkotó entitások attitűdjében, amelyek nem tették lehetővé az értekezés folyamatos összeállítását, szövegezését. Így – elkerülendő Sziszüphosz sorsát – az ismeretanyag folyamatos gyűjtése, tanulmányozása és naprakészen tartása volt elsődleges munkamódszerem, a felhalmozott ismeretek rendszerezésére és szintetizálására pedig időben minél koncentráltabban kellett sornak kerülnie abból a célból, hogy a kézirat lezárásának pillanatában a lehető leghatályosabb és naprakészebb legyen a szöveg.¹⁰ Az előzőekben hivatkozott, elő-kutatásként bemutatott 2013-ban kezdődött munka során készült összefoglaló dolgozat pedig kifejezetten jogtörténeti jelleggel vértéződött fel az eltelt alig hét éves periódus során, azt visszaolvasva kevés mai napig releváns megállapítást fedezhetünk fel a konkrét jogi környezet állapotára vonatkozóan.

Másrészt a kutatás célkitűzése a bemutatott jogforrások és tudományos álláspontok értékelése, egyes esetekben jelentőségük szükség szerinti hangsúlyozása, máskor velük szemben ellenérvek megfogalmazása, ezek útján pedig a rendelkezésre álló ismeretanyagban fellelhető tendenciák, egyirányúságok, valamint ellentmondások detektálása és kiemelése. Különösen a kodifikáció szintjén is megjelenő jogalkotói akaratok és attitűdök, valamint szándékokban fellelhető közös vonások és különbségek rendszerszintű értékelését kívánom jelen értekezés tudományos értékének emelésének eszközeként használni, bízva erőfeszítéseim sikerességében.

⁸ A Floridai Legfelsőbb Bíróság például 2018. november 15-i ítéletében a *Law Offices of Herssein & Herssein, P.A. v. United Services Automobile Association* ügyben hozott ítéletében kimondta, hogy a Facebookon való ismertség nem minősülnek a szó „hagyományos” értelmében vett barátságának és a felhasználók akár számukra teljesen idegenekkel is kerülhetnek ilyen módon kapcsolatba. <http://blog.wcmlaw.com/wp-content/uploads/2018/11/Law-Offices-of-Herssein-and-Herssein-PA-et-al.-v.-United-Services-Automobile-Association.pdf>; (letöltés ideje: 2019.04.12.)

⁹ Az analógiát folytatva: a korai internet és a jelenlegi hálózatok fejlettsége és sebessége között arányaiban jóval nagyobb a különbség, mint a lovaskocsik is a jelenleg készülő autók közötti sebességkülönbség.

¹⁰ Így is jelentős fejlemények következtek be a kézirat véglegesítése során, melyek a VIII. fejezetben kerülnek tárgyalásra részletesen.

A kutatás folyamata során természetesen kialakult részemről a témakörrel szemben egy kritikai attitűd, melynek eredményeképp akár egy harmadik célkitűzést is megnevezhetünk, ez pedig azon álláspontok bemutatása és értékelése, melyek középpontjában a szkepticizmus áll az általam vizsgált közösségi oldalak szolgáltatóival szemben alkalmazható, jogi jellegű szabályozás hatékonyságával szemben. E gondolatkör általam legértékesebbnek ítélt érveit és állásfoglalásait az értekezés VI. fejezetében mutatom be részletesen.

Idealisztikus célként kitűzhetném magam elé azon kérdések megválaszolását, mint hogy

- „Kell-e jogalkotási eszközökkel szabályozni a közösségi oldalakat?” vagy
- „Ha kell, lehet-e jogi eszközökkel a közösségi oldalak mögött álló nagyvállalatokkal szemben hatékonyan fellépni?”

Ezen kérdésekben a jogtudomány művelői közötti vita nem jutott nyugvópontra, így én sem veszem magamra az ezen kérdések megkérdőjelezhetetlenül végérvényes megválaszolásának feladatát. Sokkal inkább céloom az egyes érvek, és a mögöttük álló tudományos és gyakorlati megfontolások bemutatása, ezek felhasználásával pedig a tudományos diskurzus egy olyan saját véleménnyel történő gazdagítása, mely a feldolgozott és szintetizált ismeretanyag révén kellő megalapozottsággal bír.

Ismereteim szerint jelen értekezés az első átfogó jellegű, magyar nyelven megjelent tudományos munka, melynek szándéka a jelen fejezetben rögzített célkitűzések mentén a közösségi oldal-szolgáltatók jogi felelősségének teljes spektrumú bemutatása és elemzése. Semmiképp sem áll szándékomban saját magam számára szobrot állítani, így a jelen értekezés kapcsán csupán annyit kívánok megjegyezni továbbá, hogy reményeim szerint e dolgozat hasznos forrása lesz a jövőben további, a közösségi oldalak működésének egyes aspektusait részletes jogi vizsgálat alá vonó kutatásoknak. Átfogó jellegéből fakadóan a vizsgált kérdéskör rendszerszerű értelmezéséhez kívánok hozzájárulni, bízva abban, hogy a jelen dolgozatban foglaltak mind a közeljövő aktualitásokra fókuszáló tudományos munkájának, mind a távoli jövő korunkra visszatekintő jogtörténeti értekezéseinek sikeréhez legalább egy-egy lábjegyzetként hozzá tud járulni.

I.3. A kutatás módszerei és „hipotézisei”

A kutatási téma előzőekben tárgyalt különlegességére és állandó változására figyelemmel nem áll módomban hézagmentesen kijelölni azon klasszikus jogtudományi kutatási módszereket, amelyek mentén a közösségi oldalak szolgáltatóinak jogi felelősségét vizsgálat alá vontam. Az értekezésben bemutatásra kerülnek különböző jogrendszerek tételes jogi megoldási, azonban ezek minden esetben egy konkrét társadalmi problémára, illetőleg jelentésre koncentrálnak kívánják a jogalkotói szándéknak megfelelő hatást elérni. Mögülük sok esetben hiányzik a koncepció és a tudományos megalapozottság, így viszont nehezen tudok eleget tenni a komparatiztikai módszer hézagmentes

megvalósítása valamennyi feltételének. Ettől függetlenül az előzőekben vázolt célkitűzéseim változatlanok az egyes kodifikációs megoldások összehasonlítása kapcsán, ezen túl pedig szintén vizsgálat alá kívánom vonni a legnagyobb közösségi oldal szolgáltatója, a Facebook által megalkotott „belső” szabályzat egyes megoldásainak relációját a tételes jogi normák rendelkezéseivel.

Ehelyütt szintén relevanciája van Konrad ZWEIGERT¹¹ nyomán a funkcionalizmus módszerét idéznem, tekintettel arra, hogy az általam vizsgált jogi jellegű szabályozások kapcsán a kritika elsődleges táptalaja azok érvényesíthetőségének kérdése, vagyis esetünkben az, hogy a jogalkotók által adott társadalmi problémára válaszként megalkotott tételes jogi szabályokat mennyiben tartják be a szabályozás személyi hatálya alá eső szolgáltatók, valamint a jogkövető magatartás elmulasztása esetén milyen szankciórendszer áll a jogalkalmazó entitások rendelkezésére, és az mennyire hatékony. Erre tekintettel merül fel minden tételes jogi instrumentum esetében a kérdés, hogy az mennyiben képes betölteni a jogalkotó által neki szánt funkciót? Az e módszertan alapján elért esetleges megállapítások további szűrőn keresztül is vizsgálat alá eshetnek, hiszen sok esetben a jogalkotói fellépés e multinacionális nagyvállalatokkal szemben élénk politikai színezetet is kap.

A kutatás módszereként tehát nem áll módomban kijelölni egy klasszikus metódust vagy elméletet sem, vizsgálatom során azonban az előző fejezetben meghatározott célkitűzéseket szem előtt tartva egyfajta hibrid módszerként alkalmazom mind a jogösszehasonlító, mind a funkcionalizmus vizsgálatának eszköztárát.

Vizsgálatom időbeli spektruma továbbá igen szűk a klasszikus jogintézményeket vizsgáló jogtudományi munkákéhoz képest: ugyan röviden szót ejtek az internet szabályozásával kapcsolatos korai kihívásokról, de a konkrét vizsgált kérdéskör kapcsán a kézirat lezárását megelőző mintegy egy évtizedet értekelem, tekintettel arra, hogy ugyan például a Facebook 2004-ben, az első „klasszikus” magyar közösségi oldalként funkcionáló iWiW¹² pedig 2002-ben indult, de a közösségi oldalak szolgáltatóira, mint speciális attribútumokkal rendelkező jogalanyokra szabott jogalkotásra vonatkozó igény ezen kommunikációs platformok társadalmi jelentőségének növekedésével és világszintén történő elterjedésével párhuzamosan a XX. század második évtizedében jelent meg hangsúlyosan a tudományos és a mindennapi közbeszéd szintjén egyaránt. Amint arra a dolgozatban rávilágítok, a társadalmi hatás mellett kiemelt tényező volt ezen vállalkozások üzleti modelljének átalakulása is, amely immáron egyes jogterületek – különösen

¹¹ Konrad ZWEIGERT – Hein KÖTZ: Introduction to Comparative Law, Oxford, Clarendon Press, 1992, és a módszer lényege. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/identitasszocikk_minta.pdf (letöltés ideje: 2020.07.27.)

¹² Egy rövid lábjegyzet erejéig meg kell emlékezni az iWiW-ről mint a legsikeresebb magyar közösségi oldalról. A platform 2020-ban indult eredetileg WiW (Who is Who) néven, majd 2005-től lett belőle iWiW (international Who is Who). Az iWiW 2005 és 2010 között a leglátogatottabb magyar weboldal volt. Legjelentősebb különbsége a Facebookhoz képest működését és funkcióját tekintve, hogy az iWiW-en elvégezhető műveletek limitáltak voltak, illetve, hogy a regisztráció egy már regisztrált felhasználó meghívása alapján történhetett. Érdekesség továbbá, hogy az oldal 2008-ban elérte a 4 millió tagot, és még 2010 végén is több magyar internetező használta az iWiW-et, mint a Facebookot, holott utóbbi magyar nyelvű szolgáltatása már 2008-ban elindult. Szűts i.m. 332-333.

versenyjog, adatvédelmi jog, fogyasztóvédelmi jog – a korábbiaknál szorosabb „együtműködésére” egyes szolgáltatói magatartások komplexebb jogi vizsgálatát és minősítését tette szükségessé.

A fenti körülmények és lehetőségek mérlegelését követően szükségessé vált döntést hoznom a vizsgálat módszeréről, amely egyúttal meghatározta, hogy milyen szerkezeti felépítésben és logika rend szerint rögzítem kutatásom eredményeit. Miután kikristályosodott, hogy vizsgálatom fókuszát a közösségi oldalak működése kapcsán az ezen platformokat üzemeltető szolgáltatók jogi felelősségére kívánom helyezni, szükségessé vált a témakör kapcsán felmerülő valamennyi aspektus feltárása, és a kodifikáció, valamint a tudományos diskurzus aktuális helyzetének feltérképezése. Mivel a szolgáltatók jogi felelősségének több, eltérő jelentőségű és színezetű aspektusát találtam, melyek kapcsán a jogtudomány egyes képviselői is csak limitáltan, adott kérdéskörre szorítkozva nyilvánultak meg, így úgy döntöttem, hogy kutatásom szervező elve a teljesség igénye lesz a közösségi oldal szolgáltatók jogi felelősségének teljes spektrumának bemutatásával. Fenntartva a jogot azonban arra, hogy az egyes részletkérdéseket relevanciájukhoz és jelentőségükhöz igazodó terjedelemben és mélységben tárgyaljam. A témakör feldolgozásának módszere tehát a „rendszerintézmény elemzés” lett, értve ez alatt az egyes jogterületek vonatkozó szabályainak – legyenek azok kifejezetten a közösségi oldalakra vonatkozók, vagy analógia útján alkalmazhatók – jogterületről jogterületre történő feltárása, elemzése, a kapcsolódó szakirodalom feldolgozása, saját megállapítások megfogalmazása és mindezen tudásanyag szintetizálása. Külön figyelmet igényelt az egyes jogterületek és a közösségi média működése kapcsán felmerülő kérdéskörök közötti kapcsolat, párhuzamosság vagy ellentmondás detektálása és bemutatása. Álláspontom szerint ezen „rendszerintézmény elemzés” szolgáltatja a leghatékonyabb eszközt az előző fejezetben megfogalmazott célok eléréséhez és eredményez egy olyan koherens, logikusan felépített és a témakört minden lényegi aspektusából bemutató szöveget, mely elkészítését célunkként tűztem ki doktori tanulmányaim kezdetén.

Hipotézisek felállítására szintén szűk a mozgástér a jelen értekezés keretein belül, tekintettel azon jelentős számú bizonytalan változóra, amely a közösségi oldalak működése és a jogi válaszok megfogalmazása során felmerül. Kényszerből nem kívántam felállítani hipotéziseket, különös tekintettel arra a körülményre, hogy jelen értekezés célja nem egy évtizedekre vagy évszázadokra visszatekintő jogintézmény értékelése vagy egyes jogkérdéseikben a bírósági gyakorlat átfogó analízise – mivel kis túlzással kijelenthető, hogy bírói gyakorlat jelen pillanatban nem létezik az általunk vizsgált kérdéskör tekintetében –, hanem egy, jogtudományi mércével rövid ideje a jogi vizsgálat és gondolkodás tárgyát képező kérdéskör eddigi eredményeinek értékelése és jövőbeli irányával kapcsolatban óvatos prognózisok felállítása.

I.4. Az értekezéshez felhasznált forrásokról

Az értekezés érdemi részének kifejtése előtt mindenképpen szükségét érzem a dolgozat témájának a fentiekben említett specifikumaira tekintettel a felhasznált tudományos és egyéb források kapcsán néhány körülményre felhívni a figyelmet. Ezen megállapítások természetesen nem feltételezik azt, hogy a dolgozat elkészítése során ne lett volna elsődleges vezérlőelv és minimumkövetelmény részéről a tudományos igényesség és valamennyi megfogalmazott állítás tényekkel történő alátámasztása. Éppen ellenkezőleg: arra kívánok utalni, hogy a témakör vizsgálata során, a fentiekben bemutatott célkitűzések kompromisszummentes megvalósítása és egy minden elemében naprakész, különböző tudományos álláspontokat bemutató szöveg kialakítása volt a cél, amely a vizsgálat tárgyát képező technológiai és jogi kérdések folyamatos, – egymásra hatva is történő – változása okán bizonyos tekintetben eltérést tett szükségessé a „klasszikus” jogintézményeket vizsgáló kutatói attitűdökhöz képest.

Ehelyütt elsőként utalni kívánok arra, hogy jelen értekezés témája – ti. a közösségi oldalak szolgáltatóinak jogi felelősségének jogtudományi szempontból történő vizsgálata – nem rendelkezik olyan hosszú időt felölelő tudományos diskurzussal és szakirodalommal, mint azon más, jogtudományi témában született doktori értekezések, melyek a jogrendszerünkben régóta létező, klasszikus jogintézményekkel kapcsolatos kutatások megállapításait összegzik. Ezen kutatási specifikumnak természetesen nem csak fonákja, de színe is létezik: ugyan kisebb számú tudományos mű áll rendelkezésre, azok azonban kurrensak, naprakészek és a téma folyamatos változása egyes kutatókat is álláspontjuk időről-időre történő felülvizsgálatára ösztönzi. E korrekciós lépések, és az ezek mögött meghúzódó tudományos megfontolások pedig sok tanulsággal szolgáltak a munka során. Első olvasatra kissé furcsának tűnhet, de mindenképp ki kívánom emelni annak a körülménynek a kutatásra gyakorolt pozitívumát is, hogy az általam vizsgált témakörök kutatói szinte kivétel nélkül aktívan publikáló kortársak. Így lehetőség volt többükkel személyes vagy online kapcsolatfelvétellel, tudományos eseményeken történő találkozásra, egyúttal olyan szakmai diskurzus folytatására, amely minden esetben gyümölcsöző eredményeket hozhat egy fiatal kutató számára. Ezúton köszönetet kívánok nyilvánítani minden magyar vagy külföldi szerzőnek, aki tanácsaival, véleményének közvetlenül részemre történő kifejtésével újabb és újabb rétegekkel gazdagította kutatásomat és gondolkodásomat. Így bár kevesebb szakirodalom áll rendelkezésemre, mint például az ági öröklés szabályainak jogtörténeti alakulását vagy a választójog alapjogi tartalmát vizsgáló kutatóknak, de megvolt azon előnyöm, hogy „valós időben” bekapcsolódhattam az általunk vizsgált téma tudományos diskurzusába.

A fentiek okán elképzelhető, hogy mennyiségre a felhasznált tudományos források száma elmarad egyes, például jogtörténeti tárgyú értekezésektől, illetőleg az egyes tudományos munkák az átlagostól eltérően gyakrabban, többször kerülnek idézésre. Szintén a téma természetéből fakadóan

a felhasznált források típusai sem mozognak ugyanazon a skálán, mint például egyes historikus jellegű művek.

Az idézett szerzők álláspontjára jellemző, hogy a közösségi oldalak szabályozása kérdésének tárgyalását sok esetben a „nulladik kilométertől” kezdik: szükség van-e egyáltalán jogi szabályozásra; megvalósítható-e hatékony jogi szabályozás? Az öröklési jog vagy büntető eljárási jog területén természetesen fel sem merülhetnek ilyen alapkérdések. A dolgozat célja a jogtudomány eredményeinek bemutatása és értékelése után kijelölni a lehetséges utakat a jog előtt, de – ahogy a fentiekben is jeleztem – feladatommak tekintem a kodifikáció-szkeptikus álláspontok bemutatását is, különös tekintettel arra, hogy egyes megállapítások létjogosultságával, a mögöttük húzódó logikai renddel nem tudok vitába szállni.

Tekintettel a tudományos források fentiekben ismertetett limitációjára és mélységére, külön kiemelését kívánok adni azoknak, melyek a legnagyobb segítséget nyújtották jelen értekezés összeállítására. Ezen tudományos munkák jelentőségét természetesen nem tudományos értékük okán kívánom nyomatékosítani, ezzel a külön nem említettekét degradálni. Csupán arra világítanék rá, hogy ezek akár témájuk, akár vizsgálati módszerük, akár a kutatás eredményeinek értékelése és végkövetkeztetések megállapítása során alkalmazott „attitűd” okán egyes aspektusaikban párhuzamosak az általam elvégzett munkával és levont következtetésekkel.

A kutatási módszer és a dolgozat szerkesztése kapcsán mintaként tértem újra és újra vissza DETREKŐI Zsuzsa 2016-os doktori értekezéséhez, mely *Paragrafusokkal a bitek ellen – Az internet szabályozásának elmélete és gyakorlata* címmel jelent meg a HVG-Orac Kiadó gondozásában. E mű témáját tekintve is máshová helyezte fókuszát, és a technológia hipergyors fejlődése okán az abban foglalt egyes releváns megállapítások nagy része is hatálytalan ár. Azonban a művet olvasva döntöttem értekezésem rendszertani felépítése mellett, egyúttal ezen tudományos szöveg kimunkáltsága és kompaktsága győzött meg arról, hogy lehetőség van egy jogterületeken és jogágakon átívelő szabályozási kérdéskört úgy bemutatni a teljesség – pillanatnyi – igényével, hogy az egy logikus felépítésű, megfelelő mélységű és tudományos értékű művet eredményez. Azzal a kikötéssel természetesen, hogy a téma kiterjedtsége és változóinak állandó alakulása okán a munkát nem lehet sohasem befejezettnek nyilvánítani, csupán abbahagyni a kutatást és a pillanatnyi aktualitás fenntartásával közzétenni.

Szintén hivatkoznom szükséges külön a TÓTH András és KLEIN Tamás által szerkesztett *Technológia jog – Robotjog – Cyberjog* című kötetre, mely 2018-ban jelent meg a Wolters-Kluwer Hungary gondozásában. A kötet az első magyar nyelven megjelent összegző munka, mely átfogó jelleggel kívánta tárgyalni a címben jelzett három rendkívül izgalmas szabályozási terület elméleti kérdéseit és mérlegét vonni az ezekre adható válaszok gyakorlati működésének. Különösen a Technológia jog című első fejezet adatvédelmi- és versenyjogi részei adtak iránymutatást a kutatás

során, valamint a Cyberjog című fejezetben tárgyalt, az online nyilvánosságot alkotmányossági vizsgálatnak alávető gondolatmeneteket hasznosítottam a közösségi oldalak szolgáltatóinak eljárása során felmerülő alapjogi kérdések értékelése során.

A POLYÁK Gábor által szerkesztett, 2020-as *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog – A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása* című kötet (HVG-ORAC) szintén egy sarokpontja volt kutatásomnak. A mű megjelenése egybeesett a disszertáció fejezeteinek első körös összefésülésével, így a kiváló szerzők által jegyzett, több éves kutatómunka eredményeit kimerítő tanulmányok remek alapot szolgáltattak az általam akár hónapokkal korábban írtak revíziójára, új aspektusok és feltárt források átnézésre és beemelésére a törzsszövegbe.

Mindenképp hivatkoznom szükséges továbbá ZÓDI Zsolt *Platformok, robotika és a jog – Új szabályozási kihívások az információs társadalomban* című, 2018-as munkájára (Gondolat Kiadó). A szerző tudományos műveiből kiolvasható világnézetét, a technológia szabályozása kapcsán képviselt álláspontját a magaméhoz közel állónak érzem, így az ebben a műben szintetizált, eltérő konkrét technológiák kapcsán megfogalmazott gondolatok nagyban formálták az általam vizsgált témakörhöz való hozzáállásomat és gazdagították az írott jogon túli kérdések vizsgálata során rendelkezésemre álló elméleti-filozófiai eszköztárat.

Az értekezés tárgyát képező téma aktualitásából és természetéből fakadóan több internetes forrás került felhasználásra és idézésre, mint más, klasszikus jogintézményeket célzó kutatások eredményeit bemutató dolgozatok esetében. A közösségi oldalak működése során bekövetkező egyes, a felhasználók széles körét érintő események és a szolgáltatók eljárása során felmerülő anomáliák nem kerülnek minden esetben külön feldolgozásra egyes tudományos munkákban, így ezek részleteinek elsődleges forrásai ezen internetes cikkek. Ezek a legtöbb esetben nem tudományos igényességgel dolgozzák fel az adott témát, de a dolgozattal együtt olvasásuk bővítheti az értelmezés lehetőségeit, és olyan részinformációkkal szolgálhatnak, amelyeket a dolgozat terjedelme nem bírt el. Az internetes források esetében igyekeztem az újságírás mindenkori sztenderdjei szerint működő, nagy múltú és reputációjú, nyomtatott formában is megjelenő, általam ténszerűség szempontjából megbízható forrásnak ítélt külföldi lapok közléseit hivatkozni. A magyar nyelvű cikkek esetén pedig a bennük foglalt információk forrásellenőrzését minden esetben elvégeztem.

I.5. Az értekezés szerkezeti felépítése és annak indokai

A jelen doktori értekezés szerkezetének kialakítása során két fő szempontot helyeztem középpontba. Egyrészt a kutatási téma aktualitása és specifikuma külön fejezetekben történő kifejtést igényelt. Míg a közösségi oldalak működésének és funkcióinak a jelenkor társadalmára gyakorolt hatásait a disszertáció első, a téma aktualitását tárgyaló fejezetében evidenciaként azonosítottam, az ezt követő fejezetben egy-egy, a kutatás szempontjából releváns aspektus

fénytörésében mutattam be a téma kapcsán véleményem szerint kiemelést igénylő relevanciáit. A kutatás során detektáltam, hogy a közösségi oldalak szolgáltatói felelősségének kérdésköre nem egy egységes téma, az egyes jogterületek eltérő relevanciával és jelentőséggel bírnak. Erre tekintettel nem volt lehetőség egységes fejezet-struktúra alkalmazására, hanem minden jogterület vonatkozásában külön-külön azonosítani kellett az alapvető jogi kérdéseket, az ezekre adott, a jogrendszer eltérő szintjén elhelyezkedő jogalkotói válaszokat, valamint számba venni a jogon túli relevanciákat, valamint a vonatkozó jogeseteket és megszületett releváns tudományos álláspontokat. E szervező elvek mentén került kialakításra a doktori értekezés szerkezete, mely az alábbiak szerint épül fel.

Az első, bevezetést tartalmazó fejezetet követően a disszertáció alapját képező kutatás részleteinek bemutatását, a közösségi oldalak fogalmának tisztázását, és a működésük során létrejövő jogviszonyrendszer elemzését végeztem el, majd az egyes jogterületek dimenziói szerinti vizsgálatra és bemutatásra került sor. Az egyes jogterületek tárgyalási sorrendjének indokairól és a közöttük lévő összefüggésekről röviden a IV. fejezetben esik szó. A már megszületett, vagy tervezett jogalkotói válaszok, és az ezekkel kapcsolatos joggyakorlat, valamint elméleti megfontolások elemzését követően egy fejezetet szenteltem azon alapkérdésnek, hogy egyáltalán szükség van-e a közösségi oldalak működésének kereteit jogi eszközökkel kijelölni, valamint milyen erre vonatkozó tudományos álláspontokat találtunk, azok közül mely nézeteket osztom. Végezetül a disszertáció végén összefoglalom a kutatás során elért eredményeket és igyekszem minél pontosabb megállapításokat tenni az általam feltárt álláspontok és szerzett ismeretek szintetizálása útján. A munka zárásaképp a jövőbe tekintve óvatos prognózisokat fogalmazok meg és a közeljövő vonatkozó jogalkotását és jogalkalmazását befolyásoló tényezőket tárgyalom röviden.

Fontos körülmény, hogy fókuszom kizárólag azon jogi kérdésekre korlátozódik, amelyek valamilyen formában érintik a közösségi oldalakat működtető szolgáltatók felelősségének kérdéskörét. Így bár rengeteg érdekes és aktuális téma kínálkozik a közösségi oldalak működése kapcsán, amennyiben egyes problémakörök középpontjában például a felhasználók közötti jogviszony áll, úgy arra nem állt módomban jelen értekezés keretei között kitérni. A figyelem középpontjában így végig a szolgáltatók maradtak, az ő felelősségük kapcsán azonban igyekeztem a kézirat lezárásakor számba vehető valamennyi dimenziót feltárni és bemutatni. Így részletesen bemutatásra kerültek a B2C (business-to-customer) jogviszonyok relevanciái, és ahol ennek külön jelentősége volt, ott kitértem a B2B (business-to-business) relációkra is (pl. a tisztességségi rendelet kapcsán).

I.6. A közösségi oldalak fogalma és kialakulásuk

Napjaink legnagyobb, legjelentősebb közösségi oldala vitán felül a – egyes vélemények szerint már az elektromos áram és ivóvíz ellátáshoz hasonlatosan közmű¹³ kategóriába tartozó – Facebook. Ezen axiómát a következőkben adatokkal kívánom alátámasztani mind a közösségi oldal felhasználóinak számára, mind annak gazdasági teljesítményére és pénzügyi erőforrásaira tekintettel.¹⁴

A Facebook közösségi oldal tulajdonosa a Facebook, Inc. amerikai technológiai vállalat, amelynek központja a kaliforniai Menlo Parkban található. A Facebookot Mark ZUCKERBERG, a Harvard College hallgatójaként alapította hallgatótársaival¹⁵. Az oldal 2004. február 4-én kezdte meg működését, akkor még a TheFacebook.com címen.¹⁶

2010 óta a Facebook Ireland biztosítja a Facebook Szolgáltatást az európai lakosok részére a www.facebook.com weboldalon keresztül a Facebook Szolgáltatás Jogi és Felelősségi Nyilatkozatával összhangban és értékesíti a Facebook hirdetési szolgáltatásokat. A Facebook Ireland egy Írországban nyilvántartásba vett, „*private limited company*” cégformában működő társaság, amely a Facebook International Operations Limited kizárólagos tulajdonában és annak közvetlen irányítása alatt áll. A Facebook International Operations Limited szintén egy Írországban bejegyzett társaság, amelynek végső anyavállalata az Amerikai Egyesült Államokban bejegyzett Facebook Inc. Bár a Facebook Ireland a Facebook cégcsoport tagja, az ír társasági jogi szabályok alapján elkülönült jogalanynak minősül, amely saját jogi személyiséggel bír. A magyar

¹³ Az Amerikai Legfelsőbb Bíróság *Packingham v. North Carolina* ügyben hozott ítéletben vont párhuzamot a Facebook, mint korunk legjelentősebb információforrása és a közművek attribútumai között. Erről bővebben lásd: ZÓDI Zsolt: *Platformok, robotok és a jog – Új szabályozási kihívások az információs társadalomban*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2018. (121.) Érdekeség, hogy a Legfelsőbb Bíróság döntésével ellentétben maga a Facebook rendelkezik úgy felhasználási feltételeiben, hogy olyan személy nem regisztrálhat, akit szexuális bűncselekményért elítéltek: <https://www.facebook.com/legal/terms/update> (letöltés ideje: 2018.12.07.)

¹⁴ A közösségi oldalak történeti előzményei kapcsán megemlítsérem, hogy nincs egységes álláspont a szakértők között arról, hogy mely webes szolgáltatás tekinthető az első közösségi oldalnak. SZÜTS Zoltán „pszeudoelőzményekről” ír az ún. bulletin board system-ek, így például a FidoNet kapcsán, hiszen ezeken a platformokon már születtek online felhasználói közösségek. Értelmezésében az első mai értelemben vett közösségi oldalnak az 1995-ben induló TheGlobe volt tekinthető, amelyre a regisztrált tagok tartalmakat posztolhattak és interakcióba kerülhettek egymással. Abban már valamivel könnyebb konszenzusos megállapítást tenni, hogy a közösségi oldalak forradalmát a 2003-ban induló, MySpace robbantotta ki, mely rövid ideig globálisan ismert és használt social media felület volt, ahogy erre Szüts is utal. Szüts i.m. 321-322.

¹⁵ A társalapítók: Eduardo SAVERIN, Andrew MCCOLLUM, Dustin MOSKOVITZ és Chris HUGHES. Az alapítás körüli anomáliák és a jogilag, valamint morálisan erősen vitatható körülményeknek több feldolgozása született, ezek közül kiemelérem: Ben MEZRICH: *Véletlenül milliárdos – Hogyan született a Facebook* (magyar kiadás: Athenaeum Kiadó, 2010, Budapest) vagy *The Social Network* (film, 2010, r.: David Fincher)

¹⁶ ZÓDI Zsolt frappáns megfogalmazása szerint a 2010-es évek elejére a digitális tér óriására és átláthatatlanná nőtt, erre tekintettel jelent meg és terjedt el a két legnépszerűbb online szolgáltatás. A felhasználók nem egy második, otthonos valóságban találták magukat, hanem az adatok, információk óceánjában. Ezen óceán végtelensége csak bizonyos szintig élvezhető, ezt követően mindenki konkrét helyekre akar eljutni, konkrét problémákat akar megoldani. Erre tekintettel az új digitális platformok egyik fő típusa a „világítótorony”, vagyis a keresőoldalak, legfőképp a Google lett, melyek segítenek eligazodni ezen az „óceánon”. A másik fő szolgáltatás pedig egy biztonságos helyet, egy „szárazföldet” biztosít, ahol otthonosan érezhetjük magunkat és barátaink körében lehetünk. Ez pedig a közösségi oldal, a Facebook lett. Zódi i.m. 55.

felhasználók és hirdetőik is a Facebook Ireland-del kerülnek szerződéses kapcsolatba például az oldalra történő regisztráció, illetőleg hirdetés elhelyezése során.¹⁷

Az oldal világszinten 2020. IV. negyedévében közel 2,7 milliárd olyan felhasználóval rendelkezett, akik legalább havonta egyszer használták az oldalt (alkalmazást)¹⁸, ezek közül mintegy 1,8 milliárd felhasználó volt napi szinten aktív¹⁹. 2020 novemberében a legtöbb Facebook felhasználóval rendelkező ország India 310 millió felhasználóval, ezen a képzeletbeli dobogón a második az Amerikai Egyesült Államok 190 millió fővel, míg a harmadik Indonézia 140 millió fővel²⁰. Kiindulva abból, hogy az általánosan elfogadott becslések szerint a bolygó népessége 7,5 milliárd ember felett van, és tekintetbe véve azt, hogy a 2,7 milliárd felhasználói fiók egy része nem valós személyhez tartozik vagy duplikáció, megállapíthatjuk, hogy statisztikailag minden negyedik ember a Földön regisztrálva van a közösségi oldalra²¹. A becslések szerint a magyar felhasználók száma a Facebookon 4,4 millió fő körül van napjainkban²². Az előzőekben meghatározott, általam jelen értekezés keretei között alkalmazott közösségi oldal fogalma alá eső platformok között a második legtöbb felhasználóval a Facebook tulajdonában lévő Instagram rendelkezik, a felhasználók száma világszerte 1 milliárd körül van, tehát kevesebb, mint fele annyian használják ezt a felületet (alkalmazást) mint a Facebookot²³. A harmadik helyezett ebben a tekintetben a kínai Qzone közösségi oldal 731 millió felhasználóval.

Gazdasági jelentőségét tekintve is az online hirdetési piac egyik vezetője a Facebook: 2017 áprilisi adatok alapján akkor globálisan ötmillió aktív hirdető használta az oldalt, amely érték hét hónappal még azelőtt „csupán” négymillió hirdetőt számlált. 2016-os adat szerint a Facebook éves reklámbevétele már akkor 26,9 milliárd USD volt. Az online hirdetési piacon kizárólag a Google rendelkezett magasabb bevételi mutatóval.²⁴ A Facebook legfrissebb, 2020. III. negyedéves pénzügyi jelentése szerint a teljes bevétele 21,47 milliárd USD volt, ebből a hirdetésekből származó bevétel 21,22 milliárd USD-t tett ki. A hirdetési bevételek szinte felét az amerikai és kanadai piacról szerezte a vállalat (10,1 milliárd USD), e tekintetben a második az ázsiai és

¹⁷ VJ/85-189/2016. GVH versenytanácsi határozat p.3.2019.12.6.

¹⁸ <https://www.statista.com/statistics/947869/facebook-product-mau/> (letöltés ideje: 2020.12.15.)

¹⁹ <https://www.statista.com/statistics/346167/facebook-global-dau/> (letöltés ideje: 2020.12.15.)

²⁰ <https://www.statista.com/statistics/268136/top-15-countries-based-on-number-of-facebook-users/> (letöltés ideje: 2020.12.15.)

²¹ POLYÁK Gábor – PATAKI Gábor: A személyes adatok értéke a Facebook–WhatsApp összefonódás versenyjogi értékelésében. In: Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog – A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása (Szerk.: Polyák Gábor). Budapest, 2020, HVG-ORAC. p.256

²² <https://www.statista.com/statistics/568794/forecast-of-facebook-user-numbers-in-hungary/> (letöltés ideje: 2020.02.20.)

²³ <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> (letöltés ideje: 2020.02.20.)

²⁴ Online Advertising - Trends, Benefits and Risks for Consumers, OECD Digital Economy Papers, January 2019, No. 272, https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-digital-economy-papers_20716826 (letöltés ideje: 2020.02.21.), p.18., Eredeti forrás: CHAYKOWSKI, K. (2017), Sheryl SANDBERG: Facebook Hit 5 Million Advertisers By Turning Users Into Marketers, Forbes, <https://www.forbes.com/sites/kathleenchaykowski/2017/04/10/sheryl-sandberg-facebook-hit-5-million-advertisers-by-turning-users-into-marketers/#18bf6ad0e99d> (letöltés ideje: 2020.02.21.)

csendes-óceáni régió volt 5,1 milliárd USD körüli bevétellel)²⁵. A Facebook és más közösségi médiumok modellje különbözik a 2006 előtti korszakban domináns, tartalmat szolgáltató vállalatokétól, tekintettel arra, hogy a Facebook nem gyárt vagy értékesít konkrét tartalmat, csupán egy olyan, könnyen kezelhető platformot kínál a felhasználók számára, melyre ők maguk tölthetnek fel különböző tartalmakat. A gazdasági célok mellett az oldal alapvetően az egyének önreprezentációjára ad lehetőséget, de hatékony eszköz lehet például mozgalmak szervezésére is.²⁶

A fentiekben bemutatott tények alapján álláspontom szerint korunk legjelentősebb online felülete a Facebook²⁷, mely egyszerre közösségi oldal, kommunikációs csatorna és médium, mely a korábbiaknál nagyobb lehetőséget biztosít a felhasználóknak az interakciókra, szabad véleménynyilvánításra bejegyzések, kommentek, like-ok és megosztások formájában.²⁸ Erre tekintettel jelen értekezés elkészítése során vizsgálatom fókuszát a Facebookra irányítottam elsődlegesen. Ennek eredményeképp, amikor jelen értekezés szövegében a „közösségi oldal” kifejezést használom, akkor az alatt elsődlegesen a Facebook-ot értem. Másképpen megfogalmazva: az általam a jelen értekezés keretei között a közösségi oldalakra tett megállapítások mindegyike biztosan vonatkozik a Facebookra. Erre vonatkozóan kiegészítésképp megjegyzem, hogy a „közösségi oldal” szó hétköznapi használata során is az emberek többsége elsődlegesen a Facebook-ra asszociál tapasztalataim szerint.

Mi az oka annak, hogy az értekezés címében mégsem a „Facebook” szerepel a „közösségi oldal” kifejezés helyett? Egyrészt az értekezésben a fenti kikötés ellenére sok helyen utalás történik más közösségi oldalakra, melyek álláspontom szerint a vizsgálat fókuszát bővítik. Így nem kívántam magamat egy vállalkozás egy szolgáltatására korlátozni a kutatás során, ezzel felvállalva annak kockázatát, hogy olyan értékes aspektusok és jogesetek nem kerülhetnek témán kívüliség miatt bemutatásra, melyek álláspontom szerint hozzájárulhatnak a közösségi oldalakkal kapcsolatos tudományos gondolkodás eredményességéhez. Másrészt bár az értekezés bevezetőjében jeleztem, hogy az abban foglalt megállapítások egy pillanatfelvétel jellemzőivel bírnak leginkább, mégsem kívántam elvetni annak lehetőségét, hogy a dolgozatban foglaltak esetlegesen azon távoli jövőben is relevanciával bírassanak, amikor már nem a Facebook lesz a legnépszerűbb, legjelentősebb közösségi oldal. Ezen korszak eljövételére egyelőre még nem látni jeleket, de ahogy a Facebook is egy évtized alatt szerezte meg jelenlegi piavezető pozícióját világszinten, úgy az elméleti lehetősége természetesen megvan annak, hogy a jövőben egy másik szolgáltatás lépjen a helyébe.

²⁵ https://s21.q4cdn.com/399680738/files/doc_financials/2020/q3/FB-Q3-2020-Earnings-Presentation.pdf (letöltés ideje: 2020.12.15.)

²⁶ SZÜTS i.m. p.326

²⁷ SZÜTS Zoltán szerint a Facebook nem csak közösségi oldal, hanem a világ legnagyobb médiavállalata is, hiszen elméletben a Föld minden negyedik lakójához el tud juttatni általa fontosnak tartott híreket vagy bármely üzenetet. Szüts i.m.327.

²⁸ SZÜTS i.m. p.325.

Azokban az esetekben, amikor a Facebooktól eltérő közösségi oldalak kapcsán teszek kifejezetten megállapításokat, akkor ezt minden esetben külön jelzem.

De mit is ért a köznyelv, illetve a tudomány a „közösségi oldal” kifejezés alatt? Mielőtt megalkotnám a saját meghatározásomat, melyet a jelen disszertáció során alkalmazok, a következőkben fel szeretnék villantani néhány fogalmi meghatározást más szerzőktől és forrásokból.

- A Cambridge Dictionary vonatkozó szócikke szerint a közösségi média: *„weboldalak és számítógépes programok, amelyek lehetővé teszik az emberek számára, hogy számítógépen vagy mobiltelefonon keresztül kommunikálhassanak és információkat osszanak meg az interneten”*;
- Egy 2011-es, a közösségi média funkcióit elemző tudományos cikk szerzőinek definíciója szerint a közösségi média: *„olyan szolgáltatás, mely mobil és web alapú technológiákat alkalmaz különösen interaktív platformok létrehozására, amelyeken keresztül az egyének (felhasználók) és a közösségek megosztják, közösen megteremtik, megvitatják és módosítják a többi felhasználó által létrehozott tartalmat”*.²⁹
- Mohan NAIR meghatározása szerint *„a közösségi média olyan eszközöket takar, amelyek főbb elemei a tartalmegosztás, a vélemények és nézetek megosztása, a média, valamint a kapcsolatok és kötődések a felhasználók és a vállalatok között”*.³⁰
- Danah BOYD³¹ interpretációjában a „közösségi háló weboldalai” lehetővé teszik felhasználóik számára, hogy (1) egy meghatározott rendszeren belül nyilvános, vagy részben nyilvános profilt hozzanak létre; (2) meghatározzák azon felhasználók („ismerősök”) listáját, akikkel információkat oszthatnak meg; (3) ezen „kontaktlistát” láthatóvá tehetik más, e körön kívüli felhasználók számára is. Továbbá ezen definíció kapcsán a kutató megjegyzi, hogy az egyes online közösségi hálózatok e funkcióinak kínálata oldalanként változhat. E fogalom meghatározás kapcsán azt az észrevételt tehetjük, hogy az elmúlt időszakban a közösségi oldalak funkciói a fentieknél jelentősen bővebbek, és a hangsúly immáron eltolódott a felhasználók közötti személyes kapcsolatról a személytelen, sok esetben kizárólag online létező, tartalommal ritkán rendelkező relációk irányába.
- A GÁTI Mirkó és MARKOS-KUJBUS Éva definíciója pedig az alábbi: *A közösségi oldalak (a legismertebb és elterjedtebb közösségi média típus, pl. a Facebook) a felhasználók közötti*

²⁹ KIETZMANN, Jan H.; Kristopher HERMKENS: "Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media". Business Horizons. 2011. 54 (3): pp. 241.

³⁰ NAIR, M. (2011), „Understanding and Measuring the Value of Social Media”, The Journal of Corporate Accounting & Finance, 22(3), pp. 45.

³¹ BOYD, Danah M., Ellison, Nicole B: Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. Journal of Computer Mediated Communication 13 (2008), pp. 210-230.) <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x> (letöltés ideje: 2020.04.29.)

kapcsolat létrejöttét és fenntartását segítik elő. Ezen alkalmazásokkal a résztvevők képesek személyes profilokat létrehozni (amelyek akár fényképeket, videókat, hangfájlokat vagy blogokat is tartalmazhatnak, tehát szinte bármilyen típusú információ megtalálható rajtuk), ismerősöket meghívni a részvételre, másik felhasználó profilját böngészni vagy képesek egymásnak üzeneteket is küldeni.³²

- SZÜTS Zoltán meghatározásában: „A közösségi hálózatok (social networks) és azok technikai leképezései, a közösségi oldalak (social networking sites) olyan virtuális platformok, melyek lehetővé teszik nem csupán az egyének, de a különböző szervezetek, vállalatok, intézmények, közösségek számára, hogy kapcsolatba lépjenek egymással.³³ Vizsgálatom jelentős részének tárgya, a Facebook kapcsán pedig eképp összegzi kapcsolódó gondolatait: „(...) a Facebook egyszerre az egyéni felhasználók és az online közösségek hálózata. A felhasználók először ismerősöket és kapcsolatokat keresnek, majd utána különböző csoportokhoz és oldalakhoz csatlakoznak. A Facebook szervezettsége, széles tartalomkínálata lehetővé teszi, hogy a hálózati kultúra terjesztésének eszköze egyen.”³⁴

A fenti definíciók közös elemeinek detektálásával eljuthatunk a közösségi oldalak fogalmi magjához, mely álláspontom szerint az alábbi elemeket tartalmazza feltétlenül:

- online platformok (melyek alatt értjük magukat a weboldalakat, vagy a szolgáltatásokhoz tartozó, mobil eszközökön elérhető applikációkat is);
- melyeken a megjelenő tartalmakat a felhasználók (legyenek természetes- illetve jogi személyek, gazdasági tevékenységük körében vagy azon kívül eljárva) állítják elő;
- és melyek fő funkciója ezen, felhasználók által generált tartalmak más felhasználókhöz történő eljuttatása;
- ezzel a platformok felhasználói közötti kommunikáció biztosítása.

Ehelyütt továbbá mindenképp utalni szükséges a „közösségi média” fogalmának másik olvasatára, mely a hagyományos médiaformák azon típusait jelenti, melyet egy adott, a fentiekben tárgyalt közösségi oldalak felhasználóinál jelentősen kisebb közösség finanszíroz, vagy pedig mely útján elsődlegesen ezen kis közösséget érintő ügyek kerülnek tárgyalásra. E fogalom másik elnevezése az „alternatív média” így ennek használatával lehetőség van a két meghatározás egymástól történő elhatárolására. GOSZTONYI Gergely szolgál megfelelő definícióval az alternatív (közösségi) média kapcsán: „a fősodortól eltérő médiaszolgáltatási típus, amelyet nagyrészt demokratikus módon irányítanak, többnyire önkéntesek készítik a műsorokat a saját közösségeik számára az őket

³² GÁTI Mirkó - MARKOS-KUJBUS Éva: A közösségi média mint online stratégiai eszköz. A Magyar Marketing Szövetség Marketing Oktatók Klubja 18. országos konferenciáján elhangzó előadás kivonata 2012.08.30-31.

³³ Megjegyzni továbbá, hogy a közösségi hálózatok architektúrája az elosztott hálózatok (distributed networks) mintázatát követi. SZÜTS i.m. p. 319.

³⁴ SZÜTS i.m. 328.

leginkább foglalkoztató, érdeklő dolgokról, és nem cél, hogy az adott médium anyagi nyereséget termeljen.”³⁵ Szintén GOSZTONYI mutat rá, hogy az angol nyelvben a két „közösségi média” megkülönböztetése a „community media” és a „social media” kifejezések használatával történik. Javasata szerint a magyar terminológiában az általunk tárgyalt, új típusú közösségi médiára a „fogyasztói média” kifejezés használata lenne indokolt, ezzel jelezve, hogy ezek működése során a valós cél nem a közösség bevonásával a közösség építése, hanem kereskedelmi-gazdasági célok elérése. Álláspontom szerint napjainkra a webkettes³⁶ közösségi média funkciói olyan sokszínűek lettek, hogy ezen leegyszerűsítő értelmezés nem állja ki a tudományosság, a pontosság és a nyelvhelyesség próbáját sem. A szerző kiemeli továbbá a közösségi média fogalmak eltérése kapcsán, hogy az általunk vizsgált webkettes közösségi média nem a médiapiac egy szereplőjét takarja, hanem magát a technológiát, mely elősegíti a társadalom tagjai közötti online interakciót.³⁷

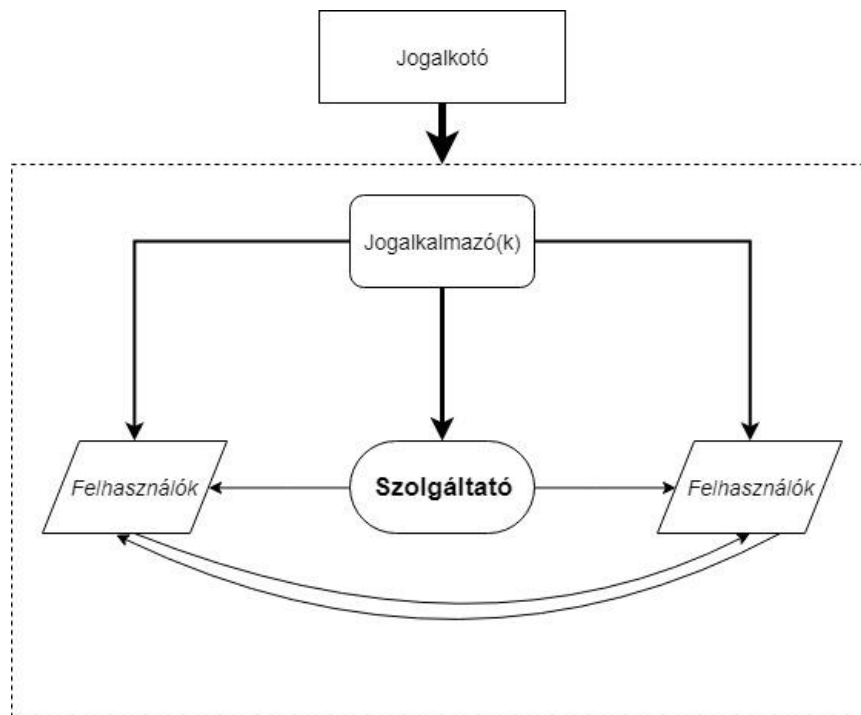
II. A közösségi oldalak működése során létrejövő jogviszonyrendszer

A közösségi oldalak szolgáltatóinak jogi felelősségének értékelése során meg kell vizsgálnunk, hogy maguknak a *social media* platformoknak a működése során milyen jogviszonyrendszerek alakulnak ki, azokban milyen szereplők (jogot alkotó, alkalmazó és ezek alanyát képező személyek) kerülnek egymással jogi kapcsolatba, valamint, hogy ezen relációk mennyiben minősülnek „kétoldalú” jogviszonynak vagy éppen „egyoldalúnak”. Szintén kérdés a jogviszonyrendszerek végpontjain elhelyezkedő entitások közötti alá-fölé-, illetőleg mellérendeltségi viszony. A közösségi média platformok működése során relevanciával bíró jogalanyi kört és keretrendszert az alábbi ábrán mutatom be.

³⁵ GOSZTONYI Gergely: Alternatív (?) média - A közösségi média jogi szabályozásának vetületei. Elte Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. p.22.

³⁶ A webkettes felületek közös jellemzője, hogy a kommunikációs folyamatban részt vehet bárki, felhasználóbarát felületeken van lehetőség tartalmak közzétételére. Így nincs szükség az alapfokúnál magasabb technikai-informatikai ismeretekre. SZÜTS Zoltán megfogalmazása szerint „(...)a web 2.0. olyan jelenségek megnevezésére szolgál, melyek az interakció, a közösség által létrehozott tartalmak, illetve online médiatartalmak és kommunikációs folyamatok köré épülnek.” SZÜTS i.m. 309.

³⁷ GOSZTONYI i.m. p.29.

A közösségi oldalak működése során létrejövő viszonyrendszerek

A közösségi oldalak működése során létrejövő jogviszonyrendszerek modellezése során az alábbi megállapításokat tehetjük.

Azon jogi keretrendszert, melyben az egyes jogalanyok jogviszonyaikat alakíthatják – egymással szemben kötelezettségeket vállalhatnak és jogosultságokat szerezhhetnek, valamint ezen jogaik sérelme esetén azokat érvényesíthetik – a jogalkotó entitások határozzák meg (legyenek azok nemzeti, vagy például közösségi szintűek). E megállapítás igaz a közösségi oldalak működésére is, így például jogszabály határozza meg az oldalakat működtető, és az azokkal kapcsolatos szellemi tulajdonjogokkal rendelkező entitások, gazdasági vállalkozások alapításának, működésének társasági jogi kereteit. Szintén jogi rendelkezésekhez igazodva kénytelenek a szolgáltatók saját szabályzataikat kialakítani, így például meghatározni az oldalra történő regisztráció során elvárt minimum életkori korlátot. Jelen értekezés következő fejezeteiben, jogterületenként kerül bemutatásra e jogi keretrendszer, így a fenti példák felvillantásán túl e kérdéskör érdemi tárgyalását ehelyütt nem tekintem még szükségesnek.

A fenti keretrendszer szabályainak szereznek érvényt annak eszközeit használva a jogalkalmazók mind a közösségi oldal szolgáltatóival, mind pedig esetlegesen az egyes felhasználókkal szemben. Ahogy a későbbiekben bemutatásra kerül, találunk példákat egyes jogrendszerekben olyan jogszabályokra, melyek kifejezetten a közösségi oldalak működésére vagy szolgáltatóra

vonatkoznak³⁸, míg más esetekben az általános – jellemzően polgári vagy adatvédelmi jogi – keretrendszer³⁹ alkalmazandó ezen speciális jogviszonyokra. Szintén előfordul, hogy absztrakció vagy analógia útján van csak lehetőség jogi „kapaszkodót” találni egyes online létező viszonyrendszerek „offline értelmezésére”. Példaként említjük ehelyütt a GDPR⁴⁰-t, amely a nemzeti adatvédelmi hatóságok számára biztosít jogosítványokat a személyes adatok kezelése során elkövetett jogsértések feltárása, és azok jogi konzekvenciáinak levonása kapcsán.

A felhasználók a közösségi oldalakon – ezen oldalak alapvetői funkciójából kiindulva – interakcióba kerülnek egymással, így követhetnek el jogsértéseket egymással szemben vagy tehetnek akár jognyilatkozatokat is. E kérdéskör legismertebb és a hazai, illetőleg nemzetközi jogirodalom, valamint a joggyakorlat által leginkább feldolgozott aspektusa a közösségi oldalakon elkövetett személyiségi jogsértések témaköre. Meg kell jegyezni ezen témakör kapcsán, hogy az értekezés nem tárgyalja azokat, kizárólag abban az esetben, ha a felhasználók közötti jogviták rendezésében a közösségi oldal szolgáltatójának feladata van, így például a jogsértő tartalmakat kell kivizsgálnia.

Mielőtt a felhasználók bármilyen magatartást tanúsíthatnának vagy jognyilatkozatot tehetnének a közösségi oldalak online platformjain, az oldalra történő regisztráció aktusára van szükség, amely során egyértelműen jogviszonyba kerülnek a közösségi oldal szolgáltatójával. E jogviszony kereteit egyszerre határozzák meg az oldalak szolgáltatói által egyoldalúan megalkotott felhasználási feltételek (kvázi ÁSZF-ek), valamint az egyes, felhasználók érdekeit védő ágazati – jellemzően fogyasztóvédelmi és személyiségi jogi – jogszabályok. A felhasználási feltételek mindenkori jogszerűsége a közösségi oldalak jogszerű működésének egyik alapfeltétele, így e kérdéskört külön, jelen értekezés következő fejezetében tárgyalom részletesen.

A közösségi oldalak működése során létrejövő jogviszonyrendszer speciális, sui generis jellegű, melynek komplexitása két dimenzióban is megmutatkozik. Egyrészt e webkettes platformok működéséből fakadóan egy olyan speciális szisztéma jön létre, melynek során a felhasználók egyszerre előállítói és fogyasztói az oldalakon közzétett tartalmaknak, ezáltal egy, a korábbi, hagyományos médiaformákra jellemzőtől eltérő felelősségi univerzum jön létre, ahogy az oldal szolgáltatója bizonyos mértékű felelősséggel fog tartozni a felhasználók által közzétett tartalmakért

³⁸ Például Németországban a Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz: <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/NetzDG.pdf>; letöltés ideje: 2019.04.09.)

³⁹ Lásd például a közösségi oldalakon elkövetett személyiségi jogi jogsértések kérdésköre. Ezek tekintetében a Ptk. Második Könyv Harmadik Részében foglaltak hézagmentesen alkalmazhatóak, az egyes tényállások elemeinek értékelése során pedig a bírói gyakorlatnak van jelentős szerepe (például a „nagy nyilvánosság” fogalmának értékelése az online térben közzétett vélemények esetében). Szintén példaként említhető, hogy az Infotv. 2018. július 26-tól hatályba lépő módosítása nyomán lehetősége van a Ptk. szerinti közeli hozzátartozóknak a személyes adatokkal összefüggő jogok érvényesítésre az érintett halálát követően, mely jogérvényesítési jogosítvány természetesen kiterjedhet a közösségi oldalak szolgáltatói által kezelt adatokra is (Infotv. 25.§).

⁴⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (EGT-vonatkozású szöveg)

más felhasználókkal és a jogalkalmazó entitásokkal szemben is. E felelősségi konstrukció megragadása, értelmezése, és leghatékonyabb formájának kialakulása az egyik fő kérdés, mely a témát kutatók figyelmét az eddigiekben megragadta. A jelen fejezetben bemutatott jogviszonyrendszer *sui generis* mivoltát támassza alá az – a szintén a közösségi oldalak működési mechanizmusából fakadó – jellemzőjük, mely szerint a szolgáltató konkrét és közvetlen pénzügyi ellentételezés nélkül nyújt lehetőséget a felhasználók számára az általa kínált szolgáltatások igénybevételére, ezért azonban a birtokába kerül a felhasználók személyes adatainak egy olyan részletes és nagyszámú halmaza, melyek elemzéséből és felhasználásából a szolgáltató közvetlen és jelentős anyagi hasznot tud realizálni, valami javítani tudja az általa nyújtott szolgáltatás minőségét, ezáltal értékét is növeli. E speciális jellemzők a korábbiakban nem kerültek a jogtudomány által értelmezésre, a közösségi oldalak megjelenése és elterjedése azonban változtatott ezen. Ahogy azt a jelen disszertáció vonatkozó fejezeteiben ki fogom részletesen fejteni, az adatvédelmi jog, a fogyasztóvédelmi jog és a versenyjog azok a jogterületek, melyeknek elsődlegesen és átfogó jelleggel kellett az *e sui generis* konstrukció által felvetődő jogkérdésekre reagálni.

Témánk szempontjából azon, a közösségi oldalak működése során létrejövő jogviszonyok lesznek tehát relevánsak, melyek egyik végpontján a közösségi oldal szolgáltatója áll, így bemutatásra kerülnek a szolgáltatók és a felhasználók (akár természetes személyek, akár üzleti tevékenységi körükben eljárók), valamint a szolgáltatók és a jogalkalmazó entitások közötti viszonyrendszerek egyes aspektusai is. Vizsgálatomat a következőkben ezen relációk szerint, az egyes érintett jogterületek szerinti értékeléssel folytatom. A fenti szűkítésre és az értekezés témájának kereteire tekintettel nem kerülnek tárgyalásra a közösségi oldalak használatával kapcsolatos, tisztán a felhasználók közötti jogviszonyok kérdései.

III. A közösségi oldalak felhasználási feltételeinek jogi minősítése

III.1. A jogi minősítés relevanciái

Ahogy a következőkben kifejtésre kerül, a közösségi oldalak Felhasználási Feltételeinek jogi minősítése több aspektusból is kiemelt relevanciával bír. Annak ellenére, hogy a jogviszony létrejötté – *ti.* a regisztráció aktusa – a hagyományos jogi fogalomrendszer alapján mindenféleképpen atipikusnak tekintendő, afelől nem lehet kétségünk, hogy azzal, hogy a felhasználó a regisztráció során a szükséges adatait egy űrlapon megadja, illetve egy kattintással a szolgáltató által hivatkozott szabályzatokat (Felhasználási Feltételek, Adatvédelmi Tájékoztató, *stb.*) elfogadja, létrejön egy jogviszony a felek között.⁴¹ A jogviszony tartalmát elsődlegesen a

⁴¹ Amennyiben szerződéses jogviszonyként értelmezzük a felhasználó és a szolgáltató közötti relációt, úgy fontos kérdéseket vet fel a jognyilatkozatok megtételének minősítése. A Ptk. 6:4.§ szerint jognyilatkozatot szóban, írásban vagy ráutaló magatartással lehet tenni. Mivel a felhasználó által kitöltött űrlap beküldése és a szolgáltatás igénybevételének feltételeit tartalmazó szabályzatok egy kattintással történő elfogadása nem minősülhet írásban tett jognyilatkozatnak, így kizárólag ráutaló magatartásként értelmezhető. POLEFKÓ Patrik (*Infokommunikáció és jog* 2010/5. 174.p) erre vonatkozó

szolgáltató által egyoldalúan meghatározott szabályzatok fogják meghatározni, melyektől való eltérésre a szolgáltatást igénybe venni szándékozó felhasználónak nincs módja, azt teljes egészében el kell fogadnia magára nézve kötelezőnek. Ezen jogviszony tipizálása lesz a kulcsa a közösségi oldalak felhasználási feltételeinek jogi minősítésének, amelynek első – vagy ha úgy tetszik: nulladik – mozzanata a joghatóság kérdéskörének vizsgálata.

Ehelyütt fontos utalnunk arra a közelmúltban bekövetkezett fejleményre, hogy a Facebookon mint legnépszerűbb közösségi oldalon a Felhasználási feltételek cizellálásra kerültek a B2C (*business-to-customer*, vagyis a szolgáltató és a fogyasztók közötti) jogviszony, és a B2B (*business-to-business*, vagyis a szolgáltató és más vállalkozások közötti) jogviszony tekintetében⁴². Bár mindkét jogviszony kapcsolatos kérdések elsődlegesen magánjogi jellegűek lesznek, e differenciáltságra mindenképp utalni szükséges, mivel a gazdasági tevékenységi körükön kívül eljáró természetes személyek esetében a fogyasztóvédelmi jog védelmi mechanizmusai működésbe lépnek. Ezzel szemben az üzleti felhasználók számára kizárólag a klasszikus, polgári jog eszközök állnak rendelkezésre, ezen azonban változtatni igyekszik az Európai Unió a jelen disszertáció IV.8.5. fejezetében tárgyalt ún. „tisztességességi rendelettel”. Jelen fejezet kereti között a klasszikus, fogyasztók és felhasználók közötti relációban igyekszem kitérni a felhasználási feltételekkel kapcsolatos legrelevánsabb kérdésekre.

III.1.1. Joghatóság

Ahhoz, hogy a joghatóság tekintetében mérlegelési lehetőségünk legyen, feltételeznünk szükséges, hogy a felhasználó és a szolgáltató között magánjogi szerződéses jogviszony áll fenn. Napjainkban is rendelkezik támogatottsággal az a nézet, mely szerint a közösségi oldal mint ingyenes szolgáltatás Felhasználási Feltételei nem mások, mint az ingyenes szolgáltatást nyújtó vállalkozás által teljesen diszkrecionális jogkörben megalkotott „játékszabályok”, melyekhez a jogalany vagy alkalmazkodik és elfogadja azt, vagy egyszerűen nem veszi igénybe a szolgáltatást.⁴³ Álláspontom szerint a kérdés ezen aspektusból történő megközelítése napjainkban idejétmúlt, és egy alapvetően téves értelmezésre épül. Ezt igazolta a Gazdasági Versenyhivatal VJ/85-189/2016. ügyiratszámom hozott, 2019. december 6-án hozott határozata, melyben megállapította, hogy a Facebook Ireland Ltd. a www.facebook.com weboldalon a szolgáltatása ingyenességére utaló, magyarországi felhasználókkal szemben 2010. januárjától a nyitóoldalon 2019. augusztus 12-ig, Súlyközpontjában pedig 2019. október 23-ig alkalmazott állítás révén megsértette a fogyasztókkal

megállapításait annyiban vitatom, hogy álláspontom szerint ugyan a regisztráció aktusa létrehozza a jogviszonyt a felek között, ahhoz viszont, hogy az tartalommal megtöltsék a felek, ahhoz szükség van még egy magatartásra a felhasználó részéről, ez pedig az oldalra történő, legalább egyszeri belépés és használat, tehát a szolgáltatás tényleges igénybe vétele.

⁴² B2B viszonylatban így a Facebookon találunk szabályzatokat az alábbi címeken például: Kereskedelmi feltételek; Hirdetési szabályzat; Önkiszolgáló hirdetések felhasználási feltételei; Kereskedelmi szabályzat.

⁴³ Például a közösségi oldalak használatának elterjedésekor még gyakran idézett ún. „házbibli szabály”, A Facebook Felhasználási Feltételeit sokat idézett hasonlat szerint egyesek egy házbibli házigazdájának szabályainak feleltették meg. A „házigazda” nyújtja a szolgáltatást, vagyis tartja a bulit, ahova ha be akar lépni az egyszerű látogató – esetünkben a regisztráló felhasználó –, akkor be kell tartania „a bejáratra kifüggesztett szabályokat”.

szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény vonatkozó rendelkezéseit. A megállapított bírság összege egymilliárd-kettőszázmillió forint volt. A határozat indokolásából kiderül, hogy a jogsértés megvalósulását elsődlegesen a Facebook bejelentkezés előtti kezdőoldalán nagy betűvel hirdetett, „*Ingyenes, és az is marad.*” állítás jelentette. A fenti versenyhivatali határozatot részletesen elemzem a disszertáció későbbi, versenyjogi relevanciákat bemutató fejezetében, így ehelyütt kizárólag annak hangsúlyozása céljából utalok a GVH vonatkozó döntésére, hogy a közösségi oldal szolgáltatók és a felhasználók közötti magánjogi jogviszony nem ingyenes jellegű, hanem annak mindkét szereplője előnyökben részesül a szolgáltatás nyújtása, illetőleg igénybevétele során. Ezen állítás kizárólag abban az esetben kérdőjelezhető meg, amennyiben a felhasználó regisztrál ugyan, de azt követően évekig nem jelentkezik be fiókjába, ezáltal nem termel kimutatható anyagi hasznot a szolgáltatónak. Ezzel természetesen nem fog szerződészegést megvalósítani, és nem tartozik kártérítési felelősséggel sem a szolgáltató felé, valamint jelenleg fiókja törlésétől, mint kvázi szankciótól sem kell tartania, mivel szolgáltató és a felhasználó magánjogi jellegű jogviszonyt tartalommal megtöltő vonatkozó szabályzatának aktuális rendelkezései nem utalnak erre.⁴⁴

Amennyiben egy kétoldalú, a feleket kölcsönösen jogokkal és kötelezettségekkel terhelő polgári jogi jogviszonyként értelmezzük a közösségi oldalakra történő regisztrációt, úgy felmerül a joghatóság meghatározásának kérdése, nevezetesen, hogy mely állam bíróságai jogosultak eljárni a felek esetlegesen felmerülő magánjogi jogvitái eldöntése céljából. Mivel jelen pillanatban nincs a magyar lakosság körében tömegesen használt, hazai székhelyű gazdasági társaság által üzemeltetett közösségi oldal, így azon vegytiszta helyzet fennállására sincs lehetőség, mikor a felhasználó és a szolgáltató is magyar, és mely így egyértelműen magyar bíróság joghatóságához vezetne.⁴⁵

A felek szerződési szabadságának polgári jogi alapelveire tekintettel, a hatályos magyar szabályozás (a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény éppúgy, mint az előzményének tekinthető, korábban hatályos 1979. évi 13. sz. tvr.) biztosítja a felek számára a lehetőséget, hogy jogvitájuk esetére más állam bíróságának joghatóságát kössék ki. A vonatkozó közösségi jogi norma (Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete)⁴⁶ is biztosítja a jogot felek számára, hogy szerződésükben kikössék valamely tagállam bíróságának joghatóságát, melyhez arra van szükség, hogy valamely fél rendelkezzen a megjelölt államban székhellyel vagy lakóhellyel (domiciliummal). A Facebook magyarországi szolgáltatásának elindítását követően hosszú évekig Felhasználási Feltételeiben az Amerikai Egyesült Államok észak-kaliforniai bíróságát és a san mateo megyei állami bíróságot jelölte meg mint kizárólagos joghatósággal rendelkező

⁴⁴ Ezen megállapításon a Facebook, az Instagram és a Twitter szabályzatának kézirat lezáráskori állapotára tekintettel teszem.

⁴⁵ Ebben az esetben értelemszerűen az alkalmazandó jog is a magyar lenne.

⁴⁶ Brüsszel Ia. rendelet, 25. cikk.

jogérvényesítési fórumot.⁴⁷ Álláspontom szerint nem igényel különösebb kifejtést, hogy a magyar – vagy bármely más, nem amerikai állampolgárságú és lakóhelyű – felhasználók szemszögéből mennyire ügyfélbarát megoldásról van szó.⁴⁸ Az ügyfelek számára nem csak kényelmetlen helyzetet eredményezett a fenti joghatósági kikötés, hanem egyértelműen ellentétes is volt az Európai Unió jogszabályaival, ahogy azt a következőkben meg is indokolok. Jelen pillanatban a Twitter Felhasználási Feltételei sem azonosíthatók fogyasztó-barátnak, tekintettel arra, hogy valamennyi szabályzat kizárólag angol nyelven érhető el, és míg az amerikai felhasználók tekintetében rendelkezik a bírósági jogérvényesítés esetére kijelölt bíróságról, úgy az EU-s, EGT-n belüli és az Egyesült Királyságban lakó felhasználókra vonatkozó szabályzatban nem esik szó a bírósági jogérvényesítésről en bloc.⁴⁹ Az Instagram – tekintettel arra, hogy immáron a Facebook szolgáltatása – rögzíti Felhasználási Feltételeiben azt, hogy az EU területén életvitelszerűen élő felhasználók a saját tagállami bíróságaik előtt érvényesíthetik jogaikat, mely eljárás során az adott tagállam joga lesz az alkalmazandó.⁵⁰

Amennyiben egyszerű polgári jogi szerződésként vizsgáljuk a Facebook és felhasználói között fennálló jogviszonyt, úgy nem lehet kétséges, hogy az egyik félnek – nevezetesen a szolgáltatónak – megvan a lehetősége arra, hogy egyénileg megszabja a szolgáltatás igénybevételének feltételeit és ennek keretében saját államának bíróságát ruhazza fel kizárólagos joghatósággal. Mivel azonban első olvasatra is a felhasználók jogérvényesítését egyértelműen korlátozó rendelkezésről volt szó az amerikai bíróság kizárólagos joghatóságának kijelölésekor, joggal merült fel a kérdés, hogy az egyenrangú felek között létrejövő polgári jogi szerződés helyett nem helyénvalóbb-e valamely speciális szerződésformaként értelmezni a felek között fennálló jogviszonyt? Erre a következő, III.2. fejezetben részletezett minősítési lehetőségek álltak rendelkezésre.

Ehelyütt fontos utalni arra, hogy a joghatósággal kapcsolatos kérdések klasszikusan a magánjog területére vonatkoznak, így relevanciájuk a szolgáltató és a felhasználó közötti jogviszony szimplán polgári jogi tipizálása esetén kiemelkedő. Amennyiben közjogi szemszögből vizsgáljuk a kérdést, és például arra keressük választ, hogy a közösségi oldalak szabályzatainak közösségi vagy tagállami jognak való megfelelőségének értékelésére, és jogsértés esetén ennek szankcionálására feljogosított szervek milyen hatásköri és illetékességi szabályok mentén járhatnak el, úgy az egyes jogterületek esetében külön vizsgálandók az ezekkel kapcsolatos szabályok. A közjogi szabályok

⁴⁷ A teljes szöveg 2017. januárjában így szólt az oldalon: „*Őn minden, a jelen Nyilatkozatból vagy a Facebookból eredő, vagy azokhoz kapcsolódó, Ön és a közöttünk fennálló követelést, keresetet vagy kárigényt kizárólag az Amerikai Egyesült Államok észak-kaliforniai bíróságán vagy a San Mateo megyében lévő állami bíróságon keresztül köteles rendezni, és vállalja, hogy minden ilyen követelés peres úton való rendezése céljából aláveti magát ezen bíróságok illetékességének. Kalifornia Állam joga irányadó jelen Nyilatkozat, és bármely, az Ön és közöttünk felmerülő követelés vonatkozásában, a jogszabályi rendelkezések ütközésére vonatkozó rendelkezésekre való tekintet nélkül.*”

⁴⁸ Az Észak-Kaliforniai Kerületi Bíróságtól (United States District Court for the Northern District of California) 2017-ben kapott adatok alapján a 2016-os évben – amikor még szerepelt e kikötés a szabályzatban – mindösszesen 15 ügy indult a bíróságon, melyben a Facebook alperesként érintett volt, ezek közül egyetlen egy esetben volt a felperesi pozícióban olyan személy, aki nem az USA állampolgára.

⁴⁹ <https://twitter.com/en/tos#intlTerms> (letöltés ideje: 2020.06.26.)

⁵⁰ <https://help.instagram.com/581066165581870> (letöltés ideje: 2020.06.26.)

területén több példát is találunk az extraterritoriális hatályra. A következő fejezetekben hivatkozott fogyasztóvédelmi jog területén is az ún. implementációs elv érvényesül amely alapján például a fogyasztóvédelmi jogi felelősség megállapítása esetén a jogsértő cselekmény elkövetésének helye lesz az irányadó. A közösségi oldalak esetében így, hogy hova irányul a kommunikáció, vagyis amennyiben a szolgáltatás az EU területére irányul, az EU-s állampolgárokat célozza, úgy meg kell felelnie a hatályos uniós jogi keretrendszernek.

III.2. Fogyasztói szerződés

Amennyiben a természetes személy (fogyasztó) Facebookra történő regisztrációját szerződéskötési aktusként értelmezzük, úgy látszólag semmi akadályja annak, hogy az eképp létrejövő jogviszonyt a fogyasztói szerződés kategóriájának keretei között vizsgáljuk.⁵¹ Az egyik oldalon az egyszerű, gazdasági és szakmai tevékenységi körén kívül eljáró jogalany áll – és ebben az esetben az értelmezési körből zárjunk ki minden olyan felhasználót, aki akár személyes profilján, akár külön oldalon vagy csoporton keresztül, de marketing-, esetleg gazdasági tevékenységet végez a közösségi oldal által biztosított keretek között –, míg a másik oldalon egy multinacionális nagyvállalat, a szolgáltató található. Látszólag e minősítés semmilyen akadályba nem ütközik, viszont rendkívül jelentős jogkövetkezményekkel jár, ha fogyasztói szerződésként értelmezzük a szóban forgó jogviszonyt.⁵²

A legkardinálisabb aspektus az előzőekben már bemutatott joghatóság és az alkalmazandó jog kérdése. A Brüsszel Ia. rendelet 4. szakaszában a fogyasztók érdekeit védő rendelkezéseket találunk, melyeket alkalmazni kell akkor, ha a szerződést olyan személlyel kötötték, aki a fogyasztó lakóhelyének tagállamában kereskedelmi vagy szakmai tevékenységet folytat, vagy ilyen tevékenysége bármilyen módon az említett tagállamra, illetve több állam között az említett tagállamra is irányul, és a szerződés az ilyen tevékenység körébe tartozik. Ezen feltétel a Facebook és például egy magyar fogyasztó jogviszonyát vizsgálva minden kétséget kizáróan megáll. Mivel pedig a Facebook Írországból, vagyis az Európai Unió területén rendelkezik leányvállalattal⁵³ és az általa nyújtott szolgáltatás is egyértelműen az EU-s állampolgárokat (is) célozza, így annak sincs akadály, hogy az általunk vizsgált esetkörre a rendelet 18. cikkét alkalmazzuk, mely szerint a felhasználó a Facebookot akár a saját lakóhelyének bírósága előtt is perelhesse, míg őt kizárólagosan ezen bírói fórum előtt lehessen perelni. Detektálhatjuk tehát, hogy a Brüsszel Ia. rendelet a korábbiakban hivatkozott extraterritoriális hatályt jelöli ki.

A Róma I. rendelet⁵⁴ a fogyasztó szokásos tartózkodási helyének jogát rendeli alkalmazni fogyasztói szerződések esetén, amennyiben a vállalkozó:

⁵¹ POLEFKÓ i.m. (4) *Infokommunikáció és jog 2010/3.* 111.p

⁵² Brüsszel Ia. rendelet 17. cikk (1) c) pont

⁵³ Facebook Ireland Ltd.

⁵⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról 6. cikk

- a) üzleti vagy szakmai tevékenységét abban az országban folytatja, ahol a fogyasztó szokásos tartózkodási helye található; vagy
- b) minden más esetben ilyen jellegű tevékenységei ebbe az országba vagy az ezen országot is magában foglaló országokba irányulnak,

és a szerződés e tevékenységekkel kapcsolatos.

A fentiek alapján megállapítható tehát, hogy a Facebook Felhasználási Feltételeinek korábbi, Kalifornia állam bíróságainak kizárólagos joghatóságát rögzíti rendelkezései ellentétesek voltak a közösségi jog bemutatott szabályaival. Külső nyomásra a szolgáltató megváltoztatta szabályzatának vonatkozó rendelkezéseit⁵⁵, így immáron az alábbi rendelkezéseket olvashatjuk az oldalon a joghatóság és az alkalmazandó jog kérdéskörére vonatkozóan:

„Igyekszünk világos szabályokat megfogalmazni, hogy korlátozzuk, illetve remélhetőleg elkerüljük a vitákat köztünk. Ha azonban mégis vita merülne fel, hasznos előre tudni, hol lehet rendezni, és milyen jogszabályok az irányadók.

Ha fogyasztó vagy, és életvitelszerűen az Európai Unió egyik Tagállamában élsz, akkor a velünk szemben a jelen Feltételekből vagy a Facebook-termékekből eredően vagy azokkal kapcsolatban felmerült követelésedre, annak jogalapjára vagy a jogvitára („követelés”) nézve ezen Tagállam törvényei alkalmazandók, és a követelést az arra joghatósággal rendelkező Tagállam bármely illetékes bíróságánál rendezheted. Minden más esetben hozzájárulsz, hogy a követelést Írország valamely illetékes bíróságánál rendezzük, és hogy a jelen Feltételekre és bármely követelésre nézve Írország törvényei alkalmazandók, tekintet nélkül a kollíziós szabályokra.”⁵⁶

A fentiek alapján tehát a fogyasztók jogait saját tagállami bíróságaik előtt érvényesíthetik, mely bírói fórum az adott tagállam nemzeti joga alapján fogja elbírálni a jogvitát. Abban az esetben viszont, amikor a jogviszony végpontján nem egy fogyasztó, hanem egy gazdasági tevékenységi körében eljáró vállalkozás áll, úgy a fenti, fogyasztóvédelmi szabályok nem alkalmazandók, ebben az esetben a vállalkozás kénytelen lesz az ír bíróság előtt, Írország jogszabályai alapján érvényesíteni magánjogi igényeit, mivel ezt köti ki ÁSZF-jében szerződő partnere, a szolgáltató. Ahogy azt a disszertáció IV.8.5. fejezetében bemutatásra kerül, a Facebook online hirdetési piacon elért monopolhelyzethez közeli státusza a megfontolását teszi szükségessé annak, hogy mennyiben tekinthető minden, az oldalon hirdető vállalkozással fennálló jogviszonya mellérendeltségi

⁵⁵ A joghatósággal kapcsolatos európai vitáknak fontos eseményei volt a párizsi fellebbviteli bíróság azon 2016-os ítélete, amelyben kimondta, hogy a felhasználó és a szolgáltató közötti jogvitára a francia jog alkalmazandó és a szolgáltató ettől eltérő kikötése ellentétes a francia fogyasztóvédelmi joggal. Az adott ügyben egy francia tanár került kitiltásra ideiglenesen a Facebookról tiltott, erotikus tartalom közzétételéért, amiért megosztotta Gustave COURBET XIX. századi francia festő A Világ Eredete című, női nemi szervet ábrázoló 1866-os művét. (<https://www.bbc.com/news/world-europe-35559036>; letöltés ideje: 2020.06.24.)

⁵⁶ <https://www.facebook.com/terms/> (letöltés ideje: 2020.04.23.)

alapúnak, és nincs-e szükség egy, legalább a kkv-szektorra vonatkozó, kvázi fogyasztóvédelmi jogi védőháló bevezetésére.

III.3. Általános Szerződési Feltételek

Az Általános Szerződési Feltételek – korábban: blanketta szerződések – kialakulása, és tömeges alkalmazása egyértelműen arra a körülményre vezethető vissza, mely szerint a fogyasztó és a kereskedő viszonya a mellérendeltség helyett egyre inkább az alá-fölérendeltség jellemzőit kezdte mutatni.⁵⁷ Az új Ptk. nevesíti a szerződéskötés egyik fajaként az Általános Szerződési Feltételek útján történő szerződéskötést, és amennyiben a kódex vonatkozó szakaszában⁵⁸ található jellemzőket összevetjük a Facebook Felhasználási Feltételeivel, úgy arra a következtetésre is juthatunk, hogy nem hágnak át semmilyen dogmatikai határt, amennyiben ÁSZF-ként értelmezzük ezt a kvázi normaszöveget.⁵⁹ Ugyanis ezen szabályzatot a felek előzetesen nem tárgyalják meg, a felhasználónak nem is áll módjában, hogy változtatásokat eszközöljön vagy észrevételeket tegyen ennek tartalmát illetően, és természetesen azon körülmény is megáll, mely szerint az egyik fél tömegesen alkalmazza ezt a formulát.

Az Általános Szerződési Feltételek alkalmazásának jogszerűségi vizsgálatokor megkerülhetetlen kérdés, hogy azok megismerhetőségére milyen minőségben volt lehetősége a fogyasztónak. Egyetértve SANTAVECZ Beatrix⁶⁰ és az általa idézett FUGLINSZKY Ádám nézeteivel, hiába elérhető az internet és ezáltal a közösségi oldalak a társadalom egyre szélesebb rétegei számára, nem szabad átesnünk a ló túloldalára a fogyasztóvédelmi jog eszköztárának alkalmazásakor és „gyengeelméjüként” kezelni a felhasználót. Konkrét helyzetet vizsgálva kimondható, hogy jelen disszertáció kézírata lezárásának pillanatában⁶¹ a Facebookon a regisztrációt megelőzően megvan a lehetősége a felhasználónak, hogy megismerje az oldal használatához, egyúttal a jogai gyakorlásának és kötelezettségeinek teljesítéséhez szükséges dokumentumokat,⁶² és mérlegelést követően döntést hozzon arról, kívánja-e ezen feltételek mentén a szolgáltatás igénybevételét. Ezt a nézetet erősíti meg a PATAKI Gábor-SZŐKE Gergely László szerzőpáros 2020-as tanulmányukban, melyben a Facebook és a Google adatvédelmi tájékoztatását vetik jogszerűségi vizsgálat alá a GDPR által megvalósított új európai adatvédelmi előírások tükrében. A Facebook kapcsán arra a megállapításra jutnak, hogy annak adatvédelmi tájékoztatója szinte teljes egészében megfelel a GDPR-ban rögzített tájékoztatási követelményeknek.⁶³ (Komoly hiányosságként azonban felróják a

⁵⁷ OSZTOVITS András: Általános Szerződési Feltételek a joggyakorlat tükrében. In: JOÓ Imre – MORVAI Gábor (szerk.): *Fogyasztóvédelmi Ismeretek*. Debrecen 2010. 106.p

⁵⁸ 6:77.§

⁵⁹ POLEFKÓ i.m. (4) *Infokommunikáció és jog 2010/6*. 209. p

⁶⁰ SANTAVECZ Beatrix: Az elektronikus világsztráda a kontraktusok jogában - az interneten kötött szerződések In: SZEMESI Sándor (szerk.): *Debreceni Jogi Műhely OTDK Különszám*. Debrecen, 2005. 18.p

⁶¹ 2017. január

⁶² A már idézett Feltételek és Jogi és Felelősségi Nyilatkozat

⁶³ POLYÁK (szerk.) i.m. p. 99.

szolgáltatónak a profilozás és az automatikus döntéshozatal nevesítetlenségét.)⁶⁴ Ezen dokumentumok vizsgálatát tehát két irányból is le kell folytatni: egyrészt azok tartalmának jogszerűségét kell értékelni, másrészt pedig a szövegek közérthetősége és részletessége is értékelést igényel. Az adatvédelem területén például e két feltétel egybeesik, köszönhetően a GDPR az érintettek tájékoztatására vonatkozó részletes szabályainak.

III.5. Távollévő felek között létrejött szerződés⁶⁵

A fentiek alapján lehetőség mutatkozik a fogyasztó (felhasználó) és a szolgáltató között létrejött szerződés értelmezésére távollévő felek között létrejött szerződésként.⁶⁶ E tekintetben fontos rögzíteni, hogy ezen minősítés nem magának a szerződésnek a tartalmi tipizálását jelenti, csupán a szerződéskötés formájának, módjának gyakorlati jellemzője.⁶⁷

A fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet fogalom meghatározása⁶⁸ alapján első látásra nem mutatkozik akadálya a szerződéskötési mód eképpen történő meghatározásának, egyúttal a rendelet kógens, fogyasztóvédelmi jellegű szabályainak alkalmazásának. Amennyiben részleteiben vizsgáljuk a jogszabály egyes rendelkezéseit, úgy az a benyomásunk támad, hogy a norma kizárólag az adásvételi és a tipikus vállalkozási szerződés online megkötési módja esetére alkalmazható. A közösségi oldalak használata mint atipikus jellemzőkkel rendelkező jogviszony esetében csak a rendelet bizonyos részei alkalmazhatóak – például szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség –, míg mások tekintetében egyértelműen az az érzésünk támadhat, hogy a klasszikus polgári jogi alapszerződések szabályozását szétfeszítik az általunk vizsgált jogi reláció jellemzői.

⁶⁴ E megállapítással szemben a német szövetségi kartell hatóság (Bundeskartellamt) 2019. februári határozatában azért marasztalta el a Facebookot, mert a felhasználók csak azzal a feltétellel lehetnek a Facebook felhasználói, hogy az üzemeltető összekapcsolhatja és egy közös felhasználói profilba szervezheti a portál használata révén keletkező adatait a társaság más termékeinek (például az Instagram vagy a WhatsApp) használatával keletkező adataival, és úgynevezett harmadik - nem a Facebook-vállalatokhoz tartozó - honlapok, alkalmazások, szolgáltatások használata során keletkező adataival is. A hatóság értékelése szerint e gyakorlat és előírás sérti a GDPR rendelkezéseit, mely jogsértés eredménye a szolgáltató piaci erőfölénnyel való visszaélése.

⁶⁵ A Ptk. megalkotásánál célkitűzése volt a kodifikációnak a technológia-semleges szabályozást megalkotása, ezért a technológia gyors fejlődésére való tekintettel a törvény nem sorolja fel, hogy mely jognyilatkozatok minősülnek jelenlévők közöttinek. E helyett úgy rendelkezik, hogy jelenlévők között tett ajánlatnak minősül minden olyan jognyilatkozat, melynek a tartalmáról a címzett annak megtételével egyidejűleg tudomást szerez. A meghatározás így magában foglalja a szóban vagy telefonon tett jognyilatkozatokon kívül például azokat az internetes kommunikációs formákat is, amelyek esetén a jognyilatkozat megtételével egyidejűleg a címzett megismerheti a jognyilatkozat tartalmát. Következésképp: távollévők között tettnek minősül minden olyan jognyilatkozat, amelyre a másik fél nem tud nyomban reagálni. (Lásd: Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerk: VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter. Wolters-Kluwer Budapest, 2014. 1310.p)

⁶⁶ Amennyiben a szolgáltató oldaláról vizsgáljuk a regisztráció során tett jognyilatkozatot, úgy felmerül, hogy egy nem címzett jognyilatkozatról van szó, mely megtételével válik hatályossá. Szolgáltató elérhetővé teszi oldalát, megalkotja és közzéteszi a felhasználás feltételeinek megismeréséhez szükséges dokumentumokat, a felhasználó pedig mérlegel, hogy igénybe kívánja-e venni a szolgáltatást, „belép-e” a felkínált a jogviszonyba vagy sem. VÉKÁS Lajos a nem címzett jognyilatkozat példájaként a termelőt említi, aki háza elő kiteszi almáját, melyből bárki vehet a kifüggesztett áron.

⁶⁷ SANTAVECZ i.m. (17) 6.p

⁶⁸ 45/2014. (II.26.) Korm. rendelet 4.§ 10. távollévők között kötött szerződés: olyan fogyasztói szerződés, amelyet a szerződés szerinti termék vagy szolgáltatás nyújtására szervezett távértékesítési rendszer keretében a felek egyidejű fizikai jelenléte nélkül úgy kötnek meg, hogy a szerződés megkötése érdekében a szerződő felek kizárólag távollévők közötti kommunikációt lehetővé tévő eszközt alkalmaznak.

À la carte válogatás az egyes rendelkezések között kizárt, így e normaszöveg alkalmazása nem lehetséges a közösségi oldalak felhasználási feltételeinek vonatkozásában, amennyiben a felhasználó fogyasztóként jár el. Legitimebbnek tűnik a jogszabály alkalmazása vállalkozások és a Facebook mint szolgáltató közötti polgári jogi jogviszonyokra.

III.6. Összegző megállapítások a közösségi oldalak felhasználási feltételeinek jogi minősítéséről

Ahogy a felhasználó és a szolgáltató közötti jogviszony lehetséges minősítési módjait számba vettem, úgy növekedhetett bennem a bizonytalanság azt illetően, hogy a jelenleg rendelkezésre álló polgári jogi és fogyasztóvédelmi jogi keretrendszer alkalmazásával „megszelídíthető” egy olyan atipikus jogviszony, melyben ugyan a feleket kölcsönösen terhelik jogok és kötelezettségek, mégis olyan egyedi jellemzők alakítják a viszonyrendszert, melyekhez hasonló a materiális valóságban nem található. Itt ugyanis a szolgáltatás nyújtásának értelmét, a szolgáltató részéről az adalékot, amely miatt a szolgáltatást „megéri” nyújtani, az adja, hogy a felhasználó aktívan használja a terméket, vagyis az oldalt, ezáltal az elhelyezett hirdetéseknek megtekintést, neki pedig bevételt generál. Míg például a kereskedelmi televíziók esetében talán még koncentráltabban kapják a nézők a hirdetéseket, mégsem vonható párhuzam, mivel ott a havi előfizetési díj révén egy meghatározott árú szolgáltatásról van szó (értelemszerűen ennek csak egy töredéke jut el a televízió társasághoz).

Maguknak a jogviszony tartalmát, felek jogait és kötelezettségeit leíró dokumentumoknak a megismerhetősége körében komoly fejlődés ment végbe a Facebookon mint legnépszerűbb közösségi oldalon. Míg a magyar nyelvű szolgáltatás elindulásakor még komoly nehézséget okozott egy-egy részletszabály megismerése, a feltöltött szöveganyagból történő kikeresése,⁶⁹ addig – nyilvánvalóan külső ingerek, mint például jogalkotói agitáció hatására is – jelenleg kijelenthető, hogy rendkívül ügyfélbarát módon, gazdagon illusztrált, egyszerűen és tömören fogalmazott tájékoztató vezet végig az arra fogékony, tudatos felhasználót a Felhasználási Feltételek rendelkezésein, és néhány kattintással, valamint némi időráfordítással megismerhető minden fontosabb rendelkezés, mely alapján mérlegelhet és dönthet azt illetően a felhasználó, hogy kíván-e regisztrálni és ilyen feltételekkel a szolgáltatást igénybe venni.

A szabályzatok hibáinak meghatározó részét a Facebook az idők során kiküszöbölte, jellemzően külső hatásra. Így a joghatóság és alkalmazandó jog tekintetében összhangba kerültek – legalább a fogyasztókra vonatkozó – rendelkezései a közösségi fogyasztóvédelmi szabályokkal, míg a GDPR kihirdetését követően az adatvédelmi tájékoztatás minősége közelített a megfelelő szinthez (hézagmentességről természetesen azért nem beszélhetünk). Míg 2017-ben vonatkozó

⁶⁹ A szerző tapasztalatai például egy korábbi kutatása során, melyben a felhasználók online adatainak jogi sorsát vizsgált haláluk után. Ebben a tekintetben már a kezdetektől rendelkezett szabályokkal a Facebook Felhasználási Feltétele, azonban a vonatkozó rendelkezések kikutatása kezdetben jelentős időráfordítást igényelt.

tanulmányomat⁷⁰ a felhasználási feltételeinek közösségi jogot sértő tartalmára történő figyelemfelhívással és a szolgáltató jogszerű működésének elérését célzó tagállami és közösségi kísérleteinek kérdéses hatékonyságára történő utalással zártam, addig jelen fejezetet valamelyest optimistább hangnemben summázható. Pozitívumként értékelhető a Facebook szabályzatainak módosítása a fentiek bemutatott kérdésekben. Bizakodásra ad okot a hirdető vállalkozások jogvédelmét zászlajára tűző európai kezdeményezés is. Továbbra is kérdőjelként lebeg az eddigiekben tárgyalt szabályok gyakorlati alkalmazásának kérdése, tekintettel arra, hogy még nem jött el az a kor, mikor a felhasználók akár egyénileg akár pertársaságként polgári peres úton léptek volna fel a Facebookkal szemben. Szintén kérdések fogalmazódhatnak meg, ha ezen szabályzatokat alkotmányjogi szemszögében vizsgáljuk. E kérdésekkel a disszertáció következő fejezetében foglalkozom bővebben.

IV. A közösségi oldal szolgáltatók jogi felelősségének dimenziói

Ahogy a jelen disszertáció bevezetésében jeleztem, a közösségi oldalak szolgáltatói jogi felelősségének vizsgálatát az egyes jogterületek szerinti bontásban kívánom elvégezni. Álláspontom szerint ezen módszer alapján van lehetőség hézagmentesen, a teljességre maximálisan törekedve számot vetni a terület jelenlegi szabályozási státuszáról és ezek elemzését követően összegző tapasztalatokat és óvatos prognózisokat megfogalmazni. Jogterület alatt Szilágyi Péter⁷¹ fogalom meghatározása szerint jogi normák olyan több-kevésbé összekapcsolódó és elkülöníthető összességét értem jelen értekezés keretei között, mely a jogintézménynél szélesebb, de a jogág kritériumaival nem rendelkezik. Erre tekintettel az egyes, a közösségi oldalak működése kapcsán felmerülő társadalmi vagy jogi jelenségeket azon jogterület elemzése alatt tárgyalom, mellyel álláspontom szerint a legtöbb kapcsolatot fel tudja mutatni. Ezen esetekben azonban mindig utalok más jogterületek érintettségére, valamint ha egy problémakör több jogterület kapcsán is feltétlen említést érdemel (pl. az ingyenesség illúziója, mely versenyjogi és fogyasztóvédelmi elemzésünkben is megjelenik), úgy erre sort keríték szükség szerint több helyen is.

A fenti megfontolások útján végeztem el előzetesen a közösségi oldalak szolgáltatói jogi felelőssége dimenzióinak számbavételét, és erre tekintettel nyolc jogterületet azonosítottam, mely a jelen értekezés keretei között részletes elemzést igényelt meglátásom szerint.

Így kerül sor elsőként a IV.1. fejezetben az alkotmányjogi dimenzió vizsgálatára. Az alapjogok speciális státuszára tekintettel gondoltam úgy, hogy minden más jogterület anyajogaként szükséges e relevanciákat tárgyalni és feltárni a leglényegesebb kérdéseket. Alkotmányjogi elemzésem középpontjában a szólás-, és véleménynyilvánítás szabadságának közösségi oldalakkal kapcsolatos aspektusai állnak. Erre tekintettel az egyes tudományos álláspontok bemutatásán túl, külön

⁷⁰ NÉMETH Szabolcs: A közösségi oldalak felhasználási feltételeinek jogi minősítése. Infokommunikáció és Jog 13 : 66-67 pp. 79-83. , 5 p. (2016)

⁷¹ SZILÁGYI Péter – Jogi alaptan. Budapest, 2014 ELTE Eötvös Kiadó p. 223

elemzésre kerül a Facebook mint legnagyobb közösségi oldal vonatkozó szabályzata, és a nem publikus, de sajtóban kiszivárgott moderátori kézikönyv alkotmányjogi szempontú vizsgálatára is sor kerül. A fentiekén túl a közösségi jog azon legfontosabb forrásait is bemutatom e fejezet keretei között, melyek a szolgáltatók felelősségét szabályozzák a felhasználók által közzétett tartalmakért. A fentiekén túl két olyan témakör is vizsgálatom tárgyát képezi, mely szoros összefüggésben van a már említett szólás-, és véleménynyilvánítás szabadságával. Ezek a fake news problematika és a szűrőbuborék jelenség.

Az alkotmányjogi kérdések álláspontom szerint szoros kapcsolatban állnak a médiajogi szabályozással, hiszen utóbbinak legfőbb célja egyes alapjogok biztosítása és megfelelő szintű védelme a médiaszolgáltatások terén. Erre tekintettel szól következő fejezetünk a médiajogi relevanciákról. Ott elsődlegesen a hatályos médiajogi szabályok alkalmazhatóságát vizsgálom a közösségi oldalak vonatkozásában, külön kitérve egyes hagyományos jogi kategóriák értelmezési nehézségeire és a szakirodalomban ezzel kapcsolatosan megjelenő álláspontokra. Ezt követően bemutatásra kerül az EU médiajogi szabályozási keretrendszere, a fejezet végén pedig részletes, kimerítő elemzést adom a német NetzDG-nek, mely az általam ismert modern jogrendszerek első olyan jogalkotási terméke, mely kifejezetten a nagy közösségi oldalakat helyezte személyi hatályának kiemelt státuszába.

Ezt követően, az első két jogterületől elkülönülve kerülnek röviden elemezve a témakör polgári jogi relevanciájú elemei. E dimenzió elemeit a felhasználók és a szolgáltató közötti jogviszony elemzése, az oldalakon elkövetett jogsértésekért való szolgáltatói felelősség egyes kérdései és az üzleti felhasználók és a szolgáltató jogviszonyának specifikumai jelentik.

A polgári joghoz kapcsolódik a szerzői jogi kérdéskör, tekintettel arra, hogy a szerzői jogi igényérvényesítés egyik dimenzióját a polgári jogi igények jelentik. Erre tekintettel a következő fejezetben tárgyalom ezt a témakört, külön elemezve a nyilvánossághoz közvetítés fogalmának alakulását a technikai fejlődésre tekintettel, valamint a közvetítő szolgáltatók felelősségét a szerzői jogi jogsértésekért. Ennek keretei között tekintek ki külön a polgári jogi igényérvényesítése és elemzem az Európai Bíróság kapcsolódó gyakorlatának alakulását az új generációs online szolgáltatók működésének szerzői jogi aspektusai kapcsán. Végezetül az EU szerzői jogi reformja kerül bemutatásra, természetesen a közösségi oldalak szolgáltatóinak szemszögéből.

A szerzői jogi elemzés keretei között már tesztek említést az e körben érvényesíthető büntetőjogi rendelkezésekről, így a következő, büntetőjogi fejezet röviden tér csak ki a hatályos Btk. azon tényállásaira, amelyek felmerülhetnek a szolgáltatók jogsértése esetén.

A jogterületenkénti elemzés utolsó három eleme számtalan ponton csatlakozik egymáshoz és kiemelt jelentőséggel bír, egy ezeket logikusnak tartottam egymás után, a disszertáció e szakaszának végén megvizsgálni.

Ennek megfelelően először a közösségi oldalak működésével kapcsolatos legfontosabb adatvédelmi kérdések kerülnek tárgyalásra, melynek keretében egyrészt a szolgáltatók mint GDPR szerinti adatkezelők státusza és az őket terhelő kötelezettségek kerülnek számba vételre, másrészt az Infotv. 2018-as módosítása óta az elhunyt felhasználók adataiért való szolgáltató felelősség dimenziói, harmadrészt pedig részletesen bemutatásra és elemzésre kerül a Facebook működésének eddigi legnagyobb válsága, a Cambridge Analytica-ügy, amely a szolgáltatók által elkövetett adatvédelmi jogsértések állatorvosi lovaként sok tanulsággal szolgál e jogterület relevanciáinak feldolgozása során.

Az elmúlt időszak egyik jelentős fejleménye, hogy az online platformok szolgáltatóinak versenyjogi felelősségének megállapítása során szinte lehetetlenné vált figyelmen kívül hagyni az egyes magatartások a felhasználók személyes adatainak kezelésére gyakorolt hatását, így indokoltnak tartottam a következő fejezetben tárgyalni a téma versenyjogi relevanciáit. Így e rész lényegi eleme lett az szolgáltatók által sugallott ingyenesség illúziójának versenyjogi értékelése, különös tekintettel arra, hogy a magyar versenyhatóság is ennek kapcsán szabott ki bírságot a Facebook üzemeltetőjével szemben. E GVH határozat részletes elemzésre érdemel álláspontom szerint, az abban foglalt jogi érvelés, az azt megelőző vizsgálati szakasz hossza és a kiszabott szankció mértéke okán, így e határozatot bemutatjuk részletesen, még hozzá a hatóság álláspontja mellett az eljárás alá vont érveinek idézésével együtt. E fejezet végén a közösségi oldal szolgáltatók versenyjogi felelősségének két további dimenzióját is említem, így a fúziókontrollal és az erőfölénnyel való visszaélés eseteit.

Végezetül, szoros összefüggésben az adatvédelmi és a versenyjogi kérdésekkel, bemutatásra kerülnek a fogyasztóvédelmi jogi aspektusok, melyek az általam vizsgált témát érintik. E fejezetben ismét foglalkozom az ingyenesség illúziójával, majd elemzésre kerülnek egyrészt a hatályos magyar fogyasztóvédelmi szabályozás közösségi oldalakra vonatkozásában külön kiemelésre érdemes relevanciái, másrészt pedig az európai uniós jog legfrissebb fejleményei a közösségi oldalak szolgáltatói felelősségének fogyasztóvédelmi dimenziói kapcsán. Így a 2019/2161 EU irányelv, az ún. tisztességességi rendelettervezet, valamint az európai fogyasztóvédelmi hatóságok koordinált fellépése a közösségi oldalak szolgáltatóival szemben.

IV.1. Alkotmányjog

A közösségi oldalak szolgáltatóinak jogi felelőssége és az alkotmányjog kapcsolatának vizsgálata során nem kívánok jogelméleti okfejtésbe bocsátkozni, és az internet szabályozásának szükségességét megkérdőjelező elméletek és az egzakt jogi reguláció támogatóinak álláspontja között igazságot tenni, esetleg végkövetkeztetést vonni ezen több évtizedes múltra visszatekintő vitáról. Meglátásom szerint az internet tömeges elterjedésével párhuzamosan egyértelművé vált, hogy az internet sem lehet egy „törvényen kívüli” világ, mint a westernfilmek romantizált

helyszíne. Számptalan módon sérülhetnek az egyének és közösségek jogai az interneten, és egyes, alapjogot sértő vagy a jogsértés szintjén el nem érő, de ártalmas vélemények és tartalmak terjedése beláthatatlan károkat okozhat a társadalom számára. Már a disszertáció témájának megválasztásával utalást teszek az e kérdésben képviselt álláspontomra, melyet a következő fejezetekben kívánok kifejteni, valamint árnyalni. Bármely, a közösségi oldalak szolgáltatóinak jogi felelőssége kapcsán tett megállapításom esetén emlékeztetnem kell továbbá arra a körülményre, hogy e globális szinten működő multinacionális vállalatokkal (szolgáltatókkal) szembeni állami jogérvényesítés nehézkes, tekintettel arra, hogy a szabályozás címzettjei a legtöbbször semmilyen, jogilag releváns kapcsolatban nincsenek a szabályozni kívánó állammal.

Természetszerűleg az általam vizsgált téma determinálja értekezésem kereteit, így az alkotmányjogi szempontból végzett vizsgálat kizárólag arra korlátozódik, hogy a közösségi oldal szolgáltatók által létrehozott és működtetett speciális platformok működése során milyen alkotmányjogi relevanciák merülhetnek fel. A jelen fejezetben foglaltak sok kapcsolódási pontot mutatnak a IV.2. fejezetben tárgyalt, médiajogi kérdésekkel. A két, egymással elválaszthatatlan relációban lévő témakört igyekeztem a lehető leglogikusabban külön bontva tárgyalni, így a jelen fejezetben a kommunikációs alapjogokkal⁷² kapcsolatos, és a közösségi oldalak működése során felmerülő kérdésekre térek ki kizárólag.

Bár vizsgálatom tárgyai, a közösségi oldalak specifikumaikban kevés egyezést mutatnak a hagyományos sajtó online felületeivel, az online sajtóra vonatkozóan mégis előzetesen feltétlenül utalni szükséges az Alkotmánybíróság 165/2011. (XII.20.) Ab határozatára, melyben az internetes médiára a nyomtatott sajtótermékekhez hasonlóan kiterjesztette az alapjogi védelmet és visszautasította korlátozhatatlanságát.⁷³ Szintén utalni szükséges előzetesen az AB 30/1992. (V.26.) számú határozatára, melyben rögzítette, hogy *„A véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos határait úgy kell meghatározni, hogy azok a véleményt nyilvánító személy alanyi joga mellett a közvélemény alakulásának, illetve szabad alakításának a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen érdekét is figyelembe vegyék.”*

IV.1.1. A szólás- és véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos kérdésekről általában

A közösségi média platformok alkotmányjogi szempontból történő vizsgálata során egy témakör jelentősége kiemelkedik, és amely a különböző online szolgáltatásokat kínáló (tárhely-, keresőmotor-, vagy közvetítő (forgalomirányító)-) szolgáltatókkal kapcsolatban is felmerülhet, és

⁷² A 30/1992. (V.26.) AB határozatban meghatározottak szerint „(...)a véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, tulajdonképpen "anyajoga" többféle szabadságjognak, az ún. "kommunikációs" alapjogoknak. Ebből eredő külön nevesített jogok a szólás - és a sajtószabadság, amely utóbbi felőleli valamennyi médium szabadságát, továbbá az informáltsághoz való jogot, az információk megszerzésének szabadságát. Tágabb értelemben a véleménynyilvánítási szabadsághoz tartozik a művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága.”

⁷³ KLEIN Tamás – TÓTH András (Szerk): Technológia jog – Robotjog - Cyberjog. Wolters Kluwer, 2018. p. 219-221.

fel is merült az elmúlt évtizedekben: a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságának kérdése. A kérdéskör akkor válik relevánssá, ha egy, a közösségi oldalon közzétett tartalom jogellenességét vizsgálja a szolgáltató a Felhasználási Feltételekben megszabott sajátos szabályrendszer alapján. A közösségi oldalakon megjelenő információk mennyisége, és az azokat fogyasztó felhasználói „társadalom” mérete okán mindenképp szükséges egy hatékony eljárásrend kialakítása a jogellenes tartalmakkal szembeni hatékony fellépés céljából, ám e moderálási tevékenységet nagy körültekintéssel, komoly garanciákkal kell végrehajtani, különös tekintettel az alapvető jogok (elsősorban a véleménynyilvánítás szabadsága, és azzal összefüggésben a tájékozódáshoz való jog) védelmének biztosítása érdekében.⁷⁴ A szolgáltató saját mérlegelési jogkörében dönthet az adott tartalom megfelelősége kérdésében, de kötve van az előzetesen a felhasználó által elfogadott szabályzat szövegéhez. Fordítva is keretet jelent ez a dokumentum, mivel a felhasználó sem hivatkozhat szabad véleménynyilvánításának jogellenes korlátozására, ha a Felhasználási Feltételekbe ütköző tartalmat osztott meg a platformon. E függelmi viszonyt illeti álláspontom szerint rendkívül találóan NAGY Krisztina a „szerződésalapú tartalomkontroll” jelzővel. Értelmezése szerint a közösségimédia-platformok működésének egyik paradoxona éppen az, hogy egyfelől felületet kínálnak a nyilvános kommunikáció számára azáltal, hogy lehetővé teszik, hogy az emberek véleményeket, gondolatokat, információkat osszanak meg egymással, új dimenziót nyitva ezzel a társadalmi párbeszéd, az önkifejezés számára, azonban ezzel egyidejűleg önállóan, megfelelő társadalmi kontroll nélkül határozzák meg a felhasználók számára azokat a magatartási szabályokat, amelyek a szabad szólás határait is befolyásolják.⁷⁵ VAN DIJCK megfogalmazásában a közösségi média tulajdonképpen olyan „kétélű kard”, amely egyszerre ad hatalmat a felhasználóknak és a platformoknak is.⁷⁶ KLEIN Tamás szerint szintén az a fő probléma a magánszolgáltató által alkalmazott tartalomszűréssel, hogy az nem alkotmányosan elfogadott, legitim korlátozás mentén valósul meg, így nemcsak alkalmas a társadalmi közvita torzítására, de az értékelési és törlési procedúra során nem jutnak érvényre az állami eljárásokban feltétel nélkül érvényesülő alkotmányos garanciák⁷⁷. LÁNCOS Petra is arra mutat rá, hogy bár a közösségi oldalak felhasználói a platformon elhelyezett bejegyzéseikkel egyértelműen információs alapjogaikat gyakorolják, azonban az oldalakat fenntartó cégek saját üzleti szabályaik szerint végzik azok ellenőrzését, így az ezen dokumentumok alapján végrehajtott tartalom-törlések „alkotmányossága” nehezen ellenőrizhető⁷⁸. BARTÓKI-GÖNCZY Balázs a véleménynyilvánítás szabadságának

⁷⁴ KLEIN-Tóth i.m. p. 249.

⁷⁵ NAGY Krisztina: Facebook files – Gyűlöletbeszéd törölve? A közösségimédia-platformok tartalom-ellenőrzési tevékenységének alapjogi vonatkozásai. In: POLYÁK (szerk.) i.m. pp.155-156.

⁷⁶ VAN DIJCK, José – POELL, Thomas: Understanding social media logic. Media and Communication 2013/1. p. 11.

⁷⁷ KLEIN – TÓTH i.m. p.235.

⁷⁸ LÁNCOS Petra: A közösségi média keretei között gyakorolt alapjogok korlátozásainak alkotmányos kérdései. In: Gazdaság és Jog 2016. XXIV. évf. 3. p.10.

interneten történő megvalósulása kapcsán jegyzi meg, hogy arra a legnagyobb befolyást immáron nem az állam, hanem piaci szereplők gyakorolják⁷⁹.

A közösségi oldalak működési mechanizmusában rejlő egyik jelentős alkotmányjogi feszültségként tehát azt az ellentmondást detektálhatjuk, mely szerint e platformok működésük specifikumainak köszönhetően a korábbiaknál még szabadabb és hatékonyabb önkifejezési módokat biztosítanak a jogalanyok számára, azonban egyúttal olyan szabályrendszer útján végzik el az oldalakon közzétett vélemények moderálását és egyes esetekben törlését, mely szabályrendszer a szolgáltató által egyoldalúan meghatározott és nem rendelkezik semmiféle alkotmányos legitimációval, továbbá nem tartalmazza a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozásához elengedhetetlenül szükséges alkotmányos garanciákat sem. Így egyes esetekben a véleménynyilvánítás szabadsága mint alapjog olyan mértékű korlátozását valósítják meg, melyre korábban kizárólag a közhatalmat gyakorló állami szervek részéről volt példa.

Ezen alkotmányjogi deficit egyik fontos eleme a közösségi oldalakon közzétett tartalmak szolgáltató által működtetett törlési mechanizmusának és eljárásrendjének átláthatóságának hiánya, így pontosan nem tudható, hogy milyen kritériumok alapján, milyen eljárás lefolytatását követően születik döntés a tartalom törléséről vagy hozzáférhetetlenné tételéről.⁸⁰

IV.1.2. Az online gyűlöletbeszéd

A Facebook tartalomtörlésre vonatkozó belső, nem publikus szabályzataiba 2016 decemberében nyerhetett a szélesebb közvélemény bepillantást. Ekkor a német Süddeutsche Zeitung egy cikkében közölt kiszivárgott részleteket a Facebook német felhasználóinak kommunikációját felügyelő moderáló egység belső szabályzatából.⁸¹ Ezt követően 2017 tavaszán a brit The Guardian cikkeiben részleteket hozott nyilvánosságra a moderátorok általános, angol nyelvű kézikönyvéből.⁸² E dokumentumok részletes vizsgálatát végezte el NAGY Krisztina vonatkozó munkájában, melynek legjelentősebb, a tartalommoderálási eljárás anomáliáira és alkotmányjogi szempontból kifogásolható elemeire az alábbiakban utalni kívánok én is.

Mivel e témakör origójában a gyűlöletbeszéd felismerésének és kiszűrésének kérdésköre áll, ezért követve NAGY Krisztina tanulmányának logikai rendjét, elsőként utalni kívánok arra a körülményre, mely rendkívül nehezé teheti a Facebook mint globális szolgáltatás általános moderálási elveinek megfogalmazását.⁸³ Nevezetesen, egy közösségi oldalon elhelyezett bejegyzés

⁷⁹ BARTÓKI-GÖNCZY Balázs: Az online közvetítő szolgáltatók mint az információhoz való hozzáférés kapuőrei. Pázmány Press, 2018. p.41.

⁸⁰ NAGY i.m. pp. 148.

⁸¹ <https://www.sueddeutsche.de/digital/inside-facebook-facebooks-gesetz-die-geheimen-loesch-regeln-1.3297387> (letöltés ideje: 2020.04.29.)

⁸² <https://www.theguardian.com/news/series/facebook-files> (letöltés ideje: 2020.04.29.)

⁸³ A 2,2 milliárd aktív felhasználóval rendelkező (<https://www.omnicoreagency.com/facebook-statistics/> [letöltés ideje: 2019.04.23.]) Facebook a saját közösségi alapelveivel tehát egy globális médiaszabályozóvá vált. Lásd PAPP János Tamás: Az én házam, az én váram – A szólásszabadság érvényesülése a közösségi médiában. In: KOLTAY András-TÖRÖK Bernát (Szerk.): Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején. Wolters Kluwer 2016. p. 409.

gyűlöletbeszédnek minősülésének kritériumai országonként és kultúránként változhatnak. Erre példaként a szerző a holokauszttagadást hozza fel, mely számos országban törvényi tiltásban részesül⁸⁴, de például az USA jogi megközelítése a véleménynyilvánítás szabadságához⁸⁵ lehetővé teszi, hogy e közlés önmagában jogszerű legyen.⁸⁶ Szintén a jogi szabályozás diverzifikáltságát fedezhetjük fel a felhasználók által közzétett tartalmakért való szolgáltatói (forgalomirányítói) felelősség esetében, ahol néhány esetben a korábbi évtizedekben meghozott szabályok kereteit szétfeszítik a közösségi oldalak által nyújtott sokszínű szolgáltatáscsomag keretei, míg egyes államok különutas megoldásokkal igyekeznek megvalósítani egy hatékonyabb regulációt. E kérdésköröket a disszertáció IV.2. számú (médiajogi tárgyú) fejezetében tárgyaljuk.

NAGY Krisztina mutat rá arra, hogy a fenti bizonytalanságokon túl még egy változó tényező kerül a képletbe a gyűlöletkeltő online tartalmak szűrése esetén: jelesül, hogy e fogalom pontos tartalmát jogszabály nem határozza meg.⁸⁷ HALMAI Gábor fogalommeghatározását idézi, mely szerint „a gyűlöletbeszéd kategóriájába az olyan közlések tartoznak, amelyekkel a közlő - általában előítélettel vagy gyűlölettel vezérelve – a társadalom faji, etnikai, vallási, nemi csoportjairól, vagy azok egyes tagjairól a csoporthoz tartozásukra tekintettel mond olyan véleményt, amely sértheti a csoport tagjait és gyűlöletet kelthet a társadalomban a csoporttal szemben.”⁸⁸

A Cambridge Dictionary vonatkozó szócikke szerint a gyűlöletbeszéd: nyilvános beszéd, amely gyűlöletet fejez ki vagy ösztönöz egy személyre vagy csoportra irányulóan, például faj, vallás, nem vagy szexuális orientáció alapján.⁸⁹

Az ENSZ honlapján közzétett, a gyűlöletbeszéddel szembeni fellépésről szóló dokumentum meghatározása szerint pedig a gyűlöletbeszéd lehet bármilyen kommunikáció (beszéd, írás vagy viselkedés) melyben személyekre vagy csoportokra (vallásuk, etnikai hovatartozásuk, nemzetiségük, faj, szín, származás, nem vagy más identitási tényező alapján) irányul támadás vagy kerül pejoratív vagy diszkriminatív nyelvezet alkalmazására.⁹⁰

A magyar Országgyűlés 2008. február 18-ai ülésnapján törvényt fogadott el a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról. Az elfogadott törvény egy új

⁸⁴ Például a magyar Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény) 333.§-a.

⁸⁵ Amerikában a Legfelsőbb Bíróság az ún. Brandenburg-tesztet alkalmazza annak megállapítása során, hogy egy jogszabály az alkotmánynak megfelelően tiltja-e a gyűlöletbeszédet vagy sem. A teszt alapján jogszabály csak abban az esetben korlátozhatja a véleménynyilvánítás szabadságát, ha a véleménynyilvánító közlése egy törvényellenes cselekedet elkövetésére hív fel szándékosan, és a felhívás a cselekedet megvalósítására potenciálisan alkalmas. DETREKŐI Zsuzsa: Paragrafusokkal a bitek ellen – Az internet szabályozásának elmélete és gyakorlata. HVG-ORAC, Budapest, 2016. p. 136.

⁸⁶ NAGY i.m. pp. 150

⁸⁷ NAGY i.m. pp. 152

⁸⁸ NAGY i.m. pp. 152; HALMAI Gábor: A véleménynyilvánítás szabadsága. in: HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Osiris, Budapest, 2003. p. 462

⁸⁹ „*public speech that expresses hate or encourages violence towards a person or group based on something such as race, religion, sex, or sexual orientation*”

⁹⁰

<https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf> (letöltés ideje: 2020.05.04.)

büntetőjogi tényállást állapított meg gyalázkodás címmel, e rendelkezés alkotmányellenességét azonban az Alkotmánybíróság 95/2008. (VII. 3.) számú, 2008.06.30-án kelt határozatában alkotmányellenesnek nyilvánította.⁹¹ Az (új) hatályos Btk. 332.§-ában rendelkezik a közösség elleni uszítás tényállásáról, mely tartalmát tekintve jelentős átfedést mutat a korábban hatályba léptetni tervezett rendelkezéssel, valamint a gyűlöletbeszéd előzőekben bemutatott definíciójával.⁹²

A hatályos magyar jogi keretrendszert vizsgálva említést kell tenni a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.) vonatkozó rendelkezéseiről, mely jogszabály ugyan jelen disszertáció médiajogi tárgyú fejezetében kerül tárgyalásra, azonban jelentős összefüggést mutat a kérdéskör alkotmányjogi relevanciáival. A törvény 16. és 17. szakasza a következőképp rendelkezik a tilalmazott médiatartalmakról:

16. § A médiatartalom nem sértheti az alkotmányos rendet.

17. § (1) A médiatartalom nem lehet alkalmas valamely nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely vallási közösség vagy ezek bármely tagja elleni - a közösséghez tartozása miatt történő - gyűlölet keltésére vagy erőszakra uszításra.

(2) A médiatartalom nem lehet alkalmas valamely nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely vallási közösség kirekesztésére.

(3) A médiatartalom nem lehet alkalmas terrorcselekmény elkövetésére való felhívásra.

A fentiekben bemutatott meghatározásokból leszűrhetjük a gyűlöletbeszéd fogalmának magjában található azok esszenciális jellemzőket, amelyek alapján egy közlés gyűlölködőnek minősül, ezáltal az azt közlő felhasználó véleménynyilvánítási szabadsága korlátozható az általa közzétett tartalom törlésével. Más szóval: a közösségi oldalak szolgáltatói akkor járnak el jogszerűen, ha kizárólag e

⁹¹ A tervezett módosítás eképp rendelkezett:
Btk. 181/A. §

(1) Aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzettel, vagy a lakosság egyes csoportjaival, így különösen nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporttal kapcsolatban olyan kifejezést használ vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy a csoport tagjainak becsületét csorbítsa, avagy emberi méltóságát megsértse, vétséget követ el és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki nagy nyilvánosság előtt olyan – különösen önkényuralmi rendszerre vagy eszmére emlékeztető vagy utaló – testmozdulatot tesz, amely alkalmas a magyar nemzet, vagy lakosság egyes csoportjai, így különösen nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport tagjai becsületének csorbítására, avagy emberi méltóságának megsértésére.

(3) Nem büntetendő, aki politikai párttal, vagy politikai közszereplést is folytató társadalmi szervezettel kapcsolatban közszereplésükkel összefüggésben a) olyan kifejezést használ vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy a lakosság e csoportjához tartozó tagok becsületét, vagy emberi méltóságát megsértse, b) a (2) bekezdésben meghatározott magatartást tanúsít.

⁹² Közösség elleni uszítás

332. § Aki nagy nyilvánosság előtt

a) a magyar nemzet ellen,

b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja ellen, vagy

c) a lakosság egyes csoportjai, illetve azok tagjai ellen - különösen fogyatékosokra, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel - erőszakra vagy gyűlöletre uszít, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

kritériumokat megvalósító bejegyzéseket távolítják el az oldalakról, ezeket viszont minden esetben. A fogalom központi elemei tehát összegzésem szerint:

- a) a közlés formátuma (írott, szóbeli, non-verbális) nem releváns, viszont fontos, hogy a közlőn kívül más személyekhez is eljusson, tehát nyilvános legyen;
- b) a közlés tárgya egy személy vagy csoport, aki(k) beazonosíthatóak valamely, identitásukat befolyásoló tényező által (nem, faj, vallás, szexuális orientáció, hovatartozás, bőrszín, etnikum, stb.)
- c) a közlés sértő vagy sértő lehet, valamint alkalmas lehet vagy alkalmas arra, hogy gyűlöletet keltsen e csoporttal vagy annak egyes tagjaival szemben.

A fentiekben részletezett fogalmi elemek álláspontom szerint olyan árnyaltak és egyes esetben olyan tág értelmezésre adhatnak okot, hogy a szolgáltatók által meghatározott moderálási irányelvek jogszerűsége, kellő cizelláltsága és pontosság mellett sem redukálható 0%-ra a tartalmak szűrése során a hibahatár. Sőt, e moderálási tevékenység a fenti indokok alapján álláspontom szerint sem az informatikai tudomány jelenlegi állása mellett, sem a közeljövőben nem lesz algoritmizálható, tekintettel arra, hogy kizárólag az emberi intellektus képes elvégezni az egyes, határesetnek minősülő tartalmak pontos megítélését.⁹³ A fenti, büntetőjogi vonatkozású példák kapcsán utalnom kell Nagy Krisztinával párhuzamosan arra a körülményre, hogy bár a például hazánkban a büntetőjog (is) szankcionálja a gyűlöletbeszéd egyes aspektusait, azonban a közösségi oldal szolgáltatói által alkalmazott szankciók sokkal inkább a polgári jogi vagy a közigazgatási jogi jogkövetkezményekkel rokoníthatóak.⁹⁴

A jogsértő tartalmakért való szolgáltatói felelősség kapcsán ZÓDI Zsolt a jogi gondolkodásunk során alkalmazott „metaforák” problematikáját emeli ki. Mivel a Facebook nem állít elő tartalmat, így tevékenysége hasonlítható lenne a postáséhoz, vagy az újságárushoz, akik csak szállítják vagy elérhetővé teszik az üzeneteket. Még szélsőségesebb példával élve a szolgáltatás szoftverként történő értelmezésére is utal, tekintettel arra, hogy például a Word szoftvert gyártó Microsoft sem vonható felelősségre azért, amit a program segítségével a világon bárki leír. Álláspontja szerint azonban a Facebook sokkal többet nyújt, mint pusztán üzenet továbbítást. Egyrésztől nem egy kétoldalú, vagy kisebb közösséget érintő közlést biztosít, hanem nyilvánosságot biztosít, erre tekintettel pedig morális felelőssége is nagyobb lesz. Továbbá a Facebook működése át is alakítja a társadalom tagjainak kommunikációját, technicizálja azt.⁹⁵

Összefoglalásképp, egy konkrét példa, a Facebook moderálási elveinek áttekintése előtt rögzíthetjük, hogy a közösségi oldalak szolgáltatói által végzett tartalomszűrési tevékenység megítélése összetett kérdés, tekintettel az arra vonatkozó, változó tartalmú társadalmi és állami

⁹³ Az algoritmizált működéssel kapcsolatos további kérdéseket a disszertáció VI. fejezetében tárgyalom.

⁹⁴ NAGY i.m. p.155.

⁹⁵ ZÓDI i.m. p.122-123.

elvárásokra. Az egyes országok társadalmi, jogi és kulturális diverzifikáltsága mellett a gyűlöletbeszéd, mint tilalmazandó közlésforma jogi tartalma is jogrendszerenként eltérő mértékben specializált, míg a véleménynyilvánítás szabadságának korlátai is „más magasságban kerültek elhelyezésre” az egyes jogrendszerekben. Tehát amennyiben el is fogadjuk, hogy egy piaci alapon működő, piaci logika alapján döntéseket hozó szolgáltató mérlegelési jogkörébe kerül egyes jogalanyok véleménynyilvánítási szabadságának korlátozása, e szolgáltatóval szemben egy olyan összetett kritériumrendszert kell felállítanunk, mely szerint a szolgáltató által alkalmazott moderálási irányelvek feleljenek meg az adott ország mindenkor hatályos, gyűlöletbeszédrel kapcsolatos szabályainak (fordított megfogalmazással: a véleménynyilvánítás szabadságát ne korlátozzák jogellenes módon), igazodva az adott ország kulturális és társadalmi berendezkedéséhez is. POLYÁK Gábor aképp összegzi a digitális tartalom szabályozása kapcsán felmerülő ellentmondásokat, hogy a reguláció „(...) egyszerre ütközik a globális kommunikációs felületek és a nyelvileg, kulturálisan és jogilag erősen tagolt helyi közösségek, valamint a normaszegésekre adott lehető leggyorsabb válasz és a véleményszabadság szempontjainak alapos mérlegelése közötti konfliktus feloldhatatlanságába.”⁹⁶

E kívánalmakon túl azonban kérdés például, hogy egy, más nemzetiségű felhasználók közötti jogvita esetén mely állam fenti jogi és jogon kívüli mértékei szerint kell a szolgáltatónak megmérnie a közösségi oldalon elhelyezett bejegyzést.⁹⁷

IV.1.3. Facebook tartalomszűrési gyakorlata és annak értékelése

Hogy megismerjük az érem másik oldalát, ehelyütt hivatkozni szükséges Richard ALLEN, a Facebook public policy igazgatójának írására, mely a Facebook Newsroom elnevezésű felületén jelent meg 2017 júniusában, *Hard Questions: Who Should Decide What Is Hate Speech in an Online Global Community?* (Nehéz kérdések: Kinek kellene eldöntenie, hogy mi a gyűlöletbeszéd egy globális online közösségben?) címmel⁹⁸. Ebben a cikkben ALLEN leírja, hogy a Facebook milyen definíciót használ a gyűlöletbeszédre, valamint cizellálja, hogy milyen elvek mentén kerül sor az egyes gyűlölködő tartalmak azonosítására és eltávolítására.

A gyűlöletbeszéd Facebook által alkalmazott definíciója ALLEN megfogalmazása szerint: „gyűlöletbeszéd lehet bármi, amely közvetlen támadás az emberekkel szemben az úgynevezett védett tulajdonságaik alapján - faji hovatartozás, etnikai hovatartozás, nemzeti származás, vallási hovatartozás, szexuális irányultság, nem, nemi identitás, súlyos fogyatékoság vagy betegség.” Ettől eltérő megfogalmazást találunk a Facebook Közösségi Alapelveiben: „a gyűlöletbeszéd olyan tartalom, amely közvetlenül támad másokat általunk védett tulajdonságokként meghatározott

⁹⁶ POLYÁK (Szerk.) i.m. p. 121.

⁹⁷ Például egy német felhasználó egy többségében iszlám vallásúak által használt Facebook csoportban tesz gyűlölködő megjegyzést egy kínai multinacionális vállalat francia lányvállalatának zsidó származású dolgozóira.

⁹⁸ <https://about.fb.com/news/2017/06/hard-questions-hate-speech/> (letöltés ideje: 2020.05.04.)

szempontok – faji hovatartozás, etnikai származás, nemzetiség, vallási hovatartozás, nemi irányultság, kaszt, nem, nemi identitás, súlyos fogyatékoság vagy betegség – miatt.”⁹⁹

Cikkében ALLEN továbbá utal a fentiekben körüljárt, felhasználók eltérő nemzeti és kulturális háttéréből fakadó ellentmondásokra, így példaként utal egyes vallásokban a blaszfémia alacsony korlátaira vagy az amerikai alkotmány által körülbástyázott véleménynyilvánítási szabadságra. Elismerve a tartalomszűrési tevékenység tökéletlenségét, a szerző utal a nem egyértelmű esetek nehezen eldönthetőségére, kiemelve példaként, hogy egy adott nyelv folyamatos változása is eredményezheti ezt, hogy egy, korábban ártatlan kontextusban használt jelző sértővé válhat, és vice versa. A szövegkontextus értékelése kapcsán utal egyes nyelvek kifejezéseire, mely más nyelvekben teljesen más, akár sértő tartalmat hordozhatnak, külön kiemelve azon eseteket, amikor a közzétevő célja éppen e rugalmas értelmezési lehetőség kihasználása.

Szintén fontos eleme a bejegyzésnek annak elismerése, hogy jelenleg nem tűnik lehetségesnek mesterséges intelligencia bevonása a gyűlöletkeltő tartalmak teljes állományának szűrésébe a fenti okokból.

A Facebook mint legjelentősebb közösségi oldal témánk szempontjából releváns szabályozási kereteit vizsgálva megállapítható, hogy a szolgáltató által alkalmazott, saját maga által diszkrecionális jogkörben megalkotott regulációk kettős természetűek:

1. Egyrészt az oldalon mindenki által még a regisztrációt megelőzően a főoldalról elérhető szabályzatok, melyek a közösségi oldal funkciói mint szolgáltatások igénybe vételének feltételeit és szabályait határozzák meg. Ezek: Felhasználási Feltételek; Adatkezelési Szabályzat; Cookie szabályzat¹⁰⁰.
2. Másrészt azon belső szabályzatok, melyek az 1. pontban ismertetett előírások be nem tartása esetére határozzák meg a szolgáltató eljárásrendjét.

A klasszikus jogi logikát követve tehát van egy „anyagi jogi” szabályrendszer és egy „eljárásjogi” reguláció. A különbség azonban jelentős például a polgári jog magyar jogban érvényesülő logikájához képest: míg a Ptk. és a Pp. is nyilvános, bárki számára hozzáférhető, addig a Facebook esetben az „anyagi jogi” szabályok igen, az „eljárásjogiak” azonban nem publikusak. Utóbbiról kizárólag a szolgáltató által uralt információk alapján lehet elképzelésünk¹⁰¹, valamint a korábban idézett, a sajtóban megjelent kiszivárgott ismeretek alapján.

A következőkben nem kívánom tételes vizsgálat alá vonni a Facebook moderátori kézikönyvét, azonban átfogó jelleggel igyekszem bemutatni legfontosabb rendelkezéseit, amelyek értékelése

⁹⁹ https://www.facebook.com/communitystandards/hate_speech (letöltés ideje: 2020.05.05.)

¹⁰⁰ 2020.05.04-i állapot

¹⁰¹ NAGY i.m. p. 157.

útján summázhatjuk e szabályrendszer megfelelőségét illetve eltérését az alapjogi sztemdekekhez képest.

A kézikönyv a Közösségi Alapelvek fentiekben idézett gyűlöletbeszéd-definícióját egy egyszerű „*Protected Category + Attack = Hate Speech*” ábrával szemlélteti a moderátorok számára.¹⁰² A védelmezett csoportok azonosításához is segítséget nyújt a kézikönyv azáltal, hogy példák útján szemlélteti mely embercsoport minősül védettnek, és mely nem. A gyűlöletbeszéd definíciójában külön nevesített csoportokkal szemben a kézikönyv szerint nem élveznek külön védelmet az olyan „kategóriák” mint például:

- életkor szerinti társadalmi csoportok: idősek, fiatalok, tinédzserek;
- egy adott szakmát űzők: orvosok, pilóták vagy a munkanélküliek csoportja;
- valamilyen külső, fizikai jegy alapján azonosítható személyek: szőkék, magasak, alacsonyok;
- politikai nézetek alapján kategorizált csoportok: republikánusok, demokraták, liberálisok;

Érdekes kiegészítést fűz a kézikönyv a vallásokhoz: maga a vallás nem élvez védelmet (pl. az iszlám), azonban a vallást gyakorlók (iszlám hitűek) igen. Ugyanez a helyzet az államokkal: Franciaországot dehonesztáló bejegyzés engedélyezett, de a francia emberek csoportja védelmet élvez. A Facebook moderátori kézikönyvben nevesített védett társadalmi csoportok kapcsán jegyzi meg NAGY Krisztina, hogy amennyiben összevetjük ezt a szabályrendszert egyes nemzetközi jogi dokumentumokkal¹⁰³, úgy a Facebook szabályzatának megközelítésbeli különbsége, hogy az nagy hangsúlyt fektet a nem védett csoportok meghatározására is.¹⁰⁴ Még fontosabb megállapítása a szerzőnek az, melyet a kézikönyv azon rendelkezései kapcsán tesz, melyek arra az esetre vonatkoznak, mikor egy közlésben több csoportminőség szerepel. A kézikönyv szerint ha egy bejegyzés két kategóriát tartalmaz, és azok közül az egyik védett, a másik pedig nem (például francia nők), akkor a közlés tárgyát képező társadalmi csoport nem lesz védett. Ennek kapcsán maradéktalanul osztom a szerző azon álláspontját, mely szerint ez a moderálási elv szűkíti a védetti kört, a szabályok egyszerű kijátszására ad lehetőséget és indokolatlanul valamint jogszerűtlenül szorít ki egyes társadalmi csoportokat a védelmi kategóriák közül.

A gyűlöletbeszéd kapcsán oltalmazott társadalmi csoportok Facebook moderátori kézikönyvében foglalt meghatározás alapján az alábbi megállapításokat tehetők tehát. Egyrészt fontos detektálni, hogy e kézikönyv egy gyakorlat-orientált, adott mérlegelési mechanizmus egységességére és automatizálására létrehozott szöveg, így jellegéből fakadóan rendelkezik más jellemzőkkel, mint

¹⁰²<https://www.sueddeutsche.de/digital/inside-facebook-das-sind-facebooks-geheime-loesch-regeln-1.3297390> (letöltés ideje: 2020.05.06.)

¹⁰³ A szerző által vizsgálatához használt dokumentumok: Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és az Európa Tanács rasszizmusról és az idegengyűlöletről szóló Kerethatározata.

¹⁰⁴ NAGY i.m. p. 161.

egyes nemzetközi alapjogi dokumentumok. Fontos azonban, hogy e moderálási szabályrendszer se kerüljön ellentmondásba a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos alkotmányjogi normákkal. NAGY Krisztina vonatkozó megállapításaival párhuzamosan megállapíthatjuk, hogy ugyan a Facebook által meghatározott védett társadalmi csoportok halmaza tágabb, mint a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos korábban tárgyalt jogi, illetőleg jogtudományi dokumentumok többsége, azonban a csoportok taxatív felsorolása magában hordozza természetesen annak a lehetőségét, hogy hatálytalanná válik, vagy megfogalmazási hiba folytán nem teljeskörű katalógusa.¹⁰⁵ Szintén kiemelés érdemel továbbá, hogy a mérlegelés szempontjainak részletszabályai kapcsán a több csoportminőséget tartalmazó közlések kapcsán egy olyan szabályrendszert állít fel a kézikönyv, amely ellentétes az alapjogvédelem protektív attitűdjével, egyúttal a szabályok egyszerű kijátszására, és gyűlöletkeltő közlések közönséghez eljuttatásának lehetővé tételére alkalmas.

Ahogy NAGY Krisztina is rámutat vonatkozó tanulmányában, a védett társadalmi csoport azonosítását követően a Facebook által alkalmazott gyűlöletbeszéd definíció másik jelentős elemét, a „támadás” fogalmát szükséges kibontanunk, és a szolgáltató ehhez kapcsolatos logikáját értékelni ahhoz, hogy értékítéletet adhassuk a gyűlölködő tartalmak moderálásával kapcsolatos eljárásrendnek. A szolgáltató ezen eljárása során alkalmazott terminológiája megtalálható a Közösségi Alapelvekben: *„A támadást úgy határozzuk meg, mint erőszakos vagy tárgyakat emberi mivoltától megfosztó beszédet, alsóbbrendűsége utaló kijelentést, illetve kirekesztésre vagy faji alapon történő elkülönítésre való felhívást. A támadásokat súlyosság szerint három csoportba soroljuk az alábbiak szerint.”*¹⁰⁶

A szolgáltató tehát a „támadásokat” súlyosságuk szerint három csoportja osztja, mely csoportokat szintén részletez vonatkozó szabályzatában. E szerint az első csoportba tartozó közlések azok, melyek adott személyt vagy embercsoportot védett tulajdonságuk vagy tulajdonságaik vagy bevándorló jogállásuk alapján céloznak. E kategóriába tartozik a gyűlöletbeszéd vagy a gyűlöletbeszéd támogatása írásos vagy vizuális formában, az emberi mivolttól megfosztó, célzott összehasonlítások, általánosítások vagy viselkedéssel kapcsolatos, nem korlátozó kijelentések és a gyűlölet-bűncselekmények koncepciójának, eseményeinek vagy áldozatainak kigúnyolása még akkor is, ha a képen nem ábrázolnak valós személyt. Az emberi mivolttól való megfosztásra példákat is hoz a szöveg, így például a társadalmi csoport tagjainak rovarokhoz, kulturális hagyomány szerint szellemileg vagy fizikailag alacsonyabb rendűnek tartott állatokhoz történő hasonlítása. Az első, legsúlyosabb közlések tehát aképp foglalhatók össze, hogy azok a gyűlölködő, a védett csoport tagjait emberi mivoltuktól megfosztó kijelentések.

A második kategóriába tartozó közlések szintén védett tulajdonságuk vagy tulajdonságaik alapján célozza meg az adott személyt vagy embercsoportot. Ide tartoznak az alsóbbrendűséget sugalló

¹⁰⁵ NAGY i.m. p. 162.

¹⁰⁶ https://www.facebook.com/communitystandards/hate_speech (letöltés ideje: 2020.05.05.)

általánosítások, így az adott társadalmi csoport tagjainak fizikai- (pl. higiénia, külső megjelenés), szellemi- (pl. mentális egészség, iskolázottság) vagy erkölcsi (szexuális tevékenység, bűncselekmények gyakori elkövetése) hiányosságaira utaló közlések, az adott csoport alacsonyabb rendűségére vonatkozó egyéb állítások és a csoport tagjaira tett megvető vagy utálkozó kifejezések, illetve képi megfelelőik (pl. az egyes nemek képviselőinek az adott nem nemi szerveivel történő azonosítása). Ezen közléseket tehát a szolgáltató kevésbé ítéli súlyosnak az első szinten nevesített gyűlölködő tartalmakhoz képest. Álláspontom szerint a két kategóriába tartozó kifejezések között ilyen tekintetben nem lehetséges minden esetben egyértelmű relációt felállítani. A második szintet egyebekben illelhetjük összefoglalásképp az „alsóbbrendűsítő és megvető” jelzővel.

A harmadik, legkevésbé súlyos, ámde tilalmazott kategóriába a Facebook értéktétele szerint az olyan tartalmak tartoznak, amelyek az e pontban meghatározott védett tulajdonságuk vagy tulajdonságaik alapján célozzák meg az adott személyt vagy embercsoportot és kirekesztésre hívnak fel vagy megvalósítják a kirekesztést. A kirekesztés lehet politikai, szociális vagy gazdasági jellegű is. E szintet nevezhetjük tehát összefoglalásképp „kirekesztő, vagy kirekesztésre felhívó” kategóriának.

NAGY Krisztina arra világít rá a Facebook Közösségi Alapelveiben rögzített kategóriák kapcsán, hogy e 3 szintű szabályozás jelentősen leegyszerűsítő és jóval kevésbé szofisztikált, mint a vonatkozó nemzetközi jogi dokumentumok és a büntetőjog alkalmazása során lefolytatni szükséges mérlegelés szempontrendszerai. Így például a „támadás” kifejezés helyett a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya a „gyűlölet hirdetése” és a „megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra izgatás” kifejezéseket használja.¹⁰⁷ A szerző utal az ENSZ gyűlöletbeszéddel szembeni fellépésre vonatkozó cselekvési tervében foglaltakra (Rabat Plan)¹⁰⁸, amelyben egy hat-lépcsős értékelési rendszer (six-part threshold) kerül meghatározásra, amely alapján egy gyűlölködő közlés alapján a büntetőjogi felelősség megállapítható. Ez alapján értékelést igényel a kontextus, a közlő személye, a közlés szándéka, a tartalom és a forma, a közléssel elért csoport mérete, illetve a közlés alkalmassága arra, hogy a célzott negatív hatást elérje.¹⁰⁹ A fentiekben túl is rengeteg további szempont igényelhet értékelést, így például a NAGY Krisztina által e tárgyban felhozott történelmi kontextus, valamint a büntetőjogi felelősség megállapítása során minden esetben vizsgálandó szándékosság vagy gondatlanság kérdése.

A gyűlölködő tartalmak által megvalósított „támadás” fogalma kapcsán tehát úgy összegezhetjük a fentiekben megállapítottakat, hogy a Facebook Közösségi Alelvei a védett társadalmi csoportok

¹⁰⁷ NAGY i.m. p. 163

¹⁰⁸ https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/SeminarRabat/Rabat_draft_outcome.pdf (letöltés ideje: 2020.05.06.)

¹⁰⁹ Context; Speaker; Intent; Content and form; Extent of the speech act; Likelihood, including imminence. (Rabat Plan p. 11.)

kérdéshez hasonlóan igyekeznek „mechanikusan” alkalmazható, példákkal részletesen kiegészített kategóriákat alkotni, melyek katalógusát olvasva az egyes közlések alapelveket sértő mivolta megállapítható. E rendszer álláspontom szerint rugalmatlan, és nem tartalmaz olyan, állandóan változó szempontokat (például társadalmi, történelmi kontextus) melyek értékelése például a büntetőjogi konzekvenciák levonása során elengedhetetlen. Így előfordulhat, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága a szolgáltató által olyan esetben is korlátozásra kerül, amikor a jog által felállított korlátokat nem lépi át az adott közlés.

Ehelyütt utalni szükséges a nemzetközi sajtóban megjelent, Facebook belső moderálási szempontrendszerét meghatározó dokumentum (kézikönyv) bevándorlókra vonatkozó rendelkezéseire. Ugyanis a globális menekültválság okán a „bevándorlók” társadalmi csoportja a Facebook moderátori kézikönyvének 2016-os módosítása óta egy új kategóriába, az ún. „kvázi védett” kategóriába került besorolásra. Az e szabályozás mögötti szolgáltatói logika szerint a bevándorlók csoportja ugyan nem minősül önálló, védett csoportnak, viszont státuszuk okán olyan mértékben kiszolgáltatott, hogy speciális értékelést igényelnek a velük szemben megfogalmazott közlések.¹¹⁰ Viszont mivel a társadalmi diskurzus is rendkívül élénkké vált a bevándorlás kapcsán, így a szolgáltató úgy látta indokoltnak, ha a védelem mércéjét magasabbra helyezi esetükben, mint más, védett társadalmi csoportok esetén. Így alakult ki a fentiekben hivatkozott „kvázi védett” státusz. A kiszivárgott dokumentumok alapján így csak azon, bevándorlókra vonatkozó közlések törölendők, melyek súlyosabb sérelem okozására alkalmasak. A kézikönyv erre vonatkozó példái szerint a „a bevándorlók szemetek” kifejezést tartalmazó közlés törölendő, míg „a bevándorlók tolvajok és rablók” kifejezés nem. NAGY Krisztina értékelése szerint a kézikönyv ezirányú módosítása során a Facebook mérlegelte a véleménynyilvánítás szabadsága mint alapjog érvényesülésének szükségességét a bevándorlással kapcsolatos társadalmi diskurzusban és az aktuális történelmi eseményekre reagálva, az alapjogi konfliktust a tartalom törlésére vonatkozó szabályok precízebb megfogalmazásával oldotta fel.¹¹¹

Összevetve a Facebook mint legjelentősebb közösségi oldal gyűlöletbeszédre vonatkozó „anyagi jogi” és „eljárásjogi” szabályait a vonatkozó nemzetközi jogi alapjogokra vonatkozó sztenderdekkel, az alábbi megállapítások tehetők.¹¹²

¹¹⁰ NAGY i.m. p. 165.

¹¹¹ NAGY i.m. p. 166.

¹¹² Az egyes gyűlöletkeltő tartalmak moderálására vonatkozó belső szabályokat jelen pillanatban kizárólag a Facebook esetében ismerjük, az arra vonatkozó irányelvek kiszivárgása okán. A felhasználók számára hozzáférhető, kapcsolódó szabályok kapcsán az alábbi megállapításokat tehetjük más közösségi oldalak kapcsán. Az Instagram Közösségi Irányelveiben a „gyűlöletbeszéd” három helyen szerepel, de több utalást is találunk benne a gyűlöletkeltő tartalmak és magatartások tilalmára vonatkozóan. Érdekes fordulata e szabályzatnak az alábbi fordulata: *„Soha nem fogadható el az erőszak bátorítása, vagy bárkivel szemben faji, etnikai hovatartozása, származása, neme, társadalmi neme, nemi identitása, szexuális irányultsága, vallása, fogyatékossága vagy egészségügyi állapota alapján történő támadás. A gyűlöletbeszéd megosztását megengedhetjük tiltakozás vagy figyelemfelhívás céljából. Arra kérünk, hogy ilyen esetekben egyértelműen nyilvánítsd ki a szándékodat.”* Így tehát amennyiben egy megosztás célja éppen a

Egyrészt utalnom kell arra, hogy a Facebook mint globális szolgáltatásra vonatkozóan általános, minden felhasználóra vonatkozó hatékony és jogszerű szabályrendszer meghatározása lehetetlen, tekintettel a felhasználók eltérő nemzeti, kulturális, vallási hátterére. A szolgáltató számára nem nyújthat megnyugtató megoldást az egyes államok felhasználóira vonatkozó egyedi szabályrendszerek kidolgozása sem, hiszen az általa nyújtott szolgáltatás egyik alapvető nívója és fontos jellemzője, hogy a világ bármely pontján élő felhasználók interakcióba kerülhetnek egymással. Így nem meglepő, hogy eltérést mutat a szolgáltató által meghatározott szabályzat az egyes államok jogrendszereinek megoldásaitól, de még a nemzetközi jog sztenderdjeitől is. A szolgáltató célja a gyűlöletkeltő, egyes társadalmi csoportok tagjainak alapjogait sértő, őket emberi méltóságukban meggyalázó közlések kiszűrése a lehető leghatékonyabb módon. Ennek céljából a Facebook szabályzatai egy algoritmikus, mechanikus gondolkodást igénylő feltételrendszer, és példákkal bőkezűen színesített katalógust készített moderátorai számára. Nagy Krisztina szerint ebben a működési modellben nem az egyedi közlés kontextusa kerül elemzésre, hanem a kontextuális, elvek mentén történő vizsgálat magasabb szinten történik, a kézikönyv megalkotásának pillanatában.¹¹³ Így ugyan a kézikönyv alkalmas lehet arra, hogy az egyes közlések mérlegelésébe beemeljen egyes speciális szempontokat (például történelmi kontextus), ahogy történ ez a bevándorlók „kvázi védett” csoportta nyilvánítása esetén, e „finomhangolás” azonban minden esetben elkésett lesz, a módosításig a moderálás jogszerűségi kérdéseket vethet fel. További kritika e szabályozási renddel szemben, hogy az egy szűk kör – ti, Facebook döntéshozói – értékítélete szerint történik, és nem nyilvánosak sem az e döntések meghozatala során figyelembe vett szempontok és szakértői vélemények.

Rendkívül fontos, és hangsúlyozást igénylő körülmény, hogy a Facebook szabályzatai elsődlegesen nem szabályozási logikájuk miatt érdemesek a kritikára, hiszen a korábban többször hangsúlyozott okokból és az oldalon keletkező közlések óriási mennyisége miatt minden bizonnyal nem létezik tökéletes megoldás ezen ellentmondások szabályzat szintjén történő feloldására. A közösségi oldal gyűlöletbeszéd moderálásával kapcsolatos legjelentősebb alapjogi probléma abban áll, hogy sem ezen dokumentumoknak és a megalkotásuk mögötti döntéseknek nincs megfelelő nyilvánossága,¹¹⁴

gyűlöletkeltő tartalom károssága történő figyelemfelhívás, úgy az Instagram mércéje szerint e közlés nem feltétlenül esik korlátozás alá. (<https://help.instagram.com/477434105621119>; letöltés ideje: 2020.06.30.)

A Twitter pedig kifejezett, gyűlöletbeszédre vonatkozó szabályzattal is rendelkezik: <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/hateful-conduct-policy> (magyar nyelven nem érhető el; letöltés ideje: 2020.06.30.)

¹¹³ NAGY i.m. 166.

¹¹⁴ 2020. június 5-én közzétett bejegyzésében Mark ZUCKERBERG, a Facebook alapítója a vállalat működésében végrehajtandó változásokat helyezett kilátásba. E párfordulás előzményei a George FLOYD halála okán fellángoló utcai tüntetések és az ezekre adott szélsőséges válaszok, melyekből kivette a részét Donald TRUMP amerikai elnök is. Az elnök egyes kijelentéseivel szemben a Facebook munkavállalói is tiltakoztak és felelősségre vonták a vezetőséget azért, mert az kritika és kommentár nélkül hagyta ezen tartalmak megjelenését az oldalon. A Facebook vezetője e posztban egy hét pontból álló ígéret-listát tett közzé, ezek például a nagyobb átláthatóság, bizonyos társadalmi csoportok erősebb képviselése, illetve a politikai témájú posztok gondosabb, felelősségteljesebb ellenőrzése. (<https://www.facebook.com/zuck/posts/10111985969467901>; letöltés ideje: 2020.07.05.)

sem a tartalmak törléséről szóló döntéseknek nincs jogi vagy társadalmi kontrollja¹¹⁵, ahogy ez ezekkel kapcsolatos jogorvoslati lehetőségek is kiforratlanok, korlátoltak, szintén transzparencia-deficitben szenvednek.¹¹⁶

IV.1.4. Az Európai Unió jogellenes online tartalmak szűrésére vonatkozó szabályozása

A gyűlöletbeszéd online szűrésének a Facebookra, és annak belső szabályozására vonatkozó megállapításokat követően, maradva ezen jogi fogalomnál, szükségesnek mutatkozik az Európai Unió releváns jogi kereteinek vizsgálata. Fontos utalni arra, hogy a gyűlöletet szító, az előzőekben tárgyalt jogellenességi határokat átlépő közléseken kívül más jelleggel is lehet egy közösségi oldalon elhelyezett poszt jogellenes, így például ütközhet akár büntetőjogi tényállásba, akár adott személy személyiségi jogaiba gázoló vagy szellemitulajdon-jogot sértő is lehet. Az Európai Bizottság következőkben tárgyalt, 2018/334. számú ajánlásának (6) preambulumbekzdése szerint jogellenes tartalom lehet „bármely információ, amely nem felel meg az uniós jognak vagy az érintett tagállam jogának.”

A jogellenes online tartalmakkal kapcsolatos szolgáltatói felelősséggel kapcsolatosan három közösségi jogi dokumentum érdemes álláspontom szerint jelen disszertáció keretei között külön értékelésre.¹¹⁷ Elsőként az Európai Bizottság 2017-es közleménye a jogellenes online tartalmakkal szembeni fellépésről (Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény)¹¹⁸, majd az e közleményt követően az e területen megvalósuló előrehaladás folyamatos vizsgálatát és értékelését követően szintén az Európai Bizottság által 2018-ban elfogadott ajánlást (Ajánlás a jogellenes tartalmak hatékony kezeléséről)¹¹⁹, mely a jogellenes online tartalmak hatékony kezeléséről szóló intézkedésekről szól. Végezetül az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv), melyről a disszertáció több, következő fejezetében is szólok bővebben.

Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény preambulumban megfogalmazásra kerül annak célja: *„Ez a közlemény iránymutatásokat és elveket határoz meg az internetes platformok számára a jogellenes online tartalmak elleni küzdelem fokozására, a nemzeti hatóságokkal, a tagállamokkal és egyéb érintett felekkel együttműködve. Célja, hogy elősegítse és*

¹¹⁵ NAGY Krisztina az állam szólásszabadságot védő, pozitív szerepvállalásának egyik lehetséges intézményi kereteként a társszabályozási modellt javasolja.

¹¹⁶ NAGY i.m. p. 167.

¹¹⁷ A felsoroltakon kívül említést érdemel továbbá az a 2016-ban kiadott magatartási kódex, melyet az Európai Bizottság adott ki négy tech-óriásvállalat a Facebook, a Youtube, a Microsoft és a Google egyetértésével, és melynek tárgya a jogellenes online gyűlöletbeszédrel szembeni fellépés. (A jogellenes online gyűlöletbeszédrel szembeni fellépést szolgáló magatartási kódex; https://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=54300; letöltés ideje: 2020.05.15.)

¹¹⁸ Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Fellépés a jogellenes online tartalmak ellen - Az online platformok megnövelt felelőssége felé (Brüsszel, 2017.09.28. COM(2017) 555 final)

¹¹⁹ Az Európai Bizottság (EU) 2018/334 ajánlása az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről (2018.03.01.)

fokozza a jogellenes tartalomhoz való hozzáférés megelőzésére, felderítésére, megszüntetésére és letiltására vonatkozó bevált gyakorlatok végrehajtását annak érdekében, hogy biztosítsa a jogellenes tartalom hatékony eltávolítását, a jobb átláthatóságot és az alapvető jogok online védelmét. Az is a célja, hogy tisztázza a platformok felelősségét, amennyiben azok proaktív lépéseket tesznek a jogellenes tartalmakhoz való hozzáférés felderítésére, megszüntetésére vagy letiltására (az úgynevezett „irgalmas szamaritánus” intézkedések).”

A közlemény elején hangsúlyozásra kerül azon online platformok szolgáltatóinak jelentős társadalmi felelőssége, amelyek a legtöbb internetes felhasználó számára biztosítják a tartalomhoz való hozzáférést. A közlemény megfogalmazása szerint e felelősségük terheli őket egyrészt a társadalom egészének védelme, másrészt a bűnözők és az online bűncselekményekben érintett más személyeknek a szolgáltatásaik kihasználásában való megakadályozása terén.¹²⁰ Ezt követően hivatkozásra kerülnek az EU korábbi, kötelező és nem kötelező erejű intézkedései és más, nem jogalkotási jellegű intézkedések is.¹²¹

A Bizottság rámutat a jogellenes tartalmak eltávolításának alapvető hiányosságára, nevezetesen, hogy az EU-ban nem létezik erre vonatkozó összehangolt és koherens megközelítés. Az egyes attitűdök változatosak a tagállamok, a jogsértő tartalmak típusai és az egyes online platformok szerint is. Szorgalmazza a Bizottság egy összehangoltabb megközelítés kialakítását, mely hatékonyabbá tehetné a jogellenes tartalmak szűrésének mechanizmusait. Ez álláspontjuk szerint előnyt jelentene a digitális egységes piac fejlődéséhez is, és csökkentené az online platformokra – többek között az új belépőkre – vonatkozó szabályoknak való megfeleléssel járó költségeket.¹²²

A Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény hangsúlyozza az uniós bíróságok és az illetékes nemzeti hatóságok az internetes platformok szolgáltatóinak is jogukban áll megakadályozni, hogy infrastruktúrájukat és üzleti tevékenységüket bűncselekmények elkövetésére használják, egyúttal kiemeli, hogy a vállalatok jellemzően birtokában vannak a jogsértő tartalmak azonosításához és eltávolításához szükséges technikai eszközöknek. Kissé pikírt módon arra is utal a közlemény, hogy *„az online platformok jelentős beruházásokat hajtottak végre olyan fejlett technológiák kifejlesztése érdekében, amelyek proaktívan gyűjtik a helyiségekben (sic!) megforduló tartalmakra és a felhasználók magatartására vonatkozó információkat”*. Ez értelemszerűen utalás arra, hogy a szolgáltatók rendkívül fejlett technológiákkal rendelkeznek a felhasználók tevékenységének marketing tartgetalási célú monitorozására, és elvárt részükről

¹²⁰ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 4. preambulumbekzdés

¹²¹ Így például: A terrorizmus elleni küzdelemről szóló (EU) 2017/541 irányelv mint jogi jellegű instrumentum vagy az uniós internet fórum munkája mint jogon kívüli intézkedés. (Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 2. fejezet)

¹²² Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 2. fejezete 11. bekezdés

ezen eszközök a jogellenes tartalmak szűrésének szolgálatába is állítani. Hangsúlyozza továbbá a Bizottság a tartalomszűrés során a köz- és magánszervezetek szerepének egyensúlyára.¹²³

A szolgáltatókkal szemben további elvárásként fogalmazza meg a Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény, hogy egyszerre rendelkezzenek a jogellenes tartalmak gyors detektálására és eltávolítására alkalmas eljárásrenddel, de egyúttal a felhasználók hatékony jogorvoslathoz való jogának garantálása érdekében megfelelő biztosítékokat kell bevezetniük az ezzel kapcsolatos felelősségük érvényesítése során. További elvárás velük szemben, hogy rendelkezzenek a működésüket szabályozó jogi keretek megértéséhez szükséges forrásokkal és adott esetben szorosán működjenek együtt a bűnüldöző és más illetékes hatóságokkal.¹²⁴

A Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény utal az ún. megbízható bejelentőkre és szorgalmazza a szolgáltatók számára mechanizmusok létrehozását, amelyek lehetővé teszik, hogy különleges csatorna álljon azon bejelentők rendelkezésére, amelyek különleges szakértelmet biztosítanak a weboldalukon megjelenő potenciálisan jogellenes tartalmak bejelentése kapcsán. Ezen, különleges szakértelemmel, valamint kifejezetten az ilyen tartalmak online felderítésére és azonosítására szolgáló struktúrákkal rendelkező bejelentők között említi a közlemény példaként a terrorista tartalom tekintetében az Europol szélsőséges internetes tartalmakkal foglalkozó egységét.¹²⁵

Az internetes platformokkal természetesen elvárásként kerül megfogalmazásra, hogy a megbízható bejelentőkön túl az „egyszerű” felhasználók számára is könnyen hozzáférhető és felhasználóbarát mechanizmust hozzanak létre, amely lehetővé teszi számukra, hogy bejelentésük a platformon található jogellenesnek tekintett tartalmakat.¹²⁶ A bejelentési felületek kialakítása során pedig kötelesek olyan mechanizmusok kialakítására, amely olyan értesítések benyújtását teszi lehetővé, melyek alapján gyors és megalapozott döntés hozható a jogellenes tartalmakról. Fontos aláhúzás a közleményben, hogy a felhasználók általában nem kötelezhetők arra, hogy azonosítsák magukat a jogellenes tartalomra vonatkozó jelentéstétel során, kivéve, ha ez az információ szükséges a tartalom jogszerűségének megállapításához. A bejelentésekről visszaigazolás küldése szintén kötelező, mivel ennek révén nem csak azt lehet elkerülni, hogy a bejelentőnek ellenőriznie kelljen, hogy bejelentését nyomon követték-e, de egy bírósági vagy peren kívüli eljárásban bizonyítékként is szolgálhat az ilyen eljárásokra vonatkozó szabályokkal összhangban.¹²⁷

Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény talán legjelentősebb megállapítása az, mely az online platformok Eker. irányelv 14. cikkében¹²⁸ meghatározott, felelősség alóli

¹²³ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 3. fejezet

¹²⁴ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 4. fejezet

¹²⁵ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 6. fejezet

¹²⁶ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 7. fejezet

¹²⁷ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 8. fejezet

¹²⁸ 14. cikk: *Tárhelyszolgáltatás*

mentesüléssel kapcsolatossal teszi. E szerint: „Az online platformoknak – központi szerepükre és lehetőségeikre, valamint az ehhez kapcsolódó felelősségekre tekintettel – hatékony proaktív intézkedéseket kell bevezetniük a jogellenes online tartalmak felderítése és eltávolítása érdekében, és nem szabad csupán az általuk kapott bejelentésekre hagyatkozniuk. Először is, ez a felelősség alóli mentesség kizárólag az irányelv 14. cikkében meghatározott feltételeket teljesítő „tárhelyszolgáltatókat” illeti meg; ilyen szolgáltatók azok, amelyek tevékenysége információk harmadik felek kérésére történő tárolásából áll, és amelyek nem töltenek be olyan aktív szerepet, amelynek révén tudomást szereznének az említett információkról, vagy ellenőrizhetnék azokat.”

A közleményben a Bizottság hivatkozta ennek kapcsán az Európai Bíróság a L’Oreal kontra eBay ügyben hozott ítéletét, melyben „(...) a Bíróság tisztázta, hogy „pusztán az a tény, hogy [valamilyen online platform] az eladásra való felkínálásokat a szerverén tárolja, meghatározza szolgáltatásának feltételeit, azért díjazásban részesül, és általános felvilágosítást ad ügyfelei részére, nem járhat azzal a hatással, hogy megfosztja őt [az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikkében] előírt, felelősséggel kapcsolatos mentességektől” 3. A Bíróság azonban azt is kimondta, hogy „[a]mennyiben azonban az [online platform] olyan segítséget nyújtott, amely különösen a szóban forgó eladásra való felkínálások megjelenítésének optimalizálásában vagy azok elősegítésében áll”, fennáll ilyen hatás.(...)”

A fentiekből a Bizottság azt a megállapítást teszi, hogy ugyan az online platformok bizonyos intézkedéseket megtesznek a szolgáltatásaik nyújtásával kapcsolatban, de ez még nem feltétlenül jelenti azt, hogy ezen „aktív” szerep okán az online platform ez okból ne részesülhetne a felelősséggel kapcsolatos mentességekből. A Bizottság álláspontja szerint az ilyen intézkedések magukban foglalhatják – és magukban is kell, hogy foglalják – a jogellenes tartalmak felismerésére és eltávolítására irányuló proaktív intézkedéseket, különösen, ha ezeket az intézkedéseket az online platform szolgáltatási feltételei alkalmazásának részeként hajtják végre. Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv által a különböző releváns érdekek közötti egyensúly, mint

(1) Ha az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatásról van szó, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információ tárolásából áll, a tagállamok biztosítják, hogy a szolgáltatót ne terhelje felelősség a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére tárolt információért, azzal a feltétellel, hogy:

a) a szolgáltatónak nincsen tényleges tudomása jogellenes tevékenységről vagy információról, és – ami a kárigényeket illeti – nincsen tudomása olyan tényekről vagy körülményekről, amelyek nyilvánvalóan jogellenes tevékenységekre vagy információra utalnának; vagy

b) a szolgáltató, amint ilyenről tudomást szerzett, haladéktalanul intézkedik az információ eltávolításáról vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről.

(2) Az (1) bekezdés nem alkalmazható arra az esetre, ha a szolgáltatás igénybe vevője a szolgáltató irányítása alatt vagy ellenőrzése mellett jár el.

(3) Ez a cikk nem érinti a bíróságok vagy közigazgatási hatóságok arra vonatkozó lehetőségét, hogy a tagállamok jogrendszerével összhangban a szolgáltatót a jogsértés megszüntetésére vagy megelőzésére kötelezzék, nem érinti továbbá a tagállamoknak azt a lehetőségét sem, hogy eljárásokat alakítsanak ki az információ eltávolításának vagy a hozzáférés megszüntetésének szabályozására.

elérendő cél került kijelölésre, és e céllal összhangban állnak a fentiek. Arra szintén utal a Bizottság, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikke értelmében az említett rendelkezés hatálya alá eső szolgáltatók csak két esetben mentesülhetnek a felelősség alól, ezek:

- a) nincsen tényleges tudomásuk jogellenes tevékenységről vagy információról, és – ami a kárigényeket illeti – nincsen tudomásuk olyan tényekről vagy körülményekről, amelyek nyilvánvalóan jogellenes tevékenységre vagy információra utalnának; vagy
- b) amint ilyenről tudomást szereztek, haladéktalanul intézkednek az információ eltávolításáról vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről.

A Bizottság fenti gondolatmenetét az a következő összefoglalással summázza és zárja le:

„Ebből az következik, hogy online platform által a jogellenes tartalmak felderítésére és eltávolítására megtett proaktív intézkedéseknek lehet olyan eredménye, hogy a platform tudomást szerez a jogellenes tevékenységekről vagy a jogellenes információkról, és így az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikke (1) bekezdésének a) pontjával összhangban elveszti a felelősség alóli mentességét. Ilyen esetekben azonban az online platformnak továbbra is megvan a lehetősége, hogy miután ilyenekről tudomást szerzett, haladéktalanul intézkedjen a szóban forgó adatok eltávolítása vagy az azokhoz való hozzáférés letiltása érdekében. Amennyiben így tesz, az online platformra továbbra is vonatkozik a 14. cikk (1) bekezdésének b) pontja szerinti felelősség alóli mentességben. Ezért a felelősség alóli mentesség elvesztésével kapcsolatos aggályoknak nem szabad elretteneniük az e közlemény által ösztönözni kívánt hatékony, proaktív önkéntes intézkedések alkalmazásától, illetve nem szabad kizárniuk azt. A Bizottság azon a véleményen van, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 14. cikkének hatálya alá tartozó internetes platformok által hozott proaktív intézkedések – ideértve az automatikus eszközök és a korábban törölt tartalmak újrafeltöltésének megakadályozására szolgáló eszközök használatát is – önmagukban nem vezetnek a felelősség alóli mentesség elvesztéséhez.”

A Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény további részeiben a Bizottság az online platformok szolgáltatóinak kötelezettségei között említi továbbá hatékony lépések megtételét a jogellenes online tartalmak proaktív felderítése, azonosítása és eltávolítása érdekében.¹²⁹ A jogellenes tartalmak eltávolítása kapcsán kiemelik, hogy az csak olyan szilárd bizonyítékok alapján törtéhet, amelyek korlátozzák a jogszerű tartalmak törlésének kockázatát, és amelyeket az eltávolítási eljárások elszámoltathatóságának fokozása érdekében egy sor észszerű átláthatósági követelmény egészít ki.¹³⁰ Ezen túl, amennyiben a jogellenes tartalom eltávolítása kapcsán

¹²⁹ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 11. fejezet

¹³⁰ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 12. fejezet

bűncselekményekre vonatkozó bizonyítékhoz jutott az online platform szolgáltatója, azt köteles a bűnüldöző hatóságok részére továbbítani.¹³¹

Előírásként kerül megfogalmazásra a Bizottság részéről a szolgáltatók felé, hogy mind tartalomra vonatkozó politikájuk (ti. mi minősül jogsértőnek) mind a bejelentésekre és azok intézésére vonatkozó szabályzataik hozzáférhetőek, világosak és kellően részletesnek kell lenniük.¹³² Szintén elvárás, hogy a szolgáltatók a viszontbejelentések (jogsértő bejelentésekkel kapcsolatos kvázi jogorvoslat) intézési rendje is hozzáférhető legyen, és minden érintett megfelelő időben, megfelelő terjedelmű választ kapjon a szolgáltatótól bejelentésére.¹³³ A közlemény végén pedig további technikai, részletszabályokat fogalmaz meg a Bizottság a rosszindulatú bejelentések elleni intézkedések és viszontbejelentések; a jogellenes tartalmak újbóli megjelenésének megelőzése; a visszaeső elkövetőkkel szemben hozott intézkedések valamint az automatikus szűrők újrafeltöltés ellen.¹³⁴

A Közlemény utolsó, 23. fejezetében a Bizottság levonja az alábbi következtetéseket a fentiekben ismertetett megállapítások kapcsán.

Elsőként kiemeli, hogy „Az online platformok tárhelyein megjelenő jogellenes tartalmak szaporodása valós kárt okoz a társadalomban, ideértve polgáraink integritását, méltóságát és egészségét fenyegető kockázatokat is; ha ezt nem kezeljük megfelelően, az ilyen káros hatások alááshatják a tágabb értelemben vett digitális szolgáltatásokba, és végül a digitális egységes piacba (az innováció, a növekedés és a munkahelyteremtés kulcsfontosságú motorjába) vetett bizalmat. Még akkor is, ha ezeket a tartalmakat harmadik felek hozzák létre és töltik fel, az online platformok folyamatosan növekvő társadalmi befolyása – amely a kapuőrszerepüktől a tartalomig és az információig tart – növeli a felhasználókkal és a társadalom egészével szembeni felelősségüket.”

A jogellenes tartalmak „kiirtását” proaktív módon képzelel el a Bizottság, oly módon, hogy megelőzhető legyen azok újbóli megjelenése. Hatékony értesítési-cselekvési eljárások és jól működő interfészek alkalmazását szorgalmazza. Ismét hangsúlyozásra kerül, hogy amennyiben a jogellenes tartalmak detektálása és szűrése az online platformok szolgáltatóinak feladatává válik, úgy megfelelő fékek és ellensúlyok bevezetésére van szükség.

A Közlemény kibocsátásának céljait a Bizottság végezetül a következőképp határozza meg: *„Ez a közlemény iránymutatással szolgál, de nem változtatja meg az alkalmazandó jogi keretet, illetve nem tartalmaz jogilag kötelező erejű szabályokat; elsősorban arra irányul, hogy iránymutatást nyújtson az online platformok számára azon lehetőségekről, amelyek segítségével felelősségteljesen*

¹³¹ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 13. fejezet

¹³² Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 15-16. fejezet

¹³³ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 18. fejezet

¹³⁴ Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közlemény 19-22. fejezet

járáhatnak el a tárhelyeiken megjelenő jogellenes tartalmak elleni küzdelem terén. Célja továbbá a jogellenes tartalmak különböző formáival kapcsolatos bevált eljárási gyakorlatok általános érvényesítése a platformok és az illetékes hatóságok közötti szorosabb együttműködés elősegítése érdekében. Ennek megfelelően olyan európai megközelítést vázol fel a jogellenes tartalmak internetes platformok általi kezelésére, amely ötvözi a jogellenes tartalom gyors és hatékony eltávolításának, valamint a bűncselekmények megelőzésének és üldözésének szükségességét az online szólásszabadság védelemével. Ez az iránymutatás kiegészíti és megerősíti a folyamatban lévő ágazatspecifikus párbeszédet.”

A fentiekben bemutatott, Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közleményt követően került kibocsátásra az Európai Bizottság (EU) 2018/334 ajánlása az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről. E dokumentum jelentős tartalmi átfedést mutat a Jogellenes tartalmakkal szembeni fellépésről szóló közleménnyel, így kizárólag az abban megfogalmazott nívumnak számító rendelkezéseket kívánom kihangsúlyozni. Az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről szóló ajánlás preambulumban hivatkozik a Bizottság 2017. szeptember 28-i közleményében tett ígéretére, mely szerint vizsgálni fogja az abban foglalt jelenségek alakulását, ajánlások megvalósulását és további intézkedések szükségességét. A preambulumban megismétli a bizottsági közlemény céljait és alapelveit, külön utalva az Európai Unió Alapjogi Chartájára, pontosabban az abban garantált alapvető jogok mindenkorai tiszteletben tartására a jogellenes online tartalmak szűrése során. Az ajánlás felsorolása szerint a véleménynyilvánítás szabadsága (beleértve az információk fogadásának és közlésének szabadságát, az egyének magánéletének tiszteletben tartásához és a személyes adatok védelméhez való jogot, valamint az érintett szolgáltatások igénybe vevőinek hatékony bírói jogvédelemhez való jogát). Szintén említi az ajánlás a vállalkozás szabadsága, beleértve a tárhelyszolgáltató szerződési szabadságát, valamint a gyermekek jogait, továbbá a tulajdon, így a szellemi tulajdon védelméhez, az emberi méltósághoz és bizonyos egyéb érintett felek közötti megkülönböztetésmentességhez való jogot, mint olyan alapjogokat, melyek a jogellenes tartalmak eltávolítása során sérülhetnek.¹³⁵

Az ajánlás rendelkezései követik a korábbi bizottsági közlemény logikáját, a dokumentumok eltérő jogi jellegéből fakadóan azonban mutat eltérést. Így például értelemező rendelkezések keretében rögzíti a legfontosabb kapcsolódó fogalmakat, így például a „tárhelyszolgáltató”, „a jogellenes tartalom” vagy a „bejelentés” definícióját. A következőkben a bizottsági közleményben foglaltakhoz hasonlóan fogalmaz meg szabályokat az ajánlás – többek között – a bejelentések benyújtása és feldolgozása, a tartalomszolgáltatók tájékoztatása és a viszontbejelentések, a szolgáltatói proaktív intézkedések és a „megbízható bejelentők” és a szolgáltatók közötti együttműködésről. A szöveg újítása, hogy szorgalmazza alternatív vitarendezési fórumok alkalmazását a felhasználók és a szolgáltatók közötti vitarendezéshez, valamint a hatóságok és a

¹³⁵ Az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről szóló ajánlás (13) preambulumbeközlés

szolgáltatók közötti együttműködés és információcsere mellett a szolgáltatók közötti kooperációról is említést tesz. Az ajánlás minden kétséget kizáróan legfontosabb és legkonkrétabban megfogalmazott része a III. fejezet, mely a terrorista tartalmak szűrésére vonatkozik.¹³⁶ Itt a szolgáltatók után a tagállamok felelősségéről is szól abban a tekintetben, hogy kötelesek a terrorista tartalmak felderítésére és azonosítására alkalmas illetékes hatóságokat felállítani és részükre a szükséges erőforrásokat biztosítani.¹³⁷ A szolgáltatók számára előírás dedikált és gyorsított bejelentési csatorna biztosítása e hatóságok számára. Főszabály szerint a tárhelyszolgáltatóknak a hatósági bejelentés átvételétől számított egy órán belül kell elvégezniük a bejelentéssel érintett tartalom vizsgálatát. A terrorista tartalmak kapcsán ismét utal a Bizottság az egyes szolgáltatók közötti együttműködésre, ezen súlyosan jogsértő tartalmak az egész interneten történő gyors elterjedésének meggátolása érdekében.

Az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről szóló ajánlás záró, IV. fejezetében előírások kerülnek megfogalmazásra a tagállamok és a szolgáltatók részére is arra vonatkozóan, hogy meghatározott időközönként tájékoztatást nyújtsanak az ajánlásban foglaltak megvalósulásáról.

IV.1. 5. A fake-news problémakör és szabályozása

A véleménynyilvánítás szabadságának elemeként azonosíthatjuk a tájékozódáshoz való jogot, amely az közösségi oldalakon további sérelmet szenvedhet. E tekintetben két, napjainkban jól ismert, és megfelelő nyilvánosságra és tudományos diskurzusra is érdemes témakör igényel még említést: a szűrőbuborék-jelenség és a *fake news*. Annyit érdemes a két jelenség kapcsán megemlíteni, hogy azok korlátozhatják az egyes felhasználók információhoz való hozzáférését, amely torzíthatja világképüket, ezáltal véleménynyilvánítási szabadságuknak is gátja lehet, és mint ilyen, valahol a közösségi oldal szolgáltatás minőségét is befolyásoló tényező. E tekintetben tehát nem csak erkölcsi és jogi felelőssége a platform szolgáltatójának az ezen jelenségekkel szembeni hatékony fellépés, de adott esetben saját jól felfogott gazdasági érdeke is ezt diktálhatja.¹³⁸ Jelen

¹³⁶ A szolgáltatók korábban maguk is tettek saját hatáskörben lépéseket bizonyos terrorista tartalmak visszaszorítása céljából. E tartalmak egyik legradikálisabb és felzaklatóbb példája volt az új-zélandi Christchurchben 2019. március 15-én végrehajtott terrortámadás, melyet az elkövető a Facebookon élőben közvetített. Ezen tartalom rengeteg felhasználóhoz eljutott pillanatok alatt, erre tekintettel is szigorított az élő videóközvetítések szabályain a Facebook (<https://www.nytimes.com/2019/05/14/technology/facebook-live-violent-content.html>; letöltés ideje: 2020.07.08.). Szintén ezen események hatására került megalkotásra az ún. Christchurch Call „egyezmény”, melyet ezidáig 50 ország (köztük Magyarország is), az Európai Bizottság és a Tanács, valamint több nagy tech-szolgáltató, így Amazon, a Google, a Twitter és a Facebook is aláírt. (<https://www.christchurchcall.com/call.html>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

¹³⁷ Az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről szóló ajánlás III. fejezet 32.

¹³⁸ A közösségi oldalakon elhelyezett hamis információk szűrésével kapcsolatos vita emblemikus eseménye volt Mark ZUCKERBERG 2019. október kongresszusi bizottsági meghallgatása, ahol Alexandria OCASIO-CORTEZ demokrata képviselő arról kérdezte a Facebook-alapítóját, hogy „mekkora hazugságot kellene állítania ahhoz, hogy azt a Facebook törölje?” A képviselő kérdései látványosan összezavarták Zuckerberget, aki nem is tudott egyértelmű választ adni a neki feltett kérdésekre. (https://www.huffpost.com/entry/alexandria-ocasio-cortez-mark-zuckerberg-political-ads_n_5db0afa6e4b0d5b789454272?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly80NDQuaHUvMjAxOSx8xMC8yNC9tZWtrb3JhdC1oYXp1ZGhhcC1lZ3k3tcG9saXRpa3VzLWZpemV0ZXR0LWZhY2Vib29rLWwhpcmRldGVzYmVpP2ZiY2xpZD1Jd0FSMHBnaGVlLUF4TUxTNjZya05sNG03VHB6N0Y5TUF4bzdFZzJNMnN1VESwRDFmLU11TOI4ZUdCM0VN&guce_referrer_sig=AQAAHS3nPMgXdmZozqrlncwqLmqQ40fQCCj6MLEsQWSZhBSPtEPPi0v4E2815QtfQ)

fejezetben az álhírekkel¹³⁹ (fake news) kapcsolatos problematikát igyekszünk röviden körüljárni, és legfontosabb jogi jellegű relációit bemutatni.

A Cambridge Dictionary vonatkozó szócikke szerint az álhírek olyan hamis hírek, amelyek valós hírnek tűnnek, az internet vagy más médiumok felhasználásával kerülnek terjesztésre, és céljuk általában a politikai nézetek befolyásolására vagy viccelődés.¹⁴⁰

ALCOTT és GENTZKOW definíciója szerint az álhír *„olyan hír, amely szándékait tekintve és igazolhatóan hamis, és amely az olvasót félrevezeti.”*¹⁴¹

Az Európai Bizottság vonatkozó 2018-as közleménye álhírek helyett a „félretájékoztatás” kifejezést használja¹⁴² szerint: *„A félretájékoztatás olyan igazolhatóan hamis vagy félrevezető információ, amelyet gazdasági haszonszerzés vagy szándékos megtévesztés céljából hoznak létre, hoznak nyilvánosságra és terjesztenek, és amely kárt okozhat a közérdeknek. A közérdeknek okozott károk magukban foglalják azokat a veszélyeket, amelyek a demokratikus politikai és szakpolitikai döntéshozatali folyamatokat, valamint a közjavakat – például az uniós polgárok egészségének, a környezetnek vagy a biztonságnak a védelmét – fenyegetik. Nem tartoznak a félretájékoztatás körébe a jelentéstételi hibák, a szatírák és paródiák, illetve az egyértelműen azonosítható módon pártokhoz köthető hírek és kommentárok.”*

Az álhírek jellemzője, hogy ugyan előfordulhatnak a hagyományos média felületein is, ám ezekben egyrészt a megvalósuló szerkesztői kontroll okán a legtöbb esetben fennakadnak egy tartalomszűrési mechanizmuson, másrészt a tudatosan torzított tartalmú hírek többnyire az olvasóközönség nagy része számára érzékelhetően valótlanok. Ezzel szemben az internetes nyilvánosságban e hírek hamissága a fogyasztók számára kevésbé felismerhetőek.¹⁴³ Külön kihívást jelent az álhírek kapcsán, hogy sok esetben a tudatosabb médiafogyasztók számára is kihívás azokat elhatárolni a tényközléstől, a csúsztatástól, a propagandától, a véleménynyilvánítástól és a pusztá szórakoztatástól.¹⁴⁴ Az álhírek jelensége továbbá két oldalról is nyomást gyakorol a hagyomány média képviselőire. Egyrészt folyamatosan cáfolniuk kell az

YV2Q29mehQekdKrQS6H0PZOz1mDGLOiJ3jwPNDWvW51mwlbmvliiEPPNBRHtAZ5w2u5nj-gaaqDIRys2uWXx8GqnZDLZWNJA01-qNUj5u2; letöltés ideje: 2020.07.08.)

¹³⁹ Egyes szerzők szerint a fake news kifejezés mára annyira átpolitizálttá és pontatlanná vált – ti. jelenthet egyszerre kattintásvadász címet, politikai motivációjú félretájékoztatást, összeesküvés elméletet vagy egyszerű sajtóhibát is –, hogy javallott lenne egy új kifejezést használni a „konstruált hamis információra”. PAPP János Tamás – A hamis hírek alkotmányos helyzete és szerepe. In *Medias Res* 2020/1. 6, p. 142-143.

¹⁴⁰ *false stories that appear to be news, spread on the internet or using other media, usually created to influence political views or as a joke* (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news>; letöltés ideje: 2020.05.11.)

¹⁴¹ ALLCOTT, Hunt – GENTZKOW, Matthew (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspective*. No. 2, p. 213.

¹⁴² Magyar fordításban, az angol verzióban a „disinformation” kifejezés található.

¹⁴³ KLEIN-TÓTH i.m. p. 240.

¹⁴⁴ PAPP i.m. p. 143.

interneten terjedő valótlan állításokat, másrésről pedig őket is sújtja az álhírek nyomán az olvasókban joggal megjelenő szkepticizmus és bizalmatlanság.¹⁴⁵

KLEIN Tamás különbséget tesz a politikai motivációjú és a gazdasági megfontolásokból terjesztett álhírek között, valamint nevesít egy új fake news hullámot is, melynek felületei a csevegő alkalmazások, célpontjaik pedig meghatározott személyek.¹⁴⁶ A szerző rámutat az álhírek kapcsán arra az alkotmányjogi gordiuszi csomóra, amely szerint amennyiben elvitatjuk a fake news esetében a hagyományos alkotmányos kritériumok és korlátozási tesztek alkalmazását azok társadalomra gyakorolt káros hatásai okán, úgy feladjuk azt az „évszázados liberális alkotmányos alapjogi krédót”, amely megfogalmazza az érték- és igazságtartalomra tekintet nélküli védelmet élvező, kizárólag külső korlátaira figyelemmel korlátozható véleménynyilvánítási szabadságot.¹⁴⁷ Érvelésében Klein Tamás hivatkozik továbbá a gyűlöletbeszéd problematikája kapcsán már részletesen tárgyalt dilemmára, mely szerint nem tisztázott, hogy milyen jogi vagy erkölcsi norma alapján válik a magánszolgáltató jogosulttá az álhírek szűrése kapcsán a véleménynyilvánítási szabadság, mint alapjog korlátozására. Valamint amennyiben e jogosítványt át is nyújtjuk a szolgáltatók részére, úgy milyen eljárási és intézményi garanciák érvényesülését várjuk el. Végsőként feltett kérdése így hangzik: „(...) *mi jelent kisebb veszélyt a demokratikus diskurzusokra, az álhírek tömeges terjedése következtében toxicizált nyilvánosság, vagy a szolgáltatók újabb kontroll funkciójának a megteremtése?*” E kérdést ugyan a szerző megválaszolatlanul hagyja, ám mivel ezt követően a jogellenes tartalmak eltávolítását, mint egy legitimebb törlési jogalapot hivatkozva, így feltételezhetjük némi paradoxonnal a liberalizmushoz konzervatív attitűdjét.¹⁴⁸

2018-ban az Európai Bizottság is felismerte az álhírek terjedésében rejlő kockázatok, és kibocsátotta erre vonatkozó közleményét (a továbbiakban: Az online félretájékoztatás kezeléséről szóló Közlemény).¹⁴⁹ A dokumentumban az online félretájékoztatás veszélyeinek, hatáskörének és fő okainak detektálását követően megfogalmazásra kerülnek a velük szemben történő fellépés legfontosabb európai alapelvei és célkitűzései.¹⁵⁰

A félretájékoztatás kapcsán bevezetőjében a Bizottság három kockázati csoportot határoz meg:

¹⁴⁵ Lily LEVI: Real „Fake News” and Fake „Fake News”. 16 First Amendment Law Review (2018) p. 265.

¹⁴⁶ KLEIN-TÓTH i.m. p. 240.

¹⁴⁷ KLEIN-TÓTH i.m. p. 241.

¹⁴⁸ KLEIN-TÓTH i.m. p. 242.

¹⁴⁹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai megközelítés az online félretájékoztatás kezelésére. Brüsszel, 2018.4.26. COM(2018) 236 final

¹⁵⁰ A Közlemény kibocsátást követő jelentős világméretű esemény volt a koronavírus világjárvány megjelenése, amely nyomán rengeteg áltudományos cikk és álhír jelent meg az online térben, ezzel újabb nyomatókat adva a fake news jelenség miatt potenciálisan bekövetkező társadalmi károknak.

- a) A félretájékoztítás egyrészt csorbítja az intézményekbe, valamint a digitális és a hagyományos médiába vetett bizalmat, és aláássa demokráciát azáltal, hogy akadályozza a polgárokat abban, hogy megalapozott döntéseket hozzanak;
- b) Emellett gyakran szolgálja a radikális és szélsőséges eszméket és tevékenységeket;
- c) Hátrányosan befolyásolja emellett az Európai Unió Alapjogi Chartájában foglalt egyik alapvető jogot, a véleménynyilvánítás szabadságát.¹⁵¹

Az egyének alapjogainak sérelme mellett utal a Bizottság arra, hogy a közvélemény ilyen formában történő manipulációja a politikai döntéshozatali folyamatokra is hatással van. A félrevezető információk terjesztése történhet annak érdekében is, hogy az álhírek „szerzői” manipulálják a szakpolitikai döntéseket, valamint a társadalmi vitákat és viselkedést olyan területeken, mint például az éghajlatváltozás, a migráció, a közbiztonság, az egészségügy és a pénzügyek. Arra szintén utal a Bizottság, hogy a fentiekén túl a félretájékoztítás csorbíthatja a tudományba és az empirikus bizonyítékokba vetett bizalmat is. A Közleményben kifejezetten említésre kerül az álhírek terjesztése és szűrése kapcsán a közösségi oldalak kiemelt szerepe, sőt, elmarasztaló hangnemet üt meg a Bizottság a szolgáltatók szemben, amikor kijelenti: „(...)a platformok eddig nem tettek arányos lépéseket az említett jelenség ellen, és nem kezelték megfelelően a platform-infrastruktúrák manipulatív használata, valamint a félretájékoztítás miatt felmerülő kihívásokat.”¹⁵² Bevezetésében utal továbbá a Bizottság arra, az online félretájékoztítás határokon átnyúló probléma, mely európai megközelítést tesz szükségessé és a hatékony és összehangolt fellépés az EU, annak polgárai, politikái és intézményei védelme érdekében szükséges.

Témánk szempontjából nem bír kiemelt relevanciával az álhírek mögött húzódó érdekek és azok terjesztésének folyamata, így vizsgálatunkat a bizottsági közlemény esetében kizárólag a közösségi oldalakra vonatkozó megállapításokra fókuszáljuk, melyek közül egy témakör igényel álláspontom szerint pontos és részletes idézést, ez pedig a félretájékoztítás terjedésének folyamatában a közösségi oldalak által játszott szerep. Erre úgy utal a Bizottság, mint a folyamatot és hatásait felnagyító tényezőre. Ennek kapcsán a félretájékoztítás térnyerése mechanizmusának három jellemzőjét detektálja a Közlemény. Ezek az alábbiak:

1. *„Algoritmusalapú: Az információk megjelenítése során a prioritási rendszer kialakításához az algoritmusok olyan kritériumokat alkalmaznak, amelyek a platformok üzleti modelljére épülnek, valamint azoknak a személyre szabott és szenzitív tartalmaknak az előtérbe helyezésére, amelyek normál esetben a legnagyobb valószínűséggel hívják fel magukra a*

¹⁵¹ Az online félretájékoztítás kezeléséről szóló Közlemény 1. Bevezetés

¹⁵² A közlemény utal a kibocsátásakor frissen kirobbant Cambridge Analytica-ügyre (lásd IV.6.3. Fejezet), és arra a körülményre, hogy a platformok nem védik minden esetben megfelelően felhasználóikat a személyes adataik harmadik felek által történő jogosulatlan felhasználása ellen. A Közleményben az ezzel kapcsolatos érvelés nem kerül részletesen kibontásra, de megállapítjuk, hogy a személyes adatok harmadik fél részére jogosulatlanul történő kiadásának egyik célja az érintettek részére hamis információkat tartalmazó, a felhasználók döntéshozatalát torzító tartalmak eljuttatása.

figyelmet és ösztönzik a felhasználók közötti megosztást. A személyre szabott tartalmak hasonló gondolkodású felhasználók közötti megosztásának megkönnyítésével az algoritmusok közvetett módon fokozzák a polarizálást és erősítik a félretájékoztató hatásait.

- 2. Reklámvezérelt: A jelenlegi digitális reklámmodell gyakran kattintás alapú, ami elősegíti a szenzációs és virális tartalmak terjedését. Ez a modell az olyan ügynökségek által működtetett reklámhálózatokra támaszkodik, amelyek algoritmikus döntéshozatal alapján biztosítják a reklámok valós idejű elhelyezését. Mindez megkönnyíti a reklámok elhelyezését azokon az internetes oldalakon, amelyek olyan szenzációhajhász tartalmakat – többek között félrevezető információkat – tesznek közzé, amelyek a felhasználók érzelmeire hatnak.*
- 3. Technológia-alapú: Az online technológiák – például a robotoknak is nevezett automatizált szolgáltatások – mesterségesen felerősítik a félrevezető információk terjedését. E mechanizmusokat nem valós személyekhez tartozó, szimulált profilok (hamis felhasználói fiókok) is támogathatják, amelyeket olykor tömegesen hoznak létre (ld. „troll-gyárak”).”¹⁵³*

A félretájékoztatóssal kapcsolatos egységes európai törekvések kiindulópontját jelentő bizottsági Közlemény kapcsán végezetül röviden utalnunk kell a Bizottság által rögzített átfogó elvekre és célkitűzésekre.

A Bizottság véleménye szerint a következő átfogó elveket és célkitűzéseket kell figyelembe venni a félretájékoztatóssal szembeni intézkedések tervezése során.

- „Egyrészt javítani kell az átláthatóságot az információk forrása, előállítása, szponzorálása, terjesztése és célzottsága tekintetében annak érdekében, hogy a polgárok értékelni tudják az általuk elért online tartalmakat, és fény derüljön a vélemények manipulálására irányuló esetleges kísérletekre.*
- Másodszor, a magas színvonalú újságírás és a médiaműveltség támogatása, valamint az információk létrehozói és terjesztői közötti kapcsolat egyensúlyának helyreállítása révén elő kell mozdítani az információk sokféleségét annak érdekében, hogy a polgárok képesek legyenek kritikus gondolkodáson alapuló, megalapozott döntéseket hozni.*
- Harmadszor, javítani kell az információk hitelességét megbízhatóságuk minősítése révén, elsősorban hitelt érdemlő figyelmeztető jelölések alkalmazásával, valamint az információk nyomomonkövethetőségének és a befolyásos adatszolgáltatók azonosításának javításával.*
- Negyedszer, inkluzív megoldásokat kell kidolgozni. A hatékony hosszú távú megoldásokhoz szükség van a tudatosság és a médiaműveltség növelésére, az érdekelt felek széles körű részvételére, valamint az állami hatóságok, az online platformok, a hirdető, a*

¹⁵³ Az online félretájékoztatóssal szembeni intézkedésekről szóló Közlemény 2.2. ii.

*figyelmeztető jelölések megbízható használói, az újságírók és a médiacsoportok közötti együttműködésre.*¹⁵⁴

A Bizottság megállapítása szerint az online platformok nem biztosították kellőképpen a politikai hirdetések és a szponzorált tartalmak átláthatóságát¹⁵⁵, ezért Közleményében felhívja a szolgáltatókat, hogy meghatározó módon fokozzák erőfeszítéseiket az online félretájékoztatás kezelése érdekében. A Bizottság ehelyütt utal egy esetleges önszabályozási mechanizmus kialakítására, és e célból kilátásba helyezi, hogy támogatni fogja egy „ambiciózus” gyakorlati kódex kidolgozását, amely a magas szintű szakértői csoport által javasolt kulcsfontosságú elvekre épül, és arra ösztönzi az online platformokat és a reklámpart, hogy kötelezzék el magukat a Közleményben rögzített célkitűzések megvalósítása mellett. E célkitűzések között megtaláljuk többet között az e platformokon elhelyezett hirdetések ellenőrzésének fokozása, az egyes hirdetések mögötti tényleges szponzor kilétének feltárása, a hamis felhasználói fiókok törlésére irányuló erőfeszítések hatékonyságának javítása, a robotizált (algoritmizált) módon előállított tartalmak egyértelmű megkülönböztetése az ember által szerkesztett tartalomtól vagy a felhasználói személyes adatok fokozott védelme.¹⁵⁶

A Közlemény végén a Bizottság ígéretet tesz a dokumentumban megfogalmazottak végrehajtásának a 2018-as végén esedékes felülvizsgálatáról és erről egy jelentés kibocsátására. Erre végül 2019. júniusában került sor Jelentés a dezinformációval szembeni közös cselekvési terv végrehajtásáról¹⁵⁷ címmel. A jelentésben értékelésre kerülnek az online platformok által a Közlemény kibocsátását követően elvégzett cselekmények az abban megfogalmazott célkitűzések eléréséért. A jelentésben megállapításra kerül így – többek között –, hogy az online-platformok javították a reklámelhelyezések ellenőrzését a rosszindulatú, kattintásvadász gyakorlatok visszaszorítása, továbbá a dezinformációt terjesztők reklámbevételeinek csökkentése érdekében és e tevékenységük részletes adatairól havi jelentésekben számoltak be. A jelentés fókuszában három online platform szolgáltató, a Facebook, a Twitter és a Google áll. A Bizottság álláspontja szerint

¹⁵⁴ Az online félretájékoztatás kezeléséről szóló Közlemény 3. Fejezet

¹⁵⁵ Ezen állítást támasztja alá, hogy hiába indult a 2016-os amerikai elnökválasztás után egy független kutatás a Facebook működésének demokráciára gyakorolt hatásainak feltárására, az e kutatást anyagilag támogató szponzorok 2019. nyarán a projekt felfüggesztését helyezték kilátásba azért, mert a szolgáltató nem bocsátotta a kutatók rendelkezésére a szükséges információkat. (<https://www.reuters.com/article/us-facebook-election-research/researchers-studying-facebooks-impact-on-democracy-threaten-to-quit-idUSKCN1VI04F>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

¹⁵⁶ A fentiekben túl is vannak próbálkozások alternatív eszközök bevezetésére az elérni kívánt célok teljesülése érdekében. A Twitter például egy 2020. júniusában megjelent híradás szerint egy olyan funkciót tesz fel, mely igyekszik megakadályozni, hogy a felhasználók anélkül osszanak meg (retweeteljenek) egy tartalmat, hogy azt elolvassák. Egy felugró ablak kérdez rá jelen esetben a felhasználónál, hogy biztosan tovább kívánja-e osztani az olvasatlan tartalmat. (<https://www.theguardian.com/technology/2020/jun/11/twitter-aims-to-limit-people-sharing-articles-they-have-not-read>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

¹⁵⁷ Közös közlemény az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának - Jelentés a dezinformációval szembeni közös cselekvési terv végrehajtásáról. Brüsszel, 2019.6.14. JOIN(2019) 12 final (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019JC0012&from=EN>; letöltés ideje: 2020.05.13.)

mindhárom platform fokozta erőfeszítéseit a politikai reklámok átláthatóságának javítása érdekében.¹⁵⁸

A jelentésben a Bizottság ismételten utal a Facebook működése kapcsán kirobbant Cambridge Analytica ügyre és a választásokba világszerte történt beavatkozások problematikájára. Ezen a területen a Bizottság megállapítása szerint a Közlemény alapján tett fellépések nyomán konkrét eredmények születtek, így például a választásokat megelőzően az összehangolt uniós megközelítés elősegítette a felkészültség és a koordináció erősítését a dezinformáció elleni küzdelemben és hozzájárult a dezinformációs kísérletek nyilvánosság elé tárásához, ezáltal pedig a választások integritásának megőrzéséhez. Az elért sikerek ennek ellenére is arra int a jelentés szövege, hogy a döntéshozók nem lehetnek még mindig elégedettek, tekintettel arra, hogy dezinformáció egyre növekvő fenyegetést jelent, a rosszindulatú források minduntalan új taktikákat és eszközöket vetnek be. A Bizottság végső megállapításai szerint a demokratikus folyamatok és intézmények dezinformációval és manipulációval szembeni védelme hosszú távú kihívást jelent és folyamatos erőfeszítéseket tesz szükségessé. Ehhez az uniós intézmények és a tagállamok közös erőfeszítéseire, továbbá megfelelő humán- és pénzügyi erőforrásokra van szükség a dezinformációs kampányok hatékonyabb észleléséhez, elemzéséhez és nyilvánosság elé tárásához, továbbá a dezinformációs kampányokkal szembeni felkészültség javításához uniós és nemzeti szinten. A magánszektorra, különösen az online platformokra is utal a szöveg, mivel rájuk különösen nagy felelősség hárul a dezinformáció elleni fellépésben.

Klein Tamás megállapításai szerint az online félretájékoztatással kapcsolatos fellépés legjelentősebb kihívása az egyensúly megtalálása a szabad véleménynyilvánítás oltalma és a demokratikus nyilvánosság, azon keresztül pedig a demokratikus eljárások épségének védelme között. A gyűlöletkeltő, jogsértő tartalmak szűréséhez hasonlóan az álhírekkel szembeni fellépés során is szükség van olyan garanciák beépítésére a moderálási mechanizmusba, amelyek megakadályozzák a visszaéléseket, így például hatalommal szembeni kritikus hangok fake news-nak minősítését és kiszorítását a demokratikus diskurzusból.¹⁵⁹

Az online terjedő félretájékoztatás kapcsán összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy az ezzel kapcsolatos társadalmi és politikai feszültségek folyamatosan növekszenek, ahogy azt az Európai Bizottság is észlelte 2018-ban, és tett lépéseket ennek nyomán. A brit parlament digitalizációval és

¹⁵⁸ A jelentés idéz néhány statisztikai adatot a közösségi oldal szolgáltatók vonatkozó lépései kapcsán. Így például a Facebook 2,19 milliárd hamis fiókot szüntetett meg 2019 első negyedévében, továbbá 1574 nem uniós és 168 uniós háttérű oldal, csoport és fiók ellen lépett fel uniós tagállamokat célzó nem autentikus fellépések miatt. A Twitter közel 77 millió spam-hez hasonló vagy hamis fiók ellen lépett fel világszerte. A Facebook közel 1,2 millió hirdetés ellen lépett fel az EU-ban amiatt, mert megsértették a rossz minőségű vagy bomlasztó, megtévesztő vagy hamis tartalomra vonatkozó követelményeket, illetve a rendszereinek megkerülése miatt. A Twitter arról számolt be, hogy 6018 EU-t cél reklámot utasított el az üzleti reklámok elfogadhatatlan gyakorlataira vonatkozó követelmények megsértése miatt, és az EU-t célzó további 9508 hirdetést a hirdetéseik minőségére vonatkozó követelmények megsértése miatt.

¹⁵⁹ KLEIN-TÓTH i.m. p.248.

médiával is foglalkozó bizottságának álhírekről szóló 2019-es jelentésében javaslatként került megfogalmazásra a világos és átlátható jogi környezet megalkotásán túl például kötelező, független felügyeleti szerv által ellenőrzött etikai kódex megalkotása a szolgáltatók számára.¹⁶⁰ A gyűlöletbeszédhez hasonlóan ebben az esetben is lehetetlen élesen határvonalat húzni a jelentős társadalmi károkat okozó, ezáltal az egyes online platformoktól eltávolítandó álhíreket tartalmazó tartalmak, és a véleménynyilvánítás szabadságának védelmét élvező egyéni álláspontok között.¹⁶¹ Az egyensúly megteremtése mindenképpen a szükséges alapjogi garanciák útján lehetséges, a szűrés pedig történjen akár hatósági¹⁶², akár szolgáltatói oldalon¹⁶³, kizárólag egyedi mérlegelés útján, emberi intellektus bevonásával történhet véleményem szerint.¹⁶⁴ A Bizottság által detektált veszélyek és célkitűzések álláspontom szerint kellőképp pontosak, azonban kérdés, hogy milyen mértékű együttműködés elérésére van mód az online platformok szolgáltatóival ezek teljesítése érdekében.¹⁶⁵

Osztva a fentiekben hivatkozott szerzők álláspontját, véleményem szerint a fake-news problematikára megoldásként nem kizárólag a szolgáltatóknak adott további tartalomszűrési jogosítványok¹⁶⁶, hanem a fogyasztói oldal vonatkozó kompetenciáit növelő állami szerepvállalás is megoldás lehet, elsődlegesen a médiaműveltség fejlesztésével, a tudatos médiafogyasztás ösztönzésével. Vonatkozó tanulmányában Nagy Krisztina az állami szerepvállalás alábbi lehetséges területeit körvonalazza:

a) az oktatási- és képzési rendszer fejlesztése;

¹⁶⁰ House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee - Disinformation and 'fake news': Final Report (<https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmsselect/cmcmds/1791/1791.pdf>; letöltés ideje: 2020.07.09.)

¹⁶¹ Ezen ellentmondás kiélezettségét tapasztalhatta meg a francia törvényhozás 2020. júniusában, amikor a Legfelsőbb Bíróság jogellenesnek, a véleménynyilvánítás szabadságát aránytalanul korlátozónak ítélte a korábban elfogadott, az online gyűlöletbeszéd visszaszorítása céljából megalkotott jogszabályt. (<https://www.nytimes.com/2020/06/18/world/europe/france-internet-hate-speech-regulation.html>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

¹⁶² 2019 októberében lépett hatályba például Szingapúrban egy kifejezetten az álhírekre vonatkozó törvény. A jogszabály lehetővé teszi a kormányzat számára, hogy közérdekből helyreigazításra kötelezze egy kifogásolt tartalom közzétevőjét, vagy a megosztáshoz használt online platform üzemeltetőjét. A helyreigazítás elmaradása esetén pénzbírság, vagy börtönbüntetés is kiszabható. PAPP i.m. p. 159.

¹⁶³ A legfrissebb híradások szerint a Facebook a közeljövőben egy merőben új tartalomszűrési módszert tervez bevezetni az álhírek szűrése terén, mely a Center for American Progress nevű szervezet ajánlásán alapul. E szisztéma lényege, hogy szoftveres úton redukálásra kerül egy poszt elérhetősége, ha az valamilyen okból hirtelen nagyon sok felhasználó által kerül megosztásra. E megoldás így a tervek szerint elejét vinné egy-egy káros és hamis információ virális terjedésének, egyúttal időt biztosítana a szolgáltató moderátorai számára a hír valóságtartalmának ellenőrzésére. (https://hvg.hu/tudomany/20200825_facebook_alhir_viralis_posztok_bejegyzes_algorithmus?fbclid=IwAR0R7xOMRN3D2Kb0RPFo1ZydyXu_GkrsfaUGMctR4sTVcv0aiE1dpuo7LfM; letöltés ideje: 2020.08.25.)

¹⁶⁴ A fake news-nál is újabb jelenség az ún. fake journalist problematika, nevezetesen, hogy immáron nem csak hamis tartalmú cikkek árasztják el a világhálót, hanem e cikkek szerzőiként kitalált, fiktív személyek kerülnek feltüntetésre, nem ritkák részletesen megkonstruált hamis életrajzi információkkal és mesterséges intelligencia által generált fotókkal. (<https://www.theverge.com/2020/7/7/21315861/ai-generated-headshots-profile-pictures-fake-journalists-daily-beast-investigation>; letöltés ideje: 2020.07.09.)

¹⁶⁵ A kérdéskör legfrissebb fejleménye, hogy a Facebook 2020. júniusában bejelentette: címkézni fogja a külföldi, állami kontroll alatt álló híroldalak bejegyzéseit. (<https://www.nbcnews.com/tech/tech-news/facebook-start-labelling-state-run-media-n1224861>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

¹⁶⁶ ZÓDI Zsolt például 2018-as könyvében a fake news –t a „(még) nem jogi problémák” közé sorolja. Álláspontja szerint az álhírek mögött általában nem direkt politikai manipuláció, hanem a könnyű pénzszerzés lehetősége áll. Felveti továbbá annak kérdését, hogy mi minősül álhíreknek, így például az ezotéria, az ufójelenségek, a bizonyítottan hatástalan homeopátia e kategóriába tartozik-e? (ZÓDI i.m. p. 127.)

- b) a kutatási, tudományos háttér megteremtése;
- c) a médiaműveltség szintjének mérése;
- d) a médiakörnyezet fejlesztése;
- e) a koordinációt biztosító intézményrendszer kialakítása és
- f) a fejlesztéshez szükséges források allokációja.¹⁶⁷

IV.1.6. A szűrőbuborék-hatás

A szűrőbuborék („filter bubble”) kifejezést elsőként Eli PARISER amerikai aktivista és író használta 2011-es könyvében.¹⁶⁸ A szerző értelemezése szerint az interneten található új generációs szűrők olyan „jósló gépek”, melyek folyamatosan létrehozzák és finomítják elméletüket arról, hogy ki is a felhasználó, és mit fog csinálni vagy akarni a jövőben. Az ezen szűrők által együttesen létrehozott egyedi információs univerzumot nevezi Pariser szűrőbuboréknak.¹⁶⁹ POLYÁK Gábor interpretációjában a szűrőbuborék kifejezés olyan „személyes információs ökoszisztémára” utal, amelyben a felhasználónak egyre kisebb esélye van a sajátjától eltérő álláspontokkal találkozni.¹⁷⁰

Pariser álláspontja szerint a legtöbb internetes szűrő egy háromlépcsős modell szerint működik: először kitalálják a felhasználóról, hogy ki is ő, és miket szeret. Utána ennek alapján a számukra legrelevánsabb és legtesthezállobb tartalmakat és szolgáltatásokat kell eljuttatniuk. Végezetül pedig következik a szűrő „finomhangolása”, a találatok pontosságának tökéletesítése.¹⁷¹

Napjainkban evidenciaként kezelhetjük, hogy a közösségi oldalakon a tartalmak elhelyezése – legyenek azok üzleti célúak vagy magáncélúak – az egyes felhasználók hírfolyamán (üzenőfalán) ilyen szűrők alkalmazásával kerül elhelyezésre a tartalmak jelentős részére. A Facebook sűgójának vonatkozó szócikkében a következőképp kerül meghatározásra a személyre szabott tartalom elhelyezése a hírfolyamban:

„A hírfolyam célja, hogy az embereket azokkal a történetekkel kapcsolja össze, amelyek számukra a legfontosabbak. A közlétezők számára ez tartalmas és informatív bejegyzések létrehozását teszi szükségessé. Az emberek számukra hasznos és tartalmas történeteket várnak hírfolyamukba, és hosszabb ideig tartó elemzéssel azt állapítottuk meg, hogy leginkább a számukra informatív történeteket értékelik. Nem feladatunk, hogy eldöntsük, mi fontos a világ egésze számára, de vállalkozásként feladatunk, hogy felhasználóinkat a számukra leginkább tartalmas történetekkel

¹⁶⁷ NAGY Krisztina: A médiaműveltség fejlesztése mint médiapolitikai eszköz. In: POLYÁK (Szerk.) i.m. p. 184.

¹⁶⁸ Eli PARISER: The Filter Bubble. What The Internet Is Hiding From You. The Penguin Press, New York, 2011.

¹⁶⁹ PARISER i.m. p.8.

¹⁷⁰ POLYÁK Gábor: A frekvenciaszűkösségtől a szűrőbuborékig. In: Technológia Jog – Új globális technológiák jogi kihívásai (Szerk.: TÓTH András), Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XV. KRE-ÁJK Budapest, 2016. p. 129.

¹⁷¹ PARISER i.m. p. 34.

*próbáljuk összekapcsolni. A közzevőknek leginkább a kulcstevékenységükre kell koncentrálniuk, vagyis arra, hogy a fontos és értelmes történeteket érdekessé tegyék célközönségük számára.*¹⁷²

A szűrőbuborék hatás tehát egy személyre szabott információáramlást hoz létre a felhasználó felé, ezt azonban nem kizárólag az adott személy preferenciái alakítják.¹⁷³ Ahogy POLYÁK Gábor is rávilágít, a hírfolyam vagy a találati relevanciája már csak azért sem lehet objektív kritérium, mert relevancia szükségszerűen magában foglal egyéni értékelést.¹⁷⁴ Máshogy fogalmazva: a felhasználó érdeklődési körére következtetéseket levonó algoritmus (kód) ember alkotta szisztéma, melynek működési mechanizmusa az azt alkotó értékítéletét követi, az alkotó által elérendő cél szolgáltatába állítva működik.

A személyre szabott tartalmak típusai, és azok egyénre gyakorolt hatásai álláspontom szerint olyan mértékben eltérőek lehetnek, hogy a „szűrőbuborék” jelenség értelmezése egységesen, gyűjtőfogalomként nem vezethet pontos eredményre. Minden bizonnyal mindenki szívesen találkozik a közösségi oldalak böngészése közben olyan tartalmakkal, mely személyes érdeklődési köréhez igazodnak, mint olyanokkal, melyek egyáltalán nem érdeklik. Így fiatalok számára kevésbé lehetnek érdekesek mélyreható közgazdasági elemzéseket tartalmazó szakmai tartalmak, míg az idősebb korosztály nem feltétlenül lelkesedik a legfrissebb közösségi média trendek iránt. Ugyanígy a hirdetések kapcsán is a többség minden bizonnyal találkozik érdeklődésének és szükségleteinek megfelelő hirdetésekkel, mint számukra teljesen irreleváns tartalmakkal. A szűrőbuborék hatás meglátásom szerint az egyén egyes társadalmi vagy politikai kérdésekben történő értékítéletének teljes polarizálása esetén veszélyes kiemelten. Ebben az esetben az egyén saját világnézete kerül folyamatosan „körülbástyázásra” a szűrőbuborék által „átengedett” tartalmakkal, így a több szempontot figyelembe vevő, eltérő álláspontokra nyitott attitűd kialakítása egyre nehezebbé válik. A szélsőséges nézetek kialakulásának és egyes felhasználók általi átvételének is hatékony mechanizmusa lehet eképp a hírfolyamot az egyén preferenciáihoz igazító algoritmus.

Természetesen az egyének világnézetének és érdeklődésének megfelelő tartalmak fogyasztása nem újkeletű jelenség, viszont a közösségi média ennek hatásait felerősíti a korábbinál jelentősebb mértékben. Szemléletes példával élve: korábban is a nézők az érdeklődésüknek megfelelő TV csatornákat nézték, de ha azon nem találtak épp érdekes programot vagy egyikről a másokra akartak áttérni, akkor jó eséllyel át kellett léptetniük olyan csatornákat is, amelyekre maguktól nem kapcsoltak volna. A Facebook hírfolyamban ilyen jelenségek nincsenek, az ismerősök posztjain kívül az egyes, már korábban a felhasználó által kiválasztott oldalak, a csoportok melyben a

¹⁷² <https://www.facebook.com/business/help/872613956197195?id=193136622109756> (letöltés ideje: 2020.05.13.)

¹⁷³ A személyre szabott információáramlás feltételezi az algoritmikus működés során a felhasználó személyes adataiból levont következtetések rendszerezését, ez a profilozás jelensége, melyről jelen fejezet keretei között nem, azonban a IV.6. számú, adatvédelmi tárgyú fejezetben értekezem bővebben.

¹⁷⁴ POLYÁK i.m. p. 128

felhasználó tag és az algoritmus által feldobott hirdetések és ajánlások mind egytől-egyig a felhasználó preferenciáihoz igazodnak.

Amennyiben jogi eszközökkel kívánjuk a szűrőbuborék jelenség kapcsán jelentkező negatív hatásoknak elejét venni, úgy a közösségi oldalak működése kapcsán már többször említett problematikával találkozunk: a platformok határokon átívelő, globális működése és az őket üzemeltető komoly piaci erővel rendelkező vállalatok nemzetállami vagy európai közösségi szabályozása nehézségbe ütközik egyrészt joghatósági szempontok miatt¹⁷⁵, másrészt a szolgáltatók által alkalmazott informatikai megoldások átláthatatlansága miatt.¹⁷⁶ Polyák Gábor javaslata szerint a szolgáltatók által alkalmazott algoritmusok átláthatósága és esetlegesen egyes ex ante strukturális beavatkozások lehet megoldás e téren, egyidőben a felhasználói tudatosságot erősítő médiapolitikai lépések megtételével.

A szűrőbuborék jelenség álláspontom szerint az előzőekben bemutatott, alapjogi relevanciájú problémaköröknél (fake news, online gyűlöletbeszéd) csekélyebb relevanciával bír. Sőt, nem is tekinthetjük például a tájékozódáshoz fűződő kommunikációs alapjog sérelmének a szűrőbuborék jelenséget, hiszen a szolgáltatók (immáron) nem titkolják a felhasználó részére nyújtott szolgáltatás algoritmizált voltát, és minden bizonnyal a felhasználók jelentős része számára is egyértelmű, hogy e szolgáltatások igénybevétele során személyes preferenciáikhoz igazodó tartalmakkal találkozik elsősorban. A szűrőbuborék társadalmi veszélyei azonban a fentiek alapján elvitathatatlanok, így a jogalkotónak folyamatosan figyelmet kell fordítani az ezzel kapcsolatos fejleményekre. Álláspontom szerint azonban – a fake news jelenséghez hasonlóan – jelen pillanatban a leghatékonyabbnak és leginkább kivitelezhető eszköznek a szűrőbuborékhoz tartozó negatív társadalmi hatások kiküszöbölésére nem a jogi eszköztár bevetése, hanem a médiaműveltség fejlesztése tűnik.

IV.1.7. Összegzés

A közösségi oldalak alkotmányjogi felelősségéről szóló fejezetünk zárásaként megállapíthatjuk, hogy mivel ezen online platformok váltak a társadalmi diskurzus egyik legjelentősebb felületévé napjainkra, ezért az oldalakat működtető, az azokon megjelenő tartalmak szűrését és felhasználók részére szelektáltan történő eljuttatását végző szolgáltatók felelősségének az alkotmányjog dimenziójában történő vizsgálata legitim kutatói törekvés.

A közösségi oldalak működése jelentősen érinti a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságát, mely alapjogot valamennyi jelentős alapjogi dokumentumban (akár tagállami, akár közösségi) nevesítésre kerülnek. Ezen online felületek működési paradoxonaként azonosíthatjuk azt a

¹⁷⁵ ZÖDI Zsolt egyenesen úgy fogalmaz, hogy a hagyományos nemzetállami kereteken alapuló joghatósági szemlélet lényegében teljesen működésképtelen a Google-höz és Facebookhoz hasonló szolgáltatásokkal szemben. (ZÖDI i.m. p. 109.)

¹⁷⁶ POLYÁK i.m. p. 140

körülményt, hogy egyrészt minden korábbinál szélesebb nyilvánosság részére biztosít minden korábbinál egyszerűbb módon szólás- és véleménynyilvánítási szabadságuk gyakorlására az interneten, viszont másrészt a felhasználók az oldalon elhelyezett közléseit alkotmányos felhatalmazás nélkül, gazdasági megfontolások szerint működő multinacionális magánvállalatok moderálják, még hozzá sok tekintetben a tartalomszűrés szempontjainak átláthatatlansága (titkossága) mellett. Míg a Facebook esetében az oldal használatának feltételeit rögzítő Felhasználási Feltételek bárki számára hozzáférhetőek és kellőképp szofisztikáltak, úgy a moderálási elvekre csak a sajtóba kiszivárgott dokumentumokból tudunk következtetést levonni és elvégezni ezek alkotmányjogi szempontú vizsgálatát. A jelen fejezetben tárgyalt, adott esetben szolgáltatói szűrést igénylő tartalmak esetében szintén kihívás, hogy ezek jogszerűségi, illetve szabályzatnak való megfelelési tárgyú vizsgálata nem végezhető teljes egészében logaritmikus úton, így sok esetben emberi intellektus bevonása szükséges, amely a közösségi oldalakon folyamatosan termelődő adatmennyiség méretére tekintettel jelen pillanatban – és minden bizonnyal a jövőben is – kivitelezhetetlen.

Az általunk végzett alapjogi vizsgálat három jelentős kérdéskört érintett részletesen, ezek az online gyűlöletbeszéd, a fake news és a szűrőbuborék hatás. E három jelenségben közös, hogy az előzőekben említett kommunikációs alapjogok kérdéskörét érintik. Az online gyűlöletbeszéd és a fake news tekintetében a problémakör jelentőségét és társadalmi veszélyeit detektálva az Európai Bizottság is lépéseket tett a visszaszorításukra vonatkozó egységes elvek és jó gyakorlatok kialakítása érdekében. Az online gyűlöletbeszéd és a fake news szűrése kapcsán is kiemelt jelentősége van a megfelelő garanciák beépítésének a moderálási mechanizmusba, mivel mindkettő tekintetében nagyon vékony lehet a határvonal a szólás- és véleménynyilvánítási szabadságjogszerű gyakorlása, és mások alapjogainak megsértése között. Szintén értékelésre került az előzőekben az a körülmény, mely szerint a közösségi oldalak működési mechanizmusuk okán a korábbiaknál alkalmasabb felületet jelentenek e jogsértő tartalmak gyors és hatékony terjesztésére, hiszen bárminemű előzetes szerkesztői vagy moderátori kontroll nélkül helyezhet el bárki tartalmat az oldalon. Számba vételre került az online gyűlöletbeszéd és a fake news problematika kapcsán is a jogtudomány aktuális álláspontja és az Európai Bizottság által kibocsátott dokumentumokban előírányzott cselekvési tervek. A szűrőbuborék jelenséget röviden bemutattam és utaltam annak hatásainak eltérő társadalmi veszélyességi fokára. A vélemény torzítására és a társadalmi vita kétpólusúvá tételére alkalmas hatás álláspontom szerint a kiemelt jelentőségű. Valamennyi, jelen fejezetben tárgyalt kérdéskör kapcsán megállapítható, hogy a jogalkotó entitások és a közösségi oldalak üzemeltetői között folyamatos egyeztetésre és együttműködésre van szükség, azonban illuzórikus lenne a jövőre nézve teljes egyetértést és egybevágó érdekek kialakulását prognosztizálni. Így szintén valamennyi jelen fejezetben tárgyalt problémakör kapcsán egységesen megállapítható, hogy a szabályozási kérdéseken túl kiemelt jelentősége lehet annak, miként tudják

az egyes államok és az EU állampolgáraik médiaműveltségi szintjén emelni, egyúttal kapcsolódó oktatási programokkal a jövő generáció számára is biztosítani az ezzel kapcsolatos, napjainkban elengedhetetlen alapvető ismereteket.

A jelen fejezetben a szolgáltatókra vonatkozóan leírt megállapításaim egy, álláspontom szerint rendkívül érdekes további aspektussal bővíthetők. A szolgáltatók által meghatározott szabályrendszeren túl ugyanis működhet az egyes, a Facebookon létrehozott csoportokban egy más jellegű szabályrendszer is, amelyet a csoport létrehozója (moderátora) állapít meg. Sok esetben előfordul, hogy egy adott csoporton belül a tagok által közzétett tartalmak szűrése az oldal moderátora által történik egy olyan szabályrendszer alapján, melyet együttesen alakít általában a csoport leírásában található vagy külön fájlként megosztott szöveges dokumentum és azon technikai beállítások, melyeket a szolgáltató által meghatározott eszközökkel a csoport moderátora tud a saját maga döntései szerint alakítani. Ebben az esetben a közösségi oldalon közzétett tartalmak szűrésének szabályrendszere egy újabb dimenzióval bővül, így a mindenkori hatályos jogszabályok és a közösségi oldal vonatkozó szabályzatain túl a csoport moderátorának előírásait is be kell tartaniuk a közleményeket megosztani kívánó felhasználóknak. E csoportszabályzatoknak egyértelműen összhangban kell lenniük a másik két regulációval, ám álláspontom szerint sok esetben kerülhet egyes tagok jogainak önkényes, indokolatlan korlátozására a csoport moderátorai által. Nincs információm erre vonatkozó jogesetről vagy hatósági vizsgálatról, azonban a kérdéskör álláspontom szerint mindenképp említést érdemel, hiszen e tekintetben egy újabb szűrőről beszélhetünk, melyeken az egyes felhasználók által közzétett tartalmaknak át kell esniük.

A disszertáció címének megfogalmazása okán annyit végezetül mindenképp meg kell jegyezni jelen fejezet keretei között, hogy a közösségi oldalak szolgáltatóinak alkotmányjogi felelőssége kapcsán konkrét jogérvényesítési csatornákról nehéz értekezni, tekintettel arra, hogy az alkotmányjog művelői által többé-kevésbé egységes álláspont szerint alkotmányjogi felelősségről kizárólag erkölcsi-politikai értelemben beszélhetünk, és az egyes alapjogokból fakadó, bírósági vagy hatósági eljárásban érvényesíthető jogokat az egyes egyéb jogterületek szabályai cizellálják.

IV.2. Médiajog

Mielőtt jelen disszertáció tárgyát a médiajog lencséjén keresztül kezdjük vizsgálni, tisztáznunk kell a médiajog fogalmát és szabályozási spektrumának terjedelmét. KOLTAY András meghatározása szerint a médiajog egy heterogén szabályhalmaz, egy sajátosan elkülönülő jogterület, mely magába olvasztja az alkotmányjog, a közigazgatási jog, a polgári jog, a büntetőjog, a hírközlési jog, a versenyjog és egyéb kapcsolódó jogterületek azon normáit, melyek a médiára vonatkoztatva értelmezhetők. E szabályozási halmaz pedig kiegészül természetszerűleg tárgyukat tekintve releváns AB határozatokkal, nemzetközi jogi dokumentumokkal, bírósági és hatósági döntésekkel. Így előzetesen rögzíthető, hogy a jelen, médiajogi tárgyú fejezet átfedést mutat a disszertáció több

fejezetével, különösen az előzőekben tárgyalt, alkotmányjogi dimenzióval találunk kiemelt számú párhuzamosságot.¹⁷⁷ A médiajogénál szűkebb fogalmi kört fed le a médiaszabályozás definíciója, mely a médiára vonatkozó jogszabályok összességét jelenti.¹⁷⁸

IV.2.1. A médiaszabályozás hatályának vizsgálata a közösségi oldalak vonatkozásában

A közösségi média szolgáltatók médiajogi felelősségének vizsgálatának tehát az előkérdése lesz, hogy ezen webkettes platformok üzemeltetői a médiaszabályozás hatálya alá esnek-e. E kérdésre pedig csak akkor adhatunk választ, ha megnyugtatóan tudjuk rendezni azt a feltevést, hogy ezen szolgáltatók végeznek-e szerkesztői tevékenységet a felületeikre feltöltött tartalmakat illetően.

A közösségi oldalak, és különösen a Facebook az elmúlt években olyan szinten váltak a mindennapjaink részévé, és váltak a társadalmi diskurzus egyik fő platformjává, hogy az természetszerűleg életre hívta ezen kommunikációs világsztráda szabályozásának szükségességét mind a kodifikáció, mind a szolgáltatók belső szabályzatainak szintjén. A modern társadalom válságtünetei hatványozott intenzitással jelennek meg a közösségi média felületein, például az előző fejezetben tárgyalt online gyűlöletbeszéd és a fake news problematika is olyan, a digitális téren túli, a tárgyi világban manifesztálódó hatásokat mutatott, mely szükségessé tette a közösségi oldalak szolgáltatóinak tevékeny részvételét a felhasználók által feltöltött információk szűrésében, egyúttal szerkesztési jellegű feladatok ellátásában. E tekintetben folyamatos vizsgálatot igényel, hogy a szolgáltatók a közösségi oldalak működésében történő technikai jellegű feladatok útján történő részvételének, és a jogsértő vagy káros tartalom szűrésének tevőleges, intellektuális feldolgozásának aránya hogyan alakul.

Immáron évek óta képezi elméleti vita tárgyát a tudomány művelői, a jogot alkotó és alkalmazó entitások, valamint a szolgáltatók között az, hogy a közösségi oldalak szolgáltatói tartalom-, avagy közvetítő-szolgáltatónak minősülnek-e, valamint az általuk szolgáltatásuk nyújtása során végzett tevékenység miképp illeszthető be a hagyományos, illetve később az online média kapcsán megalkotott tipizálási sémába.

A magyar nyelvű szakirodalom jelenleg a közösségi és a nemzeti médiajogi szabályozástól eltérően a közösségi oldalak szolgáltatóira a „forgalomirányító” kifejezést használja, amely álláspontom szerint kellőképp árnyalja a szimpla, teljesen passzív „közvetítés” és a „tartalomelőállítás” közötti végpontok közé eső, az e szolgáltatók által végzett tevékenységet. A forgalomirányítók fogalma alá azonban nem kizárólag a közösségi oldalak tartoznak, hanem az olyan letöltő-központok (applikációk, online áruházak), melyek a felhasználó vélt igényei és más felhasználók értékelései alapján rangsorolnak és fogalmazznak meg ajánlásokat a felhasználók számára. Ezen algoritmus

¹⁷⁷ Erre tekintettel bár a „közösségi média” és a médiajog kifejezést összeolvasva minden bizonnyal jelen fejezetet hosszabb terjedelműnek prognosztizálhatja az olvasó, mégis inkább csak azon kérdésekre kívánok koncentrálni, melyek más fejezetek tárgyalása során nem kerülnek értékelésre.

¹⁷⁸ KOLTAY András – NYAKAS Levente (Szerk.): Magyar és európai médiajog. Wolters-Kluwer, 2015, Budapest, p.36.

alapú szolgáltatás nyújtó vállalkozások közös vonása, hogy olyan fejlesztéseknek köszönhetik piacvezetői pozíciójukat, amelyek nem hoztak létre teljesen új piacot, viszont addig nem létező fogyasztói igényeket teremtettek és elégítettek ki.¹⁷⁹ Szintén közös jellemzője ezen szolgáltatásoknak a működésüket alapvetően mozgó valamilyen hálózati hatás.¹⁸⁰ További tipizálási probléma a közösségi oldalak kapcsán, hogy a tartalomlistázás során végzett, legtöbb esetben automatizált szerkesztési tevékenységhez hasonló eljárás mellett egyfajta tárhelyszolgáltatásként is értelmezhető működésük, hiszen a felhasználók által közzétett tartalmak a szolgáltatói kapacitásain kerül tárolásra és rögzítésre.

A múltban a Facebook működése kapcsán az első jelentős, szerkesztői felelősséget konkrétan felvető ügy az ún. Trending funkcióval kapcsolatosan napvilágra került polémia volt. 2014-ben a Facebook frissítését követően egyes országok felhasználói számára a hírfolyam oldalsó sávjában kiemelésre kerültek a legaktuálisabb hírek, valamint azok, melyeket a legtöbben osztottak meg. Később kiderült, hogy a lista első helyeire kerülő tartalmak kiválasztása nem algoritmizált módon történt, hanem azt egy szerkesztői csapat állította össze. Később oknyomozó cikkek eredményeképp az is napvilágra került bennfentesek és volt szerkesztők nyilatkozatai alapján, hogy a hírek kiválasztásának alapját szubjektív vélemények és döntések határozták meg, tehát nem elfogulatlanul lettek ezek a listák összeállítva. A Facebook először cáfolt, majd elismerni volt kénytelen a szerkesztés ilyen módon történő befolyásoltságát.¹⁸¹

KOLTAY András szerint: *„Mára nehezen megkérdőjelezhetővé vált, hogy a platformszolgáltatók a tartalmak felőli döntéshozatal kérdésében hasonlatosak a hagyományos médiához, ennek következtében pedig a szelekcióban manifesztálódó szólásszabadságuk is védelemre érdemes. Ha úgy tetszik, a hírfolyam a Facebook 'véleménye' arról, hogy mi érdekelheti leginkább az egyéni felhasználót, és mi szolgálja ezzel összefüggésben leghatékonyabban a platform gazdasági érdekeit. Ha a platformnak véleménye van, akkor az alkotmányos védelmet kap, de a jogi doktrínák megfelelő alkalmazásával korlátozható is.”*¹⁸²

POLYÁK Gábor megfogalmazása szerint a közösségi oldalak szolgáltatói *„(...) hagyományos értelemben vett szerkesztői tevékenységet nem végeznek, de egyre inkább abban a helyzetben vannak, hogy – az információk rangsorolásával, megjelenítésével – befolyásolják az egyes tartalmak esélyét a közönséghez való eljutásban, sőt a tartalom előállító és a közönség közötti folyamatban megkerülhetővé teszik a tartalomszolgáltatókat”*.¹⁸³

¹⁷⁹ POLYÁK (Szerk.) i.m. p. 108

¹⁸⁰ POLYÁK (Szerk.) i.m. p.109.

¹⁸¹ BARTÓKI-GÖNCZY Balázs: Az online közvetítő szolgáltatók mint az információhoz való hozzáférés új kapuőrei. Doktori értekezés, 2018. p.27.

¹⁸² KOLTAY András: Szólásszabadság, avagy a social media jogi státusza. (<https://jogaszvilag.hu/szakma/szolasszabadsag-avagy-a-social-media-jogi-statusa-1-resz/>; letöltés ideje: 2019.11.01.)

¹⁸³ POLYÁK (Szerk.) i.m. p. 108

A POGÁCSÁS – BARTÓKY-GÖNCZY szerzőpáros a közösségi oldalakat az interneten található médiatartalom-szolgáltatásnak nem minősülő „egyéb” online tartalmak közé sorolja.¹⁸⁴

Összegezve tehát megállapítható, hogy sem a médiajog korábbi fogalomrendszere szerinti közvetítő szolgáltató, sem a tárhelyszolgáltató fogalma nem illik pontosan a közösségi oldalak szolgáltatóira, így egy új definíció bevezetése lenne indokolt nemcsak a jogtudományi munkák, de a kodifikáció szintjén is, ez pedig a forgalomirányító szolgáltató fogalma. Egységes fogalom meghatározás és szabályozási megoldás híján azonban a médiajog szinte teljesen hatástalan lesz e szolgáltatók jogi felelősségének megállapítása kapcsán, ahogy arra a jelen fejezet további részében rá kívánok mutatni.

IV.2.2. Az Európai Unió médiajogi szabályozási kerete

Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló 2010/13/EU irányelvet a változó piaci körülményekre tekintettel módosító 2018/1808 EU irányelv, reagálva a közösségi oldalak társadalmi jelentőségének változására, kimondja, hogy a közösségi médiaszolgáltatásoknak a 2010/13/EU irányelv hatálya alá kell tartozniuk, mivel ugyanazért a közönségért és ugyanazon bevételekért versengenek, mint az audiovizuális médiaszolgáltatások. Ezen felül jelentős hatással bírnak annak okán is, hogy megkönnyítik a felhasználók számára más felhasználók véleményének alakítását és befolyásolását.¹⁸⁵ A módosító irányelv kissé zavaró módon összemosza a videómegosztó-platformokat a közösségi oldalakkal. Amennyiben a közösségi oldalak fogalmát olyan webkettes online felületekre használjuk, ahol a közzétett tartalmakat elsődlegesen a felhasználók állítják elő, és a feltöltött tartalmakhoz interakciókat fűzhetnek, egymással kommunikálhatnak, úgy a videómegosztó-platformok is megfelelnek e közösségi oldal definíciónak. Mivel azonban például a Facebook és a Youtube által nyújtott szolgáltatások és funkciók köre eltérő, és azt eltérő hangsúlyokkal használják eltérő felhasználói csoportok, így javallott lett volna nézetem szerint a szabályozás legalább szöveg szintjén történő differenciálása. E bábeli zűrzavaron kevésbé lazít az irányelv (5) bekezdése sem, mely szerint bár a 2010/13/EU irányelvnek nem célja a közösségi médiaszolgáltatások szabályozása, az olyan közösségi médiaszolgáltatásokat mégis a hatály alá kell vonni, amelyek esetében a műsorszámok és a felhasználó által létrehozott videók szolgáltatása az adott szolgáltatás alapvető funkcióját képezi. A műsorszámok és a felhasználó által létrehozott videók szolgáltatását akkor lehet a közösségi médiaszolgáltatás alapvető funkciójának tekinteni, ha az audiovizuális tartalom nem csupán kiegészítő vagy nem csekély részét képezi az adott közösségi médiaszolgáltatás keretében végzett tevékenységeknek. Kérdés például, hogy-e definíció szerint a szabályozás alá tartozik-e a

¹⁸⁴ BARTÓKY-GÖNCZY Balázs, POGÁCSÁS Anett: A médiatartalom-szolgáltatásnak nem minősülő internetes tartalmak szabályozása. In: Magyar és európai médiajog (Szerk.: KOLTAY András, NYAKAS Levente), Wolters-Kluwer, Budapest, 2015. p. 636

¹⁸⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról (4)

Facebook? Az oldalon közzétett tartalmak egy jelentős része immáron mozgókép formátumú, és a közösségi oldal applikációja és webes felülete is külön „Watch” fülrel rendelkezik, ahol kizárólag videók elérhetőek on-demand formátumban, így álláspontom szerint e kérdésre határozott „igen” a válasz. Ezt megerősíti a Bizottság azon állásfoglalása, mely szerint az a kérdés, hogy az adott közösségi média tevékenységének jelentős részét teszi-e ki a saját vagy a felhasználók által előállított tartalom, aképp állapítható meg, hogy a szolgáltató külön üzleti modellt dolgozott-e ki a megosztott tartalmakkal kapcsolatos reklámbevételekre vagy olyan algoritmust használ, amely dönt a megjelenített audiovizuális tartalomról, illetve arról, hogy ezt miképpen jeleníti meg.¹⁸⁶ Az Európai Parlament az irányelvhez fűzött módosító javaslatában szintén kifejtette, hogy a közösségi médiának a médiaszabályozás hatálya alá kell tartoznia, amennyiben az teljesíti a videómegosztó-platform kritériumait.¹⁸⁷

Az irányelv-módosítás végrehajtásának egyértelműségének, hatékonyságának és egységességének biztosítása érdekében a Bizottság a jövőben iránymutatásokat tervez kiadni. A közösségi jogalkotás mellett egyes tagállamok részéről is látunk törekvéseket a jogsértő tartalmakért való felelősség szabályainak szigorítására, ennek legekleltársabb példája Európából a német NetzDG.¹⁸⁸

IV.2.3. A német NetzDG¹⁸⁹

A német Bundestag 2017. október 1-i hatállyal fogadta el a NetzDG-t, amely az akkoriban különösen nagy problémát okozó, egyre nagyobb mennyiségben és szélsőségekben, az ország menekültpolitikája kapcsán jelentkező online gyűlöletbeszéd visszaszorítására tett kísérletet azáltal, hogy jelentős összegű bírság kiszabását tette lehetővé a német hatóságok számára a közösségi média szolgáltatókkal szemben, amennyiben elmulasztják a jogsértő tartalmak határidőben történő vizsgálatát és szükség szerinti eltávolítását. (2016-ban a német Szövetségi Igazságügyi Hivatal (*Bundesamt für Justiz*) jelentést tett közzé az online gyűlöletbeszédéről. Ebben megállapításra került például, hogy 2015 és 2016 között az online elkövetett gyűlöletbűncselekmények száma megháromszorozódott Németországban az előző 2 év adataihoz képest.)¹⁹⁰ A jogalkotó reménye az volt, hogy a bírság összege így a szolgáltatók számára is megfelelő motivációt fog jelenteni az új

¹⁸⁶Európai Unió Tanácsa, 2016/0151 (COD), 6798/17., (<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7902-2017-INIT/hu/pdf>; letöltés ideje: 2020.05.18.)

¹⁸⁷ Európai Unió Tanácsa, 2016/0151 (COD), 11313/17., (<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/HU/1-2016-287-HU-F1-1.PDF>; letöltés ideje: 2020.05.18.)

¹⁸⁸ <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=1245>; letöltés ideje: 2019.11.01.

¹⁸⁹ A tanulmány elkészítéséhez a feltüntetett írott forrásokon túl jelentősen hozzájárult Prof. dr. Bernd HOLZNAGEL a münsteri egyetem informatikai és kommunikációs intézetének professzorának a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetében 2019. június 13-án tartott előadása és a prezentáció után az előadóval folytatott szakmai diskurzus. Az előadás elérhető: <https://www.slideshare.net/CmpfEui/governing-communications-online-german-perspective> (letöltés ideje: 2020.01.10.)

¹⁹⁰ Továbbá, egy online kutatásban a 14 év feletti válaszadók kétharmada úgy nyilatkozott, hogy voltak már címzettjei a közösségi oldalakon vagy más online felületeken gyűlölködő üzeneteknek. https://www.medienanstalt-nrw.de/fileadmin/user_upload/lfm-nrw/Service/Veranstaltungen_und_Preise/Medienversammlung/2016/EthikimNetz_Hate_Speech-PP.pdf (letöltés ideje: 2020.01.10.)

jogszabályban foglaltak betartására.¹⁹¹ A törvény átmeneti rendelkezései alapján a szolgáltatóknak 2018. január 1-ig volt lehetőségük felkészülni a NetzDG-ben előírtak maradéktalan betartására, így jelen sorok írásakor több, mint két éves perspektívából visszatekintve vizsgálhatjuk a szabályozás hatékonyságát.

Tekintettel arra, hogy a NetzDG volt az általam ismert modern jogrendszerek első „különutas” megoldási kísérlete a közösségi oldalak szolgáltatói egyik felelősségi dimenziójának regulációja kapcsán, így indokoltnak tartom a jogszabály legfontosabb rendelkezéseit, valamint a jogalkalmazói tapasztalatokat röviden ismertetni. Továbbá álláspontom szerint a jogszabály tárgyát és végrehajtásának szabályait tekintve is médiajogi színezetű, így a legcélravezetőbbnek jelen fejezet keretei közötti tárgyalását találtam.

Fontos körülmény a NetzDG szabályozása kapcsán, hogy a jogszabályban meghatározott kötelezettségek csak a „nagy” közösségi oldal-szolgáltatókra vonatkoznak, vagyis nem tartoznak a hatálya alá azok az oldalak, ahol az üzemeltető bármilyen szerkesztési vagy tartalom-előállítási tevékenységet végez, valamint azon oldalak sem, melyeknek 2 milliónál kevesebb felhasználója van Németországban. Előbbieket egyértelműen a *notice-and-takedown* eljárásnál szigorúbb reguláció köti, hiszen esetükben a szerkesztői felelősség érvényesül. Szintén nem tartoznak a jogszabály hatálya alá például a szakmai közösségi hálózatok, az online játékok szolgáltatói vagy például az e-mail és más online üzenetküldő-platform szolgáltatók. A jogszabály személyi hatályát vizsgálva megállapítható tehát, hogy igen alapos munkát végzett a német jogalkotó, amikor kifejezetten a „nagy” közösségi oldal szolgáltatókra kívánta szabni a regulációt.

Az Európai Unió E-kereskedelmi Irányelvének hatékonyságát kifogásoló kritikus vélemények egyre nagyobb számban jelentek meg, tekintettel a közösségi oldalakat elárasztó gyűlölködő tartalmakra, valamint álhírekre. A forgalomirányító szolgáltatók, így például a közösségi oldal szolgáltatók a jogsértő tartalmakat azok jogsértő mivoltáról vonatkozó bejelentés esetén az adott tartalmat megvizsgálni kötelesek, és amennyiben igazolást nyer, hogy azok valóban jogsértést valósítanak meg, úgy azokat el kell, hogy távolítsák. Ezen szabályozási megoldás azonban nem ír elő előzetes monitorozási kötelezettséget a szolgáltatók számára a jogsértő tartalmak előszűrésére, így jogsértő tartalmak feltöltése esetén gyakorlatilag lehetetlen a jogsérelem megelőzése, hiszen míg a szolgáltató vizsgálatát lefolytatja, úgy szinte egészen biztosan több személyhez is el fog jutni a jogsértő információ, mely akár tovább is osztható, átvehető vagy elmenthető. A *notice-and-takedown* formula mellett érvelők szerint viszont algoritmizált úton lehetetlen egyes, a jogsértés és a jogszerűség határán „egyensúlyozó” közlések kiszűrése. Az ezen online platformokon megjelenő felfoghatatlan mennyiségű adat humán erőforrással történő szűrése viszont szintén

¹⁹¹ A jogszabály elfogadásának hatására a szolgáltatók megkezdték felkészülésüket a hatályba lépésére, a Facebook például 500 új munkavállalót vett fel esseni központjában a jogellenes tartalmak szűrésére: <https://www.thelocal.de/20170809/facebook-to-hire-500-employees-in-essen-to-combat-hate-speech-socialmedia> (letöltés ideje: 2020.01.10.)

végrehajthatatlan kötelezettséget írna elő a szolgáltató részére.¹⁹² A jelenlegi szabályozás kritikáját alátámasztani látszik a közösségi oldal szolgáltatók által közzétett jogsértő tartalmak törléséről szóló statisztikai adatok.¹⁹³

A NetzDG-t összevetve a hatályos közösségi szabályozással, kijelenthetjük, hogy az újabb törlési kötelezettséget nem határoz meg a szolgáltatók számára, melyet ne tartalmazna az E-kereskedelmi Irányelv, azonban cizellálja azt, kiegészíti más jellegű előírásokkal a szolgáltatók részére (pl. jelentéstételi kötelezettség) és 50 milliós bírságmaximumával a szolgáltatók jogkövető magatartásának ösztönzése felé tesz egy határozott lépést.¹⁹⁴

A törvény rendelkezései alapján a szolgáltatóknak a jogsértő, gyűlölködő tartalmakat az észleléstől számított 24 órán belül el kell távolítaniuk vagy hozzáférhetetlenné kell tenniük, míg a jogilag nehezebben minősíthető tartalmak esetén is maximum egy hete van a szolgáltatóknak a vizsgálatra és szükség esetén a törlésre. Indokolt esetben lehetőség van szakértő bevonására a tartalom jogsértő mivoltának értékelése céljából, ebben az esetben a fenti határidők meghosszabbíthatók. Fontos további előírás, hogy a jogsértő tartalmakkal kapcsolatos szolgáltatói eljárásnak hatékonynak és átláthatónak kell lennie. A jogsértő tartalmak részletes definícióit tartalmazza a jogszabályszöveg, ezeket három nagy csoportra oszthatjuk:

1. állambiztonsági kockázatot jelentő tartalmak (pl. terrorista csoportok alakítása, toborzása; állam elleni bűncselekmények szervezése)
2. a közrendet sértő vagy veszélyeztető tartalmak (pl. egyes társadalmi csoportokkal szembeni gyűlölet szítása; holokausztagadás)
3. emberi méltóságot sértő tartalmak (pl. rágalmazás; becsületsértés)

Ezen felül külön kötelezettségük, hogy 48 órán belül a sértő tartalmat bejelentő személyt informálják az általa kifogásolt tartalom eltávolításáról, vagy annak elmaradásának okáról. Amennyiben a panasz elbírálása egy ténykérdés megítélésétől függ, úgy lehetőség van mindkét érintett fél meghallgatására is. Szintén kötelesek a szolgáltatók félévente egy rendkívül részletes jelentést közzétenni a jogsértő tartalmakkal kapcsolatos panaszok kezeléséről és statisztikai adatairól.¹⁹⁵

¹⁹² Bizonyos izolált esetekben, szűk tartalmi keretek között van a szolgáltatók részéről próbálkozás tisztán emberi közreműködéssel történő tartalom-moderálásra. Például a Twitter ötven, az Egyesült Királyságban játszó fekete labdarúgó Twitter fiókját ellenőrzi ily módon, és szűri ki az ott megjelenő rasszista hozzászólásokat. (<https://www.thetimes.co.uk/edition/sport/twitter-staff-will-monitor-accounts-of-black-footballers-to-stamp-out-abuse-tzhvhclp7>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

¹⁹³ Prof. HOLZNAGEL budapesti előadásában kifejtette, hogy kutatása alapján a Twitter a jogsértőnek jelentett tartalmak mindössze 1%-át törölte, míg ez az arány a Facebooknál 36%.

¹⁹⁴ Bernd HOLZNAGEL; Maximilian HEMMERT-HALSWICK: *Bekämpfung der digitalen Gewalt und Hassdelikte durch das NetzDG (Facebook-Gesetz)*; BRJ Sonderausgabe 01/2017. (8.)

¹⁹⁵ „Érdekesség”, hogy 2020 januárjában magyar IP címről keresve mind angol, mind német nyelven a legfrissebb jelentés a Facebook oldalán 2018-as.

Amennyiben vita van a NetzDG alapján bírságkiszabásra jogosult Szövetségi Igazságügyi Hivatal és a szolgáltató között egy adott tartalom jogsértőnek minősítése tárgyában, úgy a hatóságnak a bíróság döntését kell kérnie álláspontja igazolása céljából. E megoldás teljesen idegen a német jogrendszerrel, más szabályozásban nem találunk példát arra, hogy egy közigazgatási jellegű bírság kiszabása előtt bármely jogkérdésben a hatóságnak kötelessége lenne bírósági döntést beszerezni.¹⁹⁶ A jelentős mértékű bírságösszeg által megtestesülő jogalkotói szigort ellenpontozza továbbá a körülmény, hogy a szolgáltatók jogosultak önszabályozási rendszert bevezetni, és amennyiben azt jóváhagyta a hatóság, úgy az alapján is lehetőségük van egyes tartalmak jogellenességét vizsgálni. Ez azért kiemelendő kodifikációs megoldás, mert ez alapján a bírságkiszabás akadálya lehet az a körülmény, hogy az adott tartalom az önszabályozási keretrendszer alapján nem „jogszerűtlen”, míg a tételes, állam alkotta jogszabály alapján esetleg annak is bizonyulna. Bírságkiszabás alapját egyebekben nem csak a jogsértő tartalom eltávolításával kapcsolatos kötelezettségek elmulasztása eredményezheti, hanem a NetzDG további rendelkezéseinek be nem tartása is (pl. jelentés elkészítésének és publikálásának elmulasztása).¹⁹⁷

A közösségi oldal szolgáltatókkal szembeni jogérvényesítés egyik fő gyakorlati korlátja a mai napig, hogy ezen multinacionális óriásvállalatok az átlag jogalanyok részére egész egyszerűen nem elérhetőek, nincs olyan kommunikációs csatorna, ahol valós, beazonosítható személyekkel kerülhetnének interakcióba a felhasználók, akik a szolgáltató képviselőjében eljárva vennének részt az egyes panaszok vizsgálatában és elbírálásában. A NetzDG ezen negatív tapasztalatokra tekintettel kötelezően előírja a szolgáltatók részére, hogy közvetlenül és folyamatosan elérhető kapcsolattartó személyt vagy személyeket jelöljenek ki és azok elérhetőségét tegyék közzé honlapjukon. Természetesen e kommunikációs csatorna fenntartása nem csak a felhasználókkal, hanem a jogalkalmazó szervekkel történő kapcsolattartás tekintetében is pozitív fejlemény.

Fontos további jellemzője a szabályozásnak, hogy – tekintettel az internet speciális jellemzőjének tekinthető határnélküliség problematikájára¹⁹⁸ – kiterjeszti hatályát a Németországon kívül elkövetett jogsértésekre is.

IV.2.3.1. A NetzDG gyakorlata

Bernd HOLZNAGEL értékelése szerint a NetzDG hatására a jogerős tartalmak eltávolításának hatékonysága nőtt a közösségi oldalakon, de a jogszabály szövegébe „kódolva” van néhány olyan negatív eredmény, mely egy effektív végrehajtási gyakorlat ellen hat. Ezek közül az egyik a bíróság

https://fbnewsroomus.files.wordpress.com/2018/07/facebook_netzdg_juli_2018_deutsch-1.pdf (letöltés ideje: 2020.01.10.)

¹⁹⁶ HOLZNAGEL, HEMMERT-HALSWICK 2017. (10.)

¹⁹⁷ 2019. nyarán a hatóság 2 millió € bírságot szabott ki a Facebookra, mert jelentésükben a jogellenes tartalmakkal kapcsolatos panaszok számára vonatkozó statisztika nem felelt meg a valóságnak. <https://www.reuters.com/article/us-facebook-germany-fine/germany-fines-facebook-for-under-reporting-complaints-idUSKCN1TXIIC> (letöltés ideje: 2020.01.10.)

¹⁹⁸ DETREKŐI Zsuzsa: *Paragrafusokkal a bitek ellen – Az internet szabályozásának elmélete és gyakorlata*. HVG-ORAC, Budapest, 2016. (17.)

bevonása a jogsértő tartalom megítélésébe, amennyiben vita van a szolgáltató és a hatóság között, és mely viták nagy száma túlterheltséget eredményezhet a bírósági rendszer oldalán (ahogy korábban említettem, e kodifikációs megoldás teljesen idegen a német jogrendszerrel). Másrészt HOLZNAGEL az érdekek érvényesülésének kiegyensúlyozása kapcsán szükségesnek tartja a jogellenes közléssel szemben a jogellenes eltávolítás esetére is egy hatékony eljárásrend bevezetését az érintettek számára. Ennek kapcsán a NetzDG-vel szemben az egyik legtöbbször felhozott kritika, hogy az a szabad véleménynyilvánítás ellen hat azzal, hogy a közzétett tartalmak törlése felé mozdítja el a szolgáltatókat. Való igaz, hogy a jogalkotói szándék egyértelműen a jogsértő tartalmak törlési mechanizmusainak hatékonyabbá és gyorsabbá tétele, ezzel szemben a jogszerűtlenül eltávolított, utóbb jogszerűnek ítélt tartalmak visszahelyezésével kapcsolatban sem eljárásrend, sem szankciórendszer nem került bevezetésre. A szerző további kritikája a NetzDG szövegével szemben, hogy az túl sok jogellenesnek minősített tartalomtípust tartalmaz, melyek többségének jogszerűsége vagy éppen jogellenessége a gyakorlatban egy egyszerű elolvasás után nem állapítható meg, hanem az alapos megfontolást igényel. A túlságosan sok tényállás beemelése a szabályozása ellen hat, szétforgácsolja a tartalmak elbírálásában részt vevők figyelmét, ezáltal elvonja a figyelmet azon, valóban jelentős egyéni és társadalmi károkat okozó közlésekről, melyek mielőbbi detektálása és eltávolítása a jogszabály eredeti célja lenne.¹⁹⁹

A törvény hatályba lépése óta bekövetkező első fejlemények abba az irányba mutatnak, hogy a szolgáltatók csak helyel-közzel igyekeztek eleget tenni a jogszabályban foglaltaknak. Például a német Igazságügyi Hivatal 2019-ben 2 millió euró bírságot szabott ki a Facebookra, mivel az 2018. I. féléves jelentésében a valónál csekélyebb számú panaszbejelentésről számolt be. A német hatóság arra is rámutatott, hogy nem jogszerű a Facebook azon megoldása, mely szerint ugyan lehetőséget biztosít a felhasználók számára a saját belső panaszkezelési eljárása szerinti és a NetzDG szerinti panasztételre is, amennyiben ez utóbbit egy kevésbé feltűnő helyre „rejt el” az oldalon.²⁰⁰

Érdekes körülmény a NetzDG kapcsán, hogy a jogszabály hatályba lépése előtt a Szövetségi Igazságügyi Hivatal előzetesen évi 25.000 panasszal kalkulált a szolgáltatókkal szemben, azonban a gyakorlat teljesen más eredményt hozott. A jogszabály hatályba lépésétől 2018 áprilisáig összesen 253 panasz került beküldésre, és az év végéig ez a szám csupán 714-ig emelkedett.²⁰¹ A szolgáltatók félévente közzéteendő jelentései is jóval alacsonyabb jogérvényesítési hajlamról tanúskodnak a felhasználók részéről. A Facebook esetében 2018. II. félévében 500 panasz került benyújtásra, melyek eredményeképp mindösszesen 159 esetben került sor törlésre.

¹⁹⁹ HOLZNAGEL, HEMMERT-HALSWICK 2017. (11.)

²⁰⁰ Polyák i.m. p.120.

²⁰¹ Ehelyütt utalnom kell a Twitter azon, az indokolatlan bejelentések visszaszorítását célzó intézkedésére, mely szerint a visszaélészerű bejelentések többszöri beküldését követően a felhasználó fiókja zárolásra kerül az oldalon szankció-jelleggel. (POLYÁK i.m. p. 121.)

Az érem másik oldala viszont az, hogy a Facebook saját közösségi irányelvei alapján nagyjából 15.000 panasz érkezik német felhasználóktól havonta a szolgáltatóhoz.

IV.2.3.2. A NetzDG értékelése

A NetzDG értékelése az alábbi főbb összegző megállapításokat áll módomban tenni az eddigiekben kifejtettek alapján.

Egyrészt a német törvény esetében azt látjuk, hogy egy konkrét társadalmi problémára reagált a jogalkotó, a jogtól megszokott reakcióidőnél jóval gyorsabban. Egy meglévő, közösségi szintű szabályozás (E-kereskedelmi Irányelv) hatékony végrehajtása volt a német kodifikáció előtt kitűzött cél, amelyhez megfelelő mértékű szankciókkal megtámogatott szabályozást rendelt. Jelenleg a közösségi oldalakon megjelenő jogsértő tartalmakkal – legyen azok közzététele büntetőjogi tényállást kimerítő cselekmény, személyiségi jogi- vagy adatvédelmi jogsértés – kapcsolatos jogérvényesítési lehetőségek a német jogrendszerben rendkívül széleskörűek. A szabályozás egyik sarokpontja a NetzDG, de természetesen az általános polgári és büntetőjogi szabályoknak éppúgy relevanciája van, mint például a GDPR-nak, amely egy másik aspektusból, az adatvédelem eszköztárával fellépve igyekszik jogszerű keretek közé terelni a közösségi oldalak szolgáltatóinak tevékenységét.

A NetzDG élénk belpolitikai vitát gerjesztett, és természetesen külső értékelésére is sor került, például David KAYE, az ENSZ véleménynyilvánítás szabadságával foglalkozó főelőadója aggodalmát fejezte a szabályozás kapcsán ki, mivel álláspontja szerint egy adott tartalom jogszerűségére vonatkozó döntések sok esetben mélyreható értékelést igényelnének a szöveg kontextusára is tekintettel, melyet a közösségi oldal szolgáltatóinak munkavállalói nem minden esetben tudnak elvégezni. Jelenleg a statisztikák és a joggyakorlat nem mutat jelentős „kilengést”, a NetzDG alapján benyújtott panaszok száma jóval a várakozások alatt van, míg a felhasználók körében népszerűbb, de legalábbis ismertebb például a Facebook saját közösségi irányelvei szerinti jogérvényesítési mód, amely azonban nem csak a német felhasználók, hanem valamennyi felhasználó számára elérhető funkció az oldalon. A panaszok e módon történő elbírálásának módja azonban egyáltalán nem transzparens sem az érintettek, sem a jogalkalmazók számára.

A német kormány továbbra is támogatja a NetzDG által megvalósuló szabályozást, azonban 2021-ben a jogszabály alkalmazásainak addigi tapasztalatait összegző vizsgálatot készül lefolytatni²⁰², mely minden bizonnyal sok tanulsággal fog szolgálni nem csak a német jogalkotó, hanem valamennyi, a közösségi oldalak szabályozását önmaga előtt célul kitűző jogrendszer képviselője és a téma iránt érdeklődő kutatók számára. Jelenleg annyi látszik, hogy a törvény hatályba lépése után nem következett be a *chilling effect*, sőt, nőtt Németországban a közösségi oldalakon olvasható

²⁰² William ECHIKSON ; Olivia KNOTT: *Germany's NetzDG: A key test for combatting online hate*. CEPS Research Report; No. 2018/09. (17.) https://www.ceps.eu/system/files/RR%20No2018-09_Germany%27s%20NetzDG.pdf (letöltés ideje: 2020.01.10.)

jogsértő és gyűlöletkeltő megnyilvánulások száma.²⁰³ Ez arra készítette a szövetségi kormányt, hogy 2020. január 19-én előterjessze a NetzDG módosítását. Több részletszabályi finomítást és fontos kiegészítést találunk ezen előterjesztésben, ezen túl pedig lehetőséget ad automatikus felismerési és törlési eljárásokra, valamint a jogellenes tartalmak mögött álló csoportok és személyek azonosítására.²⁰⁴

A német jogszabály negatív értékítéletét fogalmazza meg POLYÁK Gábor, mivel álláspontja szerint a német törvény nem biztosítja a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülése céljából elvárható minimális garanciákat sem, így jelen formájában nem szolgálhat más európai államok számára szabályozási mintaként. Értelemzése szerint a NetzDG-vel a német állam egy üzleti vállalkozás részére szervezi ki jogérvényesítési feladatait, ezen koncepció ára azonban a jelen disszertáció előző fejezetében is tárgyalt alapjogi szempontok figyelmen kívül hagyása.²⁰⁵

Álláspontom szerint, értékelve Bernd HOLZNAGEL és POLYÁK Gábor kritikáját, a NetzDG szabályozási struktúrája valóban nem hibátlan, és minden bizonnyal nem állja ki az alkotmányosság korábban ismertetett próbatételét sem. Mindazonáltal nem vitathatjuk el úttörő jellegét. Továbbá, véleményem szerint a közösségi oldalak működése során érvényesülő jogalkalmazási akadályok leküzdésére tesz kísérletet, méghozzá a fennálló status quo kereteinek hatékony kihasználásával. Így minden bizonnyal valóban nem fog mintaként szolgálni, azonban eredményeit még talán korai lenne kudarcként minősíteni.

IV.2.4. Összegzés

Bár a közösségi oldalak és a közösségi média kifejezéseket a közbeszéd szinonimaként használja, ezen online felületek szolgáltatóinak médiajogi felelősségének vizsgálata kapcsán több zsákutcával és kérdőjellel találkozunk, mint határozottan megfogalmazható állítással. Azon médiajogi szabályozás mely organikus fejlődés útján változott a hagyományos média felületei után az online média tekintetében nem alkalmas jelenlegi formájában akár közösségi, akár nemzeti szinten arra, hogy a közösségi oldalak szolgáltatói által nyújtott komplex és új típusú működési modellre hézagmentesen és pontosan alkalmazásra kerüljön. Ezen ellentmondásra számtalan szerzői is rámutatott, ahogy a vonatkozó EU jogi dokumentumok is több esetben ellentmondásos megfogalmazásúak.²⁰⁶ A közösségi oldalak egzakt, konkrét elvek mentén és meghatározott, negatív

²⁰³ A Die Zeit vonatkozó cikke szerint 2018 utolsó negyedében az internetes gyűlöletbeszéd gyakorisága magasabb volt Németországban, mint az azt megelőző időszakban. (<https://www.zeit.de/zustimmung?url=https%3A%2F%2Fwww.zeit.de%2Fdigital%2Finternet%2F2018-07%2Fhate-speech-internet-soziale-medien-hasskommentare-studie.%25202020.%252003>; letöltés ideje: 2020.07.16.)

²⁰⁴ GYEKICZKY Tamás: Jogrendszerek a Digitális Társadalomban VIII. Jogászvilág, 2020.04.10. (<https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/jogrendszerek-a-digitalis-tarsadalomban-viii/>; letöltés ideje: 2020.07.16.)

²⁰⁵ POLYÁK (Szerk.) i.m. p. 121

²⁰⁶ Az Ausztrál Versenyjogi és Fogyasztóvédelmi Bizottság (Australian Competition and Consumer Commission; a továbbiakban: ACCC) például vizsgálatot folytatott le 2017 decembere és 2019 júniusa között, és ennek eredményeképp publikálásra került egy közel 630 oldalas jelentés, mely szintén a közösségi média és hagyományos média szabályozása közötti ellentmondásokra világít rá. A hatóság által levont egyik legmarkánsabb következtetés, hogy – igazolva a vizsgálat prekonceptióit – a digitális platformok a hagyományos médiavállalkozásokkal ugyan sok hasonlóságot mutatnak, szabályozásuk mégis sokkal kevésbé hangsúlyos, ez pedig felborítja a versenyt az egymással versengő

társadalmi jelenség (ti. online gyűlöletbeszéd) visszaszorítására hozott szabályozással Németországban találkozunk. A NetzDG rendelkezései által a német állam az egyes tartalmak moderálásának terhet nem csak, hogy az üzleti vállalkozás szolgáltatókra helyezi, de erre szigorú eljárásrendet és szankciórendszert irányoz elő. E jogi szabályozás közigazgatási jogi jellegű, a törvény által kijelölt hatóság rendelkezik a jogsértés jogi konzekvenciái levonásának jogosítványával. A NetzDG jelentősége mind a magyar, mind a német szakirodalom képviselőinek álláspontja szerint annak hiányosságai okán csekély, én a magam részéről a kodifikáció elvi jelentőségét és úttörő vállalkozás-jellegét emeltem ki. Az elmúlt évek eredményei között detektálhatjuk a tudományos diskurzus nyugvópont közelébe jutását azt illetően, hogy a közösségi oldalak szolgáltatói által végzett tevékenység komplexebb az egyszerű közvetítésnél, az valamilyen szinten szerkesztői színezetet kap a felhasználókhöz eljutó tartalmak célzottsága okán. A közösségi oldalak szabályozása kapcsán felmerülő, az eddigiekben ismertett problémakörök és ellentmondások okán nem a médiajog mutatkozik a leghatékonyabb jogterületnek a közösségi oldalak működésének minél jogszerűbb és igazságosabb keretek közé terelése céljából.

IV.3. Polgári jog

Ahogy a közösségi média működése során fennálló jogviszonyrendszer általános bemutatása során a disszertáció II. fejezetében jeleztem, témánk szempontjából a közösségi oldalak szolgáltatói felelősségének polgári jogi dimenziója is létezik. Álláspontom szerint jelen pillanatban az alábbi témakörök azonosíthatóak a szolgáltatói felelősség polgári jogi kérdéskörén belül, amelyek külön bemutatást vagy említést igényelnek.

IV.3.1. A polgári jogi relevanciák áttekintése

A felhasználók és a szolgáltatók közötti jogviszony alapköve az a szolgáltatók által meghatározott kvázi ÁSZF²⁰⁷, melyet a regisztráció aktusa során minden felhasználónak lehetősége van megismerni, és melyet köteles mindenki magára nézve kötelezőként elismerni, aki az oldal szolgáltatásait igénybe kívánja venni felhasználói minőségben.²⁰⁸ A regisztrációval egy polgári jogi szerződés jön létre a felhasználó és a szolgáltató között egy különleges specifikummal, melyhez hasonlót a modern jogtudomány egészen az elmúlt időszakig nem ismert, így a „tranzakció” polgári

médiaágazatok között. Ezen aszimmetria különösen azért indokolatlan, mivel a digitális platformok aktívan részt vesznek a hírek online elosztásában, így megállapítható, hogy nem csupán közvetítói vagy passzív továbbítói a híreknek (információknak). Való igaz, hogy a hagyományos vállalkozások is sokat profitáltak a digitális platformok megjelenésével, mivel minden eddiginél hatékonyabban tudják eljuttatni tartalmaikat a fogyasztókhöz. Problémát okoz azonban az ACCC szerint, hogy ezen digitális platformokon átláthatatlan a hirdetések és szponzorált tartalmak fogyasztókhöz történő közvetítésének rendszere, ez automatizáltan, algoritmikus módon történik, melyre rálátása kizárólag a digitális platform szolgáltatójának van, a szolgáltatás megrendelőjének és a tartalom eredeti szolgáltatójának nincs. Az ausztrál jogrendszerben a média egyéb területein szektorspecifikus szabályozási rendszer valósul meg, így külön jogi keretrendszer vonatkozik a nyomtatott sajtóra, a TV-s és rádiós műsorszolgáltatásra és az online tartalom előállítókra. A technológiai különbözőség és a társadalmi, valamint piaci relevancia okán azonban a korábban a klasszikus médiaformákra alkotott szabályok nem alkalmazhatóak hézagmentesen a digitális platformokra. (<https://www.accc.gov.au/publications/digital-platforms-inquiry-final-report>; letöltés ideje: 2019.12.02.)

²⁰⁷ Ezen dokumentumok elnevezése oldalanként változik, és különbözőséget mutatnak abban a tekintetben, hogy egy dokumentumban vagy többen kerülnek kifejtésre, de közös jellemzőik alapján a Felhasználási Feltételek gyűjtőnévvel illetjük őket a tanulmány további részében.

²⁰⁸ A felhasználási feltételek jogi minősítéséről a III. fejezetben értekeztem bővebben.

jogi értékelése is kihívásokkal teli: a szolgáltatásért a felhasználó a regisztráció során, valamint a közösségi oldal használata során generált személyes adataival, valamint a weboldal vagy applikáció használata során tanúsított figyelmével fizet.²⁰⁹ Ahogy az a jelen disszertáció IV.7., versenyjogi tárgyú fejezetében bemutatásra kerül, ezen „ingyenességre vonatkozó illúzióval” elsődlegesen nem a polgári jognak, hanem a szolgáltatók megtévesztő gyakorlata és visszaélései okán a versenyjognak és a fogyasztóvédelmi jognak van több teendője.

Szintén jogi értékelést igényel ezen Felhasználási Feltételek jogi minősítése, hiszen ebben egyrészt a felek által kikötött alkalmazandó jogra és joghatóságra vonatkozó rendelkezések lehetnek, másrészt meghatározza a szerződő felek – ti. felhasználó és szolgáltató – jogait és kötelezettségeit a közösségi oldal használatával összefüggésben. Megkérdőjelezendő azonban, hogy mennyiben van szó tisztán polgári jogi jogviszonyról abban a tekintetben, hogy a jogviszony egyik oldalán az információs és gazdasági fölényben lévő szolgáltató, míg a másikon egy, az üzleti tevékenységi körén kívül eljáró természetes személy, a felhasználó áll. E tekintetben mindenképp értékelést érdemelnek a jogviszony fogyasztóvédelmi aspektusai, melyeket a IV.8. fejezetében fejtek ki.

Az egyszerű, felhasználói minőségben eljáró jogalanyok mellett hosszú idő óta jelentős alanyi kört alkotnak a közösségi oldalon azon entitások, akik üzleti, jellemzően marketing célokra használják a közösségi média által teremtett online információs világsztrádát, és a pontos targetálhatóságának köszönhetően²¹⁰ egzakt módon meghatározott felhasználói csoportoknak címzett hirdeteikkel törekednek üzleti (vagy politikai) haszonszerzésre.²¹¹ Az üzleti felhasználók és a közösségi média szolgáltatók közötti jogviszony az (business-to-business), amelyet teljes egészében, és tisztán polgári jogiként értékelhetünk, így pedig a felek közötti jogviszonyt teljes egészében a – szintén a szolgáltató által egyoldalúan meghatározott – Üzleti Eszközök Felhasználási Feltételei²¹² és annak hivatkozott mellékletei²¹³ töltik meg tartalommal. Az üzleti partnerek és a szolgáltatók közötti jogviszony során már történik a felek között valós gazdasági tranzakció – ti. pénzmozgás –,

²⁰⁹ TÓTH András szerint ez a digitális gazdaság legfőbb megtévesztése, ösbűne: az ingyenesség szolgáltatók által sugallott illúziója, míg az adatokon nyugvó „ingyenes” szolgáltatások piaci értéke 2020-ra elérheti a 300 milliárd eurót. Ezen adatalapú piaci modellben a platformnak az az érdeke, hogy a felhasználók figyelmének minél nagyobb szeletét ő kösse le, ezáltal több személyes adatra tegyen szert, amely alapján képes a hirdetőknél és a felhasználóknál maguknak is több és értékesebb szolgáltatást nyújtani. E hólabda-effektus-szerű folyamat végén válhatnak egyes platformok egyeduralmukká a piacon (lásd Facebook). KLEIN – TÓTH i.m. p. 96-97.

²¹⁰ Utalni kell ehelyütt azonban arra a körülményre is, hogy az online közegben a hirdetések elkerülésének eszköztára is bővült, mivel a kereskedelmi információ nem csak könnyen elérhető, de könnyen el is kerülhető. Ennek egyik formája a reklámokhoz való semleges hozzáállás, „immunitás” kialakulása a felhasználóknál, melyet a szakirodalom ún. „bannervakságnak” is nevez. (GELLÉN Klára: Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok az online térben – fókuszban a közösségi média. In *Medias Res* 2020/1. 5, p. 134.)

²¹¹ BÓDI Jenő mutat rá a közösségi oldalak funkciójának változására abban a tekintetben, hogy míg ezen platformok fő funkciója az ezredforduló után a felhasználók egymással történő összekötése volt, addig a működésük üzletivé válásával immáron fő funkciójuk a felhasználók és a hirdetők összekötése. (BÓDI Jenő: Van-e a Facebooknak logikája? – *Közösségi oldalak kutatása a médiatudományban*. In: POLYÁK (Szerk.) i.m. p. 46.

²¹² A Facebook esetében ez a vonatkozó dokumentum címe, a továbbiakban röviden: Üzleti Felhasználási Feltételek. A dokumentum elnevezése szolgáltatásonként és platformonként változhat.

²¹³ <https://www.facebook.com/legal/terms/businessstools> [2019.04.12.]

álláspontom szerint azonban az esetleges jogviták során erősen gyengítheti az üzleti partner (hirdető) pozícióját, hogy a közösségi oldalon elhelyezett hirdetés műszaki, és egyéb technikai adataival kizárólag a szolgáltató rendelkezik. E tekintetben a szerződés hibás- vagy nemteljesítésének detektálására nincs lehetősége a hirdetőnek. Továbbá a szerződő felek érdekérvényesítő képességében is jelentős aszimmetriát okoz, hogy egyes közösségi oldal platformok a hirdetési piacon olyan erőfölénnyel rendelkeznek, melyek megkerülhetlenné teszik őket a hatékony marketingstratégia megvalósítása során, ez pedig különösen a kkv szektor képviselői, és közvetten az ő szolgáltatásaikat igénybe venni kívánó fogyasztók érdekeit sértheti. Ezen ellentmondások feloldásának céljából fogalmazta meg az Európai Bizottság az online szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előremozdításáról szóló rendelettervezetét²¹⁴, mely immáron elfogadásra is került és 2020. nyarán hatályba lép. E dokumentum tárgyalására a jelen disszertáció fogyasztóvédelmi tárgyú fejezetében kerül sor röviden, tekintettel arra, hogy álláspontom szerint az ebben foglaltak egy eddig nem létező kodifikációs törekvésre utalnak, nevezetesen az információs és gazdasági erőfölényben lévő közösségi oldal szolgáltatók és a hirdető vállalkozás jogviszonyának fogyasztóvédelmi színezettel történő felvértezésére.

Bizonyos esetekben felmerül annak a kérdése is, hogy szolgáltatáskimaradás esetén, az ezzel kapcsolatban a felhasználónak vagy üzleti partnernek okozott kárért milyen felelősség terheli a szolgáltatót. Nem meglepő módon a szolgáltatók Üzleti Felhasználási Feltételeikben a fentiekben leírt lehetséges károkozásokra igyekeznek a lehető legszélesebb körben kizárni felelősségüket. Bár előttem jelenleg nem ismert olyan, bírósági ügyszakba lépett jogvita, amely során a felhasználó vagy a szolgáltató szerződő partnerét az Üzleti Felhasználási Feltételek valamely rendelkezésének be nem tartásáért, vagy a szolgáltatás kimaradásával okozott kára érvényesítése céljából kívánta volna polgári jogi felelősségre vonni, de álláspontom szerint erre a fentiekben ismertetettek alapján mindkét félnek lehetősége lehet.

Az általam vizsgált téma jelentős komponense a személyiségi jogsértést megvalósító tartalmak eltávolításáért való szolgáltatói felelősség témaköre. A Ptk. 2:43.§ szakaszában nevesített személyiségi jogok közül a közösségi oldalakon közzétett szöveges, vizuális, vagy audiovizuális tartalmakkal megsérthető a magánélet-, a jó hírnév védelme, a levéltitok és magántitok, a képmáshoz-, hangfelvételhez való jog, a kegyeleti jog valamint a személyes adatok védelme tekintetében.²¹⁵ A primer jogi felelősség természetesen ezen jogsértésekért a kifogásolható tartalmat közzétevő felhasználót fogja terhelni, és vele szembe van lehetősége a jogaiban sértett

²¹⁴ A Bizottság javaslata: Az Európai Parlament és a Tanács Rendelet az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előremozdításáról (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0238&from=HU> [2019.04.10.] A javaslat bemutatását lásd bővebben: KLEIN-TÓTH i.m. p. 155-164.

²¹⁵ Bővebben lásd: NÉMETH Szabolcs: Iustitia megemlített téged egy bejegyzésben – A közösségi oldalak felhasználói közötti viszonyrendszerek polgári jogi értékelése. Infokommunikáció és Jog 70. HVG-ORAC, 2018. p.36-40.

jogalanynak a Ptk. 2:51-54.§-en meghatározott jogi konzekvenciák levonására polgári jogi úton.²¹⁶ Azonban e jogsértések kapcsán felmerül az közösségi oldal szolgáltatójának felelőssége is a jogsértő tartalmak megfelelő időben történő eltávolításáért, vagyis a *notice and takedown* eljárás szabályainak megsértéséért. A közösségi oldal szolgáltatókat az általuk üzemeltetett felületeken közzétett jogellenes tartalmak eltávolítására kötelező előírásokat, valamint ezen kötelezettségek elmulasztásáért való felelősségük szabályait a hazai jogrendszerben Ekertv. határozza meg, melynek szabályozása az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelvén (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv) alapul.²¹⁷ A *notice and takedown* eljárás szabályainak megsértéséért a közösségi oldal szolgáltatója felelősséggel tartozik, mely felelősség két irányú lehet:

- polgári jogi felelősség a jogsértő tartalomról való tudomásszerzést követően késedelmesen vagy egyáltalán el nem végzett érdemi vizsgálatért, és ennek esetleges eredményeképp a tartalom eltávolításáért a jogaiban sértett magánszeméllyel vagy – amennyiben értelmezhető e tekintetben – gazdálkodó szervezettel szemben²¹⁸;
- egyéb jogi felelősség a hatáskörrel rendelkező államigazgatási szerv (hatóság)²¹⁹ vagy bíróság által megállapított jogsértésért, amennyiben erre az adott állam jogrendszere lehetőséget biztosít.²²⁰

Ehelyütt utalni kell a IV.8.5. fejezetben részletesen tárgyalt európai bizottsági közleményre²²¹ és ajánlásra²²². A két dokumentum közös vonása, hogy a jogellenesség anyagi jogi kérdéseivel

²¹⁶ Ehelyütt meg kell említeni, hogy a közösségi oldal szolgáltatójának van lehetősége természetesen az általa üzemeltetett oldalon bejegyzést közzétenni, amely valamennyi felhasználó számára láthatóvá válik. Ezen lehetőséggel a szolgáltatók ritkán élnek, annak pedig csupán elméleti lehetősége van, hogy az így közzétett tartalom valamely felhasználó vagy felhasználók csoportjának személyiségi jogát sértené bármely állam jogrendszerének polgári jogi szabályozása szerint.

²¹⁷ Utalva a médiajogi fejezetben leírtakra, e jogszabályok alkalmazása tekintetében a közösségi oldalak szolgáltatóira a szabályozás nem pontos megfogalmazása okán a „közvetítő szolgáltatókra” vonatkozó rendelkezések irányadók.

²¹⁸ Az északír fellebbviteli bíróság a *CG vs. Facebook Ireland Ltd.* ügyben például megállapította a szolgáltató felelősségét azért, mert egy szexuális bűnelkövető személy fényképét, nevét, címét és az általa elkövetett bűncselekmények listáját közzé tették a közösségi oldalon, ezzel megsértve a magántitok védelméhez fűződő jogát, egyúttal a kérdéses poszt veszélyeztette az érintett testi épségét és életét az önbíráskodás valós lehetőségének kitéve őt. <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/cg-v-facebook-ireland-ltd/> (letöltés ideje: 2019.04.12.)

²¹⁹ A GVH Vj/123-54/2015. számú határozatában például egy tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot folytató vállalkozás Facebook oldalán közzétett, a vállalkozás által forgalmazott termékeknek hamis gyógyhatást tulajdonító bejegyzések kapcsán a versenyhatóság kötelezte a Facebookot és a Youtube-ot a jogsértő tartalom eltávolítására, melynek a szolgáltatók eleget is tettek. (https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/dontesek/versenyhivatali_dontesek/versenyhivatali_dontesek/dontesek_2015/Vj123_2015_m&inline=true; letöltés ideje: 2020.08.05.)

²²⁰ Németországban a NetzDG alapján a Szövetségi Igazságügyi Hivatal (Bundesamt für Justiz) szabhat ki akár ötvenmillió eurós bírságot, Franciaországban az álhír ellenes törvénycsomag (Proposition de loi organique relative à la lutte contre la manipulation de l'information, No. 772 és Proposition de loi relative à la lutte contre la manipulation de l'information, No. 799) alapján az Audiovizuális Főtanács (Conseil Supérieur de l'Audiovisuel) és a bíróságok járhatnak el egyes esetekben, míg például a malajziai anti-fake news törvény (https://www.cljlaw.com/files/bills/pdf/2018/MY_FS_BIL_2018_06.pdf (letöltés ideje: 2019.04.10.)) bírság kiszabás és szabadságvesztés szankciókat is kilátásba helyez.

²²¹ Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Fellépés a jogellenes online tartalmak ellen, az online platformok megnövelt felelőssége felé.

kapcsolatban nem foglal állást, az egyes online platformokon közzétett tartalmak ilyen minőségben történő megítélése továbbra is a hatáskörrel rendelkező tagállami hatóságok vagy bíróságok feladata, valamint értelemszerűen elsődleges, leggyorsabb és leghatékonyabb szűrőként a közösségi oldalak szolgáltatóié. Jogellenes tartalom alatt ezen dokumentumok nem kizárólag a személyiségi jogi jogsértést megvalósító tartalmakat értik, így relevanciájuk van akár szerzői jogi, akár büntetőjogi tényállásokat kimerítő információközlések tekintetében is.²²³

IV.3.2.Összegzés

A közösségi oldalak szolgáltatói felelősségének polgári jogi dimenziója fragmentált, egymással laza kapcsolatban álló kérdéskörökből tevődik össze, ezáltal álláspontom szerint e jogterület relevanciája csekélyebb a disszertáció többi fejezetéhez képest (kivétel ezen megállapítás alól a büntetőjogi dimenziója). Mindazonáltal az alábbi szabályozási témaköröket detektáltam jelen fejezet keretei között:

- A (természetes személy) felhasználók és a szolgáltató közötti jogviszony, a szolgáltatás ellentételezéseképp átadott személyes adatokra tekintettel speciális polgári jogi színezete, valamint az e jogviszonyt tartalommal és részletszabályokkal megtöltő Felhasználási Feltételek jogi minősítése.
- A gazdasági tevékenységük körében eljáró, a közösségi oldalakon hirdetést elhelyező vállalkozások és a platformok szolgáltatói között létrejövő tisztán polgári jogi tartalmú, az Üzleti Felhasználási Feltételek szerinti jogviszony, mely viszont a felek egyenlőtlensége és a szolgáltató oldalán rendelkező gazdasági- és információs erőfölény okán fogyasztóvédelmi jellegű színezetet kaphat az EU szabályozási célkitűzéseiben.
- A közösségi oldalak működése kapcsán felmerülő legjelentősebb polgári jogi kérdéskör az ezen oldalakon elkövetett személyiségi jogi jogsértések, melyeknek azonban minden esetben a felhasználók közvetlenül az alanyai. Felmerülhet azonban az ilyen jogsértő tartalmak késedelmes, nem jog- vagy szabályszerű eltávolítása kapcsán a szolgáltatók felelőssége is, bár e dimenzió kapcsán meg kell jegyezni, hogy nincs ismeretem olyan polgári jogi eljárásáról, ahol a szolgáltató ilyen tárgyú mulasztása kapcsán fordult volna egy felhasználó polgári bírósághoz.²²⁴

²²² A Bizottság (EU) 2018/334 ajánlása (2018. március 1.) az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről. (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/commission-recommendation-measures-effectively-tackle-illegal-content-online> (letöltés ideje: 2019.04.20.)

²²³ KLEIN – TÓTH i.m. p. 248-261.

²²⁴ A szolgáltatók polgári jogi felelősségét érintő más kereseti kérelemről azonban született már híradások. Így a Techcrunch-ra hivatkozva írta meg, hogy Illinois állambeli felhasználók nyújtottak be csoportos kártérítési keresetet a Facebookkal szemben arra hivatkozással, hogy a közösségi oldal szolgáltatója visszaélt a platformra feltöltött fotókon alkalmazott arcfelismerő algoritmus által rögzített adatokkal. A felhasználók állítása szerint nem járultak hozzá az arcfelismerő funkció alkalmazásához, továbbá nem tájékoztatta őket a szolgáltató a felvett adatok kezelésének és megőrzésének részleteiről. A tárgyalás hírére 2,25 százalékkal esett a Facebook részvényeinek árfolyama a tőzsdén. (https://index.hu/techtud/2019/10/24/facebook_birsag_arcfelismeres/?fbclid=IwAR17dRu-6poh9vUH1_yYh60yrKAAeMfZQAzQTVvNVh4htV3IQDzfSUiL_Rtc; letöltés ideje: 2019. 11. 12.)

A közösségi oldal szolgáltatókkal szembeni polgári jogi igényérvényesítés kapcsán mindenképp utalni kell az ezen szolgáltatókra és a felhasználókkal fennálló jogviszonyukra vonatkozó nemzetközi magánjogi szabályokról, így különösen a joghatósági és alkalmazandó jogra vonatkozó kérdésekről, melyek kapcsán bővebben a III. (ÁSZF jogi minősítése) fejezetben értekeztem.

IV.4. Szerzői jog

A szerzői jog és témánk keresztmetszetének vizsgálata során elsőként utalni kell a közösségi oldalak szolgáltatóinak a szerzői jogot sértő tartalmak általuk üzemeltetett online felületeken elhelyezéséért való felelősség eddigi szabályozási keretrendszerére és az ezzel kapcsolatos bírósági gyakorlatra. E vizsgálati körben álláspontom szerint a szabályozás alapvető, a közösségi oldalak működése körében felmerülő kérdéseit követően kiemelten foglalkozni szükséges az Európai Unió Bíróságának vonatkozó ítéleteivel, melyek az Eker. irányelv és a közösségi szerzői jogi szabályok viszonyát vizsgálták, különös tekintettel azon döntésekre, melyek tartalomszűréssel, illetőleg blokkolással foglalkoztak, valamint a szolgáltatók személyes adatok védelmére hivatkozásának ütközését a szerzői adatszolgáltatási igénnyel szemben. Végezetül a disszertáció szövegének véglegesítésekor viszonylag újdonságnak számító új európai szerzői jogi irányelv közösségi oldalakra (is) vonatkozó rendelkezéseinek, valamint az e időpontban ismert magyar jogalkotói elképzelések elemzése mutatkozik szükségesnek a közösségi oldalak szolgáltatóinak szerzői jogi felelősségének teljeskörű vizsgálata céljából.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) határozza meg a magyar jogrendszerben – többek között – a szerzői jogi védelem tárgyát képező szellemi alkotások körét; a személyhez fűződő és a vagyoni jogokat; a szabad felhasználás eseteit és a szerzői jog más korlátait; a szerzői joggal szomszédos jogok védelmét és a szerzői jog megsértésének jogkövetkezményeit. A törvény ugyan explicit módon nem tartalmazza a szerzői jogsértés definícióját, de rendelkezéseiből annak legfontosabb fogalmi kritériumai kiolvashatók, így:

- a jogsértés tárgya az Sztj. szerinti olyan mű vagy kapcsolódó jogi teljesítmény, amely a jogsértés időpontjában Magyarországon szerzői jogi védelem alatt áll; és
- vagyoni jog és/vagy
- személyhez fűződő jog megsértését valószínűsítette meg²²⁵.

2020. januárjában pedig 550 millió dolláros egyezséget volt kénytelen kötni a Facebook az ellene csoportos keresetet benyújtó amerikai felhasználókkal, amiért azok tájékoztatása nélkül alkalmazott arcfelismerő-technológiát szolgáltatása nyújtása során 2011 és 2015 között. (https://techcrunch.com/2020/01/29/facebook-will-pay-550-million-to-settle-class-action-lawsuit-over-privacy-violations/?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAFNFwN6vmczmcj_iAsLKkarlvfXzhpLd0zIT47FbS5PYrKHvYhzehLColzTdL0jC3z5rNTqz8Y2MTDa3QwHyPWea78R2aUm8svBtOMKposqJi-CWF1f9BZZ3EF-UhVbFKqEQGOu02GobTkIDSdtEyqpp7lRmqgwVuvIF08QovT (letöltés ideje: 2020.06.30.)

²²⁵ GRAD-GYENGE Anikó: A szerzői jogi jogérvényesítés. In: Legeza Dénes István (Szerk.) Szerzői jog mindenkinek; Budapest, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2017 p. 246.

IV.4.1. A nyilvánossághoz közvetítés fogalmi keretei

Témánk szempontjából kiemelendő az Szjt. 26. § (8) bekezdése, mely a nyilvánossághoz közvetítés azon esetéről szól, amikor a közönség tagja a lehívás helyét és idejét maga választhatja meg.²²⁶ Ez az ún. lehívásra hozzáférhetővé tétel vagyis *on-demand* felhasználás, mely fogalom Szjt-ben található meghatározása jelentős egyezést mutat a közösségi oldalak üzemeltetői által nyújtott szolgáltatással, de e fogalmi kör magába foglalja továbbá például az online zeneáruházak, video-streaming szolgáltatások vagy IPTV-szolgáltatások kategóriáit is. E nyilvánossághoz közvetítés fogalom kereteit értelmezte és jelölte ki az Európai Bíróság több ügyben is.

Ezek közül kiemelkednek a linkek megítélésével kapcsolatos ügyek. Az első ügy, mely alapvető jelentőségűnek bizonyult, a Bíróság C-466/12. Swensson-ügye volt²²⁷, melynek ítéletében a bírói testület kimondta, hogy a 2001/29 irányelv 3. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy nem minősül e rendelkezés szerinti nyilvánossághoz közvetítésnek egy internetes oldalon olyan művekre mutató kattintható linkek szolgáltatása, mely művek szabadon hozzáférhetőek más internetes oldalon. Ezzel kapcsolatban továbbá rögzítette a Bíróság, hogy a 2001/29 irányelv által követett célkitűzések elkerülhetetlenül sérülnének, ha a nyilvánossághoz közvetítés fogalmát a különböző tagállamok érthetnék úgy, hogy az szélesebb cselekményi kört fed le, mint amelyet ezen irányelv meghatároz.

A linkekkel kapcsolatos értelmezési kereteket további értelmezését találjuk a Bíróság C-348/13. BestWater-ügyben²²⁸ hozott, nemzetközi jogilag vitatott végzésében. Ebben megállapította a Bíróság, hogy egy egyébként már nyilvánosan hozzáférhető műre irányuló *link framing* (keretezés)-technikával történő újabb hivatkozása nem valósít meg nyilvánossághoz közvetítést, ha azzal az eredetihez képest nem érnek el új közönséget, és egyébként sincs olyan technológiai megoldás, amellyel az eredeti közvetítéstől elválna az újabb. E végzés nívója a Bíróság által hivatkozott „új közönség” többletkritériuma, mely komoly vitákat váltott ki szakértői körökben.²²⁹

Egy összetett kritériumrendszer állított fel az Európai Bíróság a C-160/15. ún. GS Media-ügyben²³⁰ hozott ítéletében a nyilvánossághoz közvetítés minősítését illetően. Az ügy alapkérdése

²²⁶ 26.§ (8) A szerzőnek az is kizárólagos joga, hogy művét - másként, mint sugárzással vagy a (7) bekezdésben szabályozott módon - a nyilvánossághoz közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon. E joga kiterjed különösen arra az esetre, amikor a művet vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.

²²⁷ Az Európai Bíróság 2014. február 13-i C-466/12. számú Nils Svensson, Sten Sjögren, Madelaine Sahlman, Pia Gadd kontra Retriever Sverige AB ügyben hozott ítélete.

²²⁸ Az Európai Bíróság 2014. október 21-i C-348/13. számú végzése. BestWater International GmbH kontra Michael Mebes és Stefan Potsch ügyben hozott ítélet.

²²⁹ A Bíróság értelmezése szerint egy link beágyazása során hagyományosan egy idegen forrástalomnak egy új weboldalba történő beillesztésére kerül sor, méghozzá az eredetivel megegyező felhasználási módot lehetővé téve. Álláspontja szerint ennek során a kérdéses tartalom nem jut el új közönséghez, mivel a közönség bármely tagjának lehetősége nyílt annak az eredeti weboldalon keresztül történő megtekintésére is korábban. (<https://copy21.com/2014/11/bestwater-ugy-jo-hir-a-beagyazas-rajongoinak/>; letöltés ideje: 2020.06.04.)

²³⁰ Az Európai Bíróság 2016. Szeptember 8-I C-160/15. Számú GS Media BV kontra Sanoma Media Netherlands BV, Playboy Enterprises International Inc., Britt Geertruida Dekker ügyben hozott ítélet.

volt, amennyiben egy internetes oldalon olyan védett művekhez vezető hiperlinkek kerülnek elhelyezése, amelyek egy másik internetes oldalon a szerzői jog jogosultjának engedélye nélkül, jogsértő hozzáférhető, úgy e tényállás kimeríti-e az előbbieken hivatkozott nyilvánosságához közvetítés fogalmát. A Bíróság álláspontja szerint a tényállás megítélése során figyelembe kell venni, hogy olyan személy által történt-e a közzététel, aki ezt nem haszonszerzési célból tette, és értékelést igényel, hogy e személy nem tudta és nem is tudhatta, hogy e művet korábban az interneten a szerzői jogok jogosultjának engedélye nélkül már közzétették. Ezzel a Bíróság a rosszhiszeműség kritériumát állította fel a nem professzionális megosztókkal szemben a jogellenes felhasználás megvalósítását illetően. GRAD-GYENGE Anikó értelmezése szerint ezen döntésével az Európai Bíróság a tudatállapot szubjektív szempontjának vizsgálatához kötötte annak az objektív tényállásnak az értékelését, hogy megvalósul-e a felhasználás vagy sem.²³¹

Végezetül utalni szükséges az Európai Bíróság FilmSpeler és The Pirate Bay ügyeire, melyek a tárgyukat képező tényállások tekintetében viszonylag távol helyezkednek a közösségi oldalak működésének szerzői jogi problematikájától, de fontos megállapításokat tartalmaznak a nyilvánosságra közvetítés kereteinek meghatározását illetően, így a bennük megfogalmazott elvek és jogi érvrendszer alkalmazható a közösségi oldalakkal kapcsolatos e tárgyú vizsgálat során is. A FilmSpeler-ügyben²³² az Európai Bíróság a GS Media-ügy ítéletében kialakított új tesztet alkalmazta, amikor is megállapította, hogy egy üzleti tevékenysége körében eljáró multimédia-lejátszó által biztosított hozzáférés jogellenesen közzétett művekhez (az azokra mutató hiperlinkekhez) megvalósítja a nyilvánosságához közvetítést. A szolgáltató forgalmazási tevékenysége tevékenyen hozzájárult a jogellenes tartalmakhoz való könnyebb hozzáféréshez. A The Pirate Bay²³³ ügyben is hasonló megállapításra jutott a Bíróság amikor kimondta a fájlmegosztó oldal működése kapcsán, hogy az üzemeltető az online megosztó platform rendelkezésre bocsátása és üzemeltetése során magatartása következményeinek teljes ismeretében járt, és nyújtott olyan szolgáltatást, mely megkönnyítette a hozzáférést a felhasználói számára illegális tartalmakhoz.

A nyilvánosságához közvetítés kereteit tehát az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata során igyekezett részletesen kidolgozni és értelmezni. A jogellenes tartalmakhoz hozzáférést segítő cselekmények tekintetében a felelősség alóli mentesülés feltételrendszerének egyik eleme az üzleti tevékenységi körön kívüli eljárás, mely a közösségi oldalak működése tekintetében természetesen nem értelmezhető, erre tekintettel a szolgáltatók szerzői jogi felelősség alóli mentesülésének nem a fentiekben vázolt kritériumrendszer fog lehetőséget biztosítani.

²³¹ GRAD-GYENGE Anikó: Egy modern szerzői jog. Budapest, Wolters Kluwer, 2019 p.101

²³² A Bíróság C-527/15. ítélete (második tanács), 2017. április 26. a Stichting Brein kontra Jack Frederik Wullems, agissant sous le nom FilmSpeler ügyben.

²³³ A Bíróság C-610/15. ítélete (második tanács), 2017. június 14. a Stichting Brein kontra Ziggo BV és XS4All Internet B ügyben.

IV.4.2. A közvetítő szolgáltatást végzők felelőssége

Az Európai Bíróság esetjogának másik jelentős, témánk szempontjából releváns aspektusát azon ügyek jelentik, melyek tárgya a közvetítő szolgáltatást végzők felelőssége. E körben röviden utalnunk szükséges a szerzői jogi jogosultak által alkalmazható jogérvényesítés kereteire és alapvető feltételeire is.

Ahogy az előzőekben utaltunk rá, a szerzői jogok megsértése eredményezheti a jogosultak vagyoni és személyhez fűződő jogainak sérelmét is, sőt, gyakori az eset, amikor a cselekmény mindkét jogsértést megvalósítja.

A személyhez fűződő jogok taxatív listáját meghatározza az Szjt. II. fejezete, így e jogsértések vizsgálata során annak mérlegelése szükséges, hogy a vitatott magatartás ezek körébe esik-e. Kérdés, hogy ha nem Szjt- szerinti szerzői személyhez fűződő jogot sért az adott magatartás, akkor a Ptk. szerinti személyiségi jogokat sért-e. Ez csak abban az esetben lehetséges, ha az adott magatartás tekintetében a szerző személyisége és nem a műhöz való viszonya sérül. A Ptk. szerinti személyiségi jogi védelem ugyanis nem szolgálhat alapul ahhoz, hogy a szerzői személyiségi jogok kiterjesztéseként értelmezzék őket, ezek határait az Szjt. rögzíti.²³⁴

A szerző vagyoni jogait az Szjt. III. fejezete tartalmazza. E jogokat az Szjt. 17.§ szerinti felhasználással lehet megsérteni. Az e jogszabályhelyen szabályozott tényállásokon túl is megsérthetők a szerző vagyoni jogi, tekintettel arra, hogy e felsorolás nem taxatív-jellegű. Jogsértésről abban az esetben beszélhetünk tehát, ha nem kerül sor adott felhasználás során engedélykérésre a szerzőtől. Természetesen szintén kimeríti a jogsértés fogalmát, amennyiben az engedély keretein túl terjeszkedik a felhasználás. A jogsértés megállapításának akadályja lehet, ha a felhasználás az Szjt. IV. fejezetében meghatározott szabályok szerint a szabad felhasználás kategóriájába esik.

A fentiekben bemutatott személyhez fűződő és vagyoni jogok megsértésének esetén a jogérvényesítés anyagi jogi feltételeit a fentiekben ismertettem röviden. A polgári jogi jogérvényesítési úton kívül utalni kell a szerzői jogi jellegű büntetőjogi tényállásokra és a szabálysértési tényállásra, melyek ún. kerettényállások, vagyis alapvetően nem a Btk. vagy a Szabstv., hanem az Szjt. tölti ki tartalmukat, ezek a feltételek a büntetőjogi és a szabálysértési jogi jogérvényesítés körében is alkalmazandók. A büntetőjogi tényállások kapcsán meg kell említeni ehelyütt, hogy azok további feltételeket is megállapítanak, amelyeknek szintén fenn kell állnia ahhoz, hogy a jogsértés esetén büntetőjogi következmények is levonhatók legyenek. Szintén

²³⁴ GRAD-GYENGE (Szerk.: Legeza) i.m. p. 248.

rögzítése szükséges annak, hogy a polgári jogi és büntetőjogi igények párhuzamos érvényesítésre is lehetőség van.

Álláspontom szerint a szerzői jogi jogsértések kapcsán alkalmazható büntetőjogi jogérvényesítés csekély relevanciával bír a közösségi oldalak szolgáltatóival szemben, az alábbiak szerint. A Btk. 385. § (5) bekezdése szerint nem valósítja meg az szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűncselekményt²³⁵, aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, feltéve, hogy a cselekmény jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés a magánszemélyként eljáró felhasználókat felmenti a büntetőjogi felelősség alól, erre tekintettel nem büntetendő hazánkban a jogsértő tartalmak torrent alkalmazás útján történő magáncélú letöltése. Egyúttal, tekintettel arra, hogy a közösségi oldalak szolgáltatói által nyújtott szolgáltatás alapvető jellegét tekintve sem meríti ki a lehívásra közzététel azon kereteit, mely a fenti tényállás megvalósításához szükségesek, így álláspontom szerint e szolgáltatók szerzői jogi felelősségének megállapításának nem a büntetőjog lesz a megfelelő keretrendszere.

A polgári jogi úton történő jogérvényesítés kapcsán rögzíteni kell, hogy az mind a személyhez fűződő, mind a vagyoni jogok megsértése esetén az érintettek rendelkezésére áll. A magánjogi logika alapján e jogérvényesítés kizárólag a szerzői jog jogosultjának döntése alapján indulhat meg.²³⁶

Ha a művet valaki felhasználja, a személyhez fűződő jogi jogsértéssel szemben felléphet a felhasználó is, ehhez viszont szükség van a jogosult kifejezetten hozzájárulására, míg a szerző halálát követően után a szerzői személyhez fűződő jogok sajátos tartalmú kegyeleti jogokként fennmaradnak, és ezek megsértése miatt az léphet fel, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott. Ilyen személy hiányában pedig – vagy ha a megbízott nem intézkedik – az léphet fel a jogsértéssel szemben, aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerezte.²³⁷

Témánk szempontjából kiemelt jelentősége van annak a kérdésnek, hogy jogsértés esetében kivel szemben érvényesíthetőek ezen igények, tekintettel arra, hogy a közösségi oldalak szolgáltatói nagy valószínűséggel nem fognak saját tevékenységi körükben szerzői jogi jogsértést elkövetni, legalábbis ezt nem tekinthetjük tipikus esetnek. Ellenben az általuk üzemeltetett online felületen más személyek, a felhasználók egyszerűen juttathatnak el nagy létszámú közönséghez szerzői jogokat sértő tartalmakat, így témánk szempontjából a vizsgálat legfontosabb kérdése az lesz, hogy

²³⁵ 385. § (1) *Aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

²³⁶ Ezen megállapítás alól kivétel amennyiben közös jogkezelésre kerül sor, és a jogérvényesítést e szervezet végzi. Ebben az esetben nincs szükség az eredeti jogosult fellépésére vagy hozzájárulására.

²³⁷ GRAD-GYENGE (Szerk.: Legeza) i.m. p. 248.

a szolgáltatók felelőssége e körben hogyan alakul a jogsértésekért. A szerzői jogi jogsértéssel kapcsolatos polgári jogi igények közül több alkalmazható a jogsértésben meghatározott módon közreműködőkkel szemben is. (A polgári jogi dimenzió túl a büntetőjogi jogérvényesítés a büntetőjog általános elvei szerint kiterjed a cselekmény felbújtójára és a bűnsegédre is.)

IV.4.3. A szolgáltatók felelőssége a szerzői jogok megsértése esetén történő polgári jogi jogérvényesítés során

Ami a szerzői jogok megsértése esetén érvényesíthető polgári jogi igényeket illeti, azokat az Szjt. 94.§-a határozza meg taxatív²³⁸, melyek közül a jogosult választhat, és kérheti a bíróságot is keresetében, hogy az döntse el mérlegeléssel, az eset összes körülményeire tekintettel melyet látja indokoltnak alkalmazni. Ezen igények többsége objektív igény, mely esetében irreleváns lesz annak mérlegelése, hogy a jogsértő úgy járt-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A törvény szövege a materiális világ keretei között megvalósított jogsértések szankcionálása céljából került kialakításra, így ezen rendelkezések online keretek között történő értelmezésének és alkalmazásának kérdéseire a bírósági gyakorlatnak kell, illetve kellett választ találnia. E körben kiemelendő az Európai Bíróság jogfejlesztő gyakorlata, melynek kapcsán az alábbi releváns ítéleteket kívánjuk bemutatni.

Az Szjt. 94.§-ában megfogalmazott igények közül témánk szempontjából kiemelés igényel a b) pont, mely szerint a jogsértés abbahagyására és a további jogsértéstől való eltiltásra vonatkozó igényt lehet érvényesíteni azzal szemben, aki a jogsértést elkövette. Ezt az igényt azonban nem csak a jogsértővel de olyan, a jogsértésben közreműködő személyekkel szemben is alkalmazni lehet, akik maguk nem valósítottak meg jogsértő cselekményt. Ugyanezen jogszabály (4) bekezdése szerint a jogkövetkezményt lehet alkalmazni a közreműködővel szemben.

Közreműködő az, aki

- a) kereskedelmi mértékben birtokolta a jogsértéssel érintett dolgokat;
- b) kereskedelmi mértékben vette igénybe a jogsértéssel érintett szolgáltatásokat;

²³⁸ 94. § (1) Jogainak megsértése esetén a szerző a jogsértővel szemben - az eset körülményeihez képest - a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

- a) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- b) követelheti a jogsértés vagy az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- c) követelheti, hogy a jogsértő - nyilatkozással vagy más megfelelő módon - adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről és költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;
- d) követelheti, hogy a jogsértő szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról;
- e) követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését;
- f) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállított dolgok lefoglalását, meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését.

(2) A szerzői jog megsértése esetén a szerző a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is követelhet. Az e törvényben szabályozott személyhez fűződő joga megsértése esetén a szerző a polgári jog általános szabályai szerint sérelemdíjat is követelhet.

c) kereskedelmi mértékben nyújtott szolgáltatást a jogsértés elkövetéséhez;

d) az a)-c) pontokban meghatározott személyek állítása szerint közreműködött a jogsértéssel érintett dolgok előállításában és terjesztésében, illetve a jogsértéssel érintett szolgáltatások nyújtásában.

Az (5) bekezdés szerint ezen cselekmények kereskedelmi mértékűek, ha az érintett dolgok, illetve szolgáltatások jellegéből és mennyiségéből nyilvánvaló, hogy e cselekmények - közvetlenül vagy közvetetten - kereskedelmi vagy más gazdasági előny szerzését szolgálják.

A fenti jogszabályi rendelkezéseknek kiemelt jelentősége van témánk szempontjából, tekintettel arra, hogy a közösségi oldalakon elkövetett szerzői jogi jogsértések közreműködője lesz a fentiek alapján az oldal szolgáltatója, amennyiben a c) pont szerint kereskedelmi mértékben nyújtanak szolgáltatást a jogsértés elkövetéséhez. Esetünkben a szolgáltatók felületet, nyilvánosságot biztosít a felhasználók számára, ezzel lehetővé téve adott esetben, hogy a jogsértő tartalmat megosszák és eljuttassák széles nyilvánosság számára. Ehelyütt utalni kell az az Ekertv. 7. § (5)²³⁹ bekezdésére, mellyel jelen rendelkezést összeolvasva megállapíthatjuk, hogy a fenti jogkövetkezmény közvetítő szolgáltatókkal szemben is érvényesíthető.

A jelen disszertáció IV.1. fejezetében részletezett, a jogsértő tartalmak szolgáltatók általi szűrésével kapcsolatban leírtakra kell jelen esetben visszautalnom, tekintettel arra, hogy a szerzői jogi jogsértések megelőzésének is egyetlen módja az lenne, ha a szolgáltatók előzetesen szűrnék a közösségi oldalakon megosztott tartalmakat. A korábbiakban kifejtettek alapján erre sem technológiai megoldás, sem jogi lehetőség nincs, így ilyen jellegű moderálási tevékenység a szerzői jogi igényérvényesítés során sem írható elő a szolgáltatók részére. Jelen esetben tehát a problémakör színét a szolgáltatók mint közreműködők Sztj. szerinti felelőssége, míg fonákját az előzőekben leírt előzetes szolgáltatói tartalomszűrés képtelensége adja. Ezen ellentét feloldását, és az egyensúly megtalálását célozta több ítéletében az Európai Bíróság is. A Bíróság gyakorlatában régóta megjelentek azon ítéletek, melyek szerint a közvetítő szolgáltatást végző szolgáltatókkal szemben további jogkövetkezmények alkalmazhatók a jogsértő tartalom eltávolításán túl. Különösen az online környezet sajátosságaira tekintettel figyelemreméltó az ítélkezési gyakorlat ezen változása, melyet az alábbiakban kívánok röviden elemezni a legrelevánsabb európai bírósági ítéletek útján.

Az első, online szolgáltató közreműködői minősége kapcsán hozott ítélet a Bíróság 2011-es ún. Scarlet-ítélete. Ebben a SABAM, egy belga közös jogkezelést végző szervezet kért a nemzeti bíróságtól ideiglenes intézkedést a Scarlet Extended SA ellen, nevezetesen, hogy kötelezze a bíróság arra a Scarletet, hogy az hagyja abba a jogsértéshez nyújtott szolgáltatói tevékenységét,

²³⁹ Lásd médiajog fejezet

egyúttal vezessen be egy blokkolási és szűrési módszert. A nemzeti bíróság eljárása során megállapításra került, hogy a Scarlet szolgáltatásán keresztül megvalósuló engedély nélküli fájlcseré útján valóban szerzői jogsértés zajlik. A SABAM a nemzeti bíróságtól kérte azt, hogy kötelezze arra a Scarletet, hogy az hagyja abba a jogsértéshez nyújtott szolgáltatói tevékenységét, és ez egy blokkolási és szűrési módszer bevezetése útján valósuljon meg. Ezzel kapcsolatban a nemzeti bíróság (brüsszeli fellebbviteli bíróság) az alábbi kérdésekben fordult előzetes döntéshozatal céljából az Európai Bírósághoz:

„1) *A 95/46, 2000/31 és 2002/58 irányelvekkel összefüggésben értelmezett 2001/29 és a 2004/48 irányelvek az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény 8. és 10. cikkére figyelemmel lehetővé teszik-e a tagállamoknak, hogy felhatalmazzák az alapeljárásban eljáró nemzeti bíróságot arra, hogy az internet-hozzáférést nyújtó szolgáltatót [...] arra kötelezze, hogy teljes ügyfélköre vonatkozásában in abstracto és megelőző jelleggel, kizárólag saját költségére és időbeli korlátozás nélkül valamennyi szolgáltatásán áthaladó – kimenő és bejövő – elektronikus adatátvitelt szűrő rendszert működtessen, különösen a »peer-to-peer« szoftverek vonatkozásában, annak érdekében, hogy hálózatán azonosíthassa az olyan zeneművet, filmet vagy audiovizuális alkotást tartalmazó fájlokat, amelyekre nézve a felperes, állítása szerint, jogokkal rendelkezik, majd blokkolja ezek továbbítását, akár lekéréskor, akár elküldéskor, pusztán a következő jogszabályi rendelkezés alapján: »[e]mellett [a nemzeti bíróságok] eltilthatj[ák] a jogsértő magatartástól azokat a közvetítőket, akiknek szolgáltatásait harmadik személy a szerzői vagy szomszédos jogok megsértése céljából veszi igénybe«?*

2) *Amennyiben az [első] kérdésre adott válasz igenlő [...], az említett irányelvek arra kötelezik-e a nemzeti bíróságot, hogy alkalmazza az arányosság elvét, amikor a kért intézkedés hatékonyságáról, illetve visszatartó hatásáról kell döntenie az olyan közvetítő jogsértő magatartástól való eltiltására irányuló kérelem ügyében, amelynek szolgáltatásait harmadik személyek a szerzői jogok megsértése céljából veszik igénybe?»*

A nemzeti bíróság kérdései tehát a bíróságok az internet-szolgáltatást nyújtó szolgáltatóval szemben alkalmazható intézkedések és jogkövetkezmények kereteinek pontos kijelölésére, és esetlegesen az ilyen tárgyú döntések kiszabásának elveinek meghatározására irányult. A kérdésekből kiolvasható dilemma aképp fogalmazható meg álláspontom szerint egyszerűen, hogy van-e lehetősége a bíróságnak előzetes, a jogellenes tartalmak szűrésére-blokkolására alkalmas tevékenységre kötelezni a szolgáltatót.

Az Európai Bíróság ítéletében²⁴⁰ a nemzeti bíróság által feltett kérdések kapcsán arra a következtetésre jutott, hogy a 2000/31 irányelv 15. cikkének (1) bekezdése, értelmében a tagállamok nem állapíthatnak meg az internet-hozzáférést nyújtó szolgáltatókat terhelő olyan általános kötelezettséget, amely szerint azoknak a hálózatukon továbbított információkat nyomon kellene követniük, eképp a SABAM kérelmének terjedelme túlságosan széles volt²⁴¹. A Bíróság álláspontja szerint az ilyen általános nyomon követési kötelezettség összeegyeztethetetlen a 2004/48 irányelv 3. cikkével, amely kimondja, hogy az említett irányelvben szereplő intézkedéseknek méltányosaknak és arányosaknak kell lenniük, és azok nem lehetnek túlságosan költségesek. A Bíróság álláspontja szerint a nemzeti hatóságok és bíróságok feladata, hogy a szerzői jog jogosultjainak védelme érdekében elfogadott intézkedések keretében az e jog védelme és az ilyen intézkedés által érintett személyek alapvető jogainak védelme között igazságos egyensúlyt biztosítsanak. Jelen esetben tehát egymással szemben áll a SABAM által érvényesített szellemi tulajdon védelme és az internet-szolgáltató vállalkozási szabadságának védelme. Az ítélet szerint a nemzeti bíróság által alkalmazni tervezett kötelezés az érintett internet-hozzáférést nyújtó szolgáltató hálózatán lebonyolított elektronikus adatátvitel teljes egészének e jogosultak érdekében való nyomon követését eredményezni időbeli korlátozás nélkül, méghozzá teljes egészében a szolgáltató költségén. A Bíróság álláspontja szerint e szűrési-blokkolási rendszer nem értelmezhető a jogsértés abbahagyására való kötelezés egy formájaként, annál súlyosabb, és eltérő természetű új szankciónak minősül. Továbbá e szankció alkalmazása a tájékozódás szabadsága sérelmének veszélyével járna, mivel e rendszer a Bíróság álláspontja szerint valószínűleg nem lenne képes különbséget tenni a jogellenes és a jogszerű tartalom között, következésképp alkalmazása a jogszerű tartalmak blokkolását is eredményezhetné. Tehát amennyiben az érintett nemzeti bíróság az internet-hozzáférést nyújtó szolgáltatót e blokkoló-szűrőrendszer létrehozására kötelezné, úgy nem tartaná fenn az egyensúlyt a szellemi tulajdon védelme, valamint a vállalkozás szabadsága, a személyes adatok védelméhez való jog, valamint az információk fogadásának és közlésének szabadsága között.

Témánk szempontjából még relevánsabb az Európai Bíróság 2012-ben hozott ún. Netlog ítélete²⁴². A felperes szintén a SABAM volt, mely a Netlog nevű, online közösségi hálózatot üzemeltető szolgáltatóval szemben lépett fel. A Scarlet-ügyben hozott döntés lényegi megállapításai köszönnek vissza a Netlog-ítéletben is. A bírósági indokolás új eleme, hogy a nemzeti szintű bírósági döntés a szűrési rendszer felállításán túl arra sem irányulhat, hogy a szolgáltató folyamatosan azonosítsa a SABAM repertoárjába tartozó valamennyi szellemi alkotást (különös

²⁴⁰ A Bíróság 2011. november 24-i C-70/10. számú ítélete (harmadik tanács) a Scarlet Extended SA kontra Société belges des auteurs, compositeurs et  diteurs SCRL (SABAM)  gyben.

²⁴¹ MEZEI Péter ; HARKAI István: Enforcement of Copyrights over the Internet: A Review of the Recent ECJ Case Law JOURNAL OF INTERNET LAW 21 : 4 pp. 13-28. , (2017) p. 17.

²⁴² A Bíróság 2012. február 16-i C-360/10. számú ítélete (harmadik tanacs) a Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) kontra Netlog NV ügyben.

tekintettel azokra, melyek a döntés időpontjában még meg sem születtek, vagy csak később kerülnek be a SABAM jogkezelésébe). Kiemelte, hogy ilyen tárgyú kötelezés nem tenne eleget az Irányelv tisztességes és arányos végrehajtásának követelményével, egyúttal túlzott költségeket implikálna a szolgáltatók oldalán.²⁴³ A Bíróság tehát ismét az egyensúly felborításaként értelmezte a szellemi tulajdon védelmére való hivatkozással a SABAM ügyben is hivatkozott alapvető jogok korlátozását. Tehát az internet-szolgáltatókon túl a közvetítő szolgáltatók vonatkozásában is azonos elvek alapján hozott döntést az Európai Bíróság a szellemi tulajdonost sértő tartalmak előzetes szűrésére való kötelezés jogszerűségét illetően.

2014. március 27-én született meg az Európai Bíróság ítélete a C-314/12 UPC Telekabel ügyben²⁴⁴, amelyben alperesi oldalon ismét egy internet-szolgáltató (Telekabel UPC) állt, míg a felperesi oldalon a Constantin Film és a Wega, két osztrák filmgyártó cég. Az alapügyben a felperesek kérelme arra irányult, hogy az alperest kötelezzék arra, hogy ügyfelei részére blokkolja a hozzáférést az utóbbiak egyes filmalkotásait engedélyük nélkül hozzáférhetővé tevő weboldalhoz. A tagállami bíróság által az előzetes döntéshozatal során feltett négy kérdésre adott válaszok legfontosabb fordulata, hogy a Bíróság álláspontja szerint a hozzáférés biztosító internet-szolgáltató eltiltó végzés alapján kötelezhető előzetes tartalomszűrésre, ennek feltétele pedig, hogy ezen kötelezés konkrét módja a vállalkozáshoz való alapjogát nem korlátozza aránytalanul.

A konkrét ügyben a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a tagállami bíróság intézkedése nem tűnik olyanoknak, mint amely magának az internet-hozzáférést nyújtó szolgáltatók vállalkozási szabadságának a lényegét sértené. Ennek oka egyrészt, hogy az intézkedés a címzettjére bizza annak eldöntését, hogy milyen intézkedéseket tesz az előirányzott cél elérésére, és így lehetősége van a számára legoptimálisabb megoldást választani. Másrészt, az intézkedés lehetővé teszi a szolgáltató számára, hogy mentesüljön az őt terhelő felelősség alól annak bizonyításával, hogy ő minden elvárható intézkedést megtett. Márpedig e mentesülés lehetőségének minden bizonnyal az a hatása a Bíróság értékelése szerint, hogy ezen intézkedés címzettje nem köteles elviselhetetlen áldozatokat hozni. Ezen ítéletében ismét utalt arra a Bíróság, hogy abban az esetben, amikor különféle alapvető jogok ütköznek egymással, a tagállamoknak kell az irányelv átültetése során ügyelniük arra, hogy az irányelv olyan értelmezésére támaszkodjanak, amelyek biztosítják az uniós jogrend által védelemben részesített, különböző alkalmazandó alapjogok közötti megfelelő egyensúlyt. Ezen ítéletből is levonható azon következtetés, melyre a bíróság is utal, nevezetesen, hogy a szerzői vagy szomszédos jogok megsértéséhez egyre inkább a közvetítő szolgáltatók által

²⁴³ MEZEI - HARKAI i.m. p. 17.

²⁴⁴ C-314/12. előzetes döntéshozatali ügyben hozott ítélet UPC Telekabel Wien GmbH kontra Constantin Film Verleih GmbH és Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH. ECLI:EU:C:2014:192.

nyújtott szolgáltatások kerülnek felhasználásra, így sok esetben ezen szolgáltatók vannak leginkább abban a helyzetben, hogy e jogsértéseknek véget vethessenek.²⁴⁵

E körben végezetül utalni kell az Európai Bíróság L'Oréal és társai kontra eBay ügyben²⁴⁶ (C-324/09) hozott ítéletére. A felperes L'Oréal állítása szerint az eBay online piactér üzemeltetője olyan kulcsszavakkal irányította védjegyjogot sértő árukhoz a weboldalát használó fogyasztókat, amelyek megegyeznek a védjegy-oltalom alatt álló kifejezésekkel, továbbá az oldal üzemeltetője által alkalmazott szűrési rendszer nem biztosít megfelelő védelmet az ilyen jogsértések kiküszöbölésére és megelőzésére.

A Bíróság ítélete szerint az a körülmény, hogy a valamely online piac üzemeltetője által nyújtott szolgáltatás magában foglalja a számára az eladóként tevékenykedő ügyfelei által átadott információk tárolását, önmagában nem elegendő azon következtetés levonásához, hogy a védjegyjogok megsértésében részt vesz. Nem ez a helyzet valósul meg akkor, ha a szolgáltatás nyújtója – ahelyett, hogy annak semleges nyújtására szorítkozna az ügyfelei által szolgáltatott adatok tisztán technikai és automatikus kezelése révén – olyan tevőleges szerepet játszik, amelynek révén ismeri vagy kezeli az említett adatokat. Mivel jelen esetben a keresési találatok optimalizálását végezte az Ebay a kulcsszavas-rendszer alkalmazásával, így nem foglalt el semleges pozíciót az érintett eladóként tevékenykedő ügyfelei és a lehetséges vásárlók között, hanem olyan tevőleges szerepet játszott, amelynek révén ismerte vagy kezelte az ilyen felkínálásokkal kapcsolatos adatokat. A szolgáltatói felelősség kereteinek meghatározása során további lépést tett azok tágítása felé a Bíróság, mivel ítéletében rögzítette azt is, hogy nem mentesülhet a felelősség alól a szolgáltató, amennyiben tudomása volt azon tényekről vagy körülményekről, amelyek alapján valamely gondosan eljáró gazdasági szereplőnek fel kellett volna ismernie az eladási ajánlat jogszerűtlenségét, és ezek ismeretében nem cselekedett haladéktalanul a jogsértő tartalmak eltávolítása felől. A Bíróság megállapítása szerint így az azokkal szembeni hatékony jogorvoslathoz való jog biztosítása érdekében, akik valamely online szolgáltatást szellemi tulajdonjogok megsértésére használtak, valamely online piac üzemeltetője kötelezhető arra, hogy intézkedéseket hozzon eladóként tevékenykedő ügyfelei azonosításának lehetővé tétele érdekében.

Az Európai Bíróság korábbi, előzőekben ismertetett ítéleteinek témánk szempontjából releváns rendelkezéseit szintetizálva az alábbi megállapításukat tehetjük. Egyrészt a közösségi oldalak működése szempontjából kiemelt jelentőségű a Netlog-ítélet, tekintettel arra, hogy annak alperesi pozíciójában egy olyan vállalkozás állt, melynek szolgáltatása a legközelebb áll a közösségi oldalak általunk alkalmazott fogalmi köréhez. A közvetítő szolgáltatók fogalmát igen kiterjesztő módon alkalmazta a vizsgálat ügyekben a Bíróság, e szolgáltatók felelősségének meghatározása kapcsán pedig elsődleges vizsgálati szempontként az került meghatározásra, hogy a bíróság által

²⁴⁵ UPC Telekabel ítélet 27. pont

²⁴⁶ A Bíróság 2011. július 12-i C-324/09. számú ítélete a L'Oréal SA és tsai kontra eBay International és tsai ügyben.

alkalmazott szankció vagy intézkedés mennyiben borítja fel a szellemi tulajdon védelméhez fűződő jogok és egyes alapjogok érvényesülése között egyensúlyt, ezáltal túlzott terhet ró ezen szolgáltatókra. Az egyes ítéletek következetesek voltak abban, hogy előzetes tartalomszűrési-blokkolási intézkedések nem írhatók elő általános jelleggel a szolgáltatók részére, ám ezen álláspontot megtörte a L'Oréal-ügyben hozott ítélet, mely egy általánosabb gondosságot is elvárt az online piacteret üzemeltető Ebaytól a felületén hirdetett, védjegyjogot sértő hirdetések értesítés nélkül monitorozása és eltávolítása terén. Innentől a korábban alkalmazott általános, jogsértésre vonatkozó „abbaahagyási” kötelezettségen túl egy tevőleges moderálási és szűrési tevékenységre vonatkozó kötelezettség körvonalazódik ki a Bíróság indoklásából következően. A szolgáltatók mint közreműködők felelősségének szempontjából az új európai szerzői jogi irányelv változást jelent, mivel a felhasználói tartalom közönséghez való eljuttatását olyan aktív közreműködésnek fogja tekinteni, mely alapján fennáll a szolgáltató közvetlen felelőssége is.

Egy 2018-ban zárult spanyol ügyben a nemzeti bíróság ítéletében úgy érvelt, hogy a blokkolás elrendelése azért arányos, mivel adott esetben más, kevésbé erőteljes eszköz nem lett volna hatékony a kívánt eredmény – ti. a jogsértő tartalomhoz való hozzáférés megakadályozása – eléréséhez. POGÁCSÁS Anett e döntés kapcsán arra az álláspontra helyezkedik, hogy e tény megállapítása nem megfelelő eszköz sem az arányosság, sem a hatékonyság szempontjából, hanem ez legfeljebb az adott eszköz hatásosságára mutat rá. Meglátása szerint kétségtelen, hogy a blokkolás a leghatékonyabb eszköz a jogsértő tartalom hozzáférhetetlenné tételéhez, azonban például a blokkolt oldal helyettesíthetősége befolyásolja ezen eszköz hatékonyságát. Szintén a blokkolás kapcsán állapítja meg a szerző, hogy az nem csak bizonyos tartalmak elérhetetlenné tételét szolgálja, hanem célja a felhasználók jogszerű tartalmak irányába történő terelése is. Ehhez azonban egyértelműen feltétel, hogy legyen hová „terelni” a felhasználókat, vagyis legyenek olyan felületek ahol jogszerűen elérhetőek az adott tartalmak. A szerző e feltétel jelentőségét hangsúlyozza, és utal arra, hogy meglátása szerint ezek fennállása esetén a blokkolás, mint jogérvényesítési eszköz háttérbe is szorul.²⁴⁷

Az Sztj.-ben meghatározott, jogosult által érvényesíthető igények közül két olyat találunk, mely, álláspontom szerint vonatkozhat a közösségi oldal szolgáltatókra, amennyiben a felhasználók szellemi tulajdonhoz fűződő jogok megsértését valósítják meg a közösségi oldalakon. Az egyik a jogsértő sérelmes helyzet megszüntetésére kötelezése, ez klasszikusan a jogsértő tartalom törlése (hozzáférhetetlenné tétele). A jogérvényesítés eszközei közül kiemelt jelentősége lesz továbbá annak, hogy a jogosult a jogsértővel szemben követelheti, hogy a jogsértő szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról.

²⁴⁷ POGÁCSÁS Anett: Modern Jogérvényesítés vagy modern cenzúra? A weboldalak blokkolásának újabb tanulságai. In *Medias Res* 2020/1, 7. p. 170-171.

Ezen adatszolgáltatási igény érvényesítésének címzettje lehet adott esetben a közvetítő szolgáltató, így a közösségi oldalt üzemeltető szolgáltató is. Ahogy korábban jeleztem, a szolgáltató minősülhet közreműködőnek a jogsértésben, mivel kereskedelmi jellegű azon tevékenysége, mellyel felületet biztosít a felhasználók számára közleményeik közzétételére. Egyes vélemények szerint az Ekertv. felelősségkorlátozási szabályai csak az anyagi jellegű igényekkel szemben mentesítik őket így ez az igény emiatt is érvényesíthető velük szemben. Más – a Kúria által is megerősített²⁴⁸ – álláspontok szerint viszont az Ekertv. azt is kifejezetten rögzíti, hogy mely igények érvényesíthetők, ha a felelősségkorlátozás egyébként érvényesül, de ezek között nem szerepel az adatszolgáltatás így az adatszolgáltatási igény jelenleg a magyar jog alapján egyáltalán nem érvényesíthető velük szemben.²⁴⁹ A szolgáltató által kiadható adatok körét szűkítik a mindenkori hatályos adatvédelmi szabályok, így például ezek a jogsértő személye felderítésének akadályát jelenthetik egy polgári eljárás során, amennyiben a jogsértés magánjellegű közlés keretében kerül elkövetésre. Ezzel szemben természetesen e korlátok büntetőeljárások során nem érvényesülnek.

Mint láttuk, a magyar jogban az adatszolgáltatási igény közvetítő szolgáltatókkal szembeni érvényesítése jelentősen limitált. Ezzel szemben az uniós jog lényegesen megengedőbb e tekintetben. Ehelyütt az Európai Bíróság Promusicae-ügyben hozott ítéletére²⁵⁰ kell utalni, melyben kimondásra került, hogy az Eker-irányelv, az INFOSOC-irányelv és az adatvédelmi irányelv nem kötelezi arra a tagállamokat, hogy a szerzői jog hatékony védelmének biztosítása céljából előírják a személyes adatok polgári eljárás keretében történő közlésének kötelezettségét. A Bíróság e megnyilatkozása tehát értelmezhető akként is, hogy a tagállamoknak viszont megvan a lehetőségük arra, hogy ilyen kötelezettségre vonatkozó előírásokat fogalmazza meg nemzeti jogalkotásuk keretei között. Ezen értelmezést támasztja alá a Bíróság LSG-ügyben hozott döntése is.²⁵¹ Ezen végzésében a Bíróság érvelése szerint a közösségi joggal nem ellentétes az, ha a tagállamok a személyes jellegű forgalmi adatok harmadik magánszemélyekkel való közlésére vonatkozó kötelezettséget állapítanak meg szerzői jogok sérelme miatt polgári peres eljárás indításának lehetővé tétele érdekében. A közösségi jog azonban megköveteli, hogy a tagállamok ezen kötelezettségek megállapítása során biztosítsák a korábban hivatkozott, különböző alapvető jogok közötti megfelelő egyensúlyt.²⁵² Továbbá a tagállamok hatóságai, valamint bíróságai ezen intézkedések végrehajtásakor nemcsak arra kötelesek, hogy nemzeti jogukat a vonatkozó közösségi irányelvekkel összhangban értelmezzék, hanem arra is, hogy ne támaszkodjanak ezen irányelvek olyan értelmezésére, amely sérti az alapvető jogokat vagy a közösségi jog egyéb általános elveit,

²⁴⁸ Pfv.IV.20.133/2016. számú ítélet

²⁴⁹ GRAD-GYENGE (Szerk.: Legeza) i.m. p. 253.

²⁵⁰ C-275/06. előzetes döntéshozatali ügy Productores de Música de España (Promusicae) kontra Telefónica de España SAU. [ECLI:EU:C:2008:54]

²⁵¹ C-557/07. végzés LSG-Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten GmbH kontra Tele2 Telecommunication GmbH. [ECLI:EU:C:2009:107]

²⁵² A hangsúly tehát az egyensúlyon van. Így önmagában nem a blokkolás, hanem az önkényes blokkolás az, amely veszélyt jelent több alapjogra is. POGÁCSÁS i.m. p. 167.

úgy mint az arányosság elvét.

IV.4.4. Az új európai szerzői jogi irányelvről

A közösségi oldalak szolgáltatóit érintő szerzői jogi kérdések szabályozásával kapcsolatban említést kell tenni azon körülményről, hogy korábban az ún. *safe harbour* szabályok²⁵³ alapján a platform-szolgáltatók lényegesen szűkebb körben feleltek a felhasználók által feltöltött tartalmak jogszerűségéért, továbbá a felhasználók által elkövetett szerzői jogi jogsértésekért. E helyzet változott meg az Európai Unió szerzői jogi reformja során, így napjainkban a közösségi oldalak szolgáltatóinak tevékenysége és a szerzői jog kapcsolatával összefüggésben minden bizonnyal a legtöbbeknek elsőként a komoly sajtófigyelmet kapó, végül az Európai Parlament és a Tanács által 2019 tavaszán elfogadott új uniós szerzői jogi irányelv²⁵⁴ jut eszükbe, mely egy 2016 óta tartó jogalkotási folyamat lezárásaként került (második nekifutásra eredményesen) megszavazásra. Az irányelv és az annak kapcsán kialakult vitában felmerülő érvek önmagukban is témájául szolgálhatnak akár egy doktori disszertációnak is, így jelen fejezet keretei között csak a közösségi oldalak működésével kapcsolatos legjelentősebb relevanciákra áll módomban röviden rávilágítani.

A reform lényege és célja az lenne, hogy megszüntesse az internet világában kialakult aránytalanságokat, ezáltal a szerzői jogosultak arányosabb módon részesülhessenek a művek hasznosításából származó bevételből. Ugyanakkor e – *value gap* néven ismert – problematikára nem a terjedés megakadályozása, hanem a tartalomáramlás biztosítása mellett a megfelelőbb, arányosabb, és részletesen kidolgozott modell lehet a válasz.²⁵⁵

Bár az irányelvvel kapcsolatos társadalmi diskurzus a közvélemény részéről leginkább a „mi lesz a mémekkel?” kérdésre koncentrált, azonban a kérdéskört eggyel általánosabb dimenzióban vizsgálva megállapítható, hogy a közösségi oldalak szolgáltatóinak szerzői jogi felelősségét vizsgáló kérdések egyik alapja annak a vizsgálata lesz – hasonlóan például az ezen platformokon elkövetett személyiségi jogi jogsértésekhez –, hogy a szolgáltató mennyiben felelős a felhasználók által közzétett, szerzői jogot sértő tartalmakért. E szabályozási tárgykörhöz kapcsolódik az irányelv legtöbb vitát generáló 17. – az eredeti bizottsági javaslatban 13. – cikke, mely a védelem alatt álló tartalmak online tartalommegosztó szolgáltatók általi hozzáférhetővé tételéről rendelkezik. A másik, a közösségi oldalak működése kapcsán releváns rendelkezés az irányelv 15. cikkében található, – a sajtóban gyakran „linkadóként” emlegetett – a sajtókiadványok védelméről szól az

²⁵³ Az Eker-irányelv 14. és 15. cikkében foglalt „safe harbour”-rendelkezések, amelyek mentesítik a szolgáltatókat az oldalaikat érintő tartalmak nyomán követése alól. E szabályok lényege, hogy védelmet biztosítanak az online szolgáltatások számára a jogsértő tartalom közzététele kapcsán. Bővebben lásd 117. lábjegyzet.

²⁵⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 Irányelve a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.130.01.0092.01.HUN&toc=OJ:L:2019:130:TOC (letöltés ideje: 2019.11.13.)

²⁵⁵ POGÁCSÁS i.m. p. 174

online felhasználást illetően. Vizsgálatom fókuszát tehát e két szabályozási körre helyezem az irányelv elemzése során.²⁵⁶

Az Irányelv 17. cikke alapján a jogosultakkal megkötött egyedi felhasználási szerződés alapján megszerzett felhasználási engedély hiányában az online tartalmegosztó szolgáltatók felelősséggel tartoznak a szerzői jogi védelem alatt álló művek és más védelem alatt álló teljesítmények engedély nélküli nyilvánosságához közvetítéséért. Az online tartalmegosztó szolgáltatók kapcsán az Irányelv egyértelművé tette, hogy szolgáltatásuk „lehívásra hozzáférhetővé tétel”, így főszabály szerint kötelesek a jogtulajdonosokkal felhasználási szerződést kötni, tartalomrendezési tevékenységük pedig rendelkezik szerkesztői színezettel. Akkor mentesülhetnek a felelősség alól a szolgáltatók, amennyiben:

- a) minden tőlük telhetőt megtettek a felhasználási engedély megszerzése érdekében a szerzőktől, és
- b) a jogosultak ilyen tárgyú jelzése esetén minden tőlük telhetőt megtettek annak biztosítása érdekében, hogy a szerzői jogot sértő tartalmakat elérhetetlenné tegyék, valamint
- c) minden esetben haladéktalanul megtették ezen intézkedéseket, melyek tárgya a hozzáférhetetlenné tétel vagy az eltávolítás;
- d) további feltételként pedig azt is meghatározza az Irányelv a szolgáltatók számára, hogy minden tőlük telhetőt tegyenek meg ezen szerzői jogot sértő tartalmak jövőbeli feltöltésének megakadályozására.

A továbbiakban az Irányelv részletezi, hogy a szolgáltató cselekményeinek fenti szempontrendszer szerinti megítélése során mely tényezőket és körülményeket kell figyelembe venni a jogalkalmazás során. Így fő szempontja a vizsgálatnak az arányosság lesz, így értékelést igényel a szolgáltatás típusa, a jogsértő tartalomhoz ily módon hozzáférő közönség jellemzői és a felhasználók száma, valamint a szolgáltatás felhasználói által feltöltött művek vagy más védelem alatt álló teljesítmények típusa. A szolgáltató részéről pedig a jogsértő tartalmak észlelésére, eltávolítására és a további jogsértések megelőzésére szolgáló megfelelő és hatékony eszközök rendelkezésre állása lesz kiemelt szempont, melyek minősítése során a szolgáltatókat ezek kifejlesztésével és alkalmazásával kapcsolatosan terhelő költségek is értékelendők. Az Irányelv enyhébb feltételeket határoz meg a „kisebb” tartalmegosztó platformok szolgáltatói számára mely cenzus egyrészről

²⁵⁶ A szerzői jog tagállami és közösségi jogalkotásának további neuralgikus pontja a sajtókiadványok kiadóinak biztosítandó szomszédos jogok kérdésköre, tekintettel, hogy egyes internetes felületek szolgáltatói az általuk nyújtott szolgáltatások és üzleti modelljük útján „lefölközik” azon sajtótermékek kiadóinak munkáját, akik újságírásra jelentős összegeket költenek. Ez a problémakör álláspontom szerint annyiban nem érinti a közösségi oldalak szolgáltatóinak felelősségét, hogy a disszertáció írásának pillanatában a legnagyobb közösségi oldalak nem biztosítanak eféle ún. „híraggregátori” szolgáltatást. A problematika azonban mindenképp említést érdemel tekintettel a közösségi oldalak funkcióinak folyamatos változására és bővülésére. A jelenség és az arra adott európai válaszok kritikája kapcsán bővebben lásd: SZALAY Klára – POLYÁK Gábor: A sajtókiadványok kiadóinak biztosítandó szomszédos jogok és azok kritikái az európai szerzői jogi jogharmonizációt célzó irányelv tükrében. In: Polyák (Szerk.) i.m. p. 193-213.

a működési időre vonatkozik – ezt nevezhetjük akár „startup” védelmi klauzulának –, másrészt pedig az éves forgalom mennyiségére (10 millió €/év), harmadrészt pedig a havi átlagos egyedi látogatói számra (5 millió látogató az előző naptári év alapján számítva).

A közvéleményt olyannyira foglalkoztató „ki menti meg a mémeket?” kérdésre a választ a cikk (7) bekezdésében találjuk, mely szerint a tagállami implementációk eredményeképp megalkotásra kerülő jogszabályoknak biztosítaniuk kell, hogy a felhasználók az általuk feltöltött tartalom „védelme” érdekében hivatkozhatnak arra, hogy a megosztott, főszabály szerint szerzői jogi védelem alatt álló mű felhasználásának (lehívásra hozzáférhetővé tételének) célja csupán idézés, kritika, ismertetés; karikatúra, paródia vagy utáncsat. E kimentési lehetőség tehát az Irányelv szövege szerint nem a szolgáltatók, hanem a felhasználók számára rendelkezésre álló jogi instrumentum.²⁵⁷ Kérdés tehát, hogy az irányelv alapján létrejövő szerzői jogi jogérvényesítési gyakorlat miként fogja a felhasználók ezen jogosultságát a tartalommegosztó platformok szolgáltatóinak vonatkozásában értelmezni. Sok szerző és nyilatkozó érintett előzetes értelmezése szerint a 17. cikk a szólás szabadság végét jelenti az Európai Unióban,²⁵⁸ és a közösségi oldalak működésének egyik lényegi funkcióját lehetetleníti el az Irányelv.²⁵⁹ Egyes prognózisok szerint a közösségi oldalak szolgáltatói a jövőben automatikus tartalomszűréssel fogják az Irányelv előírásaiba ütköző, online felületeikre feltöltött tartalmakat elbírálni, bár az irányelv parlamenti előadója, Axel VOSS hangsúlyozta, hogy a szövegezés során kiemelt szempont volt az automatikus blokkolási mechanizmusok alkalmazásának megakadályozása.²⁶⁰ Az Irányelv végső szövegváltozatának vizsgálata során inkább arra a következtetésre juthatunk, hogy automatizált szűrést elsődlegesen a visszatérő módon újra és újra közzétett jogsértő tartalmak szűrésére lesz érdemes alkalmaznia a szolgáltatóknak (mely nem csak a szerzői jogi védelem alatt álló, hanem például a terrorista vagy személyiségi jogot sértő tartalmak esetében is alkalmazható).

Az online tartalommegosztó szolgáltatók számára az Irányelv továbbá előírja, hogy hatékony és gyors panasztételi és jogorvoslati mechanizmust vezessenek be, amely a szolgáltatás

²⁵⁷ E paródia-kivétel a francia jog például 1957 óta ismeri, bizonyos feltételek teljesítése esetén a művek bármely paródia célú felhasználása megengedett. Ennél is liberálisabb az Egyesült Államok szabályozása, melyben a fair use primátusa érvényesül, így a joggyakorlatban fel sem merülnek a joggyakorlatban a személyhez fűződő jogok kapcsán ehhez hasonló cizellált kérdések. (UJHELYI Dávid – „Do you want some 'Tegridy?'” – A paródia célú felhasználások megítélése a szerzői személyhez fűződő jogok tükrében. In *Medias Res* 2020/1. 4. p. 115;119)

²⁵⁸ AZ ALAI nemzetközi szerzői jogi szervezet e tárgyban kibocsátott véleménye szerint az európai jogalkotó megfelelő figyelmet fordított az e tárgyban ütköző egyes érdekek egyensúlyára azzal, hogy két szabályt is beépített az esetleges visszaélések és túlkapások megelőzése érdekében. Ezek egyike a 17. cikk (7) bekezdésében a szerzői jogi kivételek és korlátozások alkalmazásának biztosítása, a másik ugyanezen cikk () bekezdése szerinti kötelezés a szolgáltatók számára gyors és hatékony panaszkezelési mechanizmusok létrehozására. (DRAFT OPINION on certain aspects of the implementation of Article 17 of Directive (EU) 2019/790 of 17 April 2019 on copyright and related rights in the digital single market p. 3.)

²⁵⁹ Például: <https://www.liberties.eu/hu/news/szolasszabadsag-veresege-szerzoi-jogi-reform-bizottsagi-szavazas-ep/15213> (letöltés ideje: 2020.05.20.)

²⁶⁰ http://nmhh.hu/cikk/199475/Tenyleg_utkozik_a_szerzoi_jogvedelem_es_a_kreativitas (letöltés ideje: 2020.05.19.)

felhasználóinak rendelkezésére áll az általuk feltöltött művek vagy más védelem alatt álló teljesítmények hozzáférhetetlenné tételével vagy eltávolításával kapcsolatos viták esetén.²⁶¹

Az irányelv 15. cikke a sajtókiadványok kiadói számára biztosítja a 2001/29/EK irányelv 2. cikkében és 3. cikkének (2) bekezdésében meghatározott jogokat – többszörözés, valamint a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel engedélyezése, illetve megtiltása – az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó szolgáltatók általi online felhasználások esetére (ún. „linkadó”). E kérdések tárgyában a szolgáltatóknak és a kiadóknak egyedi megállapodásokat kellene kötniük a jövőben. E tekintetben fontos rendelkezése az Irányelvnek, hogy utalást tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a tagállami jogszabályoknak ki kell terjedniük arra is, hogy a sajtókiadványba foglalt művek szerzői megfelelő mértékben részesüljenek azokból a bevételekből, amelyeket a sajtókiadványok kiadói sajtókiadványaik felhasználásáért az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó szolgáltatóktól kapnak. Kivételi kört is meghatároz az Irányelv a 15. cikkben meghatározottak alól, így nem alkalmazandók a sajtókiadványok egyéni felhasználók általi magáncélú vagy nem kereskedelmi célú felhasználására, valamint a hipervivatkozásokra és a sajtókiadványok egyes szavainak vagy nagyon rövid részleteinek (ún. snippetek) felhasználására.

A közösségi oldalak működése és a szerzői jogi kérdések metszéspontjában álló relevanciák hot topic-ja tehát az új uniós szerzői jogi irányelv, melynek kapcsán a megalkotásra kerülő tagállami szerzői jogi szabályozások és a kialakuló joggyakorlat adhat iránymutatásokat a jövőre nézve. Az a közösségi oldalak használatának mindennapivá válása okán megkérdőjelezhetetlen, hogy az irányelv – mely nem lép a korábbi, 2001/29/EK Irányelv helyébe, hanem azzal párhuzamosan alkalmazandó – megalkotása a szerzői jogi védelem alatt álló művek közvetítési és „fogyasztási” szokásainak megváltozására tekintettel indokolt volt. Az irányelv tagállami implementációjára nyitva álló határidő két év, erre tekintettel 2019. augusztus 1-i keltezéssel jelent meg az Igazságügyi Minisztérium és az SZTNH közös felhívása a szerzői jogi irányelvek átültetését érintő konzultációban való részvételre vonatkozóan.²⁶² A felhívás tárgya a szerzői jogi irányelv mellett az ún. Broadcasting²⁶³ irányelv is, így a kormányzati tervek szerint az új uniós szabályok által érintett egyes témakörök mentén csoportosítva kerül majd sor a konzultáció lefolytatására.

²⁶¹ Jelenleg a legnagyobb közösségi oldal, a Facebook gyakorlatát vizsgálva azt látjuk, hogy az oldal Sűgőközpontjába külön szerzői jogi és védjegyoltalmi fejezetre osztva tartalmazza a szabályzat közérthetően a kapcsolódó leggyakoribb felhasználói kérdésekre a választ. Magyar jogszabályra vagy hatósági kapcsolatfelvételi platformra utaló hivatkozást azonban nem találunk az oldalon, jelenleg az Egyesült Államok Szerzői Jogi Hivatalának és a Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) honlapjára léphet tovább az olvasó. (https://www.facebook.com/help/1020633957973118/?helpref=hc_fnav; letöltés ideje: 2019.11.18.)

²⁶²https://www.kormany.hu/download/7/2a/a1000/%C3%811tal%C3%A1nos%20t%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3_DSM_SatCab.pdf#!DocumentBrowse (letöltés ideje: 2020.05.20.)

²⁶³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/789 irányelve a műsorszolgáltató szervezetek egyes online közvetítéseire, valamint a televíziós és rádiós műsorok továbbközvetítésére alkalmazandó szerzői jogok és szerzői joggal szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályok megállapításáról valamint a 93/83/EGK tanácsi irányelv módosításáról (<https://eur->

Az egyes közösségi oldalak felhasználási feltételeinek és felhasználói tájékoztatóinak értékelése során az alábbi megállapítások tehetők. A Facebook rendelkezik külön szerzői jogi sűgőfelülettel, ahol az e kérdéskör kapcsán gyakran felmerűlő kérdésekre találhatók közérthetően megfogalmazott válaszok. A tájékoztató három részre osztva tartalmaz kérdéseket is válaszokat: Szerzői jog és tartalom közzététele a Facebookon; Szerzői jogok megsértésének jelentése a Facebookon; További tudnivalók a szerzői jogokról.²⁶⁴ A szabályzat szövege kapcsán kritikával élhetűnk abban a tekintetben, hogy az látszólag az amerikai jogrendszer logikája alapján kerül megfogalmazásra, és nem tartalmazza az európai és külön a magyar szerzői jogi szabályozásra vonatkozó konkrét, és álláspontom szerint konkrét utalásokat. A szerzői jogról történő további tájékozódáshoz is, így az Egyesűlt Államok Szerzői Jogi Hivatalának és a Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) honlapján található információkat ajánlja az oldal a magyar felhasználók számára is.²⁶⁵ A Twitter szerzői jogi tájékoztatója kizárólag angol nyelven érhető el, és szintén az amerikai szabályozásra tartalmaz utalást (konkrétan a Digital Millennium Copyright Act-re).²⁶⁶

Végezetűl, a szerzői jogi relevanciák tárgyalása mellett utalni kell a védjegyjogi szabályok kötelező alkalmazandóságára is a közösségi oldalakon. E kérdéskört is érinti minden általűnk vizsgált közösségi oldal tájékoztatója, ám álláspontom e jogterűlet kapcsán nem merűl fel olyan speciális és releváns jogkérdés a közösségi oldalak működése kapcsán, mely merőben eltérne a más online felűletek vagy az „offline, tárgyi világ” kapcsán adandó válaszokról, így nem látom indokoltnak ennek jelen keretek között történő kifejtését.

IV.4.5. Az Szjt. módosítás tervezetének 2020. tavaszi állapotáról

Az Igazságűgyi Minisztérium Európai uniós és nemzetközi együttműködésért felelős államtitkársága 2020. tavaszán bocsátotta társadalmi vitára az Szjt. tervezett módosítását, mely a 2019/789/EU (SatCab II.) és a 2019/790/EU (DSM) irányelvek átűltetésével kapcsolatos jogalkotói feladatokat hivatott megvalósítani a közeljövűben. A törűnytervezett több, szerzői joggal foglalkozó szakmai szervezet, így például a ProArt- Szűvetség a szerzői jogokért Egyesűlet is véleményezte. E szervezet hozzájárulásával, az általa tett észrevételek mentén kívánom bemutatni az Szjt. tervezett módosításának témánkat érintő rendelkezéseit, röviden, figyelemmel arra a körűlményre, hogy a kézirat lezárásakor még nem ismert a jogszabálymódosítás-tervezet végleges szűvegverziója.

Ahogy a korábbiakban kifejtésre került, témánk szempontjából kiemelt jelentősége van a DSM Irányelv 17. cikkének, így vizsgálatom tárgyává kell tenni az Szjt. módosítás-tervezet e rendelkezés nemzeti jogrendbe űltetését célzó részeit.

lex.europa.eu/legalcontent/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.130.01.0092.01.HUN&toc=OJ:L:2019:130:TOC; letűltés ideje: 2020.05.20.).

²⁶⁴ https://www.facebook.com/help/1020633957973118/?helpref=hc_fnav (letűltés ideje: 2020.05.20.)

²⁶⁵ Tekintettel a tulajdonlás tényére az Instagram szerzői jogi sűgője szó szerint megegyezik a Facebookéval. (<https://www.facebook.com/help/instagram/126382350847838?helpref=related>; letűltés ideje: 2020.05.20.)

²⁶⁶ <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/copyright-policy> (letűltés ideje: 2020.05.20.)

E tekintetben a tervezet jelentős eleme az Szt. a mű nyilvánosságához való közvetítésének jogáról szóló 26.§-ának módosítására vonatkozó része. Ez alapján e jogszabályhely kiegészülne – többek között – egy (8a) jelű utolsó bekezdéssel, az alábbi tartalommal:

„(8a) A mű nyilvánosságához közvetítésének minősül az is, ha az online tartalommegosztó szolgáltató az általa működtetett, a nyilvánosság számára elérhető online felületen hozzáférést biztosít a szolgáltatást igénybe vevő személyek által feltöltött – korábban már nyilvánosságra hozott – művekhez.”

A módosításhoz fűzött észrevételében a ProArt rávilágít arra, hogy a DSM irányelvben nem található utalás arra vonatkozóan, hogy a tartalommegosztó kellene, hogy működtesse a tartalommegosztást. Így a jogszabálytervezet megfogalmazása részint indokolatlanul szűkítené a DSM 17. cikkének tárgyi hatályát, egyúttal a „működtetés” fogalom nem kerül jogilag tisztázásra, így alkalmazása jogalkalmazási nehézséghez vezetne. Továbbá, a tervezett szabályozás egyik fontos fordulójának kritikáját fogalmazza meg a ProArt azzal, hogy rögzíti: az Irányelv nem tesz utalást arra, hogy a felhasználás tárgyi hatályát le kellene szűkíteni korábban már nyilvánosságra hozott művekre. Ezzel a jogalkotó egy olyan tipikus, és nagyon is káros esetet venne ki a szabályozás alól – és egyúttal tartaná ennek tekintetében „életben” az Eker. tv. (és az E-ker Irányelv) felelősségkorlátozó rendelkezéseit –, amelynek során egyes művek első nyilvánosságra hozatalával követnék el e felületeket a jogsértést.

A szakmai szervezet továbbá javasolja kiegészíteni a tartalommegosztó szolgáltatást igénybe vevő definíciójával, az e szakasz (8b) jelzésű pontjával, az alábbi tartalommal:

„(8b) E törvény alkalmazásában a tartalommegosztó szolgáltatását igénybe vevő az a természetes, jogi személy, vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdálkodó szervezet, aki/amely e törvény által védett művet, vagy teljesítményt akként többszöröz, hogy azt a tartalommegosztó szolgáltatás útján nyilvánosság számára elérhetővé tett felületre feltölti.”

E tisztázás oka, hogy a tartalommegosztó szolgáltatást igénybe vevő „passzív” közönség (az E-ker tv. megfogalmazásában: „igénybe vevő”) megkülönböztethető legyen a jogsértést elkövető, tevékeny felhasználók csoportjától.

Az Szt-be illeszteni tervezett, 57/A-I.§-ok szintén esszenciálisak a DSM irányelv átültetésének várható irányainak értékelése szempontjából, tekintettel, hogy e jogszabályhelyekkel kívánja a jogalkotó a tartalommegosztó szolgáltatókra vonatkozó rendelkezéseket meghatározni. Ennek keretében meghatározásra kerül a „tartalommegosztó szolgáltató” fogalma, amely az Eker tv. 2.§ k) pontja alá („Szolgáltató”)²⁶⁷ tartozó szolgáltató lenne, amelynek fő vagy egyik fő tevékenysége a

²⁶⁷ „az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó természetes, illetve jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet;”

szolgáltatás igénybe vevője által feltöltött, jelentős mennyiségű, e törvény által védelemben részesített mű, előadás, hangfelvétel, rádió- és televízió műsor, film tárolása, nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele és hasznoszerzési céllal történő megszerezése (például sorba rendezése, címkézése, kiemelése). E jogszabályhely tervezet módosításának indokolása szerint e rendelkezés hatálya azon szolgáltatásokra terjedne ki, amelyek legfontosabb vagy egyik legfontosabb célja a szerzői jogi védelem alatt álló tartalmak nagy mennyiségben való tárolása, illetve annak lehetővé tétele, hogy a szolgáltatást igénybe vevő személyek (felhasználók) feltöltsék és megosszák ezeket a védett tartalmakat, abból a célból, hogy azokból akár közvetlenül vagy közvetve hasznot szerezzenek azzal, hogy egy nagyobb közönség kiszolgálása érdekében összerendezik és hirdetik ezen védett műveket, többek között kategorizálással és célzott promóció alkalmazásával. Kérdés, hogy az általunk vizsgált, „klasszikus” közösségi oldalak mennyiben merítik ki a fenti definíciót? Míg például a Youtube esetében egyértelmű, hogy a fenti szabályozás tárgyi hatálya alá esik, úgy a Facebook esetében e kérdés már közel sem egyértelmű, tekintettel arra, hogy az ott közzé tehető tartalmak típusú sokkal sokszínűbb és változatosabb. A kérdés eldöntésekor figyelembe veendő, hogy a jogalkotói indoklás szerint e tárgyi hatály nem terjed ki a „megosztó platformok” pontosan körül nem határolt halmazára. Tovább bonyolítja a választást, hogy a jogalkotó iránymutatása szerint egy online tartalommegosztó szolgáltató által tárolt és hozzáférhetővé tett tartalom jelentős mennyiségének megítélése szempontjából különösen az alábbi tényezők vizsgálata szükséges az irányelv alapján: a) a szolgáltatás által elért közönség mérete; és b) felhasználói által feltöltött, szerzői jogi védelem alá tartozó művek és más teljesítmények száma. A Facebook mint legnagyobb közösségi oldal szempontjából, a jogalkotó által megadott e két értékelési szempontot figyelembe véve azonban nem lehet kétségünk afelől, hogy e szolgáltatás is a jogszabálytervezet tárgyi hatálya alá esik. A közösségi oldalakon közzétett tartalmak jelentős része szerzői jogi védelem alatt álló tartalom, így például videó, fotó, zenemű, irodalmi értékű szöveg.

A tervezet 57/C.§-a szerint amennyiben a szolgáltató a fentiekben ismertetett 26.§ (8a) pontja szerint nyilvánossághoz közvetítést végez, a javára nem alkalmazható az Eerktv. 7. § (6) bekezdésben meghatározott felelősségkorlátozás, amely szerint a közvetítő szolgáltató nem felel az információ eltávolítása vagy hozzáférés nem biztosítása révén keletkezett jogsérelemért, amennyiben az az Ektv. 13. §-ban foglalt értesítési és eltávolítási eljárás alapján alapszik. A ProArt szakmai véleménye e rendelkezés kapcsán az, hogy a felelősségkorlátozás alóli kivételnek nincs és nem is lehet kapcsolata a *notice-and-takedown* eljárással. Ennek oka egyrészt, hogy ezen eljárás nincs minden tagállamban jogilag szabályozva, illetve a DSM Irányelv által előírányzott felelősségre vonatkozó rendelkezések és az Ekertv. 13.§-a szerinti, a jogsértő információs társadalommal összefüggő szolgáltatásra vonatkozó eljárásrend között lényeges eltérések mutatkoznak. E tekintetben a legfontosabb differencia, hogy az Irányelv mögötti jogalkotói cél egyértelműen az volt, hogy a szabályozás alapján a jogsértőnek tekintett tartalom automatikusan,

mindaddig elérhetetlenné váljon, amíg annak jogsértő voltáról meg nem győződnek a felek akár a szolgáltató saját panaszkezelési mechanizmusa, akár bírósági eljárás keretei között. Ezt erősíti meg a DSM Irányelv (70) preambulumbekkezdése, egyértelműen arra utal, hogy egy panaszt meg kell előznie a jogsértőnek vélt tartalom hozzáférhetetlenné tételének. Szakvéleményében a ProArt utal arra, hogy a jogalkotó e tekintetben több úton is elindulhat, és döntése nyomán a szolgáltatók algoritmizált tartalomszűrése is változatos lehet (például, ha a jogsértőnek titulált tartalmat feltöltő tiltakozik e minősítéssel szemben, úgy automatikusan ismét elérhetővé válik a tartalom, mely mechanizmus egyértelműen a véleménynyilvánítási szabadság védelmébe tett gesztusként lenne értelmezhető).

Az Szjt. módosítás tervezet témánk szempontjából talán legneuralgikusabb pontjai az 57/D-E.§-ok, melyek a tartalommegosztó szolgáltató felelősségének szabályait rögzítik. Ez alapján a szolgáltató felel nyilvánosság számára hozzáférhető szolgáltatása útján az azt igénybe vevő személyek által megfelelő terjedelmű felhasználási jog nélkül többszörözött védett tartalom jogsértő nyilvánossághoz közvetítéséért. A szolgáltató azonban felelősség alól – és így felelőssége eképp válik *sui generis* jellegűvé, az Ektv.-ben meghatározott konstrukcióhoz hasonlóan – ha bizonyítja, hogy

a) az adott helyzetben általában elvárható legnagyobb gondossággal járt el a felhasználási jog megszerzése érdekében;

b) a szakmai előírásokra és szokásokra tekintettel az adott helyzetben általában elvárható legnagyobb gondossággal járt el annak biztosítására, hogy a szolgáltatása útján ne legyen hozzáférhető olyan védett tartalom, amelyet a védett tartalom azonosítására vonatkozó lényeges információknak a tartalommegosztó szolgáltató részére való közlésével a jogosultak megjelöltek; valamint

c) a jogosult által a jogosulatlan felhasználás okán megküldött értesítést követően haladéktalanul intézkedett az értesítésben megjelölt szolgáltatása útján hozzáférhetővé tett védett tartalomnak való, az Ektv. 13. §-a szerinti eltávolítása vagy hozzáférhetetlenné tétele érdekében és az adott helyzetben általában elvárható legnagyobb gondossággal járt el az értesítésben megjelölt védett tartalom jövőbeni elérhetővé tételének megakadályozására.

A fenti körülmények mérlegelése során figyelembe veendő tényezőket is nevesíti ehelyütt a jogalkotó, így értékelendő a tartalommegosztó szolgáltató által nyújtott szolgáltatás mértéke, típusa és az igénybe vevők köre; a szolgáltatást igénybe vevő személyek által feltöltött, a tartalommegosztó szolgáltatás útján hozzáférhetővé tett védett tartalom típusa; é a tartalommegosztó szolgáltató által a fenti, mentesülési feltételeknek való megfeleléshez használt eszközök alkalmasságát és hatékonyságát valamint ezen eszközöknek a szolgáltatót terhelő költségeit.

A német NetzDG rendelkezéseihez hasonlóan a magyar Szjt. tervezete is tartalmaz a kisebb szolgáltatókra vonatkozó, a kkv szektor piacra lépését elősegítő könnyítéseket, felelősség alóli mentesülési konstrukciót. Így ha egy szolgáltató szolgáltatása kevesebb, mint három éve érhető el a nyilvánosság számára az EU területén és éves forgalma nem éri el a 10 millió EUR-t, úgy kizárólag a feltételnek köteles megfelelni, mely szerint az adott helyzetben általában elvárható legnagyobb gondossággal kell eljárnia a felhasználási jog megszerzése érdekében. Ettől függetlenül pedig a szolgáltatókat is köti a jogsértő tartalmakról történő értesülést követően az Ekertv. 13.§-a szerinti *notice-and-takedown* eljárás. Ha pedig a tartalommegosztó szolgáltató egyedi látogatóinak havi átlagos száma az előző naptári év alapján számítva meghaladja az 5 milliót, a tartalommegosztó szolgáltató a felelősség alóli mentesüléshez köteles azt is bizonyítani, hogy az adott helyzetben általában elvárható legnagyobb gondossággal járt el az értesítésben megjelölt védett tartalom jövőbeni elérhetővé tételének megakadályozására.

Szintén előírásokat találunk ehelyütt az Szjt. módosítás tervezetben a szolgáltató panasztételi és jogorvoslati eljárására vonatkozóan, azzal, hogy egy ilyen jogérvényesítési csatorna nem zárhatja ki a bírósági úton történő fellépés lehetőségét. Előírást találunk továbbá a szolgáltatók általános feltételeinek tartalmára vonatkozóan, nevezetesen, hogy azok kötelesek a védett tartalmak felhasználási módjaira, így a szabad felhasználásokra vonatkozóan is tájékoztatást nyújtani a szolgáltatást igénybe vevők számára.

Témánk szempontjából említésre érdemesek továbbá az idézésre, kritikára, ismertetésre, paródiára, karikatúrára vonatkozó, a DSM Irányelv 17. cikk (7) bekezdésében foglalt kivételi rendelkezések átültetését célzó módosítási tervek. Az Szjt. 13.§-át érintő módosítás tervezet kapcsán két verzió kerül a jogalkotó által előzetesen meghatározásra. Az első, A) jelű verzióban a szerző személyiségi jogát sértő, becsületét vagy jóhírnevét negatívan befolyásoló megváltoztatása esetén a paródia kivételi kategória lenne, mely esetében csak akkor hivatkozhatna a 13.§ (1) bekezdésében található jogsértésre a szerző, ha az túllépné a szükséges és arányos mértéket. A Pro Art véleménye szerint a módosításra semmi szükség nincs, mivel a szükségesség és arányosság tesztjét nem egy magánjogi jellegű szabályozásban kell rendezni, hanem azt az Alkotmánybíróság hivatott elvégezni minden, hozzá kerülő ügyben. A B) jelű szövegváltozat szerint a szerző személyhez fűződő jogát sértené művének a becsületére vagy jóhírnevére sérelmes mindenfajta eltorzítása, megcsönkítése, megváltoztatása és a művel kapcsolatos más ilyen jellegű visszaélés. Szintén a ProArt álláspontja, hogy a szövegmódosítás sem indokolt, tekintettel arra, hogy a jogszabály jelenlegi megfogalmazását követi a hazai jogalkalmazás is.

Az Szjt. szabad felhasználásokra vonatkozó rendelkezéseinek tervezett módosítására vonatkozót részeiben is megjelenik a paródia kérdése. Az újonnan beépítendő, 34/A.§ szövegére is két változatot közölt a jogalkotó. Mindkét verzió indokolásában utalást találunk a EUB

joggyakorlatára, és a C-201/13. Deckmyn ügyben hozott döntésre, melynek alapján a felhasználás paródia jellegének megítélése során azt kell figyelembe venni, hogy az eredeti mű felidézésre került-e, illetve hogy humort vagy gúnyt fejez-e ki. E körben témánk szempontjából kiemelendő, a ProArt által rögzített álláspont, hogy a DSM Irányelv 17. Cikk (7) bekezdése alapján csak a tartalmegosztó szolgáltató által megvalósított nyilvánosságához közvetítésre kötelező bevezetni a paródiára, kritikára és egyéb, helyütt meghatározott átdolgozásokra vonatkozó kivételt. Ezért az egyesület véleménye az, hogy jogalkotói döntés igényel, hogy a művet eredményező paródia, karikatúra bármely módon felhasználható-e, vagy csak a tervezet fentiekben ismertetett, 26.§ (8a) bekezdés szerinti „tovább” felhasználást engedi-e meg a tartalmegosztó felületen.

2020. első félévének végén, az Szjt. tervezet szövegének, és egyes szakmai szervezetek arra tekintettel megfogalmazott észrevételeinek ismeretében rögzíthető, hogy a magyar jogalkotó első gondolata egy, már létező jogintézmény, nevezetesen az Ekertv-ben rögzített *notice-and-takedown* eljárás alternatív verzióját igyekszik beépíteni a DSM Irányelv implementációjra tekintettel a magyar szerzői jog rendszerébe. Ahogy arra már e disszertáció keretei között többször utaltam – talán a médiajogi fejezetben a legrészletesebben – a közösségi oldalak és egyéb, új generációs online szolgáltatás szolgáltatói esetében azok közvetítő szolgáltatókénti minősítése nem pontos, nem igazodik az e vállalkozások által kínált termékek valós tartalmához. Erre tekintettel nem értékelhetem progresszív lépésként a magyar jogalkotó tervét, mely szerint az Ekertv. közvetítő szolgáltatókra vonatkozó konstrukcióját alkalmazza a DSM irányelvben meghatározott szerzői jogi felelősség érvényesítése során. Az idézésre, kritikára, ismertetésre, paródiára, karikatúrára vonatkozó kivételi szabályok kapcsán pedig legfontosabb kérdés és feladat a jogszabályszöveg megfelelő szövegezéssel, tekintettel arra, hogy az e körben felmerülő egyes kérdések alapvetően alapjogi színezetűek, így ezek értékelésére nem a jogszabályszöveg, hanem konkrét ügyben az Alkotmánybíróság hivatott.

IV.4.6. Összegzés

A közösségi oldalak szolgáltatói érintő szerzői jogi kérdések az alábbiakban szintetizálhatók. Egyrészt e jogterület rendkívül fontos elméleti kérdése a nyilvánossághoz közvetítés fogalma, és annak keretei, mellyel kapcsolatban bőven találunk kihívást az új generációs online szolgáltatások tartalmi és funkcionális sokszínűségére tekintettel. E minősítési kérdések rendezése kapcsán kiemelendő az EUB eddigi jogértelmező munkája. Az Szjt-ben rögzített, a szerzők előtt nyitva álló büntetőjogi és polgári jogi jogérvényesítés során is lehet szerepe a szolgáltatóknak, mely felelősségre vonatkozóan is hivatkozásra kerültek a legrelevánsabb EUB által meghozott döntések. Az online tartalomszolgáltatók felelőssége közvetlen, de nem feltétlen. A szűrési kötelezettség speciális arányossági követelménynek van alávetve, ezáltal nincs szó eredménykötelezetről.²⁶⁸

²⁶⁸ FALUDI Gábor: Néhány szó a CDSM irányelv 17. cikkéről. (<https://copy21.com/2019/06/cdsm-naplo-7-resz-nehany-szo-a-cdsm-iranyelv-17-cikkerol/>; letöltés ideje: 2020.07.16.)

Az európai szerzői jog új irányait kijelölő DSM irányelv jelentős változást hoz – többek között – a szolgáltatói szerzői jogi felelősség körében, így indokoltnak tűnt e vonatkozó részeinek részletes elemzése, így került fókuszomba az Irányelv 17. és 15. cikke. Előbbi számos értelemben új megközelítést jelent a tartalomszűrési feladat és annak elmulasztásáért fennálló felelősség kapcsán, és ugyan előrelépésként értékelhető, rengeteg nyitott kérdést hagy, egyúttal magas számban hagy maga után egyedi mérlegelést igénylő eseteket.²⁶⁹

A teljes európai szerzői jogi szabályozás kapcsán azt a kiegészítés tehető, hogy a médiajogi szabályozással párhuzamosan megfontolandó lenne meglátásom szerint a szerzői jogi szabályozás keretei között is egy sui generis felelősségi alakzatot alkotni a jogsértő tartalmak kapcsán, tekintettel a közösségi oldalak által nyújtott szolgáltatás speciális jellemzőire. A jelenlegi európai jogalkotás az Európai Unió szintű jogérvényesítés erősítése irányába hat, mely minden bizonnyal a legegyszerűbb és leghatékonyabb módszer, azonban kérdés, hogy-e tekintetben nem szolgálná-e inkább egy olyan kodifikációs keretrendszer a jogosultak érdekeit, mely a közvetítés helyétől függetlenül lehetővé tenné a jogosultak honosság szerinti tagállamban a hatékony fellépést a jogaikat sértő tartalmakkal szemben. E tekintetben utalni szükséges az adatvédelmi fejezetben tárgyalt, GDPR által megvalósított adatvédelmi szabályozás hatékonyságára, mely ugyan szofisztikált és szigorú keretrendszert valósít meg, azonban például a Facebookkal szemben annak európai központjának helyén, Írorszában van lehetőség hatékony fellépésre akár az érintettek, akár a hatóságok részéről. A közösségi oldalakkal kapcsolatos európai uniós szabályozás ezen alapvető jelentőségű dilemmára bővebben a disszertáció utolsó fejezetében térek ki bővebben.

A disszertáció szövegének véglegesítése során volt folyamatban a DSM irányelv rendelkezéseinek a hazai jogrendbe ültetését célzó Sztj. módosítás, így e jogszabálytervezet fontosabb, a közösségi oldalak felelősségét is érintő rendelkezéseit is értékeltem, különös tekintettel arra a szolgáltatók felelősségét az Ekertv. felelősségi konstrukciójára nagyban támaszkodó jogalkotói elgondolás helyességére.²⁷⁰

IV.5. Büntetőjog

Természetesen a közösségi oldalakkal kapcsolatos szolgáltatások határnélkülisége, a különböző kulturális és társadalmi háttérrel rendelkező felhasználók egymással történő interakcióba kerülése és az anonimitás – ti. a szolgáltató nem rendelkezik felhatalmazással az álnéven történő

²⁶⁹ POGÁCSÁS i.m. p. 177.

²⁷⁰ További érdekes elméleti kérdése a szerzői jogi szabályozásnak, hogy mennyiben kell a jogalkotó lépéseinek a jogsértések kiküszöbölésére, és mennyiben a jogszerű szolgáltatások elősegítésére irányulnia. A P2P fájlmegosztók évtizedes problematikájának általános tapasztalata, hogy a felhasználók jelentős része hajlandó volt áttérni bizonyos szolgáltatási díj ellenében a streaming szolgáltatásokra. E kérdéstről bővebben lásd: MEZEI Péter: Platform Economy vs Piracy: The (Un)expected Consequences of Online Media consumption. In: MEDIEN UND RECHT INTERNATIONAL 2 (2018) p.60.

regisztrációk hatékonyan kiszűrésére²⁷¹ – rengeteg büntetőjogi szempontból releváns cselekményre ad lehetőséget, azonban ezek tényállásait a felhasználók valósítják meg egymással szemben, így jelen disszertáció vizsgálati spektrumán kívül helyezkednek el.

IV.5.1. A közösségi oldalak szolgáltatóinak büntetőjogi felelősségéről általában

Ami a közösségi oldalak szolgáltatóinak büntetőjogi felelősségét illeti, kizárólag elvont, elméleti megközelítést áll módomban alkalmazni, mivel ismereteim szerint az eddigiekben nem került sor egy szolgáltató bármely képviselőjének vagy munkavállalójának büntetőjogi felelősségre vonására a közösségi oldalak működését átfogó jelleggel érintő jogsértés okán. A Büntető Törvénykönyv hatályos rendelkezéseit vizsgálva egy olyan tényállást találunk, amelynek alkalmazhatósága felmerülhet közvetlenül a közösségi oldalak szolgáltatói által nyújtott szolgáltatások kapcsán. A Btk. 219. § (1) bekezdése határozza meg a személyes adattal visszaélés tényállását, ez alapján aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi vagy az Európai Unió kötelező jogi aktusában meghatározott rendelkezések megszegésével haszonszerzési célból vagy jelentős érdeksérelem okozva

- a) jogosulatlanul vagy a céltól eltérően személyes adatot kezel, vagy
- b) az adatok biztonságát szolgáló intézkedést elmulasztja,

vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi vagy az Európai Unió kötelező jogi aktusában meghatározott rendelkezések megszegésével az érintett hozzáféréshez való jogának gyakorlása érdekében szükséges tájékoztatására vonatkozó kötelezettségének nem tesz eleget, és ezzel más vagy mások érdekeit jelentősen sérti. A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a személyes adattal visszaélést különleges adatra vagy bűnügyi személyes adatra követik el.

Álláspontom szerint bizonyos esetekben a fent ismertetett tényállások mind alkalmazhatóak a közösségi oldalak szolgáltatóival szemben. Példának említhető a Cambridge Analytica ügy, amelynek ugyan elsődleges és legjelentősebb sértetti csoportja nem a magyar felhasználók voltak, azonban amennyiben hasonló esetben a szolgáltató megfelelő, előzetes tájékoztatás hiányában felveszi a felhasználó – akár különleges – személyes adatait, és azokat a felhasználótól kapott

²⁷¹ E probléma szűrésére azért próbálkozásokat már láthattunk a szolgáltatók részéről. Egy ellenőrzési hullám keretében például 2019. nyarán az Instagram egyes magyar felhasználók számára kötelező önazonosítást írt elő, melynek keretében az érintetteknek egy üres papírlapról készült képet kellett beküldenie, amelyen egy, a szolgáltató által megadott kódnak, a felhasználó teljes nevének, valamint a fiókjához tartozó felhasználónévnek is látszódnia kellett. Ezen felül ezt a fotót úgy kellett elkészíteni, hogy azon a lapot tartó illető kezének és teljes arcának is jól kivehetőnek kellett lennie. (https://hvg.hu/tudomany/20190620_instagram_szemelyazonossag_ellenorzes_e_alairas_papirlap_fenykep?fbclid=IwAR2qp_OSvyhryRmDOobqx1hx2SoCNzkUtQRMBP8CiEswkl6SQC5GMWdJSRM; letöltés ideje: 2020.07.08.)

felhatalmazásban foglaltaktól eltérő célra használja fel, úgy büntetőjogi felelősség (is) terhelheti²⁷². Szintén büntetőjogi relevanciája lehet annak, ha a szolgáltató adatbiztonsági rendszere olyan hibában szenved, amely lehetővé teszi külső behatolók számára a személyes adatok nagy mennyiségéhez való illetéktelen hozzáférést.

A közösségi oldalak működésének büntetőjogi relevanciái kapcsán szólni kell továbbá a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 77.§-ában foglalt „elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele” intézkedésről, amely alkalmazására akkor kell sornak kerülnie, ha

- a) amelynek hozzáférhetővé tétele vagy közzététele bűncselekményt valósít meg,
- b) amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak, vagy
- c) amely bűncselekmény elkövetése útján jött létre. [Btk. 77.§ (1)]

Ezen intézkedést akkor is el kell rendelni, ha az elkövető gyermekkor, kóros elmeállapot, vagy törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető, illetve ha az elkövetőt megrovásban részesítették. [Btk. 77.§ (2)]

A Btk. kommentárja szerint a fenti intézkedés bevezetését az interneten egyre gyakrabban elkövetett bűncselekmények indokolták.²⁷³ Fontos körülmény az intézkedés alkalmazhatósága kapcsán, hogy ahhoz nem szükséges az elkövető személyének, így kiküszöbölhető az anonimitásból fakadó jogérvényesítési akadály.²⁷⁴ Továbbá az intézkedés alanya lehet adott esetben a közösségi oldalak szolgáltatója, mint a közzétett tartalom számára digitális tárhelyet szolgáltató is. E tényálláshoz kapcsolódik a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 335-338.§-ában foglalt kapcsolódó kényszerintézkedések, – úgymint elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tétele; elektronikus adat ideiglenes eltávolítása; az elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozása; felhívás az elektronikus adat önkéntes eltávolítása érdekében – melyek alanyai adott esetben szintén lehetnek a közösségi oldalak szolgáltatói.²⁷⁵

IV.5.2. Összegzés

Mint a fentiekben jeleztem, akár büntetőjogi relevanciája is lehet a közösségi oldalak szolgáltatóinak működésének, azonban álláspontom szerint a szolgáltatók által elkövetett ilyen jellegű jogsértések konklúziójának levonása mégsem a büntetőjog eszközeivel kerülhet elsődlegesen levonásra, hanem a GDPR által megvalósított európai adatvédelmi jogi keretrendszer segítségével. A büntetőjogi felelősség arra tekintettel is elméleti síkon marad, hogy a multinacionális vállalatok működése kapcsán minden bizonnyal nehézségbe ütközne a nyomozó

²⁷² Ehelyütt utalni kívánok arra, hogy az egyes felhasználók által a közösségi oldalak használata során megadott adatai a legtöbb esetben tartalmaznak különleges adatokat, vagy könnyűszerrel vonható le azokból következtetés algoritmikus módszerrel.

²⁷³ JUHÁSZ Zsuzsanna: Kommentár a Btk. 77.§-ához. In: KARSAI Krisztina (Szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Budapest, Wolters Kluwer, 2013. p. 189.

²⁷⁴ BARTÓKI-GÖNCZY - POGÁCSÁS i.m. : (Szerk.: KOLTAY-NYAKAS), p. 650

²⁷⁵ A Be. szövegezése kapcsán fejlemény, hogy a jogalkotó reagálva arra, hogy az egyes szolgáltatók közvetítói és tárhelyszolgáltatói minősége keveredik, erre vonatkozóan pontosítva szövegezte a törvényt és külön említésre kerül „a tárhelyszolgáltatást is végző közvetítő szolgáltatók” csoportja.

hatóságok számára feltárni a büntetőjogi relevanciájú jogsértés valamennyi elemét, és így detektálni azt a büntethető természetes személyt, akinek eljárása útján a bűncselekmény (vagy vétség) megvalósult. Mindazonáltal a teljesség kedvéért rögzíteni szükséges, hogy a szolgáltatók jogsértő tevékenysége adott esetben alkalmazható a Btk. 219.§-ában található személyes adattal visszaélés tényállása, valamint alkalmazható velük szemben a 77.§-ában foglalt elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele intézkedés.

IV.6. Adatvédelmi jog

A közösségi oldalak jogi szabályozása kapcsán a legkézenfekvőbb az adatvédelmi relevanciákra asszociálni, így minden bizonnyal az átlag felhasználók is e jogterülettel kapcsolják össze a leggyakrabban például a Facebook által megvalósított adatkezelésekkel összefüggő aggályait.²⁷⁶ Ahogy a következőkben bemutatásra kerül, tekintettel arra, hogy a közösségi oldalak működésének gazdasági modellje a szolgáltatók által kezelt adatok felhasználásán alapul, így témánk adatvédelmi relevanciái sok esetben elválaszthatatlan egységet képeznek a versenyjogi szabályozás egyes kérdésköreivel. E két jogterület álláspontom szerint annyira egybefonódik a közösségi oldalak szolgáltatóinak felelőssége kapcsán, hogy a disszertáció felépítésének tervezésekor felmerült bennem e két jogterület egy fejezetben történő tárgyalása. Végül a külön bontva történő értékelés mellett az egyes jogterületeken alkalmazható szankciórendszer eltérései okán döntöttem. Mivel a szolgáltató által kezelt személyes adatok érintettjei a felhasználók, akik gazdasági- és információs deficittel is rendelkeznek a szolgáltatóhoz képest, így a fogyasztóvédelmi jog szempontjai alapján is kiemelt jelentősége lesz a szolgáltató által megvalósuló adatkezelések jogszerűségének. A fenti indokokra kerül e három jogterület egymás után tárgyalásra a disszertációban.

Jelen fejezetben a közösségi oldalak működésének azon adatvédelmi jogi tárgyú relevanciáira fókuszálok, melyek valamely okból kiemelt jelentőségűek az e platformon elérhető szolgáltatások természete okán. Így tartózkodom mind a hatályos magyar, mind a hatályos európai közösségi szintű adatvédelmi jogi keretrendszer kimerítő bemutatásától és elemzésétől. Az anyagi jogi adatvédelmi szabályok közösségi oldalak szolgáltatóit érintő felelősségi rendszerén túl vizsgálatom másik kiemelt tárgya az e szabályok gyakorlati érvényesítése lesz, különös tekintettel az egyes nemzeti adatvédelmi hatóságok által az eddigiekben lefolytatott vizsgálatokra és az azok

²⁷⁶ Erre vonatkozóan például az Adatvédelmi Eurobarometer tett közzé 2015-ben magyar nyelvű összefoglalót, mely a magyar internethasználók adataik védelmével kapcsolatos fenntartásait összegzi az alábbiak szerint:

- a magyarok 25%-a érzi csupán úgy, hogy teljes mértékben rendelkezik az irányítással az online megadott adatai felett, míg 45%-uk úgy véli, hogy csak részlegesen tudja irányítani azokat (az európai átlag 15% és 50%),
- a magyarok 26%-a gondolja, hogy egyáltalán nincs irányítása (az európai átlag 31%),
- a magyarok 65%-a aggódik amiatt, hogy hatóságok vagy magáncégek néha más célra is használhatják az általuk az egyénről tárolt adatokat, mint amire azokat begyűjtötték, anélkül azonban, hogy erről az érintett egyént értesítenék (az európai átlag 69%),
- a magyarok 56%-a nem bíz meg a felhasználóktól személyes adatokat gyűjtő és tároló internetes cégekben (az európai átlag 63%),
- 2015-ben a magyarok 52%-a vélte úgy (és az európai átlag is 52% volt), hogy kifejezetten ellenére van a személyes adatok megadása, még ha cserébe ingyen szolgáltatásokat is kapnak.

(https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_431_fact_hu_hu.pdf; letöltés ideje: 2020.05.29.)

eredményeképp kiszabott szankciókra. E kérdéskör kapcsán mindenképp szükségét érzem a Facebook működése során a felhasználói adatok jogellenes kezelése kapcsán kirobbanó ún. Cambridge Analytica-ügy részletes elemzésének, mely nem csak az óriásvállalat eddigi történetének legkomolyabb bizalmi válságát idézte elő a felhasználók részéről, de a jogalkotók figyelmét is még inkább ráirányította a szolgáltató működésének ellenőrzésére. Ezen túl gazdasági következményei is kiemelt jelentőségűvé teszik²⁷⁷, maga a jogeset pedig akár állatorvosi lova is lehet a közösségi oldalak szolgáltatói által elkövethető adatvédelmi jogsértések elemzésének.

IV.6.1. A közösségi oldalak szolgáltatói, mint GDPR szerinti adatkezelők

Első megállapításként kiemelhető, hogy a közösségi oldalakon egy-egy jogalanyról a személyes adatok olyan mennyiségű és minőségű készlete érhető el, mely korábban soha, semmilyen adatbázisban nem került ehhez fogható terjedelemben tárolásra.²⁷⁸ Ezen adatok köre természetesen felhasználónként változik. A tudatos felhasználók – egyébként a Facebook felhasználási feltételeibe ütköző módon – álnévvel, nem valós profilképpel regisztrálnak, mások privát szférájuk minden apró eseményét, és gondolatukat megosztják saját nevük alatt a platformon. Általánosságban megállapítható, hogy egy felhasználóról baráti- és érdeklődési köre, ismerőseivel folytatott kommunikációja, a saját maga által, illetőleg a róla mások által feltöltött képek és videók széles tárháza elérhető, mely adatok mennyiségénél már csak az a felbecsülhetlenebb, hogy azokból milyen következtetéseket vonhatnak le az érintettre vonatkozóan harmadik személyek (hirdetők, követők, barátok, ellenségek, leendő munkáltatók, stb.). Így a felhasználók által saját magukról feltöltött adatokat megismeri a többi felhasználó is, nem csak az oldal szolgáltatója, hiszen ettől válik a közösségi oldal „közösségivé”.²⁷⁹

Ezen feltöltött adatok egy része nem csupán személyes adat, hanem a magasabb jogi védelmet élvező különleges adat kategóriájába esik (politikai vélemény, szexuális irányultság például). Így első kérdésként az igényel értékelést, hogy egy felhasználó adatkezelőjévé válik-e ismerőse személyes adatainak a közösségi oldal használata során? Az európai szabályozás kapcsán természetesen a GDPR-hoz kell fordulnunk, melynek (18) preambulumbekzdése a Rendelet tárgyi hatálya alól kivonja a személyes adatoknak a természetes személy által kizárólag személyes vagy otthoni tevékenység keretében végzett kezelését, mely adatkezelésre példaként említi a közösségi

²⁷⁷ A Cambridge Analytica botrány hatására 2018. márciusában a Facebook két nap alatt 60 milliárd dollárt veszített tőzsdéi értékéből (https://techcrunch.com/2018/03/20/facebook-has-lost-60-billion-in-value/?utm_source=tcfbpage&sr_share=facebook&guccounter=1 2018.12.08.), a teljes értékvesztés 2018. II. negyedévének végére 120 milliárd dollár, de ennek nyilvánvalóan nem csak a kialakult adatkezelési botrány az egyetlen eredője (<https://www.marketwatch.com/story/facebook-stock-crushed-after-revenue-user-growth-miss-2018-07-25> 2018.12.08.)

²⁷⁸ Ezen adatoknak immáron az online téren kívüli relevanciája is lehet. 2019. júniusi hírek szerint az USA kormánya például úgy döntött, hogy a vízumot igénylőktől az egyes közösségi oldalakon használt felhasználóneveket is kéri feltüntetni az igénylő kérdőíven. (<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-48486672>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

²⁷⁹ A közelmúlt hírei szerint egyes közösségi oldalakon a szolgáltató által értékelésre került adott felhasználó egy másik online felületen történő cselekménye. Egy 2020. januárjában nyilvánosságot kapott hír szerint egy Instagram influencer erotikus képekkel gyűjtött a Twitteren az ausztráliai erdőtüzzel szembeni védekezés támogatása céljából, amely miatt az Instagram letiltotta az általa használt három fiókot. (<https://inews.co.uk/news/world/kaylen-ward-australia-model-instagram-banned-australia-fires-nude-photos-382092>; letöltés ideje: 2020.07.09.)

hálózatokon történő kapcsolattartást és online tevékenységeket. A GDPR e rendelkezése kapcsán hívja fel a figyelmet SZABÓ Endre Győző az Európai Unió Bíróságának Lindqvist-ügyben²⁸⁰ hozott ítéletében foglaltak és a Rendelet szövege közötti ellentmondásra. Ezen ítéletében a Bíróság a személyes adatok interneten való közzétételével megvalósuló olyan adatfeldolgozás esetére vonatkozóan, amikor az adatok meghatározott számú személy számára válnak hozzáférhetővé, nem tartotta alkalmazhatónak a személyes tevékenység körében történő adatkezelésre vonatkozó kivételt.²⁸¹ (E tekintetben abban az esetben azonban mindenképp kérdéseket vet fel a Rendelet felhasználókra vonatkozó kivételszabálya, amikor egy felhasználó egy másik felhasználóról tesz közzé személyes adatot az érintett hozzájárulása nélkül, például egy dehonesztáló fotó vagy videó feltöltésével.)

A felhasználóval szemben a közösségi oldal üzemeltetője természetesen nem hivatkozhat e kivételre, melyet megerősít a GDPR fent hivatkozott preambulumbekzdésének második mondata is, mely szerint a Rendelet alkalmazandó azon adatkezelőkre és adatfeldolgozókra, akik a személyes adatok személyes vagy otthoni tevékenység keretében végzett kezeléséhez az eszközöket biztosítják. A szolgáltató tehát adatkezelőnek minősül, adatkezelésének jogalapja pedig az érintett (felhasználó) hozzájárulása lesz (GDPR 6. cikk (1) a), egyúttal a regisztráció aktusával szerződés jön létre a felek között, melyet a szolgáltató felhasználói feltételei (kvázi ÁSZF-e) fognak megtölteni tartalommal.²⁸² Ezen, a szolgáltató által egyoldalúan meghatározott szabályzatok tartalmazzák az érintett személyes adatainak kezelésére vonatkozó részleteket, így ezekkel szemben általános elvárás a jogalkotó és a társadalom részéről, hogy azok egyértelműek, könnyen átláthatóak és értelmezhetőek legyenek és biztosítsák a személyes adatok védelmének minél magasabb szintjét. A közösségi oldalak szolgáltatói felé további általános és következetes jogalkalmazói elvárás, hogy a regisztráció során a legszigorúbb adatvédelmi beállítások legyenek az alapbeállítások minden felhasználó számára, és az érintettek saját döntésére, és tevékeny közreműködésére legyen szükség az adatvédelem ilyen szintjének csökkentéséért. SZABÓ Endre Győző álláspontja szerint a közösségi oldalak felhasználói feltételei így is az európai adatvédelmi szabályozásba ütköznek akkor, amikor alapbeállításaikban feltételezik a felhasználó hozzájárulását ahhoz, hogy a közösségi oldalra feltöltött fotóikat és videóikat hirdetési célra felhasználhassa a platform üzemeltetője. Szintén az európai adatvédelmi jogba ütközőnek ítéli azon gyakorlatot, mely szerint az egyes felhasználók nem rendelkeznek pontos információkkal arra vonatkozóan, hogy a szolgáltatók és partnereik milyen módon használják fel személyes adataikat.²⁸³

²⁸⁰ ECLI:EU:C:2003:596

²⁸¹ KLEIN-TÓTH i.m. p.45.

²⁸² Lásd III. fejezet

²⁸³ KLEIN-TÓTH i.m. p.48.

IV.6.2. A GDPR szerinti kötelezettségekről röviden

A közösségi oldalak szolgáltatóinak adatkezelőként történő azonosítása után megállapítható, hogy amerikai székhelyükre tekintet nélkül a GDPR előírásai fogják szabályozni a legnépszerűbb közösségi oldalak (Facebook, Instagram, Twitter) működését és személyes adatok kezelésével kapcsolatos tevékenységét.²⁸⁴ A GDPR 2. cikkében rögzített tárgyi hatály alá esik a közösségi oldalak által végzett adatkezelés, hiszen az a személyes adatok részben vagy egészben automatizált módon történő kezelését valósítja meg.

A GDPR 3. cikkében meghatározott, területi hatályra vonatkozó rendelkezések alapján a rendelet területi hatálya kiterjed az Európai Unióban tevékenységi hellyel rendelkező adatkezelőkre és adatfeldolgozókra, akár az EU-ban, akár azon kívül történik az adatkezelés. E tekintetben a kezelt személyes adatok érintettjeinek állampolgársága sem bír relevanciával, így a rendelet akár abban az esetben is alkalmazandó, ha az EU területén tevékenységi hellyel rendelkező adatkezelő vagy adatfeldolgozó az EU-n kívül végzi harmadik országbeli állampolgárok adatainak kezelését vagy feldolgozását. A GDPR egyik nívuma az ún. extraterritoriális hatály, melynek értelmében a szabályok azokra az adatkezelőkre és adatfeldolgozókra is vonatkoznak, amelyek az Unióban nem rendelkeznek tevékenységi hellyel, de adatkezelésük az EU területén tartózkodó, és nem is feltétlenül uniós tagország állampolgárságával bíró érintettek személyes adataira vonatkozik.²⁸⁵

A rendelet 4. cikkében található fogalom meghatározások közül két definíció érdemel témánk szempontjából kiemelés. Az első a 4. pont alatt található „profilalkotás” folyamata:

*„profilalkotás”: személyes adatok automatizált kezelésének bármely olyan formája, amelynek során a személyes adatokat valamely természetes személyhez fűződő bizonyos személyes jellemzők értékelésére, különösen a munkahelyi teljesítményhez, gazdasági helyzetéhez, egészségi állapotához, személyes preferenciákhoz, érdeklődéshez, megbízhatósághoz, viselkedéshez, tartózkodási helyhez vagy mozgáshoz kapcsolódó jellemzők elemzésére vagy előrejelzésére használják;*²⁸⁶

A fenti meghatározást vizsgálva megállapítható, hogy a közösségi oldalak gazdasági modelljének központjában áll e profilalkotási tevékenység, tekintettel arra, hogy a felhasználó által az oldalra akár kifejezett döntése nyomán feltöltött, akár az oldal használata során a rendszer által automatikusan rögzített személyes adatainak kezelése és felhasználása útján tud az oldal szolgáltatója következtetéseket levonni érdeklődési körére, preferenciáira és viselkedésére, amelyeket hirdetések és egyéb tartalmak hírfolyamában történő célzott elhelyezésére használ fel. E profilalkotási tevékenység pontossága és hatékonysága határozza meg az oldal hirdetői számára a szolgáltató által nyújtott szolgáltatás különlegességét és értékét.

²⁸⁴ A Facebook (és így az Instagram) európai központja Írországból található.

²⁸⁵ JÓRI András – SOÓS Andrea Klára – BARTFAI Zsolt – HÁRI Anita: *A GDPR magyarázata*. Szerk.: JÓRI András. Budapest, HVG-ORAC Kft., 2018. (114-116.

²⁸⁶ GDPR 4. cikk 4.

Említést érdemel továbbá az értelmező rendelkezések 23. pontja alatt található, a „személyes adatok határokon átnyúló adatkezelésére” vonatkozó definíció, mely alapján a közösségi oldalak tevékenységi köre egyértelműen egybe esik e fogalommeghatározás tartalmával.²⁸⁷

Ahogy a fentiekben is jeleztem, jelen disszertáció keretei között nem tartom szükségesnek a GDPR adatkezelőkre vonatkozó rendelkezéseinek tételes bemutatását és kommentárját, azonban említés szintjén elengedhetetlennek látom azon előírások áttekintését, melyek a közösségi oldalak szolgáltatóit a rendelet alapján érintik, ezzel kijelölik az Európai Unión belüli működésük adatvédelmi jogi kereteit.

Erre tekintettel említést érdemel:

- A GDPR 5. cikkében megfogalmazott, a személyes adatok kezelésére vonatkozó alapelvek – jogszerűség; tisztességes eljárás és átláthatóság; célhoz kötöttség; adattakarékosság; pontosság; korlátozott tárolhatóság; integritás és bizalmas jelleg; elszámoltathatóság – mindegyikének kiemelt jelentősége van álláspontom szerint a közösségi oldalak által megvalósított adatkezelések során. A következőkben bemutatásra kerülő Cambridge Analytica ügy elemzése során válik egyértelművé, hogy a szolgáltatók által kezelt adatok mennyisége és minősége kiemelt jelentőségűvé teszi ezen alapelvek megvalósítását, és azt, hogy a szolgáltató által elkövetett, ezen alapelvek figyelmen kívül hagyásával megtett egyes lépések akár dominóhatás-szerűen okozhatják más alapelvek sérelmét.
- Így különösen a 6. cikkben az adatkezelés jogszerűségére vonatkozó rendelkezések mindenkori betartása alapvető elvárás a szolgáltatók felé (ti. az érintettek hozzájárulása és annak terjedelme fogja meghatározni, hogy a személyes adatokkal mit tehet a szolgáltató még abban az esetben is, ha az általa elfogadott Felhasználási Feltételek a lehető legtagabb jogosultsági kört is fogja kijelölni a szolgáltató számára).
- Szintén rögzíteni szükséges a GDPR 9. cikkében foglalt, a személyes adatok különleges kategóriáinak kezelése kapcsán leírtakat, tekintettel arra, hogy a közösségi oldalakat aktívan használó felhasználókról egészen biztosan fog a szolgáltató ilyen adatokat kezelni, már csak az oldalon végzett tevékenység algoritmikus elemzése okán is.²⁸⁸

²⁸⁷GDPR 4.cikk 23. személyes adatok határokon átnyúló adatkezelése:

a) személyes adatoknak az Unióban megvalósuló olyan kezelése, amelyre az egynél több tagállamban tevékenységi hellyel rendelkező adatkezelő vagy adatfeldolgozó több tagállamban található tevékenységi helyein folytatott tevékenységekkel összefüggésben kerül sor; vagy

b) személyes adatoknak az Unióban megvalósuló olyan kezelése, amelyre az adatkezelő vagy az adatfeldolgozó egyetlen tevékenységi helyén folytatott tevékenységekkel összefüggésben kerül sor úgy, hogy egynél több tagállamban jelentős mértékben érint vagy valószínűsíthetően jelentős mértékben érint érintetteket;

²⁸⁸ Az algoritmizált adatkezelés egy érdekes aspektusára világított rá a Facebook és az Instagram 2019. júliusi műszaki hibája. Egy rövid ideig e két oldalon nem voltak elérhetőek egyes felhasználók számára bizonyos képek, helyettük azonban megjelentek azon információk, melyeket a fotók elemzése során rögzített az oldal algoritmus. DA VINCI Az utolsó vacsora című festménye előtt fotózódó férfi képére például a „6 ember”, „beltér” címkéket tette a szolgáltató képfelismerő szoftvere. (<https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/facebook-instagram-down-image-may-contain-error-message-whatsapp-not-working-a8987276.html>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

- Természetesen a közösségi oldalak szolgáltatói által végzett adatkezelések során a GDPR III. Fejezetében rögzített érintetti jogok érvényesülése is alapvető előírás, melyeknek nem csak a szolgáltató gyakorlata során kell maradéktalanul érvényesülniük, de a szolgáltató köteles az erre vonatkozó valamennyi szabályzatát és tájékoztatóját ezen rendelkezésekre tekintettel megalkotni.²⁸⁹
- Szintén említést kell tenni ehelyütt a közösségi oldalak szolgáltatói felelőssége vonatkozásában az adatkezelők és adatfeldolgozók kötelezettségeit rögzítő, a GDPR IV. Fejezetében megfogalmazott előírásokat.²⁹⁰

IV.6.3. A Cambridge Analytica ügy

A fentiekben ismertetésre kerültek a közösségi oldalak szolgáltatói adatvédelmi jogi felelősségének határait kijelölő releváns GDPR rendelkezések. Az ebben megfogalmazott jogalkotói elvárások kiemelt jelentősége, és az azok megsértésével párhuzamosan felmerülő jogi és jogon túli relevanciák értékelése okán álláspontom szerint indokolt vizsgálat alá vonni a legnagyobb közösségi oldal, a Facebook történetének legnagyobb nyilvánosságot kapó adatvédelmi botrányát, amelynek egyes tényállási elemei ugyan az általános európai adatvédelmi rendelet hatályba lépése előtt zajlottak, és nem kizárólag EU-s állampolgárok voltak az érintettjei, mégis kiváló szemléltetést adják annak, hogy miért van kiemelt jelentősége a közösségi oldalak működése során egyes adatvédelmi előírások és alapelvek betartásának.

IV.6.3.1. Előzmények

A terjedelmi keretek nem teszik lehetővé a Facebook adatvédelmi zavarainak és hibáinak kimerítő, kronologikus bemutatását, azonban elkerülhetetlennek mutatkozik röviden feltárni a legsúlyosabb „válságtünetnek” tűnő Cambridge Analytica ügy előzményeit, mely akár „állatorvosi lóként” is értelmezhető a szolgáltatók által elkövethető adatvédelmi visszaélések vizsgálata céljából. A részletes elemzés elengedhetetlen továbbá érzékeltetése céljából, hogy a közösségi oldal monopóliumhelyzetbe kerüléséből, valamint a szinte felfoghatatlan mennyiségű általa kezelt személyes adat összpontosulásából kifolyólag²⁹¹ milyen folyamatok vezettek azokhoz a heves jogalkalmazói,

²⁸⁹ Álláspontom szerint e körben kiemelt jelentőségű a közösségi oldalak működése kapcsán: Átlátható tájékoztatás, kommunikáció és az érintett jogainak gyakorlására vonatkozó intézkedések (12. cikk); Rendelkezésre bocsátandó információk, ha a személyes adatokat az érintettől gyűjtik (13. cikk); Rendelkezésre bocsátandó információk, ha a személyes adatokat nem az érintettől szerezték meg (14. cikk); Az érintett hozzáférési joga (15. cikk); A helyesbítéshez való jog (16. cikk); A törléshez („az elfeledtetéshez való jog”) való jog (17. cikk); Az adatkezelés korlátozásához való jog (18. cikk); Az adathordozhatósághoz való jog (20. cikk); A tiltakozáshoz való jog és automatizált döntéshozatal egyedi ügyekben (21-22. cikk);

²⁹⁰ Véleményem szerint e körben kiemelt jelentőségű a közösségi oldalak működése kapcsán: Az adatkezelő feladatai (24. cikk); Beépített és alapértelmezett adatvédelem (25. cikk); Az adatkezelési tevékenység nyilvántartása (30. cikk); Az adatkezelés biztonsága (32. cikk); Az adatvédelmi incidens bejelentése a felügyeleti hatóságnak (33. cikk); Az érintett tájékoztatása az adatvédelmi incidensről (34. cikk); Adatvédelmi hatásvizsgálat (35. cikk); Az adatvédelmi tisztviselő kijelölése (37. cikk)

²⁹¹ SZABÓ Endre Győző szerint ezen a közösségi oldalak szolgáltatói által kezelt adatok olyan szofisztikáltak és olyan értékűk (gazdasági, tudományos, politikai, stb.) van, hogy ilyen közegben helyesebb az adatok védelme helyett a kockázatok mérsékléséről beszélnünk. In: *Technológia jog – Robotjog – Cyberjog* Szerk.: TÓTH András-KLEIN Tamás. Budapest, Wolters-Kluwer Kft., 2018. (44.)

társadalmi, valamint a média által tanúsított reakciókhoz, melyek a szolgáltató legsúlyosabb botrányát jellemezték.

A „válságtünetek” jelentkezésének előszele, Donald TRUMP (akkor még elnökjelölt) 2015. december 7-i, – már nem elérhető – Facebook posztja volt, melyben a muszlim bevándorlókat és menekülteket Amerikára veszélyesnek minősítette és sürgette az ország kapuinak teljes bezárást előtűk. A több, mint 15 ezer megosztást és 21 ezer kommentet elérő bejegyzés válaszút elé állította a Facebookot: a nyilvánvalóan rasszista felhangú tartalmat a szólásszabadság az Alkotmány első kiegészítésben²⁹² rögzített védelme alapján az oldalon elérhetőnek hagyják, vagy saját felhasználási feltételeik megsértésére hivatkozással eltávolítják azt. A The New York Times erre vonatkozó 2018. novemberi cikke²⁹³ alapján ismerjük, hogy a cég hosszas mérlegelés alapján azért biztosította a tartalom elérhetőségét, mert úgy ítélték, hogy az elnökjelölt által kifejtett vélemény közérdeklődésre tart számot. Ezen esemény hatására (is) jelen pillanatban a Facebook Közösségi Alapelvei az alábbiak szerint rendelkeznek az egyesek által kifogásolhatónak ítélt tartalmak elérhetővé tételéről:

„(...) Ezen túlmenően, bizonyos esetekben megengedjük az alapelveinket egyébként sértő tartalom megjelenítését, ha az kifejezetten hírértékű, jelentős vagy a közvélemény számára kimondottan fontos. Ezt csak annak mérlegelése után tesszük, hogy mekkora közérdekű értéket képvisel a tartalom a valós kár kockázatához képest.”

A „válságtünetek” első fordulata minden bizonnyal az Amerikai Egyesült Államok 2016-os elnökválasztási kampányához kapcsolódik²⁹⁴. Nem csak a közbeszéd eddigi nem ismert mértékben történő torzulása és radikalizálódása kapcsolódik a kampányhoz, hanem a későbbiekben kiderülő olyan körülmények, melyek Oroszország befolyását sejtetik az elnökválasztás alakulásában. Ezen események feltárása a közelmúltig is folyamatban volt²⁹⁵ az USA-ban, jelen pillanatban nem vonható végkövetkeztetés a rendelkezésre álló információk alapján.²⁹⁶ Aktuális ismereteink alapján viszont az alappal feltételezhető, hogy egy másik szuverén állam, méghozzá a világ egyik vezető hatalmának legjelentősebb demokratikus eseményében álhírek és propaganda terjesztése által jelentős beavatkozás történt. Ezen tartalmak megosztásának fő felülete pedig értelemszerűen korunk információs világsztrádája, a legjelentősebb közösségi platform, a Facebook volt, mely kapcsán felvetődött az oldal üzemeltetőjének felelőssége a valótlan tartalmú és sértő bejegyzések kapcsán.

²⁹² <http://constitutionus.com/> (letöltés ideje: 2018.12.07.)

²⁹³ <https://www.nytimes.com/2018/11/14/technology/facebook-data-russia-election-racism.html> (letöltés ideje: 2018.11.30.)

²⁹⁴ <https://www.wired.com/story/russian-facebook-ads-targeted-us-voters-before-2016-election/> (letöltés ideje: 2018.12.02.)

²⁹⁵ Robert S. MUELLER különleges ügyész 2018. februárjában benyújtott vádirata: <https://www.justice.gov/file/1035477/download> (letöltés ideje: 2018.12.02.)

²⁹⁶ A nyomozás teljes krónikáját lásd: <https://www.theguardian.com/us-news/trump-russia-inquiry> (letöltés ideje: 2018.12.02.)

Természetesen az internet anonimitása²⁹⁷ mögé bújva elkövetett személyiségi vagy büntető jogi jogsértések nem az amerikai választási kampányban merültek fel először és utoljára²⁹⁸, azonban globális hatásukat tekintve minden bizonnyal a legjelentősebbek voltak. Jogalkotói és társadalmi nyomásra maga a Facebook is kénytelen volt önszabályozást bevezetni, melynek egyik eleme éppen a politikai tartalmak (hirdetések)²⁹⁹ előzetes szűrési szabályainak módosítása volt.³⁰⁰

IV.6.3.2. A Cambridge Analytica ügy³⁰¹

Az ügy nyilvánosságra kerülése 2018 elejére datálható, amikor is a brit Cambridge Analytica adatelemző cég egyik korábbi munkavállalója, Christopher WYLIE a sajtóhoz fordult és bizonyítékokkal alátámasztva előadta, miként került sor korábbi munkáltatója által Facebook felhasználók jelentős csoportja személyes adatainak jogellenes kezelésére és feldolgozására.

Az ügy megértéséhez korábbra kell visszatekintenünk az időben: a Facebook a 2010-es évek elején megállapodást kötött Aleksandr KOGANNEL, a Cambridge University pszichológiai tanszékének kutatójával, mely jogviszony keretében a közösségi oldalra telepítésre került a KOGAN által fejlesztett „*thisisyourdigitallife*” nevű alkalmazás. Az alkalmazás egyfajta személyiség-elemző program volt, mely működtetését kutatási célból engedélyezte a Facebook mint a közösségi oldalra történő regisztráció során megadott személyes adatok adatkezelője. Feltétele volt az alkalmazás használatának a személyes adatok felhasználási céljának egyes érintett felhasználók általi megismerése, valamint az adatkezeléshez való hozzájárulásuk. Ezen feltételek ismeretében mintegy 270.000 felhasználó használta is a programot. Mint utóbb kiderült azonban, az alkalmazás nem csak az azt használó érintettek adataihoz fért hozzá, hanem ismerőseikéihez is. Továbbá, a szerződés és az érintettek által adott engedély alapján adatkezelőnek minősülő KOGAN harmadik személyeknek is átadta a teljes általa kezelt adatállományt. Ezen átadás címzettje volt a Cambridge Analytica, valamint egy további, harmadik fél, az Eunoia Technologies is.

Ezen szerződésszegő magatartást 2015-ben észlelte a Facebook és eltávolította az érintett alkalmazást az oldalról. Egyúttal felbontották a kutatási szerződésüket KOGANNEL, és írásbeli igazolást kértek tőle, valamint az adattovábbítások címzettjeitől, hogy megsemmisítették az általuk jogellenes kezelt személyes adatok teljes állományát. Az érintett gazdasági társaságok a kért igazolásokat állítólag be is nyújtották a szolgáltató részére. Ezt követően érkezett el 2018.

²⁹⁷ BARTÓKI-GÖNCZY Balázs, POGÁCSÁS Anett: *A médiatartalom-szolgáltatásnak nem minősülő internetes tartalmak szabályozása*. In: *Magyar és európai médiajog*. Szerk.: KOLTAY András, NYAKAS Levente, Budapest, Wolters-Kluwer Kft., 2015.(643-645.)

²⁹⁸ A jogsértő tartalmak eltávolításának *notice and takedown* elven működő mechanizmusát, valamint ezen eljárásrend megsértésének súlyos szankcióit részletezi a német Bundestag által elfogadott *Netzwerkdurchsetzungsgesetz* (bővebben lásd: médiajogi fejezet) Álhírekkel szembeni szolgáltatói fellépés szabályairól pedig júliusában fogadott el törvényt a francia törvényhozás: <https://www.politico.eu/article/french-parliament-passes-law-against-fake-news/> (2018.12.03.)

²⁹⁹ A Twitter pedig 2019 végén jelentette be, hogy betiltja felületein a politikai hirdetéseket. (<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-50243306>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

³⁰⁰ <https://www.wired.com/story/facebook-issue-based-ads-pages-restrictions/> (2018.12.03.)

³⁰¹ A botrány teljes krónikája: <https://www.theguardian.com/news/series/cambridge-analytica-files> (letöltés ideje: 2018.12.07.)

márciusa, amikor a sajtóban nyilvánosságra kerültek azon tényfeltáró cikkek, melyek azt állították, hogy a Cambridge Analytica nem csak, hogy nem semmisítette meg az általa jogellenesen kezelt személyes adatállományt, de azokat felhasználva a 2016-es amerikai elnökválasztási kampányban aktívan célzott bizonyos választói csoportokat politikai hirdetésekkel, valamint ugyanebben az évben szintén hatást gyakorolt ilyen módszerekkel az Egyesült Királyság EU tagságáról szóló népszavazására (Brexit-népszavazás). A sajtónak nyilatkozó korábbi munkavállaló állítása szerint a Cambridge Analytica már 2014-ben hozzáfért mintegy 50 millió Facebook felhasználói adataihoz a Cambridge Analytica. A több mértékadó amerikai és brit lapban megjelenő, egybehangzó terhelő információk nyilvánosságra kerülése után felgyorsultak az események:

- 2018. március 16-án a Facebook nevében a cég jogtanácsosa, Paul GREWAL közleményt³⁰² adott ki, melyben jelezte, hogy megszakítanak mindennemű együttműködést a Cambridge Analyticával, valamint anyavállalatával, az SCL Group-pal.
- 2018. március 20-án a brit Chanel 4 rejtett kamerás felvételt tett közzé, melyen a Cambridge Analytica vezetői beosztású munkavállalói választási eredmények befolyásolására irányuló, álhírek terjesztését és más nem csak morálisan, de jogilag is kifogásolható szolgáltatásokat kínáltak egy újságíró számára. Az e videófelvételeken elhangzottak kapcsán felmerült egy újabb jogsértés a Cambridge Analytica részéről: a választást megelőzően a Facebookot és más online platformokat egy Make America Number One nevű cég által elhelyezett hirdetések lepték el, melyek célja Donald TRUMP kihívója, Hillary CLINTON alkalmasságának és becsületességének megkérdőjelezése volt. E társaság befektetője volt az a Robert MERCER, akinek a Cambridge Analyticában is volt gazdasági érdekeltsége, ezáltal pedig az előbbi által terjesztett tartalmak célzott terjesztésre (bizonyos érintett felhasználói csoportok hírfolyamában történő elhelyezésre) és az utóbbi által kezelt személyes adatok összekapcsolásra kerülhettek. Egy hivatalos elnökjelölt kampánystábja és egy külső fél (esetünkben gazdasági társaság) bármilyen kooperációja a hatályos amerikai választási törvénybe ütközik.
- 2018. március 21-én Mark ZUCKERBERG, a Facebook alapítója is nyilvánosság elé állt, és egy bejegyzésben³⁰³ magyarázkodott a kialakult helyzetről. A poszt heves reakciókat váltott ki a felhasználókból, mivel nem tartalmazott utalást arra, hogy a cég vagy vezetője felelősséget vállalna a történetekért.

³⁰² <https://newsroom.fb.com/news/2018/03/suspending-cambridge-analytica/> (letöltés ideje: 2018.02.07.)

³⁰³ <https://www.facebook.com/zuck/posts/10104712037900071> (letöltés ideje: 2018.02.07.)

- 2018. április 4-én arról jelentek meg cikkek³⁰⁴, hogy a korábban becsült 50 milliónál is több, körülbelül 87 millió felhasználó adataihoz férhetett hozzá jogosulatlanul a Cambridge Analytica.
- 2018. április 10. és 11. napján Mark ZUCKERBERGET az amerikai Kongresszus (Szenátus³⁰⁵ és Képviselőház³⁰⁶) is meghallgatta a jogellenes adatkezelések kapcsán.
- 2018. május 5-én született meg a brit adatvédelmi hatóság (ICO) döntése³⁰⁷, mely alapján a Cambridge Analyticának ki kell adnia David CAROLL amerikai állampolgár általuk kezelt adatait.³⁰⁸
- 2018. május 22-én az Európai Parlament is meghallgatta Mark ZUCKERBERGET az adatkezelési botrány kapcsán.³⁰⁹
- 2018. október 24-én az ICO a jogsértés elkövetésekor hatályos adatvédelmi jogszabályok szerinti meghatározott maximum bírságot (500.000 £) szabta ki³¹⁰ a Facebookra a Cambridge Analytica botrány kapcsán.³¹¹
- 2019. júliusában 5 milliárd dolláros bírságot szabott ki az USA versenyhatósága (FTC) a Facebookra a Cambridge Analytica ügy nyomán indult vizsgált eredményeképp.³¹² Ez volt a legmagasabb összefü bírság addig, amit a szövetségi kormányzat valaha technológiai vállalatra kiszabott.

IV.6.3.3. Jogi relevanciák

Az már az ügy feltárásának korai szakaszában érzékelhető volt, hogy erős politikai felhangja is van a kérdéskörnek, különös tekintettel az amerikai elnökválasztás, mint központi esemény érintettségére, valamint az egyik elnökjelölt, a későbbi győztes, Donald TRUMP támogatói körének

³⁰⁴ <https://www.recode.net/2018/4/4/17199272/facebook-cambridge-analytica-87-million-users-data-collection> (letöltés ideje: 2018.02.07.)

³⁰⁵ ZUCKERBERG szenátusi meghallgatásának leirata: https://www.washingtonpost.com/news/the-switch/wp/2018/04/10/transcript-of-mark-zuckerbergs-senate-hearing/?utm_term=.da2fbc3f58b8 (letöltés ideje: 2018.02.07.)

³⁰⁶ ZUCKERBERG képviselőházi meghallgatásának leirata: https://www.washingtonpost.com/news/the-switch/wp/2018/04/11/transcript-of-zuckerbergs-appearance-before-house-committee/?utm_term=.70592a8e0a2a (letöltés ideje: 2018.02.07.)

³⁰⁷ <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/may/05/cambridge-analytica-uk-regulator-release-data-us-voter-david-carroll> (letöltés ideje: 2018.12.07.)

³⁰⁸ Az érintett azt követően fordult a brit adatvédelmi hatósághoz, hogy nyilvánosságra került azon információ, mely szerint amerikai állampolgárok személyes adatai kerültek továbbításra brit adatkezelő (Cambridge Analytica) részére, és mely körülmény megalapozza a brit adatvédelmi jog alkalmazhatóságát (és a brit adatvédelmi hatóság eljárási jogosultságát), mely jóval szélesebb körben nyújt védelmet a személyes adatokhoz tartozó természetes személyek részére, mint az amerikai jogszabályok. Az érintett először az adatkezelőt kereste meg adatkiadás iránti kérelmével, a cég azonban válaszában azt közölte vele, hogy „pontosan annyira áll jogában a brit jogra hivatkozva kérni személyes adatainak kiadását, mint egy barlangban ücsörgő tálilbnak Afganisztán legtavolabbi sarkából.” Ezen „érvelést” az ICO nem fogadta el, és 30 napot adott az adatkezelő részére az adatok kiadására, felhívva a figyelmet arra, hogy ezen kötelezettséget nem befolyásolja, hogy néhány nappal a döntés előtt jelentett csődöt a cég.

³⁰⁹ A meghallgatás teljes felvétele megnézhető az Európai Parlament Facebook oldalán: <https://www.facebook.com/europeanparliament/videos/10160651754740107/> (letöltés ideje: 2018.12.07.)

³¹⁰ <https://ico.org.uk/media/action-weve-taken/mpns/2260051/r-facebook-mpn-20181024.pdf> (letöltés ideje: 2018.12.07.)

³¹¹ <https://ico.org.uk/about-the-ico/news-and-events/news-and-blogs/2018/10/facebook-issued-with-maximum-500-000-fine/> (letöltés ideje: 2018.12.07.)

³¹² <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-48972327> (letöltés ideje: 2020.07.08.)

Cambridge Analyticához fűződő viszonyára. Ezen politikai kérdések értékelése természetesen nem képezi jelen disszertáció tárgyát, így jelen fejezetben kizárólag azon jogi relevanciák kerülnek bemutatásra, melyek a nyilvánosságra került információk alapján megalapozottnak mutatkoznak.

Hatályos európai adatvédelmi fogalomrendszerünkben kiindulva úgy értékelhetjük a Cambridge Analytica-ügyet, mint egy globális adatvédelmi incidenst³¹³: a Facebook mint adatkezelő³¹⁴ az általa működtetett platformra történő regisztráció során felvette a felhasználók személyes adatait (melyek egy jelentős része különleges személyes adat is, vagy pedig olyan személyes adat, melyek „összeolvasása”, együttes értelmezése alapján különleges adatra vonatkozó következtetés vonható le), majd ezekhez egy szerződéses jogviszony keretében hozzáférést biztosított egy harmadik félnek. E hozzáférés a „*thisisyourdigitallife*” nevű alkalmazáson keresztül történt, melyet viszont a felhasználók saját szuverén döntésük alapján vettek igénybe vagy negligáltak, a használat előtt pedig hozzájárultak ahhoz, hogy az alkalmazás és annak „üzemeltetője” hozzáférjen az általuk a regisztráció során megadott személyes adatokhoz (vagy azok egy köréhez).³¹⁵ Azzal azonban, hogy az alkalmazást használó felhasználók körén kívüli további érintetti kör (a felhasználók ismerősei) személyes adataihoz is hozzáférése volt az alkalmazás üzemeltetőjének jogilag mindenképpen aggályos. Álláspontom szerint ezen felhasználók személyes adatainak kezelője a Facebook, így elsődlegesen az ő felelősségi körébe tartozik ezen személyes adatok védelme, ennek körében pedig az, hogy az adatok csak azon személyek által legyenek hozzáférhetőek és olyan célból lehessen őket kezelni, melyekhez azok érintettjei akár a regisztráció aktusakor, akár később kifejezetten hozzájárultak.³¹⁶ Ezen felelősség azt feltételezte volna, hogy technikai intézkedéseket foganatosítson a szolgáltató annak megelőzése céljából, hogy az alkalmazást használó személyek olyan ismerőseinek adatai is az alkalmazás üzemeltetőjének birtokába kerüljenek, akik ehhez nem járultak kifejezetten hozzá.³¹⁷

³¹³ GDPR 4. cikk 12. pont

³¹⁴ GDPR 4. cikk 7. pont

³¹⁵ Említést érdemel, hogy jelen pillanatban nem állapítható meg teljes bizonyossággal, hogy a Cambridge Analytica kizárólag Aleksandr KOGAN alkalmazásán keresztül fért hozzá a felhasználók személyes adataihoz. Erre utalt például az ICO-hoz kérelmet benyújtó David CAROLL, aki állítása szerint nem vette igénybe a KOGAN által készített alkalmazást.

³¹⁶ E tekintetben felmerül, hogy mennyiben minősülnek maguk a felhasználók is adatkezelőnek, akik a közösségi oldalak használata során megismerik más felhasználók személyes adatait mikor kapcsolatban lépnek velük. A vonatkozó európai szabályozás ellentmondásokat hordozott sokáig: az Európai Unió Bíróság Lindqvist-ügyben kimondta: nem tartozik a magáncélú adatkezelés kivételi körébe a személyes adatok interneten való közzétételét jelentő olyan feldolgozás, amely során ezen adatok meghatározhatatlan számú személy számára válnak hozzáférhetővé. GDPR (18) preambulumbekzdése a közösségi oldalon történő kapcsolattartást példaként említi azon természetes személyek által magáncélból megvalósított adatkezelésre, mely nem tartozik a Rendelet hatálya alá. Abban viszont a szabályozás és a gyakorlat is egységes, hogy azon adatkezelők és adatfeldolgozók a Rendelet hatálya alá esnek, akik a magáncélú adatkezelésekhez az eszközöket biztosítják. A GDPR hatályba lépésével egyszerűsödni látszik a helyzet annyiban, hogy a természetes személy felhasználók a közösségi oldalakon megismert adatokat nyilvánvalóan magáncélra kezelik. Még mindig kérdésként merül fel az, hogy milyen legyen a jogi megítélése az olyan összetett eseteknek, amikor például egy felhasználó egy közös fénykép feltöltésével egy másik természetes személy személyes adatait hozza széles publikum számára nyilvánosságra akár annak beleegyezésével, akár anélkül. SZABÓ Endre Győző 2018. (45.)

³¹⁷ Akkor sem tartom jogszerűnek az ismerősi kör adatainak átadását, ha arra akár a Facebook akár az applikáció használata elfogadott felhasználási feltételek (ÁSZF) erre lehetőséget biztosítottak, ti. ezzel egyrészt harmadik személy nevében alakítottak volna ki jogviszonyt a felhasználók, másrészt olyan adatkezeléshez adták hozzájárulásukat, amelynek nem ismerték, nem ismerhették a részleteit (így például: adatkezelés helye, ideje, célja, stb.).

A Facebook másik jelentős felelőssége pedig az, hogy amennyiben úgy dönt, hogy a felhasználási feltételeiben meghatározott kereteket kihasználva – mely szabályokat minden felhasználó önmagára nézve kötelezőként ismer el a regisztrációt megelőzően – kutatási célra hozzáférést enged egy másik adatkezelő (adatfeldolgozó) részére ezen adatokhoz, úgy köteles ezen adatkezelő jogszerű működéséről, a személyes adatok megfelelő szintű védelmének megvalósulásáról meggyőződni és azt folyamatosan ellenőrizni a jogviszony fennállása alatt.

A szolgáltató által elkövetett mulasztások kapcsán ehelyütt is utalni kell a transzparencia hiányára, amely a hosszú évek óta a Facebookkal szembeni kritikák egyik központi eleme: az adatkezelés belső szabályai és informatikai keretei éppúgy ismeretlenek a közvélemény és a jogalkalmazó entitások részére, mint például a targetált hirdetéseket kiosztó algoritmusok működése.³¹⁸

Mint a korábbiakban bemutatásra került, a Cambridge Analytica általi jogosulatlan adatkezelések pontos intervalluma a rendelkezésre álló információk alapján nem határozható meg, de bizonyosan a GDPR 2018. május 25-i hatályba lépése előtt történtek. Erre tekintettel amennyiben valamely tagállam adatvédelmi hatósága akár hivatalból, akár kérelemre eljárást indítana (ahogy tette azt David CAROLL esetében az ICO), úgy a korábbi tagállami adatvédelmi szabályok szerinti értékelésre és szankcionálásra lenne lehetőség. Alkalmazandó jog és joghatóság kérdésében szintén ezen jogforrások az irányadóak, mivel az internet határnélküliségének és a szigorú területi alapú joghatósági szabályok ellentmondásának feloldása³¹⁹ az online szolgáltatások tekintetében az elmúlt évtizedekben megtörtént dogmatikai úton.³²⁰ Így például a magyar Infotv. is lehetőséget biztosított a NAIH³²¹ számára, hogy eljárjon a jogsértő módon eljáró adatkezelővel szemben.³²² A monopolhelyzetű óriásvállalatok mint a Facebook jogi úton történő felelősségre vonása kizárólag uniós szinten mutatkozik hatékonynak, és ebbe az irányba tett erőfeszítést testesít meg maga a GDPR is. A rendelet alkotásakor az adatvédelmi hatóságok által kiszabható maximális bírságszösszeg drasztikus megemlése is azzal a céllal igyekezett differenciálni a jogkövetkezmények között, hogy a jogsértés milyen súlyú, milyen mennyiségű adatállományra és milyen adatkezelő követte el. Álláspontom szerint amennyiben a Rendelet hatályba lépését követő cselekmények valósítanak meg egy Cambridge Analytica-hoz hasonló méretű adatvédelmi jogsértést, úgy a jogi konzekvenciákat levonó tagállami hatóságoknak nem lenne más lehetősége, mint a maximális

³¹⁸ E kérdéskör direkt-marketinggel kapcsolatos relevanciáit rendezheti hatályba lépése esetén az E-Privacy rendelet. SZABÓ Endre Győző 2018.(50.)

³¹⁹ A GDPR extraterritoriális hatálya alapján olyan érintett személyes adatának kezelésére is kiterjed a Rendelet hatálya, aki nem Európai Uniói állampolgár, azonban a jogsértés elkövetésekor az Unió területén tartózkodik. Szintén tekintet nélkül alkalmazandó a Rendelet azon adatkezelésekre, melyek valamilyen ingyenes szolgáltatás nyújtásával összefüggésben valósulnak meg. JÓRI András – SOÓS Andrea Klára – BÁRTFAI Zsolt – HÁRI Anita: *A GDPR magyarázata*. Szerk.: JÓRI András. Budapest, HVG-ORAC Kft., 2018. (114.)

³²⁰ Perry KELLER – *Európai és nemzetközi médiajog – Liberális demokrácia, kereskedelem és az új média*. Budapest, Wolters-Kluwer Kft., 2014.(316-317.)

³²¹ A GVH VJ/85-189/2016. számú határozatában utal arra, hogy sajtóértesülések szerint mindösszesen 13 magyar felhasználó telepítette a „thisyourdigitallife” alkalmazást, azonban tekintettel arra, hogy az alkalmazás útján nem csak az ő, hanem valamennyi adataihoz is hozzáférhettek illetéktelenek, így a valós érintetti kör a Facebook Inc. közlése szerint 32.067 magyarországi fiókot jelent.

³²² Infotv. 2.§

bírságösszeghez közelítő mértékű bírságot kiszabni a Facebook és a jogalap nélküli adatkezelést végző entitás részére.³²³

A társadalom részéről is érzékelhető az eddigiekben ismertetett „válságtünetek” hatására némi változás, így például a Cambridge Analytica botrány hatására kezdett el terjedni az interneten a *#DeleteFacebook* hashtag, és hírességek mellett az egyszerű felhasználók egy jelentős csoportja is törölte magát a közösségi oldalról.³²⁴ E területen azonban továbbra is rengeteg ellentétesen ható folyamat is működik. Ezek közül az egyik legjelentősebb, hogy a monopolhelyzetben lévő szolgáltatók és hardver gyártók részére könnyebben adják meg a felhasználók a szükséges hozzájárulást személyes adataik kezelésére, mint az ismeretlen „márkák” részére. A probléma ezzel az, hogy – és a Cambridge Analytica botrány is arra világított rá –, hogy minél nagyobb mennyiségű adat központosul egy kézben, annál nehezebb fenntartani az adatállomány sértetlenségét és integritását (még akkor is, ha megvan erre az akarat az adatkezelő részéről). Azonban míg a felhasználók az ismert márkanévhez a „*biztosan vigyáznak az adataimra*” interpretációt társítják bármilyen kritikai attitűd nélkül, addig ez a folyamat csak még jobban fogja e monopolhelyzetben lévő vállalatok pozícióját erősíteni. Ezen felhasználói kritikai szemlélet kialakítása is a jogalkotó feladata kell legyen, akár soft law eszközökkel.

A Cambridge Analytica ügy nem csak abból a szempontból érdemel külön figyelmet, mert kétségkívül a Facebook, mint legjelentősebb közösségi média platform működésének legnagyobb publicitást elnyerő válsága, hanem mert egy teljesen új aspektusból mutatja be az oldal üzemeltetőjének felelősségét. A közösségi oldalak térnyerése során ugyan időről-időre merültek fel olyan kérdések,³²⁵ amelyek a szociológia és a jog tudományának figyelmét is felkeltették (elég csak ezen oldalak használatának társadalmi hatásaira, vagy olyan kézzelfogható ellentmondásokra gondolnunk, mint az ezen online felületeken elkövetett személyiségi jogsértések, a szűrőbuborék-hatás vagy az álhírek terjedése), de ezek értékelése során hiába merült fel az oldal üzemeltetőjének felelőssége, azt rendre maximum a *notice and takedown* eljárás be nem tartása tekintetében lehetett megállapítani. Szintén a szolgáltató eljárásának jogszerűsége került vizsgálat alá az oldalon elérhető, algoritmusok által elhelyezett hirdetések vonatkozásában versenyjogi és főleg fogyasztóvédelmi aspektusból. A Cambridge Analytica botrányban azonban a szolgáltató egy szerződéses jogviszony kapcsán követett el olyan súlyos mulasztást, melynek kétségkívül negatív hatásai voltak a felhasználók egy rendkívül jelentős csoportja tekintetében. Ezen hatások jelentőségét pontosan felmérni még nem lehet, de az már jelen pillanatban is világos, hogy a

³²³ Különös tekintettel arra, hogy az Európai Bizottság szerint akár 2,7 millió európai felhasználó is érintett lehetett a jogosulatlan adatkezelésben. (<https://www.politico.eu/article/facebook-cambridge-analytica-jourova-2-7-million-data-protection-privacy/>; letöltés ideje: 2020.05.28.)

³²⁴ <https://www.nytimes.com/2018/03/21/technology/users-abandon-facebook.html> (2018.12.08.)

³²⁵ A közösségi oldalak szolgáltatóit érintő szabályozás olyan alapkérdéseiben sem alakult még ki konszenzus, mint hogy mennyiben tekintendő például a Facebook médiavállalatnak, és az általa nyújtott szolgáltatás a médiajog szabályozási rezsime alá tartozik-e. E kérdésben ZÓDI Zsolt álláspontját osztjuk, mely szerint „(...) a Facebookot akkor is médiavállalkozásként kell szabályozni (legalábbis a felületén megjelenő tartalom vonatkozásában), ha nyilvánvalóan nem az.” ZÓDI Zsolt 2018. (62.)

személyes adatok jogellenes felhasználása polgári jogi, adatvédelmi jogi és büntetőjogi relevanciákat is hordoz magában, azon körülményeket pedig a fejezet elején említettem, melyek arra utalnak, hogy egyes államok közjogi berendezkedését is negatív irányba befolyásolták.

A kérdés az, hogy mennyiben beszélhetünk a Facebook válságáról, vagy mennyiben van szó egy egyszeri, izolált esetről? A Cambridge Analytica ügy után is sorra kerültek nyilvánosságra olyan aggasztó társadalmi problémák és jogi értékelést is kívánó incidensek, melyek azt mutatják, hogy rengeteg olyan aspektusa van a legnépszerűbb közösségi oldal működésének, melyet alapos jogi vizsgálat alá vonva problémásnak ítélnélünk.³²⁶

Álláspontom szerint a Cambridge Analytica ügy is arra mutat rá, hogy a Facebook monopolhelyzete a szociális médiapiacra, és az általa kezelt információtömeg mérete nem teszi lehetővé, hogy a világ jogalkotói a szolgáltató kezébe adják a „kapukulcsot” úgy, hogy nem csak, hogy közel s távol mindenki e kapun keresztül közlekedik, de „a kapun túl található terület” (ti. a kezelt személyes adatállomány) akkora és olyan attribútumokkal bír, melyet minden bizonnyal csak maga a szolgáltató tud felmérni.³²⁷

IV.6.4. A magyar adatvédelmi hatóság eddigi gyakorlata

A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság eddigi, a közösségi oldalak működése kapcsán folytatott gyakorlata során két olyan dokumentum került kibocsátásra, melyek a közösségi

³²⁶ Az általam bemutatott eseményekkel párhuzamosan, vagy azok után kaptak nyilvánosságot például az alábbi ügyek:

- 2018. márciusában az ENSZ által közzétett jelentésben felmerült, hogy a mianmari rohingja népességgel szemben népiirtás egyik indikátora lehetett a Facebookon terjedő gyűlöletbeszéd (<https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-facebook/u-n-investigators-cite-facebook-role-in-myanmar-crisis-idUSKCN1GO2PN> letöltés ideje: 2018.12.07.)
- 2018. májusában került napvilágra, hogy egy másik, tudományos kutatással összefüggő adatgyűjtés keretében 3 millió felhasználó adataihoz férhettek hozzá illetéktelenek, mivel az adatokat tartalmazó adatbázis titkosító kódját egy online felületen tették hozzáférhetővé azok kezelői. (https://www.newscientist.com/article/2168713-huge-new-facebook-data-leak-exposed-intimate-details-of-3m-users/?cmpid=ILC%7CNSNS%7C2018_webpush&utm_medium=ILC&utm_source=NSNS&utm_campaign=webpush-Roost-facebookdataleak; letöltés ideje: 2018.12.07.)
- 2018. júniusában arról írtak mértékadó amerikai lapok, hogy a Facebook több kínai partnerével is megosztotta a felhasználók személyes adatait, ezzel jelentős nemzetbiztonsági kockázatot okozva. (<https://www.nytimes.com/2018/06/05/technology/facebook-device-partnerships-china.html>; letöltés ideje: 2018.12.07.)
- 2018. szeptemberében a Facebook történetének legsúlyosabb hackertámadásában („View As Hack”) akár 50 millió felhasználó adataihoz is hozzáférhettek illetéktelenek (<https://slate.com/technology/2018/09/facebook-hack-50-million-affected-apps-other-websites.html>; letöltés ideje: 2018.12.07.)
- 2018. novemberében pedig azért kényszerült magyarázkodásra a Facebook, mert az oldalt korábban élesen bíráló SOROS Györggyel szemben, egyes vélemények szerint antiszemita felhangú kampányt rendeltek meg egy PR cégtől (<https://www.nytimes.com/2018/11/29/technology/george-soros-facebook-sheryl-sandberg.html>; letöltés ideje: 2018.12.07.)
- Legutóbb pedig a 24.hu híradása szerint 500 millió, köztük 370 ezer Facebook felhasználó adatait árulták hackerek a dark weben. (<https://24.hu/tech/2020/06/10/facebook-felhasznalo-adatlopas-magyar-szivargas-kozossegi-media-adatvedelem-privatszfera/?fbclid=IwAR3L3tlJwOcoasKA4Ged0WyCZKKjz80xBCCVeLBAmoTMHNPgGui0Noe9tbw>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

³²⁷ Természetesen ezen elvárásnak eleget tenni sokkal nehezebb, mint megfogalmazni az igényt: a technológia fejlődés lekövethetetlen a kodifikáció lassú mechanizmusai által. Tovább kihívás, hogy sok esetben olyan fejlemények és jelenségek jelennek meg például a közösségi oldalak használatával összefüggésben, melyekre semmilyen prognózis nem utal előzetesen. ZÓDI Zsolt 2018. (70.)

oldalak által nyújtott szolgáltatások szolgáltatói oldalon jelentkező adatvédelmi aspektusaira vonatkozott.³²⁸

Az első a NAIH 2018. májusi állásfoglalása (NAIH/2018/2198/2/V) arról, hogy egy, a Facebookon működő, személyes adatokat kezelő oldal vizsgálata a Hatóság hatáskörébe tartozik-e. Állásfoglalásában a hatóság rögzítette, hogy az Infotv. 2. § (1) bekezdése szerint az Infotv. hatálya a Magyarország területén folytatott adatkezelésre terjed ki. Az állásfoglalás szerint „(...)Bár a Facebook tevékenysége magyarországi felhasználókra (is) irányul, és a közösségi oldalnak van magyar nyelvű változata, tekintettel arra, hogy a Facebooknak mint adatkezelőnek nincs magyarországi tevékenységi helye és képviselője, a közösségi oldalra nem irányadó az Infotv., következésképpen a Hatóság nem rendelkezik joghatósággal, így vizsgálatot sem tud indítani a Facebookkal szemben. A GDPR értelmében a felügyeleti hatóság a saját tagállamának területén illetékes az e rendelet alapján ráruházott feladatok végzésére és hatáskörök gyakorlására. Nemzetközi vállalatok, határon átnyúló adatkezelések esetében a rendelet kijelöl egy fő felügyeleti hatóságot, amelyet az adatkezelő vagy az adatfeldolgozó tevékenységi központja vagy egyetlen tevékenységi helye fog meghatározni.”

A hatóság utal továbbá a GDPR által bevezetett „érintett felügyeleti hatóság” fogalmára, amelyet a személyes adatok kezelése valamely ok (az adatkezelő vagy az adatfeldolgozó az említett felügyeleti hatóság tagállamának területén rendelkezik tevékenységi hellyel; az adatkezelés jelentős mértékben érinti vagy valószínűsíthetően jelentős mértékben érinti a felügyeleti hatóság tagállamában lakóhellyel rendelkező érintetteket; vagy panaszt nyújtottak be az említett felügyeleti hatósághoz.) A hatóság végső megállapítása szerint: „Mindezek alapján tehát amennyiben magyarországi lakóhellyel rendelkező érintettek (vagyis nem csak magyar állampolgárok) panaszt nyújtanak be a Hatósághoz a Facebookkal szemben, a Hatóság érintett felügyeleti hatóságnak fog minősülni, azonban a Facebook által végzett határon átnyúló adatkezelés tekintetében változatlanul az ír adatvédelmi hatóság, mint fő felügyeleti hatóság lesz jogosult eljárni. A fő felügyeleti hatóság az érintett felügyeleti hatósággal / hatóságokkal információcserét folytat és együttműködik, valamint hatáskört ruházhat át.”

A második a NAIH 2019. augusztus 14. napján kelt közleménye a Facebook hangfelvétel-leírási gyakorlatának vizsgálatáról. A közlemény szerint: „Az elmúlt időszakban több nagy technológiai vállalat állította le azt a gyakorlatát, amely szerint rögzített beszélgetéseket emberek hallgatnak vissza és elemeznek. A legfrissebb hírek a Facebook hasonló gyakorlatáról szólnak.” A cég

³²⁸ A NAIH-nak jóval több olyan ügyben kellett eljárást lefolytatnia, melynek valamely tényállási eleme (a leggyakrabban a személyes adatok közzétételének felülete) a közösségi oldalakhoz kapcsolódik. Így például: óvodai csoportok (NAIH/2018/3922/V.), vagy iskolai osztályok (NAIH/2018/5727/V.) tagjai közötti kapcsolattartásra létrehozott Facebook csoportok problematikája vagy annak a kérdése, hogy városi (és polgármesteri) „hivatalos” Facebook oldal szerkesztőjének, adminisztrátorának, moderátorának neve az Infotv. 26. § (2) bekezdése értelmében közérdekből nyilvános adatnak minősül-e (NAIH/2018/7338/V). Jelen fejezetben kizárólag a szolgáltatókat érintő eljárások és közlemények bemutatására szorítkozok.

nyilatkozata szerint leállították ezt a típusú adatkezelést, a NAIH jelezte közleményében, hogy részt fog venni a Facebook említett adatkezelésének uniós szintű vizsgálatában, egyszersmind a Facebook magyarországi képviselétől írásbeli garanciát kér a magyar polgárok adatainak védelmére nézve.³²⁹

Ehelyütt utalni szükséges továbbá a NAIH gyakorlatából a hatóság 2015. novemberi ajánlására az online adatok halál utáni sorsáról. Mivel ezen ajánlás volt a hatóság egyik első, kifejezetten a közösségi oldalak működése kapcsán tett nyilatkozata, és mivel az ajánlása kidolgozásakor volt szerencsém a Hatóság gyakornoki programján keresztül részt venni az ezzel kapcsolatos munkában, így röviden érdemes tartom ismertetni az ajánlást és annak előzményeit. A Hatósághoz 2015 őszén érkezett beadvány egy szörnyű tragédiára hívta fel a figyelmet, amelynek során egy elhunyt személyről még életében készült intim fényképek és vele folytatott beszélgetésekről készül képernyőképek kerültek rossz szándékkal közzétételre a Facebookon.³³⁰ Az ügy nyomán érkezett beadvány a NAIH-hoz, mely amellett, hogy tartalma igen felkavaró volt, rengeteg jogi kérdést is felvetett. A kegyeleti jogsértés mellett büntetőjogi relevanciák is felmerültek, ahogy a külföldi elkövetővel szembeni jogérvényesítés is problematikája is. Adatvédelmi jogi szempontból a NAIH nem tudott sok segítséget nyújtani válaszlevelében a beadványozónak. Az Infotv. területi hatálya nem terjedt ki az adatkezelőre, az ugyanis a Magyarországon folytatott adatkezelésre alkalmazható. Így az egyetlen praktikus eszköz a sértő tartalmakat eltávolítani kívánók kezében az ún. „jelentés” funkció volt, amellyel a szolgáltató figyelmét hívhatták fel a felhasználók a jogsértő tartalmakra. Az Infotv. által biztosított információs önrendelkezési jog szükségképpen az adattal érintett természetes személyt illette meg, így ebben az esetben az elhunyt asszony ezen jogai halála után nem voltak érvényesíthetők. Az intim fotók nyilvánosságra hozása egyértelműen a Ptk. 2:50.§ szerinti kegyeleti jog súlyos megsértését valósította meg. A jogérvényesítéssel kapcsolatos alapvető probléma volt, hogy a természetes személy halálával személyiségi jogainak nem volt a továbbiakban alanya, így nem is volt olyan személy, aki felléphetett volna védelmükre. A NAIH ajánlásában utalt a kegyeleti jognak egy ún. progresszív értelmezésére, melyet a Ptk. Nagykommentár is tartalmaz. E szerint a személy személyiségi értékei a halála után is tovább élnek, és ezeket a kegyeleti jog „jogosultja” érvényesítheti, vagyis az elhunyt emlékének megsértése a hozzátartozókat sérti elsődlegesen, az ő emlékezéshez való jogukat, így eképp az

³²⁹ <https://www.naih.hu/files/2019-08-14-kozlemeny-FB-Messenger.pdf> (letöltés ideje: 2020.05.21.)

³³⁰ A tényállásról röviden: Egy magyarországi vidéki városban élő férjzett, kétgyermekes asszony megismerkedett a Facebook közösségi oldalon egy indiai férfival, akivel szoros érzelmi kapcsolatba került. A férfi próbálta rávenni az asszonyt, hogy segítsen neki Magyarországra jutnia a vízumhoz szükséges meghívólevél küldésével, ugyanis feleségül akarta venni. A nő megpróbált eleget tenni a férfi egyre követelőzőbb kéréseinek, ennek nyomán azonban férje is tudomást szerzett az eltitkolt kapcsolatáról. Ezt követően pár nappal a férj egy éjszaka brutális módon meggyilkolta családját (feleségét és két kisgyermeküket), majd magával is végzett. A szörnyű tragédia azonban nem ért itt véget, az indiai férfi elkezdte telefonon és Facebookon megkeresni a hölgy ismerőseit és édesanyját, továbbra is azt követelve, hogy segítsenek neki Magyarországra jutni. Mivel a rokonok nem tettek ennek eleget, elkezdett intim fotókat az asszonyról, és kettejük beszélgetéseiről készült felvételeket közzé tenni a Facebookon, ezzel próbálva megszarnolni a gyászoló családot. Később több bulvárlapnak és televízióknak is nyilatkozott és tovább zaklatta a családot, például nyilvánosan megosztotta a gyászoló édesanya telefonszámát is.

elhunyt halálát követően is ők azok, akiknek rendelkezésükre állnak jogvédelmi eszközök. Ezen elv mentén, a GDPR által előírtak szerint került megalkotásra az Infotv. 25.§-a, mely immáron a szolgáltatói felelősség kérdéskörét is érinti.

IV.6.5. Az Infotv. 25.§-a

2018. július 26-án lépett hatályba az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.) azon módosítása³³¹, mely – többek között – az érintettek halálát követően, az általuk vagy róluk életükben generált, – offline vagy online; papír alapú vagy digitális – személyes adatok posztumusz jogi sorsát kívánja rendezni, és mely rendelkezések egyértelműen nóvumnak számítanak a magyar jogrendszerben.

Az e jogszabálmódosításban manifesztálódó, és a kodifikációs gépezetet beindító indikátorokat két csoportra oszthatjuk: társadalmi és jogi (jellegű) előzményekre.

A jogi előzmények tekintetében, kronologikus sorrendben haladva, hazánkban az első szabályozási előzmény „töredéket” a szabályozott elektronikus ügyintézési szolgáltatásokról és az állam által kötelezően nyújtandó szolgáltatásokról szóló 83/2012. (IV. 21.) Korm. rendelet 135.§-ában találtuk.³³² E jogszabályban az Ügyfélkapu fiók sorsának és tartalmának halál utáni rendezésének szabályai kerültek meghatározva, ezen belül az az eljárásrend, amely alapján a hagyatéki eljárás során a közjegyző kiadhatta a hozzáféréshez szükséges titkosító kulcspárt az Ügyfélkapu fiók tartalmához az örökösök részére.

Az elhunytak személyes adataival kapcsolatos másik egzakt jogi fejlemény a személyes adatok egy különös kategóriáját képező adattípushoz³³³ kapcsolódik: az érintettek a halálát és az azt esetleges megelőző gyógykezelésük körülményeivel kapcsolatos egészségügyi adatok, melyek kezelésének szabályait természetesen a mindenkori vonatkozó egészségügyi jogszabályoknak kell meghatározniuk. A GDPR hatályba lépésével diszharmónia és ellentmondás alakult az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény (Eüak.) „egészségügyi adat” definíciója, és a Rendelet azonos tárgyú definíciója között³³⁴, mely ellentmondást a „GDPR salátának” nevezett, az Európai Unió adatvédelmi reformjának végrehajtása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló 2019. évi XXXIV. törvény 2019. április 26-i hatályba lépésével rendeződött: hatályon kívül helyezésre került

³³¹ 2018. évi XXXVIII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvénynek az Európai Unió adatvédelmi reformjával összefüggő módosításáról, valamint más kapcsolódó törvények módosításáról

³³² A kormányrendelet vonatkozó szakasza 2012. január 1. és 2016. január 1. között volt hatályban, ezt követően az elhunyt fiókjának tartalmát törölni volt köteles a tárhely szolgáltatója.

³³³ Infotv. 3.§ 3. különleges adat: a személyes adatok különleges kategóriáiba tartozó minden adat, azaz a faji vagy etnikai származásra, politikai véleményre, vallási vagy világnézeti meggyőződésre vagy szakszervezeti tagságra utaló személyes adatok, valamint a genetikai adatok, a természetes személyek egyedi azonosítását célzó biometrikus adatok, az egészségügyi adatok és a természetes személyek szexuális életére vagy szexuális irányultságára vonatkozó személyes adatok;

³³⁴ JÓRI András (Szerk.): *A GDPR magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC, 2018. (55.)

az Eüak. definíciója, és egyúttal a törvénybe beemelésre került a 3/A. § mely szerint az elhunyt személy elhalálozásának körülményeire és a halál okára vonatkozó, valamint az elhunyt személyre vonatkozó egészségügyi dokumentációban foglalt személyes adat kezelésére az egészségügyi adat és az egészségügyi dokumentációban foglalt személyes adat kezelésére vonatkozó kötelező európai uniós jogi aktusban vagy jogszabályban foglalt szabályokat kell alkalmazni.³³⁵

Ezt követően egyéb, a személyes adatok posztumusz jogi sorsát rendező jogszabályhely nem lépett hatályba hazánkban, így annak az ellentmondásnak sem került sor a kodifikáció útján történő feloldására, mely szerint az adatvédelmi jogi logika általánosan elfogadott szabályai – így a magyar adatvédelmi jogszabályok – szerint személyes adatai csak természetes személynek lehetnek, így ahogy az elhunyt halálával jogképessége megszűnik, úgy személyiségi jogainak sem lesz a továbbiakban alanya, és az Infotv. által számára biztosított jogosultságaival sem élhet ezen adatai vonatkozásában.

A fentiekben ismertetett két kodifikációs fejlemény között, jogi „jellegű” indikátorként értékelhetjük azt a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatósághoz (a továbbiakban: NAIH) 2015. őszén érkezett beadványt, melynek tartalmát az előző fejezetben ismertettük részletesen. Ehelyütt annyit érdemes kiemelni kiegészítésképp, hogy a vonatkozó ajánlásban a NAIH elnöke felhívta az igazságügyi minisztert, hogy *"vizsgálja meg a lehetőségét egy olyan jogalap és eljárásrend kidolgozásának, amely [az ajánlásban megfogalmazott, a személyes adatokhoz kapcsolódó egyes jogosultságokkal] ruházná fel az elhunyt hozzátartozóit és örököseit az Infotv.-ben meghatározott alapelvek és előírások minél teljesebb érvényesülésének megteremtése érdekében"*.

A fentiekkel párhuzamosan a GDPR kidolgozása során is észlelték a rendelet-tervezet elkészítésében közreműködő szakemberek a társadalmi igényt az eddigiekben bemutatott kérdéskör rendezésére, melynek eredményeképp annyi előrelépés történt a rendelet szövegezése során, hogy a Rendelet (27) preambulumbekzdése alatt megjelent az a rendelkezés, amely szerint a Rendeletet nem kell alkalmazni az elhunyt személyekkel kapcsolatos személyes adatokra, és az elhunyt személyek személyes adatainak kezelésére vonatkozó szabályok megalkotása a tagállamok hatáskörébe tartozik. Így a GDPR nem foglalkozott érdemben az általam vizsgált témakörrel, azonban – kissé burkoltan – felhívta a nemzeti jogalkotókat, hogyha rendezni kívánják ezt a kérdést, akkor azt saját hatáskörben tegyék meg.

³³⁵ Az Eüak. 7.§ (5) bekezdése azt is meghatározza, hogy ki és milyen feltételekkel gyakorolhatja az elhunyt egészségügyi adataival kapcsolatosan az egyes, GDPR alapján fennálló betekintési és másolatkészítési jogokat az érintett halálát követően. Ezt kiegészíti a 7.§ (7) bekezdése, mely alapján az érintett halála esetén törvényes képviselője, közeli hozzátartozója, valamint örököse - írásos kérelme alapján - jogosult a halál okával összefüggő vagy összefüggésbe hozható, továbbá a halál bekövetkezését megelőző gyógykezeléssel kapcsolatos egészségügyi adatokat megismerni, az egészségügyi dokumentációba betekinteni, valamint azokról - saját költségére - másolatot kapni.

Az Infotv. II/A. Fejezet 9. alfejezetében kerültek tehát meghatározásra a személyes adatokkal összefüggő jogok érvényesítésének szabályai az érintett halálát követően. A 25.§ négy bekezdésében a jogalkotó a következő kérdéseket kívánta kodifikáció útján rendezni.

Az érintett halálát követően öt éven belül az érintett által arra ügyintézési rendelkezéssel, illetve közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban foglalt, az adatkezelőnél tett nyilatkozattal³³⁶ meghatalmazott személy jogosult érvényesíteni az elhunytat³³⁷ életében megillető jogokat. Ezen jogosultságokat az Infotv. 14. § b)-e) pontjai (hozzáféréshez való jog; helyesbítéshez való jog; az adatkezelés korlátozásához való jog; törléshez való jog), illetve – a Rendelet hatálya alá tartozó adatkezelési műveletek esetén – a GDPR 15-18. és 21. (hozzáférési jog; helyesbítéshez való jog; törléshez való jog; korlátozáshoz való jog; és tiltakozáshoz való jog) cikkei határozzák meg.

Ilyen meghatalmazó nyilatkozat hiányában is jogosult az elhunyt érintett a Polgári Törvénykönyv szerinti közeli hozzátartozója az elhunyt személyes adatainak helyesbítésére és kiegészítésére, továbbá a GDPR hatálya alá tartozó adatkezelési műveletek esetén a Rendelet 16. és 21. cikkében meghatározottak szerint a helyesbítés és tiltakozási jog gyakorlásra. Továbbá, ha az adatkezelés már az érintett életében is jogellenes volt vagy az adatkezelés célja az érintett halálával megszűnt, az Infotv. 14. § d) és e) pontjában (az adatkezelés korlátozásához való jog; törléshez való jog), a GDPR hatálya alá tartozó adatkezelési műveletek esetén a Rendelet 17. és 18. cikkében meghatározott (törléshez való jog; korlátozáshoz való jog), az elhunytat életében megillető jogokat is érvényesíteni lesz jogosult a közeli hozzátartozó, szintén az érintett halálát követő öt éven belül.³³⁸

Az adatkezelővel szembeni, valamint a Hatóság, illetve bíróság előtti eljárások során, amennyiben az elhunyt érintett jogait az általa meghatalmazott vagy kijelölt személy, ennek hiányában Ptk. szerint hozzátartozó gyakorolja, úgy ezen személyt ugyanazon jogok illetik és kötelezettségek terhelik, mint amelyeket az Infotv. az érintett részére megállapít.³³⁹

Az adatkezelő az érintett Polgári Törvénykönyv szerinti közeli hozzátartozóját kérelemre tájékoztatni köteles arról, hogy az elhunyt jelölt-e ki olyan személyt hozzá címzett nyilatkozatával, aki az őt életében megillető jogokat gyakorolhatja, valamint kijelölés hiányában, ha a közeli hozzátartozó jár el és gyakorolja a fentiekben leírt jogosultságait, őt szintén tájékoztatni tájékoztatni arról az adatkezelő, hogy milyen intézkedéseket tett a közeli hozzátartozó kérésének

³³⁶ Ha az érintett egy adatkezelőnél több nyilatkozatot tett, a későbbi időpontban tett nyilatkozattal.

³³⁷ Ehelyütt a jogszabályszöveg az álláspontom szerint a stilisztikailag nem túlságosan tapintatos „elhaltat” kifejezést használja.

³³⁸ Az érintett jogainak ezen esetben az a közeli hozzátartozó jogosult érvényt szerezni, aki e jogosultságát elsőként gyakorolja.

³³⁹ Az érintett jogait érvényesítő személy az érintett halálának tényét és idejét halotti anyakönyvi kivonattal vagy bírósági határozattal, valamint saját személyazonosságát - és közeli hozzátartozói minőségét - közokirattal igazolja.

eleget tétel céljából. E szabályok azonban nem alkalmazhatóak akkor, ha azt az érintett életében tett nyilatkozatában korábban megtiltotta.

Az Infotv. fenti bekezdésében foglaltak tehát összefoglalhatóak aképp, hogy

- a) az előrelátó érintettek még életükben tehetnek intézkedéseket annak érdekében, hogy haláluk esetén személyes adataik védelme és jogszerű kezelése érdekében egy általuk kijelölt személy felléphessen;
- b) ilyen kijelölés hiányában is van korlátozott körben lehetősége az elhunyt hozzátartozójának arra, hogy az elhunyt személyes adatainak kezelését jogszerű mederbe terelje, vagy azt az adatkezelővel megszüntettesse;
- c) a fenti jogszabályok érvényesüléséről az adatkezelő tájékoztatni köteles a közeli hozzátartozót; továbbá
- d) az Infotv. e szakaszban meghatároz néhány eljárási szabályt az a-c) pontokban említett jogosultságok érvényesítésére.

Ezen jogosultságok természetesen gyakorolhatók a közösségi oldalak szolgáltatói által kezelt személyes adatok tekintetében is, így megállapítható, hogy az Infotv. 25.§-a többletelőírásokat állapít meg e szolgáltatókkal szemben is. A Facebook például rendelkezik az elhunyt személyek fiókjának posztumusz sorsára vonatkozó eljárásrenddel (ún. hagyatéki kapcsolattartó előzetes kijelölése lehetséges), így érdekes kérdése lesz a jövőnek a szolgáltatói által meghatározott rezsim, és a jogszabály e rendelkezéseinek párhuzamos alkalmazása.

A fentiekben ismertetett jogszabálymódosítás értékelése kapcsán mindenekelőtt egyet kell értenem JÓRI Andrással, aki dogmatikai alapon fogalmaz meg kritikát a regulációval szemben. Az Infotv. személyes adat definíciója továbbra sem terjed ki az elhunyt személy adataira, azok kizárólag természetes személyhez kapcsolódhatnak. Így az elhunyt személyes adatai sem az Infotv., sem a Rendelet hatálya nem esnek. Így ezen adatokra nem terjednek ki ezen adatvédelmi jogszabályokban meghatározott garanciák és védelmi mechanizmusok sem. E körülménnyel szemben pedig azt látjuk, hogy az Infotv. 25.§-a mégis olyan, erős jogalapokat igénylő jogokat biztosít a hozzátartozók vagy meghatalmazottak számára, amelyek a GDPR rendszerében is csak bizonyos jogalapokon kezelt adatok esetében érvényesíthetők.³⁴⁰

Az adatvédelmi jog gyűjtőnévvel illetett egyes, személyes adatokkal kapcsolatos jogosultságok tehát kizárólag elő, természetes személyt illelhetnek meg, mivel ezen jogok érvényesítése aktív, tevőleges magatartást feltételez az érintett részéről (ti. éljen e jogaival). Az érintett halálával ezen jogai tehát megszűnnek, innentől pedig minden olyan cselekménnyel szemben, amely az elhunytat életében megillető személyiségi jogainak megsértését valósítja meg, a kegyeleti jog polgári jogi

³⁴⁰ JÓRI 2018. (56-57)

eszközeivel van lehetősége fellépni a hozzátartozóknak. Dogmatikailag tehát nem tiszta, és az adatvédelmi jog szabályozási logikájával megy szembe az Infotv. 25.§-a.

Túllépve a dogmatikai alapproblémán, JÓRI András kritikáját egy további szemponttal is ki kívánom egészíteni, amely arra vonatkozik, hogy a jogalkotó bár látszólag egy, a modern társadalom működésével kapcsolatosan felmerülő igény kielégítésére próbált megoldást találni, mégis elfeledkezett például azon alapvető szempont beemeléséről a szabályozásba, hogy az az online vagy digitális (elektronikus) alapon kezelt adatokra is hézagmentesen alkalmazható legyen. Bár a jogszabály szövege így értelmezésem szerint ugyan minden formában megvalósuló személyes adatkezelésre vonatkozik, mégis fontosnak tartottam volna a differenciálást például az online megvalósuló adatkezelésekre – így különösen a közösségi oldalak szolgáltatói tekintetében – hiszen itt sokkal gyorsabb kommunikációs csatornák útján lenne lehetőség a jogérvényesítésre, és sokkal nagyobb közönség előtt zajlik a diskurzus, így a hozzátartozók kiemelt érdeke lehet az egyes személyes adatok mielőbbi eltávolítása az oldalról (ahogy azt látjuk a személyiségi jogokat sértő tartalmak eltávolítására vonatkozó szolgáltatókat terhelő kötelezettségek esetében). Álláspontom szerint a jogszabályhelyben megfogalmazott jogosultságok gyakorlati érvényesíthetősége a jelentős gazdasági és információs erőfölényben lévő adatkezelők (pl. Facebook) esetében erősen kérdéses.

A jogalkotó minden bizonnyal áttekintette más államok és jogrendszerek szabályozási megoldásait, és azok logikája mentén alakította az Infotv. vonatkozó szabályozását, mely egy szakaszba került szintetizálásra. A NAIH 2015-ös ajánlásában is utal az Amerikai Egyesült Államok jogrendszerének megoldásaira, melyek mind tagállami, mind szövetségi szinten tesznek kísérletet az online személyes adatok posztumusz jogi sorsának rendezésére kodifikációs eszközökkel. Előbb nyolc tagállam épített be – jellemzően polgári jogi – szabályozásába az elhunyt személyes adataival kapcsolatos jogérvényesítési garanciákat, majd szövetségi szinten került sor 2014. őszén a kérdés rendezésére a *Uniform Fiduciary Access of Digital Assets Act* útján. A törvény rendkívül részletes értelmező rendelkezéseket követően az eljárni jogosult személyek egyes csoportjaira lebontva határozza meg azok kötelezettségeit és jogait az elhunyt (vagy cselekvőképtelen) személy online adataihoz való hozzáféréssel kapcsolatosan. Így külön szabályozás vonatkozik a hagyaték gondnoka, illetve végrehajtója, a cselekvőképtelen személy gondnoka, meghatalmazott ügyvéd és bizalmi vagyongazdálkodó eljárása esetén az elhunyt hátrahagyott adatainak kiadására. Az eljárni jogosult személy – legyen a fent felsoroltak bármelyike – a felhasználó és az adatkezelő között létrejött szolgáltatási szerződés alanyának minősül, őt azok a jogok illetik meg, mint melyek illetnék a felhasználót. Így – az alkalmazandó adatvédelmi törvények rendelkezéseinek figyelembe vételével – kérheti az adatkezelőtől, hogy az a felhasználó elektronikus kommunikációjának tartalmát tegye megismerhetővé számára. Tehát a magyar szabályozás annyiban hasonlóságot mutat az amerikaihoz, hogy az elhunyt által még életében kijelölt vagy jogszabályban

meghatározott alanyi kört tesz jogosulttá a személyes adatokkal kapcsolatos posztumusz jogérvényesítésre, azonban a két szabályzás dogmatikailag eltérő alapokon nyugszik. A magyar jogszabály az elhunyt személyes adataival kapcsolatos egyes jogosítványokat terjeszti ki halálát követően meghatározott személyi körre, míg az amerikai szövetségi törvény a szolgáltató és a néhai között még életében létrejött szerződésbe lépteti be kvázi jogutódként a kijelölt személyt.

További hasonlóság, hogy az adatok kiadásának alapja az amerikai jogszabály esetében is egy írásbeli kérvény, amelyet a szükséges igazolásokkal együtt az adatkezelőhöz kell benyújtani, aki a kézhezvételt követő 60 napon belül köteles eleget tenni az abban foglaltaknak. Ellenkező esetben bírósági határozattal lehet kötelezni erre.

A minden bizonnyal mintaként szolgáló amerikai szabályozás tehát jóval részletesebb, és amellett, hogy mutat egyezéseket egyes szabályok esetében azonban eltérő logikára épül, mint a magyar Infotv. módosítása, ennél fogva pedig gyakorlatiasabbnak tűnik: pontosan leírja a széles érintetti kört, a jogérvényesítés eljárás lépéseit és az adatvédelmi szabályok tágítása helyett az elhunyt személy és a szolgáltató között korábban létrejött felhasználói (polgári jogi) szerződésbe lépteti be a személyes adatokkal kapcsolatos jogokat gyakorolni szándékozó hozzátartozót vagy más kijelölt személyt, ezzel a szolgáltatóra és a felhasználóra hagyja, hogy maguk között miképp rendezik a jogosultságok és kötelezettségek rendszerét, mely a későbbiekben irányadó lehet a felhasználó halálát követően eljáró jogosult esetében is.

Összegzésként annyit rögzíthetünk, hogy bár a magyar Infotv. megoldása látszólag hibás dogmatikai alapokra épült, és gyakorlati érvényesíthetősége felől is kétségeink lehetnek két évvel a hatályba lépése után, de e „fából vaskarka” jellege ellenére is elvitathatatlan, hogy a magyar jogrendszerben elsőként reagál kifejezetten a személyes adatokkal kapcsolatos jogok érvényesítésének kihívásaira az érintett halálát követően. Szintén kiemelendő, hogy a magyar jogalkotó saját elhatározásában döntött úgy, hogy a NAIH 2015-ös ajánlása, és az egyre formálódó társadalmi igény hatására kodifikáció útján próbálja meg rendezni a kérdést annak ellenére, hogy a GDPR csak említést tett a tagállamok e körben fennálló hatásköréről. Nem mulaszthatok el rávilágítani arra a tényre sem, hogy relatíve gyorsan mozdultak ez esetben a kodifikáció „fogaskerekei”, annak ellenére, hogy nem volt semmilyen külső nyomás vagy jogi kötelezettség a jogalkotón a jogszabály megalkotására.

IV.6.6. Összegzés

Adatvédelmi jogi szempontból tehát megállapítható, hogy az általuk kezelt személyes adatok mennyisége és minősége okán is kiemelt felelősége van a közösségi oldal szolgáltatóknak, melynek egy jelentős aspektusát a felhasználási feltételeik adatvédelmi rendelkezéseinek meghatározása, míg másik részét azok gyakorlati betartása jelenti. A szolgáltatók oldalán fennálló információs fölény a transzparencia ellen hat, így kevés lehetősége van az érintetteknek, sőt, a

hatóságoknak is bepillantást nyerni a személyes adatok kezelésének pontos gyakorlatába. A szolgáltatók – és különösen a Facebook – által folyamatos törekvés van az oldalak funkcióinak bővítésére, melyek kapcsán újabb adatkezelési kérdések merülhetnek fel. A személyes adatok felhasználása a szolgáltatók számára üzleti modelljük központi elemét képezi, így nem feltételezve rosszindulatot e vállalatok részéről, így is előre kódoltnak tűnik a rendszerbe a Cambridge Analytica ügryhöz hasonló jogsértések bekövetkezése. Mivel az adatkezelések részleteit tartalmazó felhasználási feltételek és a felhasználók számára elérhető tájékoztató szövegeket is bármikor módosíthatja a szolgáltató, így nincs könnyű helyzetben a felhasználó, ha folyamatosan figyelemmel kívánja követni személyes adatai felhasználásának körülményeit. SZABÓ Endre Győző világít rá a Facebook kapcsán a szolgáltató azon, az oldalra feltöltött képek is videók kapcsán alkalmazott gyakorlatára, mely álláspontja szerint sérti a felhasználók információs önrendelkezési jogát. Eszerint a szolgáltató az oldalra feltöltött tartalmakat feltétel nélkül felhasználhatónak tekinti saját céljaira.³⁴¹ Az ezzel kapcsolatos kifogásaikat a felhasználók nem jelezhetik, a felhasználási feltételek elfogadásával³⁴² kényszerhelyzetben vannak.³⁴³

A GDPR nem csak egységesítette az európai adatvédelmi szabályozást, de hatékony eszközt is adott magas összegű kiszabható bírság formájában a nemzeti adatvédelmi hatóságok kezébe például a közösségi oldalak szolgáltatói által elkövetett adatvédelmi jogsértésekkel szemben. Ezen túl például a Cambridge Analytica ügy eredményeképp a brit adatvédelmi hatóság (ICO) a legmagasabb kiszabható bírságösszeget, 500.000 fontot szabott ki a Facebookra³⁴⁴, míg ugyanezen ügy kapcsán a török hatóság 1,6 millió török líra büntetést utalt ki a szolgáltató részére.³⁴⁵ 2019. áprilisában az ír adatvédelmi hatóság (Data Protection Comission) vizsgálatot indított a Facebookkal szemben amiért a felhasználók jelszavait titkosítatlan formában tárolta³⁴⁶, majd 2019.

³⁴¹ KLEIN-TÓTH i.m. p. 50.

³⁴² ZÓDI Zsolt nézete szerint a regisztráció során a személyes adatok a szolgáltatók részére történő átadása olyan azonnali előnyökkel jár – ti. a szolgáltatás azonnali használata – amelyek mellett a hosszabb távon esetleg jelentkező kockázatok nem észlelhetők az átlag felhasználó számára. Meglátása szerint nem reális elvárás a felhasználók felé, hogy adott applikáció telepítése előtt elolvassák a szolgáltató sokoldalú szabályzatát, így az emberek többsége számára az adatok megadásának mérlegelése során döntő jelentőségű lesz az adott szolgáltatás mögött álló brand. Az ismert, nagy világvállalatokat megbízhatóbbnak látják a felhasználók, ez pedig tovább generálja azt a folyamatot, mely egyre inkább monopolhelyzetbe emeli, és bebetonozza oda ezeket a szolgáltatókat. ZÓDI i.m. p. 85.

³⁴³ Szintén SZABÓ Endre Győző utal a felhasználói ellenállás egyik formájaként a holland Reclaim applikációra, mely olyan vízjelet helyezett el a felhasználók képein, mely csökkentette az esélyét azok reklámcélra történő felhasználásának. Ezen technológiával szemben azonban fellépett a Facebook és visszaalakította ezen fotókat eredeti formátumukra. A szerző szerint ezzel fontos határt lépett át az információs önrendelkezéssel szembeni intolerancia terén a szolgáltató. Klein-Tóth i.m. p. 50.

³⁴⁴ <https://www.theguardian.com/technology/2019/oct/30/facebook-agrees-to-pay-fine-over-cambridge-analytica-scandal>; letöltés ideje: 2019.11.01.

³⁴⁵ <https://www.reuters.com/article/us-facebook-lawsuit-privacy-turkey/turkey-fines-facebook-282000-over-privacy-breach-idUSKBN1WIOLJ>; letöltés ideje: 2019.11.01.

³⁴⁶ <https://www.businessinsider.com/facebook-faces-2-2-billion-fine-email-contacts-harvesting-ireland-data-protection-2019-4> (letöltés ideje: 2020.05.21.)

januárjában ugyanezen hatóság a Facebook, a WhatsApp és az Instagram alkalmazások közötti adatátadások kapcsán helyezett kilátásba újabb vizsgálatot.³⁴⁷

A Cambridge Analytica ügy kapcsán pedig a felhasználói tudatosság növekedése³⁴⁸ és a szolgáltatóval szembeni bizalomvesztés is abban az irányba hathat, hogy a szolgáltatók előbb-utóbb kénytelenek lesznek az adatvédelmi rezsimekkel harmonikusabb eljárásrendet magukévá tenni.

IV.7. Versenyjog

A versenyjogi szabályozás klasszikus területei – versenyt korlátozó megállapodások; gazdasági erőfölénnyel való visszaélés; fúziókontroll; tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalma; állami támogatások szabályozása – szempontjából vizsgálva a közösségi oldalak szolgáltatóinak felelősségét, az alábbi megállapítások tehetők. Az előzőekben említett szabályozási tárgykörök közül álláspontom szerint a közösségi oldalak működése kapcsán kiemelt jelentősége van a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmának, a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésnek és az e platformok piacán érvényesülő akvizíciós dinamikákra tekintettel a fúziókontrollnak. Jelen disszertáció versenyjogi fejezetében erre tekintettel a fenti tárgykörök kapcsán kívánom elvégezni a közösségi oldalak szolgáltatói jogi felelősségének részletes vizsgálatát. E digitális platformok gazdasági működési modelljének alapvető ellentmondásával, az „ingyenesség illúziójának” értékelésével kezdem a versenyjogi relevanciák feltárását, külön figyelmet fordítva a Gazdasági Versenyhivatal 2019. decemberi, a Facebookot elmarasztaló határozatának elemzésére, mivel e hatósági döntés lényegi megállapítása és alapja a szolgáltató ingyenességre vonatkozó valótlan állítása volt. Ezt követően a fúziókontroll területének rövid elemzése következik az Európai Bizottság vonatkozó gyakorlatára tekintettel. Végezetül utalok a közösségi oldal szolgáltatók erőfölénnyel történő visszaélésével kapcsolatos fejleményekre. A fejezet zárásaképp a közösségi oldalak versenyjogi felelősségének átfogó értékelésére kerül sor.

IV.7.1. Az adat mint a platform-alapú digitális gazdaság működésének motorja

A vizsgálatom tárgyát képező közösségi oldalak mint digitális szolgáltatások meghatározó jellemzője az ingyenesség illúziója, mely az adatalapú üzleti modellen alapul, és melyek nevezhetünk ezen üzleti konstrukciók „ösbűnének” is.³⁴⁹ E jelenséghez rendelve sokszor kerül idézésre Clive HUMBY matematikustól „az adat az új olaj” metafora³⁵⁰, mely kifejezést kiválóan

³⁴⁷<https://www.dataprotection.ie/en/news-media/press-releases/data-protection-commission-statement-proposed-integration-facebook> (letöltés ideje: 2020.05.21.)

³⁴⁸ Felhasználói tudatosság kapcsán még rengeteg teendője van minden szereplőnek. 2019 nyarán például világszerte nagy népszerűségnek örvendett egy olyan alkalmazás, mely segítségével a felhasználók saját arcképüket módosíthatták úgy, hogy idősebbnek vagy fiatalabbnak tűnjenek. A #faceappchallenge megjelöléssel futó divathullám során azonban több cikk is megjelent arról a nemzetközi sajtóban, hogy az oldal fejlesztője adatvédelmi visszaéléseket követett el a felhasználók által feltöltött fotók kapcsán. (<https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/faceapp-app-download-challenge-privacy-warnings-old-filter-a9008306.html>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

³⁴⁹ KLEIN - TÓTH i.m. p. 96.

³⁵⁰ A teljes citátum ZÓDI Zsolt idézésében: „Az adat az új olaj. Értékes, de finomítatlanul nem igazán lehet használni. Át kell alakítani üzemanyaggá, műanyaggá, kémiai anyagokká, stb., hogy értékes terméket állíthassunk elő belőle, amivel profitot termelhetünk; ezért az adatot fel kell bontani, és elemezni kell, hogy értéke legyen.”

árnyalja 2018-as könyvében ZÓDI Zsolt. Megállapítása szerint e metafora egyrészt az idézet teljes kontextusában történő értelmezése esetén vezet a megfelelő eredményre, másrészt pedig a későbbiekben mások további aspektusokat emeltek be e tematikába, melyek szintén relevanciával bírnak. Például ilyen jelentős megállapítás, hogy a materiális nyersanyag, a kőolaj és a digitális adat között lényeges különbség, hogy az olaj kitermelése nem generálja még több olaj kitermelését, míg az adatok használata éppen az adatok további többszöröződése felé hat.³⁵¹ Mindazonáltal nem vitatható a metafora mögötti logika helyes alapgondolata, jelesül, hogy a kőolajhoz hasonlatosan az adatokat is „ki kell bányászni” (termelni) és fel kell dolgozni, tehát további műveleteket kell végezni rajtuk ahhoz, hogy megfelelő hatásfokkal felhasználhatók legyenek.

A platform-alapú digitális gazdaság működésének motorját tehát az adja, hogy a felhasználók immáron nem passzív fogyasztói az online fellelhető adatoknak (mint korábban egyes híroldalak olvasói például), hanem azok létrehozói is, valamint az egyes információkhoz fűzött interakcióikkal további adatokat termelnek azok mellé. Immáron azonban nem csupán kommenttel, vagy lájkolással³⁵² generálhatnak egy-egy tartalom mellé felhasználói adatot a platformra látogatók, hanem a szolgáltatók kifinomult adatelemző rendszerek segítségével például az olvasás vagy továbbgörgetés sebességét is monitorozni tudják, és abból következtetést levonni az illető érdeklődési körére. Így tehát a közösségi oldalak kapcsán hatványozottan érvényesek a fentiekben leírtak, jelesül, hogy a sok adat még több adatot termel, mely adatok algoritmizált módon történő felhasználása folytán termelnek a platformok szolgáltatói profitot, különösen az online felületeken elhelyezett hirdetések minél pontosabb targetálásával. Ezen folyamat leírása tökéletesen rávilágít azon megállapításra, amely papírra vetése néhány éve még progresszív gondolatnak hatott, ma azonban evidencia: ezen felületek használata nem ingyenes, azért a felhasználók idejükkel, figyelmükkel, és a tudatosan vagy nem tudatosan elhelyezett interakciókkal (információkkal) fizetnek.³⁵³ A közösségi oldalak kétoldalú platformok, amelyeknek egyik oldalán a szolgáltató pénzbeli ellentételezés nélkül nyújtanak szolgáltatást a felhasználóknak (fogyasztóknak), a másik oldalon pedig reklámozási és adatvezérelt marketing lehetőségeket biztosítanak üzleti partnereik számára.³⁵⁴

³⁵¹ ZÓDI Zsolt: Platformok, robotok és a jog – Új szabályozási kihívások az információs társadalomban. Gondolat, 2018. p. 42-43.

³⁵² Az Egyesült Államokban egy bírósági ítélet nemrégiben arra tartalmazott utalást, hogy nem alaptalan a Facebookkal szemben fellépő felperesek azon állítása arról, hogy az egyes weboldalakon elhelyezett, Facebookra átmutató „Like” gomb értelmezhető egyfajta, a Facebook által megvalósított lehallgatásként, melynek keretében a szolgáltató monitorozza a felhasználó más weboldalakon végrehajtott cselekményeit. (DAVIS, LENTZ, QUINN, VICKERY v. Facebook Inc. No. 17-17486, UNITED STATES COURT OF APPEALS FOR THE NINTH CIRCUIT)

³⁵³ Margrethe VESTAGER, az Európai Bizottság digitális korszakért felelős ügyvezető alelnöke megfogalmazásában: „Rendeteg értékes ingyenes online szolgáltatás elérhető, de nem létezik ingyen ebéd. Ezekért a szolgáltatásokért is fizetünk – ha készpénzben nem is, az adatainkkal. Az elvárás, hogy a dolgok az interneten természetűl fogva ingyenesek, segítettek elaltatni a gyanúkat, úgyhogy belementünk egy Fausti alkuba – és hogy megspóroljunk pár fillért ma, elfogadtunk egy bizonytalan és korlátlan kockázatot a jövőre nézve.” (https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/vestager/announcements/internets-world-conference-copenhagen-5-december-2019_en; letöltés ideje: 2020.05.26.)

³⁵⁴ <https://www.accc.gov.au/publications/digital-platforms-inquiry-final-report>; letöltés ideje: 2020.05.26.)

TÓTH András szerint azonos adatforrásokból eltérő következtetésre juthatnak az azokat feldolgozó entitások, így különbséget kell tennünk az adatok és az azokból kinyerhető információ között. Erre tekintettel nem lehet a big data³⁵⁵ mint nagy tömegű strukturálatlan adattömeg³⁵⁶ kapcsán feltétel nélkül és egyértelműen egyes piaci szereplők megkerülhetetlenségéről, így piaci hatalmáról beszélni. Két esetet nevesít, amikor egy adott piaci szereplő rendelkezik kizárólag egy meghatározott adattal vagy adattömeggel:

- a) olyan adatok vagy adatbázisok esetében, melyek jogi védeltséget élveznek (pl. üzleti titkot vagy szerzői jogi védelem alatt álló szellemi termékek);
- b) amikor az adatot egy vállalkozás gyűjti kifejezetten.

Az utóbbi kategória meghatározásának alapkérdése, hogy az adott adatok felhasználási módja alkot-e egy olyan speciális piacot, amely mellett nincsenek alternatív adatforrások, tehát azok kizárólag egy forrásból, egy módszerrel szerezhetőek be. TÓTH András a Google és a Facebook példáján keresztül mutat rá, hogy egy jelentős adatbázis birtoklása önmagában nem jelenti feltétlenül akadályát más piaci szereplők piacra lépésének. A fent hivatkozott két tech-cég szolgáltatásának elindulásakor egy-egy olyan piacra lépett be, amelyen egy monopol helyzetben lévő óriásvállalat volt egyértelműen piacvezető (kereső-szolgáltatás: Yahoo; online közösségi hálózat: Myspace), mégis hamarosan versenytársaik elé kerültek. Ennek oka pedig nem az általuk birtokolt adatbázisok mérete, hanem – ehelyütt visszautalva az „adat az új olaj” metafora logikájára – az adatok feldolgozásának kifinomult és hatékony módja, amely szolgáltatásukat vonzóbbá tette versenytársaikénál a felhasználók előtt. Ezen utóbbi, kizárólagos adatkategória esetében csökkentheti a versenytársak közötti különbséget a GDPR 20. cikkében a felhasználók részére garantált adathordozhatóság joga, amennyiben személyes adatokról van szó és annak a rendeletben meghatározott feltételei fennállnak.³⁵⁷ A személyes adat minden attribútumát nem teljesítő adatok azonban nem esnek e szabályozás hatálya alá, így a big data-val kapcsolatos szabályozási kérdésekre e rendelkezés nem ad választ.³⁵⁸ Az adathordozhatóság joga mint jogintézmény sikere erősen kérdéses, annak túl tág szabályozási köre miatt, mivel jelen formájában nem csak a domináns piaci szereplőket, de a kisebb vállalkozásokat is e jogintézmény érvényesülése technikai feltételeinek biztosítására kötelezi. Erre tekintettel vannak az EU digitális szolgáltatásokkal kapcsolatos jogalkotási folyamataiban jelek egy eltérő szabályozási attitűd megjelenésére. Az

³⁵⁵ A VJ/85-189/2016. GVH határozatban meghatározott definíció szerint: Nagy mennyiségű, különböző típusú adatok összessége, amelyek különböző típusú forrásokból kerültek előállításra. (102.) A CRAWFORD-SCHULZ szerzőpáros fogalom meghatározása: „a big data egy általános, pontatlan kifejezés, amely a nagy adatállományok használatára utal az adattudományban és a prediktív analízisben.” Fordítás és idézet: ZÓDI Zsolt i.m. p. 78-79.

³⁵⁶ Klaus MAINZER szerint a petabyte tárolókapacitás-mértékegység elérése után beszélhetünk big data jelenségről.

³⁵⁷ KLEIN-TÓTH i.m. p.97.

³⁵⁸ Általános kritika a GDPR-ral szemben, hogy annak szabályozása nem veszi figyelembe a big data korszak eljövételét, sem pro, sem contra. Így nem képes reagálni napjaink domináns trendjeire, ezáltal a big data és a mesterséges intelligencia összefonódására sem. GYEKICZKY Tamás szerint: „Mivel a mesterséges intelligencia térnyerése nem bontakoztatható ki a big data működése és rendszertelen rendje nélkül, magának az üzleti sikernek a kardinális feltételei hiányoznak a szabályozásból.” GYEKICZKY Tamás: Jogrendszerek a Digitális Társadalomban – IV. Jogászvilág – 2020.02.27. (<https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/jogrendszerek-a-digitalis-tarsadalomban-iv/>)

Európai Parlament Belső Piaci és Fogyasztóvédelmi Bizottsága 2020. április 24-én publikálta a jelentéstervezetét a Bizottság részére az ún. Digital Services Act-tel kapcsolatos ajánlásait. Ebben a piacra lépés korlátainak csökkentése mellett a nagy adatkezelő szolgáltatók ex ante-jellegű szabályozásával látja lehetségesnek a javaslattevő új piaci szereplők piacra lépését, és a fogyasztói döntéshozatalt megkönnyíteni.³⁵⁹

IV.7.2. Az ingyenesség illúziója

A közösségi oldalak és más online szolgáltatások működése kapcsán az ingyenesség illúziója mint fogalom már több évvel korábban bevezetésre került az ezen új típusú digitális szolgáltatások szabályozásáról szóló tudományos diskurzusba a kutatók és a jogot alkotó-, illetve alkalmazó entitások által. A fogyasztókban élő, a szolgáltatók által sugallt ezen tévhit alapján az egyes oldalakra regisztráló vagy egyes szolgáltatásokat igénybe vevő természetes személyek abban a tudatban adják át személyes adataikat a szolgáltatók számára, és veszik igénybe az adott szolgáltatást, hogy az jár tekintetükben semmilyen költséggel. Ezzel szemben a helyzet az, hogy ugyan kifejezett pénzügyi ellentételezésre, a felek közötti pénzmozgásra nem kerül sor, azonban a szolgáltatók által kezelt felhasználói adatok az általuk végzett gazdasági tevékenység tekintetében olyan, nominális értékkel rendelkezik, melyekből pontosan kimutatható és kalkulálható módon gazdasági előnyre, bevételre tesz szert a szolgáltató. E tekintetben tehát hamis az az állítás, hogy ezen szolgáltatások ingyenesek, azok a felhasználónak „semmibe nem kerülnek”.

Fontos ennek kapcsán megjegyezni, hogy az ezen illúzió alapuló üzleti modell nem a Facebook sajátja. A tíz legnagyobb globális vállalatból hét zéró áras terméket és szolgáltatást nyújt a digitális piacon.³⁶⁰ A személyes adatokon alapuló digitális gazdaság egy olyan kétoldalú piac, amelynek egyik oldalán az egyre vonzóbb, ingyenesként kínált szolgáltatásokat fejlesztő platform-szolgáltatók állnak, akiknek az érdeke, hogy szolgáltatásukat minél szélesebb felhasználói kör vegye igénybe, ezáltal az általuk üzemeltetett online felület minél vonzóbb legyen a hirdető számára, tekintettel a növekvő számú felhasználók figyelmére. A másik oldalon pedig a felhasználók állnak, akik a szolgáltatás igénybevételéért hajlandók személyes adataikkal, fogyasztói szokásukkal és figyelmükkel „fizetni”. E piacot nevezhetjük ún. figyelmi piacnak is, ahol egyrészt a személyes adatok feldolgozása révén az egyes tartalmak fogyasztói elérhetősége nagyon hatékony (ez lesz a szolgáltató „mikroelőnye”), másrészt pedig fogyasztói szokások nagy mintájú adatainak keresletre történő adaptálása révén maga a kínálat, illetve az azt megjelenítő szolgáltatás is tovább fejleszthető („makroelőny”).³⁶¹

³⁵⁹ 2020/2018(INL) 24.4.2020 DRAFT REPORT with recommendations to the Commission on Digital Services Act: Improving the functioning of the Single Market

³⁶⁰ VJ/85-189/2016. 40. (Hivatkozás az OECD fogyasztóvédelmi és versenyjogi bizottságainak közös ülésére készült háttéranyagra.)

³⁶¹ TÓTH András – Tiszteletgelen kereskedelmi gyakorlat tilalma a digitális gazdaságban. Infokommunikáció és Jog 69. Budapest, HVG-ORAC, 2017. p.100.

A következőkben bemutatásra kerülő GVH határozatban a magyar hatóság hivatkozik az Európai Parlament az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése érdekében megfogalmazott jogalkotási állásfoglalására, melyben kifejezett utalás található arra, hogy azonos elbírálása szükséges a jogszabályszövegek szintjén is a „fizetős” és a zero díjas, de személyes adatokkal ellentételezett szolgáltatások kapcsán:

(31) A digitális tartalmak és digitális szolgáltatások online biztosítása gyakran olyan szerződések alapján történik, amelyek értelmében a fogyasztó nem fizet díjat, hanem személyes adatokat ad át a kereskedőnek. (...) Tekintettel a fizetős digitális szolgáltatások és a személyes adatok fejében nyújtott digitális szolgáltatások hasonlóságára és egymással való helyettesíthetőségére, ezekre a 2011/83/EU irányelv szerinti azonos szabályok kell, hogy vonatkozzanak.

(32) Biztosítani kell a 2011/83/EU irányelv és az (EU) 2019/... irányelv hatályainak összhangját, mely utóbbi a digitális tartalmak szolgáltatására vagy az olyan digitális szolgáltatási szerződésekre terjed ki, amelyek alapján a fogyasztók személyes adatokat biztosítanak a kereskedő számára, vagy vállalják ilyen adatok biztosítását.

(33) Ezért a 2011/83/EU irányelv hatályát ki kell terjeszteni azokra a szerződésekre is, amelyek alapján a kereskedő a fogyasztó részére szolgáltatást nyújt vagy szolgáltatás nyújtását vállalja, a fogyasztó pedig személyes adatokat biztosít vagy személyes adatok biztosítását vállalja. ... az irányelvet minden olyan esetben alkalmazni kell, amikor a fogyasztó személyes adatokat biztosít a kereskedőnek vagy személyes adatok biztosítását vállalja, kivéve ha a fogyasztó által biztosított személyes adatokat a kereskedő csak a digitális tartalom szolgáltatásának vagy a digitális szolgáltatás nyújtásának céljából dolgozza fel, és a kereskedő semmilyen más célból nem dolgozza fel ezeket az adatokat.³⁶²

A szolgáltatás ingyenesként történő hirdetése kapcsán ennek fogyasztói döntéseket torzító hatását értékelte a Gazdasági Versenyhivatal is a következőkben elemzett döntésének meghozatala során is.³⁶³

IV.7.2. A Gazdasági Versenyhivatal eljárása a Facebook Ireland Ltd.-vel szemben

IV.7.2.1.A GVH vizsgálatáról

A fentiekben bemutatott ingyenességről szóló hamis állítás volt az indikátora a Gazdasági Versenyhivatal VJ/85/2016. ügyszámú eljárásának, melynek eredményeképp a hatóság 2019. december 6-án kelt határozatában³⁶⁴ a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.) 3.§ (1) bekezdése³⁶⁵ szerinti tilalom az

³⁶² https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0399_HU.html (letöltés ideje: 2020.05.26.)

³⁶³ VJ/85-189/2016. 49-57.

³⁶⁴ VJ/85-189/2016.

³⁶⁵ 3. § (1) Tilos a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat.

Fttv. 6.§ (1) bekezdés c) pontjában³⁶⁶ foglaltak megvalósításával történő megsértését állapította meg, és 1.200.000 Ft versenyfelügyeleti bírságot szabott ki a Facebook Ireland Ltd.-vel szemben. A határozatban foglalt bírságösszeget a szolgáltató a hatóság részére megfizette, azonban a GVH elnökének 2020. júniusi online interjújából kiderült, hogy az eljárás alá volt élt a rendelkezésre álló 30 napos fellebbezési határidőn belül a jogorvoslattal.³⁶⁷ Tekintettel arra, hogy a hazai jogrendszer szempontjából a közösségi oldalak versenyjogi felelőssége értékelésének alapvető dokumentuma álláspontom szerint a GVH vonatkozó döntése, szükségét érzem e határozat részletes elemzésének.

A Gazdasági Versenyhivatal 2016. október 10-én kelt végzésével indított versenyfelügyeleti eljárást a Facebookkal szemben, tekintettel arra, hogy a hatóság az alábbiakat észlelte a közösségi oldalon:

„- nem egyértelműen jeleníti meg, hogy szabályzatai mely kereskedelmi gyakorlatokként minősülő megjelenésekre vonatkoznak,

- nem biztosítja, hogy minden kereskedelmi gyakorlatra vonatkozzanak az általa alkalmazott szabályzatok, valamint

- nem alkalmazza a Hirdetési szabályzatban az érzékeny adatokra vonatkozó előírást („A hirdetések célzásához nem használunk érzékeny adatokat”) (...)”³⁶⁸

A fenti vizsgálati kört egészítette ki a GVH 2017-ben az ingyenesség hamis állítására vonatkozó tényállás értékelésével, tekintettel például az oldalon a szolgáltatás indulásától a főoldalon elérhető „Ingyenes, és az is marad” állításra. 2018-ban további vizsgálati kör került kijelölésre, nevezetesen az eljárás alá vont vállalkozás üzleti modelljének értékelése a működés során gyűjtött, hasznosított adatokra, adattípusokra vonatkozó fogalmakat tartalmazó kialakítása, érvényesítése révén tanúsított kereskedelmi gyakorlatra tekintettel. Így tehát a vizsgálat három irányúvá vált:

1. A szolgáltató szabályzatainak tartalmának és alkalmazásának jogszerűségi vizsgálata;
2. Az ingyenességre vonatkozó hamis szolgáltatói állítás megtévesztő kereskedelmi gyakorlat tényállását kimerítő voltának vizsgálata;
3. A szolgáltató által gyűjtött személyes adatok kereskedelmi gyakorlata során történő felhasználásnak jogszerűségi vizsgálata.

³⁶⁶ 6. § (1) *Megtévesztő az a kereskedelmi gyakorlat, amely valótlan információt tartalmaz, vagy valós tény - figyelemmel megjelenésének valamennyi körülményére - olyan módon jelenít meg, hogy megtéveszti vagy alkalmas arra, hogy megtéveszse a fogyasztót az alábbiak közül egy vagy több tényező tekintetében, és ezáltal a fogyasztót olyan üzleti döntés meghozatalára készteti, amelyet egyébként nem hozott volna meg, vagy erre alkalmas:*

c) az áru ára, illetve díja, az ár, illetve díj megállapításának módja, különleges árkedvezmény vagy árelőny megléte, (...)
³⁶⁷ <https://novekedes.hu/interju/gvh-elnok-onkent-es-idoben-fizette-be-a-gigabirsagot-a-facebook-es-a-booking-com>
(letöltés ideje: 2020.06.10.)

³⁶⁸ VJ/85-189/2016. 1.

A Versenyhivatal vizsgálata során figyelembe vette a Facebook működésével kapcsolatban indult versenyhatósági eljárások nemzetközi példáit, így az olasz versenyhatóság 2018. évi eljárását és az amerikai FTC (Federal Trade Commission) 2019. évben kiszabott bírságát is.

Az olasz versenyhatóság (AGCM) 2018-as vizsgálatában megállapította, hogy a Facebook félrevezeti a fogyasztókat az oldalra történő regisztráció folyamata során, tekintettel arra, hogy nem megfelelően tájékoztatják őket arról, hogy az általuk szolgáltatott személyes adatok kereskedelmi célú felhasználására fog sor kerülni. Tekintettel arra, hogy a Facebook a felhasználói adatok megosztásának engedélyezése kapcsán a legszélesebb körű előzetes beleegyezést feltételezi az érintettek részéről, agresszív kereskedelmi gyakorlatot is megvalósít az olasz hatóság álláspontja szerint. Rávilágított továbbá az AGCM, hogy e gyakorlat eredményeképp tudtukon kívül és automatikus módon lesznek elszendve a kereskedelmi célú adatátadásnak a felhasználók.³⁶⁹

A GVH által értékelt, FTC által kiszabott ötmilliárd dolláros bírság alapja a szolgáltató által végzett, a felhasználók megtévesztésére irányuló tevékenység volt. Egy 2012-es, FTC által hozott döntés megtiltotta a Facebook számára, hogy az adatvédelemmel és a fogyasztók személyes adatainak biztonságával, valamint a megosztott személyes adatok terjedelmével kapcsolatban félrevezető tájékoztatást adjon. A hatóság álláspontja szerint a Facebook megtévesztette a felhasználóit a személyes adataik védelmének kontrollálhatósága kapcsán, ezzel pedig aláásta a fogyasztók választási lehetőségeit. Ezen ismétlődően megtévesztő meghatározások és beállítások aláásták a felhasználók adatvédelmi preferenciáit, ezen csalárd eljárásnak pedig az lett az eredménye, hogy a vállalkozás harmadik felek applikációi számára megoszthatta a felhasználók (ismerőseinek) személyes adatait. Ezen gyakorlat jogsértő mivoltát erősítette az a körülmény, hogy számos felhasználó nem is észlelte, hogy a Facebook megosztja ezen adatokat, ezért nem tette meg a szükséges lépéseket az adatok megosztásának kizárása érdekében. Döntésében az FTC arra is kötelezte a közösségi oldalt, hogy változtassa meg a belső cégstruktúráját, hogy a felhasználók személyes adataival kapcsolatos döntésekben elszámoltatható legyen.³⁷⁰

Az ingyenesség illúziójának fogyasztói döntéseket torzító hatása és a Facebook szolgáltatása attribútumainak (népszerűség; Magyarországi felhasználók száma) számbavételét követően a Facebook működésének felhasználói szempontból történő értékelését végezte el a Gazdasági Versenyhivatal határozatában. Ennek kapcsán érdekes körülmény, hogy a GVH kimutatása szerint 2008. február 8-án a regisztráció során a Felhasználási Feltételek és az Adatvédelmi Szabályzat elfogadására utaló szövegrész terjedelme mindössze 8 szó volt, addig 2019. június 26-án ugyanez a szöveg immáron 45 szavas terjedelemben hívta fel a felhasználók figyelmét a regisztráció során a szolgáltató által közölni kívánt feltételekre.

³⁶⁹ VJ/85-189/2016. 23-24.

³⁷⁰ VJ/85-189/2016. 25-26.

Határozatában a GVH sorra veszi a döntés megszületését megelőzően a Facebook működése kapcsán felmerülő, nagy nyilvánosságot kapó szabálytalanságokat, így a Cambridge Analytica ügyet, egy 2018. május 18. és május 27. közötti programhiba kapcsán 14 millió felhasználót érintő működési hibát³⁷¹, azt a szintén 2018-as sajtóhírt, mely szerint a Facebook partnereivel olyan személyes adatokat is átadott, melyre nem volt felhatalmazása³⁷² és azt a felhasználók lehallgatásával kapcsolatos ügyet³⁷³, melyre tekintettel a NAIH is nyilatkozott a korábbiakban.

Ahogy a következőkben bemutatásra kerül, a Versenytanács által megállapított jogsértés és a kiszabott bírság alapja a Facebook Inc. által, az általa nyújtott szolgáltatás ingyenességére vonatkozó hamis állítás volt, így e jogi érvelés elemzése kell, hogy a GVH eljárása elemzésének fókuszpontját képezze. Erre tekintettel elemzem a hatóság és az eljárás alá volt álláspontjának ütközését az ingyenesség fogalmát illetően, és a hatóság által határozatában megfogalmazott jogi érvelését.

IV.7.2.2. A Facebook álláspontja az ingyenességre vonatkozóan

A szolgáltató által az eljárás során kifejtett álláspontja szerint az általa nyújtott szolgáltatás ténylegesen ingyenes, azért pénzbeli ellenszolgáltatást nem kell fizetniük a felhasználóknak, regisztrációjuk során pedig mindösszesen négy féle adatot kell kötelezően megadniuk. Nézetük szerint az eljáró Versenytanács alapvető tévedésben van a szolgáltató üzleti modelljét illetően, amikor a szolgáltatás ingyenességét vonja kétségbe. Az „ingyenesség” fogalma kapcsán utalnak arra, hogy az átlag magyar fogyasztó is aképp értelmezi azt, hogy kifejezett pénzfizetési kötelezettség nem áll fenn, ahogy álláspontjuk szerint az MTA Értelmező Kéziszótárának vonatkozó szócikke, és az Fttv. nagykommentárja megfogalmazása is egybevág ezzel az értelmezéssel. A Facebook szerint továbbá *„az a körülmény, hogy egy vállalkozásnak kereskedelmi érdeke fűződik ahhoz, hogy egy terméket/szolgáltatást pénzfizetési kötelezettség nélkül kínáljon, nem változtat azon az egyszerű tényen, hogy a fogyasztó mindezt úgy értelmezi, az áru/szolgáltatás ingyenes számára.”* Utal továbbá a Kúria Kfv.III.37.020/2014./5. számú ítéletére, melyben kifejezetten rögzítésre kerül, hogy az ingyenesség és díjmentesség hétköznapi és nyelvtani értelmezése sem tér el egymástól.³⁷⁴

Érvelése során a szolgáltató továbbá igyekezett rávilágítani a GVH korábbi eljárásai során kifejtett álláspontjaira, melyek az „ingyenesség” fogalma kapcsán kerültek kifejtésre (külön díjfizetés nélkül igénybe vehető ingyenes televíziócsatornák kapcsán hozott döntés és díjmentes online

³⁷¹ Ezen időszak alatt az érintettek zárt felhasználói kör számára elérhetőnek szánt posztjai „nyilvános” státuszba kerültek és láthatóvá váltak bárki számára.

³⁷² A hírek szerint a Facebook – többek között – hozzáférést biztosított a Microsoft számára a felhasználók ismerőseinek listájához, a Netflix és a Spotify szolgáltatások üzemeltetői pedig a felhasználók magánüzeneteibe is bepillantást nyerhettek. (VJ/85-189/2016. 117-119.)

³⁷³ A Facebook elismerte, hogy a Messenger applikáción keresztül lefolytatott beszélgetésekről leíratot készített. (VJ/85-189/2016. 121.)

³⁷⁴ VJ/85-189/2016. 133-134.

szálláshelyszolgáltatást nyújtó weboldalak piacának elemzése). Párhuzamos ezen érvek kapcsán álláspontom a hatóságéval, nevezetesen, hogy e példák nem szolgálhatnak analógiaként a Facebook által nyújtott szolgáltatásra, mivel azok attribútumai teljesen eltérőek.³⁷⁵

A Facebook előadása szerint az eljáró versenyhatóság tévesen értelmezi a szolgáltató működési modelljét.³⁷⁶ Álláspontja szerint e modell alapja nem az a körülmény, hogy a felhasználók adataikkal „fizetnek” a szolgáltatásért. A Facebook arra fókuszál szolgáltatásának szervezése során, hogy a felhasználói élmény releváns és személyre szabott legyen, és e feltételek teljesítéséhez elengedhetetlen azon adatok felhasználása, amiket a Facebook szolgáltatásának használata közben a felhasználók a szolgáltatóval megosztanak, illetve mely adatokat a szolgáltató felhasználóival kapcsolatban maga észlel, továbbá mely információk harmadik személyektől – például: hirdető, barátok – származnak a felhasználóra vonatkozóan. A szolgáltató e folyamat során a felhasználó adatai között a felhasználó szemszögéből szelektál, fókuszában pedig a relevancia áll, ezzel személyre szabva szolgáltatását. E szelekció nem kizárólag a bejegyzések hírfolyamban történő megjelenítése során alkalmazott, hanem a hirdetések megjelenítése során is. Fontos pontja a szolgáltató érvelésének az, mely szerint személyre szabás – így adatok – hiányában a platform által nyújtott szolgáltatás egy bármiféle közösségi kontextus nélküli áthatolhatatlan tartalomtömeg lenne.³⁷⁷

A szolgáltatás nyújtása során felhasznált adatok kapcsán a Facebook védekezésében kifejti, hogy a regisztráció során kizárólag négy adat kell a felhasználóknak megadniuk, e regisztrációs információk pedig fajta és tartalom szerint összhangban vannak azokkal az információkkal, melyeket a fogyasztók más ingyenes online szolgáltatásokba történő regisztrációs folyamat során megadnak. Ezen adatok halmazán túl dönthetnek úgy a felhasználók, hogy más adataikat is a szolgáltató rendelkezésére bocsájtják, a fentiekben leírt személyre szabott szolgáltatás-élmény elérése érdekében. Ezen állítás kapcsán megjegyzem, hogy a regisztráció során megadott adatokat valóban limitálhatja a felhasználó, azonban az oldalon végzett tevékenységének monitorozását, és az erre vonatkozó következtetések levonását nem tilthatja meg a szolgáltató részére.³⁷⁸

Az eljárás során a Facebook tagadta, hogy szolgáltatását azért tudja ingyenesen nyújtani a felhasználók számára, mert ők cserébe adataikkal „fizetnének” azért. Érvelése szerint bevételeit a hirdetőktől szerzi, akik számára lehetőséget biztosít arra, hogy üzeneteiket az emberek felé közvetítsék, tehát az összesített figyelemhez való hozzáférésért fizetnek a hirdetők – elérés alapon. Ezen érvelés álláspontom szerint azért bicsaklik meg, mivel a hirdetők számára nyújtott szolgáltatás minőségét, ezáltal gazdaságilag kifejezhető értékét éppen a szolgáltató által a

³⁷⁵ VJ/85-189/2016. 135.

³⁷⁶ A Versenytanács határozatának 266. pontjában foglaltak szerint nem az eljárás alá vont üzleti modelljét, hanem annak kommunikációját értékelte.

³⁷⁷ VJ/85-189/2016. 136.

³⁷⁸ VJ/85-189/2016. 137.

felhasználóktól beszerzett adatmennyiség adja, ezáltal az átadott adatok nominális pénzben kifejezhető értékkel vértéződnek fel, ahogy azok elemzésre és felhasználásra kerülnek a hirdetőknél nyújtott szolgáltatás során. A szolgáltatás nyújtásának fenti gyakorlata a szolgáltató szerint a kétoldalú piacokra jellemző iparági gyakorlattal teljes mértékben összhangban van és az átlag magyar felhasználók számára is teljesen megszokott dolog, hogy az ingyenes szolgáltatások részeként hirdetésekkel találkoznak, és ezek alapján a fogyasztók az „ingyenes” kifejezés ellenére sem gondolják azt, hogy a szolgáltatást nyújtó vállalkozás nem profitál a köztük fennálló kapcsolatból.³⁷⁹ Álláspontja szerint „(...)az „ingyenes” jelző használata a legegyszerűbb, legmegfelelőbb, általánosan legérthetőbb módja annak kifejezésére, hogy a Facebook szolgáltatásnak használata nem von magával pénzfizetési kötelezettséget, mely összhangban van a fogyasztók értelmezésével és a GVH gyakorlatával, és semmilyen zavart nem okoz a fogyasztók számára”.³⁸⁰

Az eljáró Versenytanács előzetes álláspontjának megismerését követően a Facebook kiegészítette álláspontját és nyilatkozatait. E közlések közül kiemelés érdemel egyrészt azon állítása, mely szerint a hatóság nem vette figyelembe az általa nyújtott szolgáltatáshoz hasonló, pénzfizetés nélkül hozzáférhető szolgáltatások társadalmi hasznát.³⁸¹ Másrészt pedig benyújtásra került a Facebook által a Berlieni Bíróság korábban született határozatának magyar fordítását, melyben a német bírói testület nem talált kivetni valót abban, hogy a Facebook szolgáltatását ingyesként hirdeti, és így nem látta indokoltnak az „Ingyenes, és az is marad.” szlogent a kezdőlapról eltávolítani.³⁸²

IV.7.2.3. Az értékelés keretei

Az eljáró Versenytanács határozatának értékelése kereteit meghatározó részében tisztázza, hogy döntésében kizárólag a szolgáltató azon magatartásának értékelését végezte el, amely az általa nyújtott szolgáltatás ingyességének ígéretére vonatkozik. Így az eljárás indításakor detektált másik problémakör tekintetében – ti. a Facebook által a személyes adatok kezelésével, felhasználásával kapcsolatos tájékoztatók, szerződéses feltételekben található ellentmondások és egyéb hiányosságok – eljárást VJ/85-187/2016. számú végzésével megszüntette.³⁸³

Az ingyesség hamis ígéretére vonatkozó szolgáltatói állítás 2010. év elejétől volt elérhető a weboldalon. E kereskedelmi gyakorlat a Versenytanács álláspontja szerint az Fttv. 6.§-a alapján értékelendő. E tekintetben a vizsgálat tárgyát annak kellett képeznie, hogy az ügyleti döntés

³⁷⁹ A Versenytanács határozatának 266. pontjában foglaltak szerint a hatóság álláspontja szerint a zero áras modellek esetében egyáltalán nem törvényszerű és nem is elterjedt, hogy azokat a vállalkozások kiemelten ingyesként népszerűsítik.

³⁸⁰ VJ/85-189/2016. 138-139.

³⁸¹ A Versenytanács határozatának 266. pontjában foglaltak szerint a szolgáltatás hasznát nem vitatja, e kérdés nem is képezte eljárásnak tárgyát.

³⁸² VJ/85-189/2016. 165. A német bírósági ítélet: Urteil des Kammergerichts vom 20.12.2019.AZ.5U.9/18.

³⁸³ VJ/85-189/2016. 197-198.

befolyásolására alkalmasság mellett megtévesztő volt-e ez a kereskedelmi gyakorlat, tekintettel arra, hogy a szolgáltató üzleti modelljének lényege a felhasználók és ismerőseik adatainak a felhasználása. Szintén rávilágított a hatóság döntésében, hogy a Facebook Irl. által tanúsított magatartás Magyarország területén valósult meg az Fttv. 1.§ (2) bekezdése alapján, mivel magyarországi fogyasztókat érintett. Továbbá a szolgáltató által a fogyasztók (felhasználók) felé tett tájékoztatások az Fttv. 2.§ d) pontja alapján kereskedelmi gyakorlatnak minősülnek.³⁸⁴ Szintén az Fttv. rendelkezéseiből vezette le a GVH hatáskörét a hatóság, tekintettel a szolgáltató közlése szerinti közel 6 millió magyarországi felhasználóhoz tartozó fiókra az oldalon, míg a hatóság illetékességét a Tptv. 46.§ állapította meg az ügyben.³⁸⁵

Álláspontom szerint rendkívül fontos megállapításokat tett döntésében az eljáró Versenytanács az érintett fogyasztók meghatározásának körében. A szolgáltató korábban ismertetett állításával szemben, mely szerint az átlag felhasználók ismerik az online ingyenes nyújtott szolgáltatások lényegi jellemzőit, a hatóság rávilágított, hogy ugyan ez a legtöbb, az oldalon felhasználóként jelen lévő, bejegyzéseket megtekintő és létrehozó természetes személy vonatkozásában akár valós is lehet, azonban egyrészt az elvárt észszerűségnek is vannak korlátai. Így észszerűen jár el a felhasználó, ha nem kételkedik a kereskedelmi kommunikáció valóságtartalmában, illetve az ezen oldalak működésével kapcsolatos egyes adatvédelmi vagy informatikai kérdések olyan összetettségűek lehetnek, melynek ismerete nem elvárható a fogyasztóktól. Másrészt rávilágított arra is GVH, hogy a különböző korosztályok általánosságban eltérő digitális szokásokkal és tudással bírnak, így elvárás a szolgáltatói kommunikációval szemben, hogy az minden korosztály számára ugyanolyan informatív legyen.³⁸⁶ Ezen érvelést kiegészítve megjegyzem, hogy a szolgáltató korábban ismertetett, társadalmi hasznosságra vonatkozó érvelésével álláspontom szerint nem lenne ellentétes akár önkéntes vállalás, akár jogalkotói motivációval megerősített olyan lépés a szolgáltató részéről, hogy az oldal működésére vonatkozó tájékoztatóit a felhasználói csoportok életkora vagy digitális tudására tekintettel cizellálja.

Az eljárós Versenytanács az ügy érdemében előadott érvelését a következőkben mutatom be röviden, kiegészítve saját gondolataimmal.

IV.7.2.4. A Versenytanács indokolásában megfogalmazott érvek

A Versenytanács szerint a szolgáltató jelen esetben nem pusztán elmulasztotta üzleti modelljét részletes ismertetni a felhasználókkal, hanem kifejezett, explicit állítást fogalmazott meg arra vonatkozóan, hogy a szolgáltatás ingyenesen elérhető. E mozzanat kiemelt jelentőségű a jogsértés megállapítása kapcsán, tekintettel arra, hogyha a fogyasztóban nem tudatosul, hogy az általa igénybe vett szolgáltatás nyújtója egy piaci szereplő, és nem észleli, hogy a terméket nem minden

³⁸⁴ VJ/85-189/2016. 201-203.

³⁸⁵ VJ/85-189/2016. 210-215.

³⁸⁶ VJ/85-189/2016. 216-219.

kötelezettség és elköteleződés nélkül használja, úgy tévedésben lesz a szolgáltatás lényegét és ellenértékét, végső soron így a saját üzleti döntésének lehetőségét, illetve természetét illetően.³⁸⁷

Az eljáró Versenytanács állítása szerint az ellenérték mibenléte ez esetben nem pusztán adatvédelmi kérdés lesz, hanem gazdasági is, mely az üzleti döntést jelentősen befolyásoló tényező. Ezen állásfoglalását arra alapozza a hatóság, hogy a szolgáltatás használatának az ellenértéke kétségtelenül egy alapvető és jelentős jellemzője a szolgáltatásnak, melynek hiányában a szolgáltató nem tudja meghatározni, hogy pontosan milyen jellemzőkkel bíró szolgáltatást vett is igénybe. Így a szolgáltatás igénybevétele során a kereskedelmi típusú üzenetek észlelése, befogadása és a felhasználói adatok, és a felhasználói aktivitás során kinyert adatok szolgáltató általi rögzítése és felhasználása is olyan tényező, melyet ismernie kell a felhasználónak. A felhasználói adatokból nyert információkból generált következtetések szerint, célzottan elhelyezett hirdetések pedig a GVH értékelése szerint nagyobb eséllyel fognak bevételt generálni a szolgáltatóknak, hiszen e hirdetések hatékonyságának éppen az a fokmérője, hogy a hirdetésekkel célzott személyek nagyobb valószínűséggel fognak a részükre ajánlott termék megvásárlása vagy szolgáltatás igénybevétele mellett dönteni. Ezen érvelés további eleme kapcsán viszont nem értek egyet feltétlenül a Versenytanács álláspontjával. A határozat 229. pontjában foglaltak szerint a hatóság szerint közel sem biztos, hogy a felhasználók számára világos, hogy az oldalon végzett valamennyi tevékenységük monitorozásra kerül, és az ennek során levont következtetéseket a szolgáltató gazdasági tevékenysége során felhasználja. Erre tekintettel a Versenytanács álláspontja szerint közel sem biztos, hogy ha a felhasználók teljes tudatában lennének a szolgáltatói adatgyűjtések mechanizmusainak, akkor is igénybe vennék a szolgáltatást, de legalábbis szélesebb mérlegelést végeznének. Véleményem szerint ezen spekulációt nem támasztja alá semmilyen, a határozatban megfogalmazott adat vagy érvelés, és ismerve a Facebook mint szolgáltatás elterjedtségét és népszerűségét, nem is feltétlenül gondolom, hogy az algoritmusok működésének teljes ismerete, vagy az ingyenesség állítása helyett a személyes adatok átadása, mint ellenérték kihangsúlyozása széles felhasználói tömeget tartana vissza az oldalra történő regisztrációtól. Jelen pillanatban a közösségi oldalak piacának struktúrájából kiindulva ez egy „aki kimarad, lemarad”-döntés, így minden bizonnyal illuzórikus elgondolás egy, a felhasználók kegyeiért a legteljesebb transzparenciával és leghatékonyabb adatvédelmi-adatbiztonsági eszközökkel harcoló szolgáltatói versenyt vizionálni. Ettől függetlenül értek egyet a Versenytanáccsal abban a tekintetben, hogy a szolgáltató által tett túlságosan leegyszerűsítő és hamis állítás káros, ám véleményem szerint itt a jogalkotó és jogalkalmazó részéről egy magasabb elvárási szintet kell emelni, mint amelyet a felhasználók többsége a magáénak érez és alkalmaz egyes online szolgáltatások igénybevételének mérlegelése során. Sokkal fontosabb álláspontom szerint a hatóság azon megállapítása, hogy a

³⁸⁷ VJ/85-189/2016. 226-227.

szolgáltatás természetét meghatározó tényező, hogy az adott üzleti modell esetében hogyan és milyen adatok milyen típusú kereskedelmi gyakorlatok érdekében lesznek felhasználva.³⁸⁸

Az ingyenesség hamis ígéretének jogi minősítése kapcsán arra világított rá az eljáró Versenytanács, hogy az nem meríti ki az Fttv. mellékletének 20. pontjában³⁸⁹ rögzített, ún. „feketelistás”, mindenképpen tiltott kereskedelmi gyakorlatot, mivel a jelen ügyben érintett termék esetében annak természete és egyéb jellemzői miatt kérdéses az elkerülhetetlen költség tartalma. Ezen indokok alapján az Fttv. 6.§-e szerinti értékelés körében a hatóság álláspontja szerint az vizsgálendő, hogy az ingyenességről kapott információ megtévesztő volt-e, alkalmas volt-e a fogyasztók döntésének torzítására. E megfontolások mentén állapítható meg, hogy a tényállás kimerítette-e a szolgáltatás ellenértékével, árával kapcsolatos megtévesztő állítás fogalmi körét.³⁹⁰

A fenti kérdések értékelése során tett hatósági megállapítások közül kiemelendőnek tartom annak rögzítését, hogy a Facebook által nyújtott szolgáltatását komplexitására és újszerű üzleti modelljére tekintettel érdemben, és jelentősen megkülönböztetendő minden más csatornától és – akár kétoldalú – szolgáltatástól. A szolgáltatás igénybevétele kapcsán ehelyütt ismét rávilágít arra a hatóság, hogy amennyiben a felhasználó abban a tudatban használja az oldalt, hogy az teljesen ingyenes, úgy döntéseit feltételezhetően más megfontolások szerint hozza meg, mintha tisztában lenne azzal, hogy egy piaci jellegű tranzakció egyik résztvevője. Az eljáró Versenytanács így a szolgáltató és a felhasználó közötti ügyletet barterként azonosítja, mely kétségtől gazdagsági ügyletnek minősül. Ezen ügylet keretében a szolgáltató által megismert felhasználói adatok felhasználhatóságának és feldolgozhatóságának lehetősége a hatóság értékelése szerint nem csak átláthatatlan, de minden bizonnyal kimeríthetetlen is. Ehelyütt idézi az Európai Unió Tanácsának 2017. június 1-i álláspontját a GVH, mely dokumentumban szerepel annak megállapítása, hogy a fogyasztó számára nem csak abban az esetben kell jogorvoslati lehetőséget biztosítani, amikor a fogyasztó a szerződés értelmében vételárat fizet a digitális tartalomért, hanem akkor is, ha a szolgáltatás ellentételezéseként személyes adatokat bocsát a szolgáltató rendelkezésére és kezelésébe, ezzel elismerve, hogy az új üzleti modellekben a személyes adatok megnövekedett értéket képviselnek.³⁹¹

Döntésében az eljáró Versenytanács tisztázza, hogy álláspontja szerint a szolgáltató részéről az „ingyenes” kifejezés helyett nem a „nem ingyenes” kifejezés használata lenne helyénvaló, hanem egy olyan kommunikáció, amely megfelelően érzékelteti a fogyasztói ellentételezést, így a felhasználói adatok szolgáltató részére történő átadásának részleteit és hatásait. Erre a hatóság

³⁸⁸ VJ/85-189/2016. 228-231.

³⁸⁹ „20. Az áru „ingyenes”, „díjtalan”, „tértíesmentes” vagy hasonló jelzőkkel való leírása, ha a fogyasztónak a kereskedelmi gyakorlatban való részvétellel és az áru birtokbavételével, illetve fuvarozásával összefüggő elkerülhetetlen költségeken felül bármit is fizetnie kell.”

³⁹⁰ VJ/85-189/2016. 234.

³⁹¹ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9901-2017-INIT/hu/pdf> (letöltés ideje: 2020.05.29.)

érvelése szerint azért lenne kiemelt jelentőséggel szükség, mivel a felhasználók által a Facebookon eltöltött idő és folytatott tevékenység az, amely az oldalt mint hirdetési felületet mind értékesebbé és értékesebbé teszi. Mivel több időt tölt egy adott felhasználó az oldalon, annál pontosabb képet fog tudni róla formálni a szolgáltató, ezáltal pontosabban fogja tudni célozni a hirdetéseket, melyekért így magasabb összeget lesznek hajlandók fizetni üzleti partnerei a szolgáltatónak. Ezen mozzanat eredményezi, hogy a fogyasztói adatok közvetlen hasznot jelentenek a szolgáltató számára. Így fog ellenszolgáltatást teljesíteni minden kattintással, üzenettel, görgetéssel a felhasználó a Facebook számára. Ezen ügylet nem természetesen jelent pénzbeli ellentételezést, ahogy korábban utaltam rá, barter jellegű ügyletként azonosítja a hatóság is.³⁹²

A Versenytanács továbbá kiemeli: az, hogy a felhasználó a regisztráció során elfogadja a szolgáltató Adatkezelési Szabályzatát és Jogi és Felelősségi Nyilatkozatát, – ezáltal beleegyezve személyes adataik gyűjtésébe és felhasználásába –, nem módosít azon a körülményen, hogy a szolgáltató ingyenességre vonatkozó nyilatkozata valótlan. Sőt, e hozzájárulás növeli az ellentételezés értékét. A Versenytanács ezt azzal magyarázza, hogy a felhasználók többsége el sem olvassa regisztráció előtt a szolgáltató vonatkozó tájékoztatóit.³⁹³ Álláspontom szerint ezen érvelés annyiban hibás, hogy pusztán a felhasználó részéről a szabályzatok elolvasásának elmulasztása nem értékelhető a szolgáltató terhére, amennyiben ő megfelelően átlátható, érthető és hozzáférhető módon bocsátja ezen dokumentumokat rendelkezésre. Ezen állításom kapcsán mindenképp fel kívánom hívni a figyelmet az átláthatóság, az érthetőség és a hozzáférhetőség általam megfogalmazott hármass elvárására. Így például amennyiben minden egyes online szolgáltatás igénybevételekor a szolgáltatók a felhasználók rendelkezésére bocsátanak egy könnyen hozzáférhető, ám túlságosan technicizált, aprólékos megfogalmazású, átlag felhasználó számára nehezen értelmezhető szabályzatot, úgy nem teljesítik az erre vonatkozó eljárást, és ezáltal ugyanúgy akadályt képeznek a megalapozott felhasználói döntéshozatal előtt. Egyes kutatások szerint napjainkban egy átlagfogyasztónak éves szinten több mint 200 órát kellene töltenie az egyes online szolgáltatások igénybe vétele előtt a kapcsolódó szabályzatok áttanulmányozásával.³⁹⁴ Ezen állapot egyértelműen nem szolgálja a szolgáltatók és a fogyasztók közötti aszimmetria csökkentését, sőt, abba az irányba tereli a fogyasztókat, hogy a szabályzatok átláthatatlanságára tekintettel meg se kíséreljék személyes adataik átadása előtt felderíteni, hogy azzal milyen

³⁹² VJ/85-189/2016. 251-254.

³⁹³ VJ/85-189/2016. 255. Ezen állítást alátámasztja például az Axios 2019. júniusában publikált felmérésről szóló összefoglalója. E szerint például a 18 és 24 év közötti internethasználók 46 %-a olvasás nélkül fogadja el a felhasználási feltételeket az egyes oldalakon. (<https://www.axios.com/newsletters/axios-future-060f68f7-6d83-4ea6-9cc6-f6b99c02897c.html>; letöltés ideje: 2020.07.08.) Ezen helyzetre „rímél” az IBM vonatkozó felmérése, melyben a válaszadók 71%-a nyilatkozott úgy, hogy megéri bizonyos mértékben feláldozni a személyes adatok védelmét a technológiai fejlődés által nyújtott előnyökért cserébe. (<https://www.axios.com/consumers-kinde-sorta-care-about-their-data-3292eae9-2176-4a12-b8b5-8f2de4311907.html>; letöltés ideje: 2020.07.08.)

³⁹⁴ TÓTH András: Fogyasztóvédelem a digitális korban. In: Egyes modern technológiák etikai, jogi és szabályozási kihívásai (Szerk.: HOMIČSKÓ Árpád Olivér) KRE ÁJK Budapest, 2018. p. 207.

jogosítványokat adnak a szolgáltatók számára.³⁹⁵ Így megállapítható, hogy a fogyasztói döntéseket sok esetben nem az információk rendelkezésre állásának a hiánya nehezíti, hanem a rendelkezésre álló információ szelektálása, a releváns ismeretek leszűrése és feldolgozása állítja kihívás alá a felhasználókat. Az amerikai Federal Trade Commission például ezzel kapcsolatos álláspontja, hogy amennyiben a vállalkozások által közölni szándékozott fő üzenetet kiegészítő információkat további kattintás útján lehet elérni, akkor ezen elérési utak közel legyenek elhelyezve a fő üzenethez, és nyilvánvalóan kerüljön feltüntetésre, hogy ezen kiegészítő információk eléréséhez a fogyasztó aktivitása szükséges. Az amerikai hatóság arra is rávilágít, hogy a különböző mobil eszközökön változhat egy-egy webes felület megjelenése, így arra is figyelmet kell fordítani, hogy valamennyi felbontáson elérhetőek legyenek mind a fő üzenetek, mind a kiegészítő információk. A felugró ablakokban megjelenő tájékoztatás kapcsán is igen konzervatív felfogást képvisel az FTC, hiszen álláspontja szerint az azokban foglalt információ nem tekinthető feltétlenül átadottnak, tekintettel arra, hogy azokat a böngésző blokkolhatja, vagy a felhasználók is bezárhatják olvasás nélkül.³⁹⁶

Az adatkezelés feltételeit meghatározó tájékoztatás kapcsán a NAIH is állást foglalt egy 2015-ös határozatában³⁹⁷, melyben megállapította, hogy a bonyolult adatkezeléshez kapcsolódó hozzájárulás kapcsán a tájékoztatás módját a tartalomhoz kell igazítani. Összhangban az általam a fentiekben leírtakkal, a NAIH is kitért arra, hogy egy adott adatkezelésre vonatkozó tájékoztatónak strukturálnak és könnyen áttekinthetőnek kell lennie. A magyar adatvédelmi hatóság szintén 2015-ben, egy ajánlásában továbbá rögzítette, hogy *„az érintett az előzetes, megfelelő tájékoztatás alapján képes felismerni azt, hogy az adott adatkezelés milyen hatással van az információs önrendelkezési jogára és a magánszférájára. Az érintettek a megfelelő tájékoztatáson keresztül ismerhetik meg a személyes adataikra vonatkozó adatkezelést, illetve ezáltal érvényesülhet az információs önrendelkezési joguk. Megfelelő tájékoztatás hiányában az adatkezelő oldalán olyan „információs erőfölény” alakulhat ki, amelynek felhasználásával az érintett jogai, érdekei sérülhetnek.*”³⁹⁸

Meglátásom szerint sokkal inkább az fogja a szolgáltatás ellentételezését felértékelni, hogy a regisztráló felhasználóknak nincs lehetősége egyes adatvédelmi beállításokon módosítani, adataik felhasználásának részletszabályaiban változtatásokat végezni, még akkor sem, ha lenne erre igényük, esetlegesen az ezek elvégzéséhez szükséges számítástechnikai tudás birtokában lennének.

³⁹⁵ Erre tekintettel az OECD is sürgeti a valós fogyasztókat védő, tájékozott döntéshozatalt előmozdító megoldások bevezetését. ((OECD), ‘Exploring the Economics of Personal Data’, 2013.; https://read.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/exploring-the-economics-of-personal-data_5k486qtxldmq-en#page6; letöltés ideje: 2020.06.16.)

³⁹⁶ TÓTH Infokomm. és Jog. i.m. p. 103-104.

³⁹⁷ NAIH/2015/2201/17/H. sz. határozat

³⁹⁸ A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság ajánlása az előzetes tájékoztatás adatvédelmi követelményeiről (<https://www.naih.hu/files/tajekoztato-ajanlas-v-2015-10-09.pdf>; letöltés ideje: 2020.06.16.)

Így a regisztrációval valamilyen formában a szolgáltatóra bízta magát a felhasználó, így egy kiemelt bizalmi „hitel” kell feltételeznünk a szolgáltató felé az érintettek részéről.

Az eljárás Versenytanács végső értékelése szerint: „(...) az eljárás alá vont 2010 januárjától kezdődően 2017. július 15-ig az „Ingyenes és bárki csatlakozhat”, 2017. július 15-től kezdődően 2019. augusztus 12-ig az „Ingyenes és az is marad” állítással, illetve a Sűgőközpontban (2019. október 23-ig) olvasható tájékoztatóval a fogyasztói döntés torzítására, így megtévesztésre alkalmas üzenetet közvetített a szolgáltatás árával, ellenértékével kapcsolatban, hiszen ha a fogyasztók tisztában lettek volna/lennének az ellentételezés súlyával, jellegével, összetettségével, az eljárás alá vont üzleti modelljével, akkor másként dönthettek volna a platformra való belépést vagy a használatot, a fogyasztói aktivitást illetően. Ezen magatartásával az eljárás alá vont vállalkozás megvalósította az Fttv. 6. § (1) bekezdés c) pontjában foglalt tényállást és megsértette az Fttv. 3. § (1) bekezdésében előírt tilalmat.”

Rávilágított továbbá az eljáró Versenytanács arra, hogy az eljárás alá vont üzleti modelljében, annak jellemzőire figyelemmel az ingyenesség üzenete eltereli a fogyasztói figyelmet a szolgáltatás igénybevételéért adott ellentételezés súlyáról, valós értékéről, az esetleges kockázatokról.³⁹⁹

Végső összegzésében a Versenytanács az alábbiakat rögzíti: „(...)ha egy piaci szolgáltatásról azt mondja egy vállalkozás, hogy az ingyen érhető el, miközben ugyan díjat nem kell fizetnie a fogyasztóknak a szolgáltatás igénybevételéért, de egyéb ellenszolgáltatás vagy kötelezettség terheli (figyelmén, idején túl fogyasztói aktivitásával, adataival és egyéb, akár ismerőseitől származó információkkal fizet), akkor az ingyenesség üzenete a vállalt kötelezettségeikről elfeledteti a fogyasztókat. A fogyasztók – ahogyan ezzel a piaci szereplők is tisztában vannak – egyébként sem hajlamosak elolvasni vagy részletesebben áttekinteni a különböző szerződéses feltételeket, de egy ingyenességre vonatkozó üzenet tovább csökkenti a szerződéses feltételek és a különböző szabályzatok befogadásának az esélyét. Ekként az ingyenesség üzenete a jelen ügyben vizsgálthoz hasonló üzleti modellek esetében a használattal járó fogyasztói felelősség (de akár a szerződéses kötelezettségek) tekintetében is megzavarhat, mivel a fogyasztó részéről kockázatmentességet, kötelezettség nélküliséget sugall, holott több szintű (a kezelt és felhasznált adatok összetettsége, komplexitása miatt nem is egészen átlátható) elköteleződés van mögötte. Rövidebb és hosszabb távon is káros az üzleti döntésekre, így egyes gazdasági reálfolyamatokra nézve is, ha a fogyasztó azt hiszi, hogy valamely szolgáltatást ellentételezés nélkül használhat.”⁴⁰⁰

Az eddigiekben bemutatott érvelés mentén állapította meg a Versenytanács a Tpv. 76. §-a (1) bekezdésének e) pontja alapján, hogy az eljárás alá vont Facebook Irl. Ltd. a www.facebook.com weboldalon a szolgáltatása ingyenességére utaló, magyarországi felhasználókkal szemben 2010

³⁹⁹ VJ/85-189/2016. 257-258.

⁴⁰⁰ VJ/85-189/2016. 273.

januárjától (a nyitóoldalon 2019. augusztus 12-ig, a Sűgőkőzpontban 2019. október 23-ig) alkalmazott megtévesztő állítás révén tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot tanúsított a magyarországi felhasználóival szemben, ez pedig megvalósította az Fttv. 6. § (1) bekezdés c) pontjában foglalt tényállást és ezzel megsértette az Fttv. 3. § (1) bekezdésében foglalt tilalmat. A jogsértés súlyának meghatározásakor a GVH alapvetően a nyitóoldalon látható, ingyenességre vonatkozó szlogeneket vette figyelembe.⁴⁰¹

A versenyhatóság eljárására figyelemmel az eljárás alá vont idő közben módosította kereskedelmi gyakorlatát, így a jogsértéstől történő jövőbeli eltiltására nem került sor. Figyelemmel azonban a jogsértés jellegére, súlyára és az érintett piacra, az eljáró Versenytanács a jogsértés megállapításán túlmenően a Tpv. 76. §-a (1) bekezdés k) pontja és a Tpv. 78. §-ának (1) bekezdés a) pontja alapján bírság kiszabását indokoltnak tartotta az eljárás alá vont vállalkozással szemben. Nézete szerint az ügyben a teljes vizsgált időszakra vonatkozó hirdetési bevétel 10%-ának (kiinduló összegként való figyelembe vétele még az eljárás alá vont méretéhez képest is eltűzött bírsághoz vezethetne, így az eljáró versenytanács az ügyben – kivételesen – a bírság kiinduló összegének az utolsó teljes vizsgált év (2018.) magyarországi piacra vetített árbevételének a 10%-át vette, amely összeget kisebb mértékben csökkentett arra is figyelemmel, hogy a bevételek egy része a jelen ügyben vizsgált magatartástól független, illetve nem természetes személy felhasználókra tekintettel merült fel. E megfontolások mentén állapította meg a bírság összegének a hatóság a kiszabott 1.200.000 Ft-ot.⁴⁰²

IV.7.2.5. A Versenytanács határozatának értékelése⁴⁰³

Értékelésem szerint a Versenytanács fentiekben elemzett határozatával kapcsolatban nem vitatható el a hatóság érdeme a Facebook mint digitális óriásvállalattal szembeni hatékony jogalkalmazói fellépés terén. A GVH eljárása mind időbeli terjedelmét, mind az általa hozott határozat részletességét és jogi-logikai érvrendszerét tekintve jelentős fejleménye a közösségi oldalakkal szabályozásának, az erről szóló jogászai gondolkodásnak és a működésük jogi keretek között tartásának. Álláspontom szerint a vizsgálat kezdetekor felmerült két vizsgálati tárgykör közül a csekélyebb társadalmi kockázatokkal bíró ingyenesség hamis ígérének kérdésköre került értékelésre a hatóság által. Ennek okait nem ismerem, erre való részletes indokolást a határozat nem tartalmaz. Minden bizonnyal a versenyhatóság által alkalmazható jogi keretrendszer limitálta a hatóság eljárásának dimenzióit egy olyan, versenyjogilag könnyebben minősíthető témakörre, mint

⁴⁰¹ VJ/85-189/2016. 285.

⁴⁰² VJ/85-189/2016. 287-304.

⁴⁰³ A 444.hu újságírójának megkeresésére a Facebook szóvivője a bírság kiszabásakor, 2019. december 9-én az alábbiakat nyilatkozta: „Az embereknek egyszerűen és világosan kell elmagyaráznunk, hogyan működnek a termékeink és szolgáltatásaink. Nemrég frissítettük a Felhasználási Feltételeket az üzleti modellünkkel kapcsolatban, és nagyon örülünk, hogy ez választ ad a magyar Gazdasági Versenyhivatal aggodalmaira is.” (https://444.hu/2019/12/06/a-facebook-a-444-nek-a-gvh-birsagrol-vilagosan-kell-elmagyaraznunk-az-embereknek-hogyan-mukodik-a-szolgáltatatusunk?fbclid=IwAR2ZfY6KF3HZ-vj5JHIONvwiKXfdpzWDBjzfZyFgP8WZh_vNu7v72nSfFB8; letöltés ideje: 2020.07.08.)

a termék ellenértékéről szóló valótlan szolgáltatói állítás. Álláspontom szerint a közösségi oldalak működésének jóval veszélyesebb következményeit hívhatják életre a Cambridge Analytica ügyszó hasonló esetek, melyek értékelésére azonban elsődlegesen nem a versenyjog, hanem az adatvédelmi jog tud választ adni. A GVH eljárása azon állításomat is igazolja, hogy e digitális platformok működési modelljéből fakadóan versenyjogi felelősségük értékelése során (is) kiemelt jelentősége van a szolgáltatók által kezelt felhasználói személyes adatoknak, így valamennyi versenyjogi színezetű jogi elemzésnek természetesen és kötelezően részét kell képeznie a szolgáltatók által ezen felmérhetetlen mennyiségű személyes adaton végzett műveletei és azok jogszerűsége. Elemzésem során a hatóság érvelésének néhány részét kritikával vagy kiegészítéssel illettem, általánosságban azonban álláspontom szerint nem lehet kérdés az eljárás alá volt Facebook által a jogsértés elkövetésének ténye, ahogy az ingyenesség, mint szolgáltató által keltett hamis illúzió azonosításával, tartalmának kibontásával és az ezzel kapcsolatos társadalmi veszélyek értékelésével is maradéktalanul egyetérték.

IV.7.3. Fúziókontroll a közösségi oldalak szolgáltatóival szemben

Napjainkban a közösségi oldalak szabályozásának egyik hot topic-ja a fúziókontroll területe, ahol a jogi és piaci megfontolások mellett politikai szempontok is megjelennek. Példaként említhetjük a 2020-as amerikai elnökválasztást⁴⁰⁴, ahol több elnökjelölt-aspiráns emelte programjának kiemelt elemei közé a nagy tech vállalatokkal szembeni antitröszt⁴⁰⁵ jogalkotást.⁴⁰⁶

IV.7.3.1.A Facebook/Whatsapp fúzió

Az Európai Unió versenyjogi szabályozásának jelentős eseménye volt a Facebook-Whatsapp fúzió, melynek kapcsán az Európai Bizottság arra a megállapításra jutott, hogy mivel a Whatsapp nem gyűjti a felhasználók adatait, így nem valószínűsíthető, hogy az összefonódás után ezen gyakorlaton a Facebook változtatna. Megállapította továbbá, hogy olyan kiélezett a piaci verseny az egyes online platformok között, hogy az adatvédelmi beállítások ilyen jellegű megváltoztatása a Facebook hátrányára válna, valamint, hogy amennyiben meg is történne a Whatsappon felvett adatok Facebook hirdetések targetálása során történő felhasználása, még úgy sem beszélhetnénk

⁴⁰⁴ A 2020-as elnökválasztás kapcsán beszédes körülmény, hogy a későbbi nyertes demokrata jelölt Joe Biden kétféle cégtől nem fogadott el támogatást a beiktatási időszakban: a fosszilis energiaipari vállalatoktól és a Facebooktól.

⁴⁰⁵ Ezen álláspontokkal szemben helyezkedtek sokan, akik érvelésének legfontosabb tétele az, hogy e vállalatok feldarabolásának egyenes következménye lenne, hogy az online szolgáltatások piacán versenyelőnyre tennének szert a kínai óriásvállalatok. Ezen nézeteket hibásnak értékeli Ganesh SITARAMAN, a Vanderbilt University jogászprofesszora. Meglátása szerint „A nagy technológiai cégek nemhogy nem versenyeznek Kínával, hanem ott működnek, és ezen összefonódások valójában sérülékenységet jelentenek az Egyesült Államoknak úgy az ipari kémkedés, mint a gazdasági nyomásgyakorlás szempontjából”. Ganesh SITARAMAN: Too Big to Prevail - The National Security Case for Breaking Up Big Tech. Foreign Affairs, March/April 2020. (<https://www.foreignaffairs.com/articles/2020-02-10/too-big-prevail>; letöltés ideje: 2020.07.09.)

⁴⁰⁶ A közösségi oldalakkal szemben a legkritikusabb hangot Elizabeth Warren demokrata elnökjelölt ütötte meg. 2019 márciusában a technológiai óriásvállalatok feldarabolása mellett érvelt (<https://www.forbes.com/sites/kennethcorbin/2019/03/08/warren-wants-to-break-up-amazon-facebook-google/>; letöltés ideje: 2019.10.25.), 2019 októberében pedig azért kritizálta a Facebookot mert Mark ZUCKERBERG és Donald TRUMP találkozóját követően rövid időn belül módosult a közösségi oldal politikai hirdetésekre vonatkozó szabályzata (<https://www.reuters.com/article/us-usa-election-warren-facebook/u-s-presidential-candidate-warren-attacks-facebooks-political-ad-policies-idUSKBN1WN26F>; letöltés ideje: 2019.10.25.)

olyan kiterjedt adatkörrel, amely a Facebook kizárólagos birtokába kerülne, és azt a versenytársaknak ne lenne módja a továbbiakban beszerezni.⁴⁰⁷ Mint utóbb kiderült, e kérdésben a Bizottság igencsak naivnak bizonyult, és a fenti ideologisztikus megközelítésre rációfalva a felek valótlán nyilatkozatokat tettek az eljárás során, mellyel szemben a Bizottság csalódottsága egy 110 millió eurós bírságban manifesztálódott.⁴⁰⁸

A fúzió vizsgálata során kiemelt jelentősége volt az érintett piac meghatározásának, amely jelentős kihívás volt tekintettel az online kommunikációs alkalmazások piacának gyors és állandó változására. A Bizottságnak össze kellett vetnie a Whatsapp és a Facebook Messenger által kínált új generációs kommunikációs felületeket a hagyományos telekommunikációs csatornák (SMS, MMS) által nyújtott lehetőségekkel, valamint vizsgálnia kellett, hogy a közösségi oldalak által nyújtott komplex szolgáltatások mely elemeit fedik le a Whatsapp alkalmazás funkciói.⁴⁰⁹ A fúzió vizsgálatának másik jelentős aspektusa az ún. „*networking effect*” vizsgálata volt, vagyis annak értékelése, hogy az érintett alkalmazások felhasználói számának növekedése fog-e „hólabda” hatást kiváltani, és egyre több és több felhasználót sarkalni a platformokon történő regisztrációra. Egyik fenti kérdésben sem foglalt olyan állást a Bizottság, mely akadályát jelentette volna az összefonódásnak, és mivel a fentiekben leírt, adatkezeléssel kapcsolatos felvetések sem bizonyultak kritikusnak, így engedélyezte az összefonódást. Mint az Európai Bizottság, úgy az ugyanezen fúziót vizsgáló amerikai versenyhatóság (FTC) is felhívta az érintett felek figyelmét az adatvédelmi szabályok betartására, az összefonódás engedélyezésétől függetlenül.⁴¹⁰

AZ FTC Facebook-Whatsapp fúzióval kapcsolatos eljárásának utóöngéje, hogy az amerikai versenyhatóság 2020. december 9-én bejelentette: az FTC és 46 amerikai tagállam ügyészsége két polgári jogi keresetet nyújtott be a Facebookkal szemben, melyben amellet érvelnek, hogy a cég visszaélt monopolhelyzetével, ezzel korlátozta a versenyt a közösségi oldalak piacán. A kereset központjában az Instagram 2012-es, és a Whatsapp 2014-es felvásárlása áll. E két fúziót ugyan korábban jóváhagyta az amerikai versenyhatóság, azonban a 2020 decemberi kereset szerint ezen a felvásárlásokkal a Facebook korlátozta a verseny lehetőségét a potenciális versenytársak akvizíciójával. A felperesek érvelése szerint a felvásárlások eredményeképp nehezebbé vált a

⁴⁰⁷ Case No. COMP/M. 7217 – Facebook/Whatsapp 5.3.3.2.

⁴⁰⁸ A 2014-es vizsgálat során a Bizottság kérdésre a Facebook válaszában azt állította, hogy nincs technológiai lehetőség arra, hogy a Whatsapp felhasználói fiókok összekapcsolásra kerüljenek az adott személy Facebook felhasználói fiókjával. 2016-ban a Whatsapp felhasználási feltételei úgy módosultak, hogy immáron lehetőség volt a Whatsappot használó személyeket telefonszámuk alapján azonosítani és összekapcsolni ezen adatokat Facebook profiljukkal. A Bizottság vizsgálata során megállapította, hogy a technológia már 2014-ben lehetővé tette az egyes felhasználói fiókok ily módon történő összekapcsolását, egyúttal e lehetőségről természetesen a Facebook képviselői is tudtak, mikor ezt tagadó nyilatkozatukat megtették. A Bizottság azonban a fúzió korábbi értékelése során kialakított álláspontját fenntartotta, a valótlán tényállításért kiszabott bírság nem befolyásolta az összefonódást engedélyező 2014-es döntést. (https://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1369_en.htm; letöltés ideje: 2019.11.01.)

⁴⁰⁹ Eleonora Ocello, Cristina Sjödin and Anatoly Subočs - What's Up with Merger Control in the Digital Sector? Lessons from the Facebook/WhatsApp EU merger case, Competition Merger Brief, 1/2015. p.2. (https://ec.europa.eu/competition/publications/cmb/2015/cmb2015_001_en.pdf; letöltés ideje: 2019.11.01.)

⁴¹⁰ KLEIN-TÓTH i.m. p. 101. Bővebben: <https://www.ftc.gov/news-events/press-releases/2014/04/ftc-notifies-facebook-whatsapp-privacy-obligations-light-proposed> (letöltés ideje: 2019.11.01.)

piacra lépés e területen, egyúttal a szolgáltatások minősége is jelentősen romlott (több hirdetés, felhasználói adatok még szisztematikusabb gyűjtése és rendszerezése). A kézirat lezárásának pillanatában az eljárás eredményét nem lehet prognosztizálni, a Facebook is csak annyit nyilatkozott, hogy megvizsgálják a beadványokat és részletesen fognak reagálni rájuk.⁴¹¹

IV.7.3.2. További fúziós ügyek az Európai Bizottság gyakorlatából

Témánk szempontjából szintén jelentős döntése volt az Európai Bizottságnak a Microsoft/LinkedIn összefonódás kapcsán hozott határozata, melyben megállapításra került, hogy bár a felek által kezelt adattömegek összekapcsolása az adatvédelmi szabályok okán korlátozásokba ütközhet, azonban e hatalmas felhasználói adattömeg az online hirdetési piac többi szereplője részére más forrásokból is elérhető maradna, így nem törvényszerű, hogy a fúzió káros horizontális hatásai lennének. Tehát a Bizottság ebben az esetben a Facebook/Whatsapp összefonódáshoz hasonlóan az adatvédelem szintjét nem ár-jellegű versenyparaméternek minősítette.⁴¹² Az eljárás során a Microsoftnak több vállalat is kellett tennie a Bizottság részére, így például a LinkedIn továbbra is eltávolítható kell legyen a Windows operációs rendszerből, illetve bizonyos Microsoft Office szolgáltatások funkcióihoz hozzáférést kell biztosítaniuk a szoftverfejlesztők számára a jövőben is.⁴¹³

Bár nem közvetlenül közösségi oldalakkal kapcsolatos döntés, de mindenképp említést érdemel továbbá a közelmúltból az Apple/Shazam határozat, melyben felmerültek az adatkumulációval kapcsolatos kérdések is, és melyben a Bizottság új megközelítésű vizsgálati módszertant alkalmazott.⁴¹⁴

IV.7.4. Erőfölénnyel visszaélés

Az erőfölénnyel való visszaélés versenyjogi vizsgálatának kiemelt jelentőségű fejezete volt a német versenyhatóság 2016-os eljárása, melyben azt vizsgálta, hogy azon gyakorlat, mely szerint a Facebook használatának a feltétele, hogy a szolgáltató a felhasználó egyéb, Facebookon kívüli böngészési adataihoz is hozzáférjen, mennyiben jogszerű.⁴¹⁵ A hatóság preconcepciója az volt, hogy a Facebook ezen eljárása megvalósítja a kizsákmányoló visszaélés tényállását, mivel nem ad megfelelő információt a felhasználóknak személyes adataik kezeléséről, és annak terjedelméről. A

⁴¹¹ <https://www.bbc.com/news/business-55250366> (letöltés ideje: 2020.12.11.)

⁴¹² KLEIN-TÓTH i.m. p. 98-99;101.

⁴¹³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_4284 (letöltés ideje: 2019.11.15.)

⁴¹⁴ Ün. V4 módszertan: variety, velocity, volume es value azaz sokféleség, sebesség, mennyiség és érték. A vizsgálat fókuszában ebben az esetben az Apple versenytársaira gyakorolt hatásokra összpontosult és arra, hogy az adatok kumulálása eredményeképp milyen előnyre tehet szert az Apple. Ennek meghatározására vizsgálta a Bizottság az érintett adatok sokszínűségét (mely kapcsán megállapította, hogy azokat a versenytársak is be tudják szerezni); az adatgyűjtés sebességét (a Shazam lassabb és kevésbé alkalmas felhasználói adatok gyűjtésére mint a zenestreaming szolgáltatások); az adatkészlet mennyiségét (e téren is megállapította a Bizottság, hogy a zenestreaming szolgáltatások sokkal nagyobb potenciállal rendelkeznek) és az adatkészlet gazdasági értékét (a Bizottság szerint a zenestreaming szolgáltatások által gyűjtött adatok sokkal értékesebbek, mint a zenefelismerő Shazam által rögzíthetők). A fenti megfontolások alapján a Bizottság hozzájárult a fúzióhoz. https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=2_M_8788 (letöltés ideje: 2019.11.13.)

⁴¹⁵ https://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Meldung/EN/Pressemitteilungen/2017/19_12_2017_Facebook.html; letöltés ideje: 2019.11.01.

döntést nem túlzás a „történelmi jelentőségű” jelzővel illetni, hiszen ez volt az első olyan formális versenyhatósági eljárás, ahol a tisztán adatvédelmi jellegű jogsértés erőfölénnyel való visszaélésként került minősítésre.⁴¹⁶ A 2019 februárjában publikált határozat szerint a jövőben a Facebook tulajdonában lévő más szolgáltatások (pl. WhatsApp, Instagram) folytathatják a felhasználók adatainak gyűjtését, azonban az ezen platformokon felvett adatok csak abban az esetben rendelkezhetők hozzá az érintettek Facebook fiókjához, ha ehhez önkéntesen hozzájárultak. Harmadik féltől származó webes adatok Facebook fiókhoz történő hozzárendelése szintén csak kifejezett, önkéntes hozzájárulás alapján történhet a jövőben. A döntés jelentősége tehát abban áll, hogy tiltja a jövőben a szolgáltató számára, hogy a közösségi oldal szolgáltatásainak igénybevételének feltételül szabja a fentiekben ismertetett adatkezelési műveletekhez történő hozzájárulást.⁴¹⁷ Szintén a döntés nyomán felmerülő kérdés, hogy a Facebook és harmadik felek közötti adatmegosztás jogellenessé nyilvánítása milyen hatással lesz a jövőben a nagy tech-szolgáltatók (Facebook, Google) által kezelt adatokhoz való versenytársi hozzáférésre.

IV.7.5. Összefoglalás

A közösségi oldalak szolgáltatói versenyjogi felelősségének áttekintése után az alábbi következtetések vonhatók le. Bármilyen jellegű versenyjogi vizsgálat fókuszpontját az „adat” fogja képezni. Ezen „adat” fogalom egyrészt meghatározza a digitális piac szereplőinek piaci pozícióját, azonban nem feltétlenül az adat mennyisége, hanem annak feldolgozási módszere fogja egy-egy szolgáltató termékének értékét meghatározni. Ezen feldolgozási mechanizmus hatással lesz a platform szolgáltatójának gazdasági teljesítményére is, hiszen az ingyenesség illúziójával kínált szolgáltatás a minél hatékonyabban közvetített hirdetések után járó bevételekkel válik rentábilissé. Az „adat” fogja meghatározni a szolgáltatás minőségét a felhasználók felé is. Egyrészt az adataik minél kifinomultabb feldolgozása a közösségi oldalakon eléjük táruló tartalmakat érdeklődési körükhöz igazítja, másrészt azonban egyes felhasználók számára a szolgáltatás értékének megítélésekor fontos tényező lehet a szolgáltató által kezelt személyes adataik védelmének szintje. E két, látszólag egymásnak ellentmondó faktoron túl a fúziókontroll során is kiemelt relevanciája lesz a piaci szereplők összeolvadása során az érintett felek közötti adatátadásoknak, valamint annak, hogy a korábban független piaci szereplők korábbi, adatkezeléssel kapcsolatos belső

⁴¹⁶ KLEIN-TÓTH i.m. p. 102. TÓTH András ennek kapcsán kiemeli, hogy a német versenyhatóság állásfoglalása nem előzmény nélküli, már a francia versenyhatósággal 2016-ban közösen publikált tanulmányukban úgy vélekedtek, hogy egy olyan esetben, amennyiben egy esetben adatvédelmi jogsértés és erőfölénnyel való visszaélés is megvalósul, és e két cselekmény között szoros összefüggés van, úgy az megalapozza az erőfölénnyel való visszaélés megállapításának lehetőségét.

⁴¹⁷ A német versenyhatóság elnöke, Andreas MUNDT szerint: *„Domináns vállalatként a Facebookra különleges versenyjogi kötelezettségek vonatkoznak. Üzleti modelljének működtetése során a vállalatnak figyelembe kell vennie, hogy a Facebook-felhasználók gyakorlatilag nem válhatnak más közösségi oldal szolgáltatásra. Tekintettel a Facebook kiemelkedő piaci erejére, a vállalkozás felhasználási feltételeinek elfogadására kötelező jelölőnyegyzet nem megfelelő alapja az ilyen intenzív adatfeldolgozásnak. A felhasználó egyetlen választása, hogy elfogadja az adatok kezelésének átfogó kombinációját, vagy tartózkodik a közösségi oldal használatától. Ilyen nehéz helyzetben a felhasználó választását nem lehet önkéntes hozzájárulásként értelmezni.”*

https://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Meldung/EN/Pressemitteilungen/2019/07_02_2019_Facebook.html
(letöltés ideje: 2019.11.13.)

szabályai miként alakulnak át az összefonódásra tekintettel. Ezen túl természetesen az érintett piacra gyakorolt hatásnak is központi kérdései lesz az összefonódással végbemenő, személyes adatokkal kapcsolatos műveletek. A fentiekben túl az erőfölénnyel való visszaélés minősítése kapcsán szintén tényállás megállapításához vezethet, amennyiben valamelyik, információs és gazdasági erőfölénnyel rendelkező szereplő piaci pozíciójával visszaélve kényszerít adatvédelmi jogi szempontból kifogásolható rezsimit felhasználóira.

A közösségi oldalak működésének hazai jogrendszer szempontjából vizsgált relevanciáját illetően mindenképp külön kiemelés és elemzés igényelt a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsának 2019. december 6-i határozata, mely hazánkban első jogalkalmazó entitásként megállapította a Facebook Irl. Ltd., mint közösségi oldal szolgáltató felelősségét a felhasználókkal (fogyasztókkal) szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat folytatásáért.

Jelen fejezetben arra kívántam rávilágítani, hogy közösségi oldalak szolgáltatói jogi felelősségének kérdésköre jelentős versenyjogi relevanciákkal bír, mely kérdések középpontjában az „adat” fogalma áll, eképp az adatvédelmi jog és a versenyjog minél szorosabb összefonódása és „együttműködése” tűnik szükségesnek e rohamléptekben fejlődő iparág jogi keretek között tartása céljából mind a jogot alkotó, mind az azt alkalmazó entitások részéről. Az adatvédelmi joghoz hasonlóan a versenyjogi jogalkalmazás hatékonysága irányába hat – ezáltal kiemelve azt más jogterületek szabályozásának érvényesíthetőségi lehetőségeihez képest – egyrészt a jogterületen kiszabható bírságösszegek volumene, másrészt a jogalkalmazó szervek eljárási jogosultságainak széles spektruma és a jogterület kulcs-jogszabályainak univerzális megfogalmazása, mely jelentősebb nehézség nélkül alkalmazhatóvá teszi őket az új generációs digitális piac üzleti modelljeire is.

IV.8. Fogyasztóvédelmi jog

A fentiekben már érintőlegesen említésre került a fogyasztóvédelem témaköre, tekintettel arra, hogy a közösségi oldalakon az önálló foglalkozásukon és gazdasági tevékenységükön kívül eső célok érdekében eljáró természetes személyek, vagyis a regisztráció után az oldalakat használó jogalanyok jogviszonyba kerülnek a gazdasági-, és információs erőfölényben álló vállalkozásokkal, azaz az oldalakat üzemeltető, gazdasági haszonszerzés céljából szolgáltatást nyújtókkal. Az ezen speciális jogviszony – lásd: az előző fejezetben az ingyenesség illúziója kapcsán kifejtettek – tartalmát meghatározó jogok és kötelezettségek sajátos szabályrendszerét tartalmazza a szolgáltató által meghatározott, tömegesen, egyedi tárgyalást és eltérést nem engedő Felhasználási Feltételek, melyeken a korábbiakban kvázi ÁSZF-ként azonosítottam⁴¹⁸.

⁴¹⁸ Lásd III. Fejezet.

IV.8.1. Az ingyenesség illúziójának fogyasztóvédelmi relevanciái

Az ingyenesség szolgáltatók általi hamis hangsúlyozása torzíthatja a fogyasztói döntéshozatalt, egyúttal elterelheti a fogyasztók figyelmét arról, hogy az általuk generált adathalmaz milyen konkrét, pénzben kifejezhető hasznot hajt az közösségi oldal szolgáltatójának⁴¹⁹. Az ingyenesség illúziója elejét veheti akár a fogyasztók jogérvényesítési igényeinek, akár a konkrét fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazhatóságának⁴²⁰. E disszonanciákból fakadóan ütközött és ütközik a mai napig akadályokba az uniós fogyasztóvédelmi keretrendszer hatékony végrehajtása a közösségi oldalak szolgáltatóival szemben.

Az ingyenesség illúziójának fogyasztóvédelmi szempontú értékelése során annak vizsgálatát kell elvégezni, hogy a hatályos fogyasztóvédelmi keretrendszer elemei milyen módon alkalmazhatók a közösségi oldalak szolgáltatóinak működésére, valamint, hogy az általuk az szolgáltatás költségmentességére vonatkozó hamis állítások mennyiben ütköznek e jogi keretrendszer előírásaiba és merítik ki a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok valamely tényállásait. A fogyasztóvédelem célja továbbá, hogy segítsen megteremteni egy olyan szabályozási környezetet, mely abba az irányba tereli a vállalkozásokat, hogy biztosítsák a fogyasztók számára a valóban tájékozott döntéshozatal feltételeit. Ennek keretében például arra is figyelmet kell fordítani a jogalkotásnak, hogy korlátok közé szorítsa a szolgáltatókat és azok piaci erejüket kihasználva ne gyűjthessenek szabadon adatokat a felhasználókról az általuk meghatározott különböző célokra. Így fontos feltétele a tájékozott fogyasztói döntéshozatálnak, hogy az érintettek ismerjék az adatgyűjtések célját és a felhasznált adatok körét, tehát minden olyan magatartás, amely egyértelműen nem észlelhető az érintettek által, felveti a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat gyanúját. Különösen igaz ez abban az esetben, ha az adatok felhasználása nem igazodik semmilyen módon ahhoz a célhoz, és a szolgáltatás azon funkciójához, amelynek vonatkozásában személyes adatait átadta a fogyasztó.⁴²¹

IV.8.2. A magyar fogyasztóvédelmi szabályozás közösségi oldalak működésével kapcsolatos relevanciái

Az EU fogyasztóvédelmi szabályainak alapidokumentuma Európai Parlament és a Tanács a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló 2005/29/EK irányelve (UCP Irányelv), melynek a magyar jogba történő implementációját a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.) valósította meg.

⁴¹⁹ Egy európai felhasználó 2020. II. negyedévében 11 \$ bevételt generált a Facebook számára. (https://s21.q4cdn.com/399680738/files/doc_financials/2020/q2/Q2-2020-FB-Earnings-Presentation.pdf; letöltés ideje: 2020.09.02.)

⁴²⁰ Így például a fogyasztók jogairól szóló 2011/83 EU irányelv kiterjed a digitális tartalom szolgáltatásokra, de csak azokra, melyekért a fogyasztó közvetlenül fizet, így a közösségi oldalakra nem. Bővebben lásd: KLEIN – TÓTH i.m. p. 171-173.

⁴²¹ TÓTH Infokomm és Jog i.m. p. 102

A törvény tárgyi hatályát annak 1.§ (1) bekezdése jelöli ki, amennyiben rögzíti, hogy e törvény állapítja meg az áruhoz kapcsolódó, a kereskedelmi ügylet lebonyolítását megelőzően, annak során és azt követően a fogyasztóval szemben alkalmazott kereskedelmi gyakorlatokra, valamint az ilyen kereskedelmi gyakorlat tekintetében alkalmazott magatartási kódexekre vonatkozó követelményeket, és az azok megsértésével szembeni eljárás szabályait. Tekintettel arra, hogy a törvény 2.§ (2) c) pontjában található fogalom meghatározás szerint a szöveg kontextusában „áru” alatt értendő a szolgáltatás is, így rögzíthető, hogy az Fttv. tárgyi hatálya alá tartozik a közösségi oldalak üzemeltetői által nyújtott szolgáltatás is. Az Irányelv alkalmazási köre tehát tágan értelmezhető, így bele tartoznak az online és az offline ügyletek egyaránt, és vonatkozik a használt csatornától, a kommunikációs eszköztől vagy készüléktől függetlenül a vállalkozások és magánszemélyek közötti kereskedelmi ügyletekre. Egyes kereskedelmi gyakorlatok specialitását azonban az adja, hogy azokra az internet által kínált platformokon kerül sor.⁴²² Ennek kapcsán az Európai Bizottság vonatkozó iránymutatása aképp fogalmaz, hogy „(a) platformok rendszerint biztosítják az infrastruktúrát, és lehetővé teszik a szolgáltatók és felhasználók közötti interakciót az áruk, a szolgáltatások, a digitális tartalom és az információk online biztosítás érdekében.”⁴²³

Az Fttv. 1.§ (2) bekezdése rögzíti, hogy a törvény hatálya arra a kereskedelmi gyakorlatra terjed ki, amely Magyarország területén valósul meg, továbbá arra is, amely Magyarország területén bárkit fogyasztóként érint. Ezen rendelkezés alapján rögzíthető, hogy a közösségi oldalak által nyújtott szolgáltatások a magyar fogyasztóvédelmi törvény területi hatálya alá tartoznak.

Végezetül utalni szükséges e körben az Fttv. fogyasztó és vállalkozás fogalmaira, melyek a 2.§-ban foglaltak szerint az alábbiak:

a) *fogyasztó: az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy,*

b) *vállalkozás: aki a kereskedelmi gyakorlat tekintetében önálló foglalkozásával vagy gazdasági tevékenységével összefüggő célok érdekében jár el,*

Erre tekintettel megállapítható, hogy amennyiben egy adott kereskedelmi gyakorlat egyik oldalán az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eljáró természetes személy áll mint fogyasztó, míg a másik oldalon a közösségi oldalt üzemeltető vállalkozás, úgy ezen relációban alkalmazandó lesz az Fttv. A fogyasztóval kapcsolatban fontos rendelkezés még az Fttv. 4.§ (1) bekezdése, mely szerint a kereskedelmi gyakorlat megítélése során az olyan fogyasztó magatartását kell alapul venni, aki észszerűen tájékozottan, az adott helyzetben általában elvárható figyelmességgel és körültekintéssel jár el, figyelembe véve az adott kereskedelmi gyakorlat, illetve áru nyelvi, kulturális és szociális vonatkozásait is. Ha a kereskedelmi gyakorlat a fogyasztók egy

⁴²² GELLÉN i.m. p.129.

⁴²³ Iránymutatás a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló 2005/29 EK irányelv végrehajtásához/alkalmazásához. (A továbbiakban: Iránymutatás) Brüsszel, 2016.05.25. SWD(2016) 163 final 5.2.

meghatározott csoportjára irányul, az adott csoport tagjaira általánosan jellemző magatartást kell figyelembe venni. Ehelyütt utalni szükséges arra, hogy a közösségi oldalakat a fogyasztók olyan, nyelvi, kulturális és szociális szempontból is a lehető legszélesebb kört lefedő csoportja veszi igénybe, melyre tekintettel különösen jelentős lesz az egyes szolgáltatói kereskedelmi gyakorlatok értékelése során az, hogy azok e széles felhasználói közösség valamennyi tagjával szemben megfelelőek voltak-e.

Az Fttv. hatályának fenti áttekintését követően irányítható a vizsgálat fókusza a közösségi oldalak tevékenységének fogyasztóvédelmi relevanciájára. Az Fttv. határozza tehát meg, hogy egy kereskedelmi gyakorlat mikor minősül tisztességtelennek. E szabályok az alábbiak szerint szintetizálhatók. Tisztességtelen egy kereskedelmi gyakorlat, amennyiben teljesülnek az Fttv. 3.§ (2) bekezdésében rögzített feltételek. Szintén tisztességtelennek minősül a kereskedelmi gyakorlat, ha az megtévesztő vagy agresszív, és teljesíti az Fttv. 6-8.§-ában szabályozott feltételeket. Végezetül akkor is tisztességtelen egy kereskedelmi gyakorlat, ha szerepel az Fttv. mellékletében található, tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok felsorolásában (ún. fogyasztóvédelmi „feketelista”). Az adott kereskedelmi gyakorlat Fttv. szerinti tisztességtelenségét a fenti felsoroláshoz képest fordított sorrendben kell elbírálni. Így elsőként vizsgálandó, hogy a gyakorlat kimeríti-e a feketelista valamely tényállását. Ha nem, úgy a vizsgálat következő lépése, hogy kimeríti-e az Fttv. 6-8.§-ában rögzített feltételeket. Ha ezen rendelkezések sem alkalmazható, akkor fordulhatunk az Fttv. 3.§ (2) bekezdésében megfogalmazott generálklauzulához.⁴²⁴

A közösségi oldalak működésének fogyasztóvédelmi szempontú értékelése kapcsán tehát azt kell vizsgálni, hogy a szolgáltató részéről megvalósul-e a fentiekben hivatkozott Fttv. rendelkezések valamelyikének megsértése. Visszaulva a versenyjogi fejezetben leírtakra, álláspontom és eddigi tapasztalatom szerint a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat az ingyenességre vonatkozó hamis szolgáltatói állításokban, valamint az egyes, a felhasználás feltételeit rögzíti szabályzatokkal kapcsolatos visszaélések során voltak tetten érhetők.⁴²⁵

Az ingyenesség illúziója kapcsán fontos utalni ehelyütt arra, hogy mind a magyar, mind a közösségi szabályozás következetes abban, hogy egy adott termék vagy szolgáltatás ingyenessége ellenére megállapítható az üzleti döntés, ha a fogyasztó részéről a tranzakciónak költsége van, mely a közösségi oldalra történő regisztráció esetében a személyes adatok átadása. Az üzleti

⁴²⁴ TÓTH Infokomm és jog i.m. p. 100.

⁴²⁵ Nem szolgáltató, hanem felhasználó központi problematika az „influenzerek”, ún „online véleményvezérek” promóciós tevékenysége a közösségi oldalakon. A GVH vonatkozásukban is folytatott vizsgálatot és több eljárást, melynek során általános elvárásként fogalmazta meg az ilyen marketingtevékenység kapcsán azt az elvárást, hogy a szponzorált tartalmak egyértelműen beazonosíthatóak legyenek az érintettek követői számára, így világos legyen minden esetben, hogy pénzbeli vagy egyéb, barterügylet-jellegű ellentételezésért közzétett bejegyzésről van szó. (A hatóság álláspontját összefoglaló közlemény: https://www.gvh.hu/data/cms1037278/aktualis_hirek_gvh_megfeleles_velemenyezer_2017_11_20.pdf; letöltés ideje: 2020.06.18.)

döntésnek így nem fogalmi eleme, hogy azzal pénzbeli ellenszolgáltatás is teljesítésre kerüljön, mely értelmezést megerősít a 2005/209/EK irányelv végrehajtásáról szóló iránymutatás vonatkozó pontja⁴²⁶ is.⁴²⁷ A Facebook szolgáltatásának ingyenességre vonatkozó állítása, mint tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat minősítésének bemutatására a GVH döntésének elemzése során, a jelen disszertáció versenyjogi fejezetében került sor bővebben.

IV.8.3. Az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161 irányelve

További ellentmondások feloldása céljából az Európai Bizottság 2018-ban irányelv módosítási javaslatcsomagot terjesztett elő⁴²⁸: a Bizottság javasolta a fogyasztói jogokról szóló 93/13/EGK irányelv kiegészítését, azzal a célkitűzéssel, hogy minden esetben egyértelmű legyen a fogyasztók számára, hogy milyen módon kerülnek rangsorolásra az online piacokon megjelenő ajánlatok, illetőleg, hogy pontosan ki az üzleti partner, akitől vásárolnak. A javaslat további tájékoztatói követelményekkel egészítette ki a 2011/83/EU irányelvet a fenti kérdések egyértelműsítése céljából. Pontosította továbbá a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló 2005/29/EK irányelvet, mely pontosítás célja, hogy a fogyasztók számára egyértelmű legyen, mely esetekben látnak olyan találati listákat, melyekben egyes hirdetőik fizettek a magasabb rangsorolásért a platform szolgáltatójának. Erre tekintettel javasolta a Bizottság a rejtett reklámozást tiltó 2005/29/EK irányelv rendelkezéseinek kiterjesztését az online keresések során megjelenített találati listákra.

A 2005/29/EK irányelv szabályozása kapcsán állapítja meg BENCZE Mátyás, hogy annak szövegezése a bizonytalanságot tükrözi az Európai Parlament és a Tanács részéről a kreatív, bevételnövelő vállalkozói ötletek és a tisztességtelen piaci magatartás közötti határvonal meghúzása kapcsán. Az irányelv 5. cikk (2) és (3) bekezdésének⁴²⁹ megfogalmazásának sarkalatos pontja, hogy a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat „torzítja” vagy „torzíthatja” az átlagfogyasztó piaci magatartását. A szerző megállapítása szerint valamennyi gazdasági reklám célja a fogyasztók

⁴²⁶ „(t)ovábbi példák között szerepel például a fogyasztó azon döntése, hogy elvégezteti otthona ‘ingyenes biztonsági felmérését’, ami tényleg ingyenes, de egyetlen célja az, hogy a kereskedő meggyőzhesse a fogyasztót a riasztórendszer megvásárlásáról.” SEC(2009) 1666, 23. o.]

⁴²⁷ TÓTH Infokomm. és Jog. i.m. p.101

⁴²⁸ A 93/13/EGK irányelv (1993. április 5.), a 98/6/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, a 2005/29/EK európai és tanácsi irányelv, valamint a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, Brüsszel, 2018.4.11. COM(2018) 185 final 2018/0090 (COD)

⁴²⁹ „(2) A kereskedelmi gyakorlat tisztességtelen, amennyiben:

a) ellentétes a szakmai gondosság követelményeivel, és

b) a termékkel kapcsolatban jelentősen torzítja vagy torzíthatja azon átlagfogyasztó gazdasági magatartását, akihez eljut vagy aki a címzettje, illetve – amennyiben a kereskedelmi gyakorlat egy bizonyos fogyasztói csoportra irányul – a csoport átlagtagjának a gazdasági magatartását.

(3) Azon kereskedelmi gyakorlatokat, amelyek valószínűsíthetően csak a fogyasztóknak egy, e kereskedelmi gyakorlattal vagy az annak alapjául szolgáló termékkel szemben szellemi vagy fizikai fogyatékoságuk, koruk vagy hiszékenységük miatt különösen kiszolgáltatott, egyértelműen azonosítható csoportjának gazdasági magatartását torzítják jelentősen – és oly módon, hogy azt a kereskedőnek ésszerűen előre kellene látnia –, az adott csoport átlagtagja szempontjából kell értékelni.”

döntéseinek ilyen formában történő befolyásolása, ezáltal problematikus, hogy a „torzítás” kategóriája nincs elhatárolva a megengedett befolyástól. A (3) bekezdés kapcsán pedig kifogásolja a jogalkotó részéről a „hiszékenyek” csoportjának felállítását, anélkül, hogy pontosan meghatározásra kerülne, kik, milyen jellemzők alapján tartoznak ide, különös tekintettel arra, hogy valamennyi reklámtevékenység jelentős részben a természetes emberi hiszékenységre épít.⁴³⁰ E két példa is rávilágít álláspontom szerint arra a körülményre, mely szerint a közösségi oldalak működésének és funkcióinak komplexitása napjainkra olyan mértéket öltött, melyet nem tud hézagmentesen szabályozni a korábbi, offline és egyszerűbb online kereskedelmi tevékenységek specifikumaira szabott fogyasztóvédelmi szabályozás. Szintén BENCZE Mátyás megállapítása a téma kapcsán, hogy a közösségi oldalak azok a felületek, melyeken a viselkedéstudományok eredményeit a legkönnyebb üzleti sikerré transzformálni. Azonban kiemeli azt is, hogy ugyanezen eredmények a legalkalmasabbak is arra, hogy a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatik ellen fellépjünk ezeken az online platformokon.⁴³¹

Az Európai Bizottság 2018-ban irányelv módosítási javaslatcsomagjának eredményeképp került elfogadásra az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161irányelve (2019. november 27.) az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése tekintetében történő módosításáról szóló irányelve⁴³². Az irányelv utal a Bizottság korábban végzett vizsgálatára, melynek során megállapítást nyert, hogy az uniós fogyasztóvédelmi jog hatékonyságát veszélyezteti a tudatosság kereskedők és fogyasztók körében tapasztalható hiánya, és hogy gyakrabban ki lehetne használni a létező jogorvoslati lehetőségeket. Az irányelv jelentősen átalakítja a közösségi fogyasztóvédelmi jog szabályozási rendszerét. Rendelkezéseinek túlnyomó része az online kínált kereskedelmi szolgáltatásokra vonatkozik, így a szabályozás csak szűk körben érinti közvetlenül az általam vizsgált, közösségi oldalak működésével kapcsolatos szolgáltatói felelősséget. Az irányelv egyes rendelkezéseit olvasva azonosíthatók olyan, az elmúlt évek során nagyobb nyilvánosságot kapó tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok, amelyek indokolták a fogyasztóvédelmi szabályozás és szankciórendszer felülvizsgálatát (két példát említve: szálláshely-szolgáltatást közvetítő weboldalak működésének jogszerűségi deficitje; koncertek és egyéb tömegrendezvények belépőjegyeivel történő visszaélések közvetítő weboldalakon keresztül.) Az irányelv meghatározza a nemzeti fogyasztóvédelmi hatóságok fellépésének kereteit és a kiszabható pénzbírság mértékét (főszabály szerint: az összehangolt hatósági ellépés eredményeképpen a kiterjedt jogsértés vagy az uniós dimenzióval rendelkező jogsértés esetén az összehangolt végrehajtási fellépés által érintett valamennyi tagállamban

⁴³⁰ BENCZE Mátyás – A fogyasztóvédelem lehetőségei és kihívásai a közösségi média korában. In. Polyák (szerk.) *im.* p. 290-291.

⁴³¹ BENCZE *i.m.* p.289.

⁴³² Az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161irányelve (2019. november 27.) a 93/13/EGK tanácsi irányelvnek, valamint a 98/6/EK, a 2005/29/EK és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése tekintetében történő módosításáról.

bonyolított éves árbevétel legalább 4 %-a). Azonban a tagállamoknak lehetőségük van nemzeti jogukban magasabb maximális árbevétel-alapú bírságösszeget meghatározni.⁴³³

Az irányelv rögzíti továbbá, hogy a fogyasztó számára arányos és hatékony módon lehetőséget kell biztosítani kártérítés, illetve adott esetben árcsökkentés igénybevételére, valamint a szerződés felmondására.⁴³⁴

Az irányelv egyik sarkalatos pontként foglalkozik az az online keresőalkalmazás szolgáltatójának felelősségével a találatok rangsorolását illetően. Általános elvárás, hogy a szolgáltató egyértelműen fedje fel a fizetett hirdetések, vagy a kifejezetten a termékeknek a keresési eredmények közötti magasabb rangsorolását célzó fizetés tényét. Az irányelvben foglalt megállapítás szerint a fogyasztók vonatkozásában jelentős hatással bír az, ha az online keresőalkalmazás szolgáltatója egyes kereskedelmi ajánlatokat előrébb rangsorol vagy kiemelt elhelyezést biztosít számukra az internetes keresés eredményei között. Így tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatként értékelhető az erre vonatkozó tájékoztatási szabályok szolgáltató általi megsértése. Rögzítésre kerül továbbá az irányelv preambulumban, hogy a kereskedők számára nem írható elő, hogy felfedjék rangsorolási mechanizmusaik részletes működését, többek között az algoritmusokat, viszont közzé kell tenniük a rangsorolást meghatározó fő paraméterek általános leírását, ismertetve a kereskedő által alapértelmezésben használt fő paramétereket, valamint azok más paraméterekhez képest meglévő viszonylagos jelentőségét, e leírást azonban nem kell minden egyes lekérdezésre lebontva egyéni módon bemutatni.⁴³⁵

Az online piacok szolgáltatóinak felelősségére vonatkozóan is tartalmaz megállapításokat az irányelv. Tekintettel arra, hogy az általam a jelen disszertáció tárgyaként megjelölt téma fő érintettjének számító Facebook üzemeltet saját online piactér szolgáltatás (Marketplace) így az irányelv e szolgáltatók tevékenységére vonatkozó szabályai témánk szempontjából kiemelt jelentőségűek⁴³⁶. Rögzítésre került az irányelvben, hogy e szolgáltatóknak tájékoztatniuk kell a fogyasztókat arról, hogy az árukat, szolgáltatásokat vagy digitális tartalmat kínáló harmadik fél kereskedőnek vagy nem kereskedői jogállással rendelkező személynek minősül-e, a harmadik fél által feljűk tett nyilatkozat alapján. Amennyiben e harmadik fél úgy nyilatkozik, hogy az nem kereskedő, úgy az online piac szolgáltatója rövid nyilatkozatban rögzíti, hogy az uniós fogyasztóvédelmi jogból eredő fogyasztói jogok nem alkalmazandók a megkötött szerződésre. Ezen túlmenően a fogyasztókat tájékoztatni kell arról, hogy a szerződéssel kapcsolatos

⁴³³ 10-14. preambulumbekzdés

⁴³⁴ 16. preambulumbekzdés

⁴³⁵ 18-23. preambulumbekzdés

⁴³⁶ Az Európai Bizottság már 2016-os iránymutatásában is „piactérként” működő üzleti modellt azonosított több online platform, így a közösségi média (Twitter, Facebook) kapcsán is. Iránymutatás p. 132-133.

kötelezettségek megoszlanak az árukat, szolgáltatásokat vagy digitális tartalmat kínáló harmadik fél és az online piac szolgáltatója között.⁴³⁷

Szintén a közösségi oldalak szempontjából fontos megállapítása az irányelvben, hogy a digitális tartalom és a digitális szolgáltatás a 2011/83/EU irányelvben meghatározott fogalmát hozzá kell igazítani az (EU) 2019/770 európai parlamenti és tanácsi irányelvben (15) alkalmazott fogalmakhoz. Az irányelv szerint az (EU) 2019/770 irányelv hatálya alá tartozó digitális tartalmak közé tartozik az egyszeri szolgáltatás, az egyedi szolgáltatási aktusok sorozata, valamint az egy adott időszak alatt történő folyamatos szolgáltatás, így digitális szolgáltatásnak minősül a közösségi oldalak szolgáltatói által végzett tevékenység is.⁴³⁸

Rendelkezéseket tartalmaz az irányelv az ingyenesség illúziójának általam már jelen disszertáció keretei között is többször tárgyalt kérdésköre vonatkozásába. Egyértelműsítésre kerül a szövegben, hogy a fizetős digitális szolgáltatások és a személyes adatok fejében nyújtott digitális szolgáltatások hasonlóak és egymással helyettesíthetők, így ezekre azonos fogyasztóvédelmi szabályok kell, hogy vonatkozzanak. Biztosítani kell a vonatkozó, fogyasztóvédelmi tárgyú közösségi irányelvek hatályának összhangját, mely utóbbi a digitális tartalmak szolgáltatására vagy az olyan digitális szolgáltatási szerződésekre terjed ki, amelyek alapján a fogyasztók személyes adatokat bocsátanak a kereskedő rendelkezésére, vagy erre kötelezettséget vállalnak. Ezért a fogyasztók jogairól szóló 2011/83/EU irányelv hatályát ki kell terjeszteni azokra a szerződésekre is, amelyek alapján a kereskedő a fogyasztó részére szolgáltatást nyújt vagy szolgáltatás nyújtását vállalja, a fogyasztó pedig személyes adatokat biztosít vagy személyes adatok biztosítását vállalja.⁴³⁹

Az irányelv rendelkezései kapcsán a tagállamok 2021. november 28-ig kötelesek elfogadni és kihirdetni azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy az irányelvnek megfeleljenek. Az eképp megalkotott szabályok 2022. május 28-tól alkalmazandók kötelezően. Az irányelvben foglalt szabályok érvényesüléséről és hatásköréről a Bizottság 2024. május 28-ig jelentést nyújt be az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Összességében vizsgálva az irányelv rendelkezéseit, megállapítható, hogy annak igen kis szegmense vonatkozik közvetlenül a közösségi oldalak szolgáltatóira. Relevanciája a keresési szolgáltatást nyújtókra, valamint az online piacteret üzemeltető vállalkozásokra vonatkozó rendelkezése van, illetőleg lehet az irányelvnek. Erre vonatkozóan bár az egyes tagállamok jogalkotójainak kezében van a konkrét jogszabályok megalkotásának feladata, mégis a közösségi szintű fellépés tűnik e tekintetben is hatékonynak az egyes tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szemben.

⁴³⁷ 27. preambulumbekkezdés

⁴³⁸ 30. preambulumbekkezdés

⁴³⁹ 31-33. preambulumbekkezdés

IV.8.4. A nemzeti fogyasztóvédelmi hatóságok koordinált fellépése a közösségi média platformokkal szemben

Korábban sor került a nemzeti fogyasztóvédelmi hatóságok koordinált fellépésére a közösségi média platformokkal szemben a CPC rendelet 9. cikke alapján. A 2018-as akció eredményeképp egyes közösségi oldalak szolgáltatói vállalták, hogy a hatóságok által feltárt hiányosságok és problémák – vagy legalábbis azok egy részének – megszüntetése felől intézkednek. Ennek keretében többek között nem kötelezik arra az uniós felhasználókat Felhasználási Feltételeikben, hogy lemondjanak az uniós fogyasztóvédelmi jog által részükre biztosított jogaikról, illetve kötelezettséget vállalnak arra, hogy a felhasználói tartalmak eltávolítása is világos, előre rögzített feltételeken fog alapulni, hatékony jogorvoslati eljárással kiegészítve.⁴⁴⁰ Ezen összehangolt hatósági fellépés során kifejezetten közösségi oldalakkal kapcsolatos további elvárások is megfogalmazásra kerültek, így például:

- A Twitterrel szemben az, hogy egy profil kizárása alapuljon világos, előre rögzített feltételeken, melyekről, és a jogorvoslati lehetőségekről az érintettet előzetesen tájékoztatni kell. Ezen túl nem kerülhet sor a felhasználási feltételek változtatására egyoldalúan anélkül, hogy erről előzetesen tájékoztatva lennének az érintettek, és lehetőségük lenne a „szerződés felmondására” (értelmezésem szerint: felhasználói fiókjuk törlésére).
- A Twitterrel és a Facebookkal szemben: a jog- vagy szabályzatsértő felhasználó tartalmak törlésének feltételeit előzetesen és világosan rögzíteni szükséges, arról tájékoztatni kell a felhasználókat, ahogy a jogorvoslatról is.⁴⁴¹

Álláspontom szerint a szolgáltatók által meghatározott szabályzatok és Felhasználási Feltételek szövegének fogyasztói csoportok szerinti differenciálása is a fogyasztói jogok hatékonyabb érvényesülése, és az érintettek döntésének megalapozottsága irányába hathat. Ezt egészíti ki és támasztja alá BENCZE Mátyás azzal, hogy meglátása szerint az informatika mai fejlettségi szintje mellett megvalósítható lenne a személyre szabott tájékoztatás, amely az adott fogyasztó előzetes tudása, szokásai és képességei szerint adna tájékoztatás egyes online termékekről és szolgáltatásokról, külön kiemelve a legneuralgikusabb, legtöbb tájékoztatást igénylő pontokat.⁴⁴² Bár nem rendelkezem erre vonatkozó programozói ismeretekkel, de véleményem szerint a hirdetések pontos célcsoportok számára történő célzását végző algoritmusokhoz hasonló, talán azok fejlettségi szintjét el sem érő programokkal is lehetne a potenciális bevétel megszerzése mellett a fogyasztói jogok érvényesítése felé egy lépést tenni.

IV.8.5. Az ún. „tisztességességi” rendelet

A polgári jogi relevanciákat tárgyaló fejezetben is említett rendelet speciális szabályozási konstrukciót valósít meg az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében

⁴⁴⁰ KLEIN – TÓTH i.m. p. 172-176.

⁴⁴¹ Better social media for European consumers: overview of changes. European Comossion, February 2018.

⁴⁴² BENCZE i.m. p. 294.

alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról, amely az erőfölényben lévő közösségi oldal szolgáltatókkal – mint a fogyasztókhöz vezető elsődleges kommunikációs csatornák kapuóréivel – szemben az „egyszerű” üzleti partnereket is kvázi fogyasztói státuszba emeli. A javaslat a fogyasztókhöz hasonló garanciák és többletjogosultságok üzleti felhasználók részére történő biztosításával igyekszik elejét venni a szolgáltatók velük szembeni erőfölénnyel visszaélő attitűdjének. Az e szabályozás mögött húzódó elsődleges cél azonban egyértelműen a fogyasztók jogainak védelme, így indokoltnak ítélem jelen fejezetben történő tárgyalását⁴⁴³. A rendelet javaslatának indokolása szerint a széttagolt EU-s szabályozás: (...) *Jóllehet elsősorban üzleti felhasználókat érintő hatásokat eredményez, ugyanakkor ez a helyzet a többoldalú online platform-gazdaság minden szereplőjét érinti, ideértve a fogyasztókat is, akik a versenyképes áruk és szolgáltatások korlátozottabb kínálatával szembesülhetnek.* Továbbá: (...) *Az EUMSZ 114. cikk célja a tagállami jogszabályok közelítése és annak biztosítása, hogy koherens és megkülönböztetésmentes szabályokat alkalmazzanak Uniószerthe. A közös szabályok ilyen, Uniószerthe történő alkalmazása kezeli és megelőzi a tagállamok közötti eltéréseket és biztosítja a jogbiztonságot, lehetővé téve ezáltal a vállalkozások és a fogyasztók számára a belső piac előnyeinek kiaknázását. A kezdeményezés mint olyan hozzájárul a belső piac létrehozatalához és megfelelő működéséhez.*⁴⁴⁴

Napjainkra néhány vállalat tulajdonában lévő kisszámú platform uralja az online hirdetési piac jelentős szegmensét, így indokoltnak tűnik a velük szemben kiszolgáltatott vállalkozások érdekeinek védelmét jogi keretek között megvalósítani. Ugyan ezen oldalak minden eddiginél könnyebb és olcsóbb hirdetési lehetőségeket biztosítanak az egészen apró mikrovállalatoktól a multinacionális gazdasági szereplőktől mindenki számára⁴⁴⁵, viszont e jogviszonyban a felek közötti dinamika olyan töredezett és egyenlőtlen, mely nem érhető tetten más, vállalkozások közötti kapcsolatokban. Az online hirdetési piacokon a Facebook és a Google esetében lényegében nincsen helyettesítő termék, e vállalkozások monopolhelyezete pedig nem egy országra korlátozódik, hanem az egész világra érvényes. E helyzet konkrétan lehetetlenné teszi, hogy e szolgáltatások nélkül piacra lépjenek egyes vállalkozások, ez pedig a gazdasági kockázatokon túl további olyan veszélyeket is rejt, amelyeknek értékelésére mindenképp szükség mutatkozik.⁴⁴⁶ A közösségi oldalak kapcsán a rendelet tervezetének bevezetése úgy foglal állást, hogy az online szolgáltatók e kategóriájába tartozó néhány szolgáltatója valójában különböző online

⁴⁴³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1150 rendelete (2019. június 20.) az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról

⁴⁴⁴ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2018:0238:FIN:HU:PDF> 2. oldal (letöltés ideje: 2020.06.09.)

⁴⁴⁵ Például a Facebookon a legkisebb hirdetési összeg 400 Ft.

⁴⁴⁶ ZÓDI i.m.m p. 111.

közvetítő szolgáltatásokat fog össze egyetlen digitális környezetben, amelyek mindegyike bevonható a tervezetben testet öltő kezdeményezés hatálya alá.⁴⁴⁷

A Bizottság értékelése szerint a vállalkozások bizonyos online szolgáltatásoktól való függősége magában foglalja, hogy az online közvetítő szolgáltatók számos olyan potenciálisan káros kereskedelmi gyakorlatba bonyolódhatnak, amelyek korlátozzák az üzleti felhasználók rajtuk keresztül történő értékesítéseit és kockáztatják bizalmuk megrendülését. E káros kereskedelmi gyakorlatok közül a rendelet tervezete az alábbiakat nevesítette:

- A szerződési feltételek előzetes értesítés nélküli, váratlan megváltoztatása;
- Áruk és szolgáltatások listáról való törlése és számlák felfüggesztése egyértelmű indokolás nélkül;
- Az áruk és szolgáltatások, valamint az azokat kínáló vállalkozások rangsorolására vonatkozó átláthatóság hiánya; a szolgáltatók által gyűjtött adatokhoz való hozzáférés és az adatkezelés tisztázatlan feltételei;
- Valamint az átláthatóság hiánya a szolgáltatók saját, versenyben lévő szolgáltatásai és az úgynevezett legnagyobb kedvezmény záradéka tekintetében, amelyek korlátozzák a vállalkozásokat abban, hogy vonzóbb feltételeket kínálhassanak az online közvetítő szolgáltatásoktól eltérő csatornákon.⁴⁴⁸

A rendelet 1. cikke megállapítja a javasolt rendelet tárgyát és hatályát. Meghatározza az online közvetítő szolgáltatók – és bizonyos tekintetben az online keresőprogramok – arra irányuló kötelezettségét, hogy megfelelő átláthatóságot biztosítsanak az üzleti felhasználók, illetve a kereskedelmi weboldal-használók részére, és hogy meghatározott jogorvoslati lehetőségeket kínáljanak számukra. Rögzíti továbbá a rendelet területi hatályát, amely tükrözi a releváns online szolgáltatások eleve határokon átnyúló jellegét, mivel alkalmazni rendeli a szabályozást az azon üzleti felhasználóknak és kereskedelmi weboldal-használóknak nyújtott vagy igénybevételre kínált online közvetítő szolgáltatásokra és online keresőprogramokra, akiknek székhelye vagy lakóhelye az Unióban van, és akik online közvetítő szolgáltatások vagy online keresőmotorok segítségével kínálnak árukat vagy szolgáltatásokat az Unió területén tartózkodó fogyasztóknak, tekintet nélkül e szolgáltatások nyújtóinak székhelyére vagy lakóhelyére. A rendelet 3. cikke megállapítja az online közvetítő szolgáltatók által használt, előre meghatározott általános szerződési feltételek egyértelműségére, hozzáférhetőségére és módosításaira vonatkozó követelményeket. A 4. cikk szabályozza az online közvetítő szolgáltató indokolási kötelezettségét, ha felfüggeszti vagy megszünteti közvetítő szolgáltatásának valamely üzleti felhasználó általi használatát. Az 5. cikk az

⁴⁴⁷ Javaslat AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS RENDELETE az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról

COM/2018/238 final 1. oldal

⁴⁴⁸ Tisztességességi rendelettervezet 2. oldal

Európai Parlament és a Tanács 2019/2161irányelve kapcsán már említett, szolgáltatói rangsorolási tevékenysége kapcsán állapít meg szabályokat, így például megállapítja az üzleti felhasználók keresési eredményekben való rangsorolását meghatározó fő paraméterek online közvetítő szolgáltatók által alkalmazott szerződési feltételek közötti megjelenítésére vonatkozó követelményeket. A 6-7. cikk arra az esetre vonatkozóan tartalmaz követelményeket, amikor az online közvetítő szolgáltatók maguk, vagy az irányításuk alatt álló üzleti felhasználók megjelennek a közvetítő szolgáltatást nyújtó által összeállított rangsorban. Ekkor a szolgáltató által alkalmazott szerződési feltételek az ennek kapcsán érvényesülő, megkülönböztetett bánásmód leírását. Továbbá az online közvetítő szolgáltatók által alkalmazott általános szerződési feltételek között szerepeltetni kell azon személyes adatokhoz vagy más adatokhoz való hozzáférés leírását, amelyeket az üzleti felhasználók vagy fogyasztók bocsátanak az online közvetítő szolgáltatók rendelkezésére, vagy amelyeket e szolgáltatások generálnak. A 8. cikkben foglaltak szerint az online közvetítő szolgáltatók által alkalmazott szerződési feltételek között szerepeltetni kell és közzé kell tenni annak indokait, ha az üzleti felhasználók lehetőségét korlátozzák a tekintetben, hogy a fogyasztóknak különböző feltételeket ajánlanak az online közvetítő szolgáltatástól eltérő egyéb eszközökön keresztüli áruvásárlás vagy szolgáltatás-igénybevétel tekintetében, valamint kizárásra kerül e szabályok visszamenőleges hatályú módosítása. A 9. cikk a szolgáltatók által az üzleti felhasználók tekintetében kezelt személyes adatok felhasználásának és az ezzel kapcsolatos szolgáltatói tájékoztatási kötelezettségeket rögzíti. A 11. cikk az üzleti felhasználók panaszainak kezelésére vonatkozó hatékony belső rendszer kötelező felállítására vonatkozik, melyről természetesen részletesen nyilatkoznia kell felhasználási feltételei között a szolgáltatónak. A 12-13-14. cikk a szolgáltatók és az üzleti partnerek közötti jogviták esetére az egyes jogérvényesítési fórumokat veszi számba (úgy mint közvetítői eljárás és bírósági út). Említésre érdemes továbbá a 17. cikk, mely szintén a szolgáltatók ösztönzését rögzíti, ehelyütt magatartási kódexek létrahozására.

A rendelet 2020. július 12. napján lépett hatályba.

IV.8.6. Összegzés

A közösségi oldalak szolgáltatóinak fogyasztóvédelmi jogi felelőssége kapcsán az alábbi összegző megállapítások tehetők. Elsőként utalni kell arra, hogy a felhasználók és a szolgáltatók közötti jogviszony kereteit a szolgáltató által egyoldalúan meghatározott felhasználási feltételek tartalmazzák, mely jelenség jogi szempontú értékelését jelen disszertáció III. fejezetében végeztem el. Természetesen e szabályzatok jogszerűségének egyik aspektusa, hogy megfelelnek-e a mindenkor hatályos fogyasztóvédelmi előírásoknak. Szintén megállapítható, hogy a fogyasztók védelmének egyik jelentős szabályozási területe az ingyenesség illúziójával kapcsolatos problematika, melyet jelen disszertáció versenyjogi tárgyú fejezetében is tárgyaltam. Részletesen elemeztem a magyar szabályozás releváns elemeit, az európai uniós fogyasztóvédelmi

keretrendszert az online kereskedelmi szolgáltatások tekintetében jelentősen átalakító 2019/2161irányelvet, mely azonban csak limitált számú rendelkezéssel vonatkozik a közösségi oldalak működésére. Kifejezetten a közösségi oldalak kapcsán említettem az európai fogyasztóvédelmi hatóságok közös, 2018-as fellépését e szolgáltatókkal szemben, valamint röviden bemutattam az ennek során elkészülő szakmai anyag lényegi, és releváns megállapításait. Szintén, méghozzá részletesen bemutattam az ún. tisztességeségi rendeletet az online közvetítő szolgáltatók és üzleti partnereik közötti jogviszonyrendszer keretében érvényesítendő tisztességes és átlátható feltételek kapcsán. Az eddigi fogyasztóvédelmi szabályok kereteit áttörő, nem természetes személyek érdekeit fogyasztóvédelmi jellegű szabályokkal védeni kívánó dokumentumként azonosítottan, mely szabályozási logikáját tekintve nívumnak számít e jogterületen.

A fogyasztóvédelmi jogi relevanciák kapcsán megállapítható, hogy az információs és gazdasági erőfölényben lévő, óriási piacot néhány versenytárral együtt uraló közösségi oldal szolgáltatókkal szemben nem csak a természetes személyek, de a szolgáltatók számára kiszolgáltatott üzleti vállalkozások érdekei védelme céljából is indokolt a kodifikációs eszközökkel való fellépés. Ahogy a 2019/2161irányelvben azonosításra is került, az online kereskedelem és marketing olyan jelentőségre tett szert, amely indokoltá teszi a hagyományos keretekre szabott fogyasztóvédelmi keretrendszer egyes elemeinek módosítását az új technikai kihívások tekintetében. A fogyasztóvédelmi hatóságok fenti irányelvben lehetővé tett koordinált fellépése, és a kiszabható bírság magas összege a jövőben eredményezheti akár azt is, hogy a versenyjog mellett a fogyasztóvédelmi jog lesz a közösségi oldalakkal szembeni fellépés leghatékonyabb eszköze, bár e két jogterület azonos célja okán – ti. fogyasztók érdekeinek védelme – e két felelősségi forma sok esetben egymást feltételezi.

Az elmúlt időszak jelentős fogyasztóvédelmi kérdése a közösségi oldalak működése kapcsán az influencerek (online véleményvezérek) működése, és az azzal kapcsolatos jogi dilemmák. Ezen személyek a közösségi oldalak felhasználói körében fennálló népszerűségüket piaci értékévé konvertálják, felelőségük pedig kiemelet abban a tekintetben, hogy az általuk közzétett tartalmakról egyértelműen megállapítható legyen, hogy az tisztán a személyes véleményüket tükrözi, vagy az adott bejegyzéssel népszerűsített termék forgalmazójának vagy gyártójának támogatása okán született.⁴⁴⁹ Szintén az influencerekkel kapcsolatos problémakör a „vásárolt” követők esete, amikor hamis népszerűségi mutatókat generálnak az érintettek, mivel a követők nagy része nem valós személy, hanem álprofil lesz.⁴⁵⁰ Álláspontom szerint az influencerek üzleti

⁴⁴⁹ E körben a GVH is vizsgálatot folytatott, az ügy száma: VJ/5/2019.

⁴⁵⁰ A GVH 2017-ben eljárást indított annak vizsgálatára, hogy egy hivatalos Facebook oldal kedvelői és követői számának hirtelen és jelentős mértékű növekedéséhez mely okok vezethettek (például ellenszolgáltatás fejében jutottak-e ezen új kedvelésekhez és követésekhez) és ez jelentheti-e az üzletfelek, illetve a fogyasztók döntésének tisztességtelen befolyásolását. (https://gvh.hu/data/cms1039191/GVH_Stategia_Digitalis_fogyved_startegia_2018_09_27.pdf)

modellje rengeteg érdekes jogi és morális kérdést felvet, azonban ezek címzettje minden esetben maga a felhasználó, nem pedig a közösségi oldalak szolgáltatója, így jelen értekezés keretei között bővebben nem tértem ki e folyamatok versenyjogi vagy fogyasztóvédelmi jogi elemzésére.⁴⁵¹

V. További osztályozási lehetőségek

Az eddigiekben a közösségi oldalak szolgáltatóinak jogi felelősségét az egyes jogterületek szerinti rendszerben történő vizsgálatát végeztem el. Elemzésem fókuszában tehát a közösségi oldal szolgáltatója állt, és az általa nyújtott speciális, nagyjából egy évtizedre visszanyúló előzményekkel rendelkező webkettes szolgáltatás, melynek tartalma, funkciói folyamatosan változtak és változnak napjainkban is. E szolgáltatók mint egyes jogrendszerek jogszabályai alapján alapított és működő gazdasági vállalkozások természetesen további jogterületekkel is „kapcsolatba kerülnek” mindennapi működésük során (pl. társasági jog, munkajog, adójog).⁴⁵² Ezen aspektusok azonban elsődlegesen nem az általuk nyújtott szolgáltatás specifikumaira, újszerűségére tekintettel merülnek fel, hanem tipikusan olyan kérdések, melyek bármely, határokon átnyúló tevékenységi körrel rendelkező vállalkozás kapcsán érvényesek.

A közösségi oldalak szolgáltatásának természetesen eljárásjogi aspektusai is lehetnek, tekintettel arra, hogy az emberi és üzleti kapcsolatok egyre nagyobb mértékben az online térbe történő „költözése” eredményeképp büntető- és polgári peres eljárások esetében is egyre többször kerül bizonyítékként felhasználásra egy-egy tényállás felderítése során valamely közösségi oldalon végzett aktivitás. Ezen esetek álláspontom szerint nagyon limitált számú esetben vetnek fel újszerű, külön tárgyalást igénylő jogkérdéseket, a legtöbb esetben informatikai szakértő bevonása szükséges inkább egy-egy online közlés részletes adatainak feltárásához. Ezen aspektus végképp nem eredményezi a közösségi oldalak szolgáltatóinak felelősségre vonását, velük szemben esetlegesen adatszolgáltatási igény merülhet fel a tényállást megállapítani kívánó eljáró bíróság részéről.

Megemlítendő, hogy bizonyos jogi szabályozások olyan, jogterületeken „keresztül fekvő” tárgyban születtek, melyekre az eddigiekben nem láthattunk példát. Erre az esetre példaként említem az előzőekben tárgyalásra kerülő, az Európai Parlament jogalkotási állásfoglalás tervezetét az online

⁴⁵¹ A GVH egyik legfrissebb, 2020. július 20. napján kelt határozatában 2,2 millió forintos bírságot szabott ki jelöletlen influenszer-reklámokért.

(https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/dontesek/versenyhivatali_dontesek/versenyhivatali_dontesek/dontesek_2019/vj044_2019_m&inline=true; letöltés ideje: 2020.07.21.)

⁴⁵² Csak két témát említve: a közösségi oldalak szabályozásának egyik központi kérdése az európai jogalkotók részéről az, hogy miképp lehet az európai vagy a tagállami adózási rendszer tárgyává tenni az oldalakat működtető multinacionális vállalatokat (e kérdéskör sok esetben jelentős nemzetközi, politikai színezettel is rendelkezik, így utalunk ehelyütt a tech-óriások megadóztatásáról szóló francia jogszabályt, amely komoly feszültséget generált az USA és Franciaország kormánya között; <https://www.bbc.com/news/world-europe-48947922>; letöltés ideje: 2020.07.08.); illetve érdekes munkajogi kérdés lehet, hogy például a Facebook jogsértő tartalmakat humán erőforrással szűrő szervezeti egységeinek és alvállalkozóinak munkavállalói milyen pszichológiai igénybevételnek vannak kitéve a sok esetben felkavaró tartalmak feldolgozása során és ezzel kapcsolatban milyen plusz kötelezettségek terhelik a szolgáltatót, mint munkáltatót.

közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló javaslatról. E dokumentumban az online közvetítő szolgáltatók gazdasági és információs erőfölényével szemben, a fogyasztóvédelmi jogéhoz hasonló eszköztár felhasználásával kerülhetnek védelem alá az e felületek szolgáltatásait igénybe vevő üzleti vállalkozások.

További jogterületek vizsgálatán túl az osztályozást elvégezhetjük a téma olyan szempontú rendszerezése nyomán is, melynek rendező elve az, hogy az adott esetben a szolgáltató harmadik személy, a felhasználó által elkövetett jogsértésekért, azokkal kapcsolatban lesz-e felelős. E típusú felelősségi alakzatként azonosítható a közösségi oldalakon elhelyezett jogsértő tartalmakért való szolgáltatói felelősség, így a személyiségi jogot, szerzői jogot, adott esetben büntetőjogi tényállást megvalósító közlésekért való felelősség. A szolgáltatói felelősség másik konstrukcióját azon tényállások valósítják meg, melyekben a szolgáltató a saját, harmadik felek eljárásától független cselekményeiért kerül felelősségre vonásra. Ebben a tekintetben tipikus példaként az adatvédelmi (pl. Cambridge Analytica-ügy) és versenyjogi jogsértésekért való szolgáltatói felelősség említhető.

A közösségi oldalak szolgáltatóinak felelősségét érintő kérdések egy speciális halmazát képezik azon előírások, melyek az ezen vállalkozások működése kapcsán a joghatósági és az egyes esetekben az alkalmazandó jogi keretrendszerrel kapcsolatos szabályokat rendezik. A jogi szabályozás szintjei szerint is elvégezhetjük elemzésünket, sőt, e tekintetben a szolgáltatók által saját hatáskörükben megalkotott szabályoknak való megfelelés is egy külön szempont lehet. Így megkülönböztethető a szolgáltatók által alkotott felhasználási feltételek által kialakított szabályozási keret és a klasszikus jogrendszer különböző szintjeinek regulációja (nemzeti jog; közösségi jog; nemzetközi jog).

A szolgáltatók felelősségével kapcsolatos kérdések feloszthatók továbbá két nagy csoportra, akként, hogy az egyik csoportba a szolgáltatók által saját diszkrecionális döntési körük szerint meghatározott szabályzataik (felhasználási feltételek) mennyiben felelnek meg a mindenkori jogi keretrendszer előírásainak. E tekintetben vizsgálendő a szolgáltatói szabályozás teljes spektruma, az alapelvektől, a konkrét eljárási szabályoktól egészen a jogorvoslati lehetőségekig. Ezen felosztás másik aspektusát azok a kérdések és szolgáltatói cselekmények fogják kitenni, melyek nem kerülnek a szolgáltatók által előzetesen szabályzat szintjén rendezésre, mégis van jogi relevanciájuk, különös tekintettel a szolgáltatók által oly módon elkövetett jogsértések esetére (pl. adatvédelmi visszaélések), amelyekről az érintettek nem feltétlenül szereznek tudomást.

Szintén a csoportosítás rendező elve lehet az egyes jogi jellegű szabályozások az alapján történő szétválogatása, hogy azok a korábbi, offline világra vagy az online kapcsolattartás régebben kialakult formáira tekintettel jöttek-e létre, és e társadalmi viszonyokra lettek-e szabva. Ezeket általában absztrakció útján van lehetőség a közösségi oldalakon létrejövő viszonyokra alkalmazni

(például a polgári jog klasszikus személyiségi jogi kérdései). Jelen kézirat lezárásakor még különlegességként említhető csak e kategorizálás másik pólusa, ti. az az eset amikor a jogi szabályozás kifejezetten, szöveg szintjén is a közösségi oldalakra leszűkíti tárgyi hatályát (erre példa a német NetzDG).

VI. A közösségi oldalak jogi szabályozásának szükségességéről és létjogosultságról

Disszertációm eddigi fejezeteiben jogterületenként vizsgáltam az egyes nemzeti és közösségi jogi és a jog rendszerén kívüli instrumentumokat, melyek célja a közösségi oldalak valamely működési aspektusának jogi szempontból való értelmezése és keret közé szorítása. Mint látható volt, a jogalkotók eltérő mértékű lelkesedéssel és változó szabályozási technikákat választva igyekeznek választ találni a közösségi oldalak által megtestesített speciális jellemzőkkel bíró, alapvetően a felhasználók által generált információk számára platformot biztosító szolgáltatások kapcsán felmerülő jogkérdésekre. Nem véletlen, hogy kevés közös vonás, illetve tendencia figyelhető meg a jogalkotói reakciók között. Több szerző és gondolkodó adott már hangot szkepticizmusának annak kapcsán, hogy mennyire van lehetőség a jog klasszikus eszköztárával megoldást találni minden, a közösségi oldalak elterjedése kapcsán megjelenő társadalmi, gazdasági és jogi problémára. E problémakörre vonatkozó talán legfrappánsabb összegzést az az, ismeretlen szerzőtől származó interneten terjedő szállóige áll, melyet ZÓDI Zsolt is idéz vonatkozó művében: „*A világ legnagyobb taxitársaságának (Uber) nincsenek autói, a világ legnépszerűbb médiacége (Facebook) nem állít elő tartalmat, a világ legértékesebb viszonteladójának (Alibaba) nincsen raktárkészlete, és a világ legnagyobb szállásszolgáltatójának (Airbnb) nincsenek ingatlanjai.*”⁴⁵³ Ezen aforizma tökéletesen rávilágít arra, hogy milyen akadályokba ütközik az, aki Ariadné fonáléhoz hasonlóan a korábbi, offline világ viszonyaira szabott jogszabályok és jogi logika mentén keresi a kiutat az új digitális platformok működése által felvetett (jogi) kérdések labirintusából.

Jelen fejezetben néhány, általam relevánsabbnak és kellőképp kidolgozottnak ítélt, a technikai fejlődésre adandó jogi válaszokról szóló álláspontot igyekszem ütköztetni úgy, hogy a szabályozást támogató és azokat tagadó érvek is egyező súllyal kerüljenek bemutatásra.

A jogi eszközökkel történő szabályozást pártoló álláspontok között mindenképp utalni szükséges Julie E. COHEN 2017-es tanulmányára, melynek címe *Law for the Platform Economy*. A szerző e művében a platform alapú online gazdaság által kiváltott változásokat vizsgálja a jogi-intézményi keretrendszeren belül. Álláspontja szerint a platform alapú gazdaság – mely kategória alatt érthető a közösségi oldalak által végzett gazdasági tevékenység is természetesen – nem csupán új üzleti modell vagy infrastruktúra hanem egy kialakuló, „informális” gazdaság alapját adó szervező elv. Az online platformok nem hoznak létre új piacokat és nem is terjesztik ki az eddig létezőket,

⁴⁵³ZÓDI i.m. p. 18-19.

hanem felváltják őket. A cikk alapvetően szabályozás-párti attitűdjéből kifolyólag vizsgálatának fókuszában annak a kérdése áll, hogy az egyes államok és jogalkotó entitások részéről milyen megfontolások mentén, milyen gyakorlatok követendők a platform-alapú gazdaság szabályozását illetően. Cikkében COHEN is felhívja a figyelmet a korábbi gazdasági környezetre tekintettel kialakított szabályozás hatékonysági deficitjére az új platform-alapú gazdasággal szemben. Állítása szerint a szolgáltatók egyszerre használják ki a szabályozás hiányosságaiból fakadó előnyöket, és igyekeznek elejét venni minden, rájuk szabott specifikus kodifikációs kísérletnek, fenntartva azt az állapotot, mely szerint tevékenységük nagy része teljesen láthatatlan marad a hatóságok számára.⁴⁵⁴ Ennek eklatáns példája az egyes felhasználói csoportok számára szabott egyéni árazás gyakorlata, mely COHEN érvelése szerint a jelenlegi szabályozási környezetben szabadon alkalmazhatók a szolgáltatók által, holott a fogyasztók közötti egyenlőség ellen hatnak egyértelműen.

Végső megállapításában Cohen Prof. Anupam CHANDER „baba-biztos” otthon és „jövő-biztos” szabályozás közötti analógiáját idézi. Felteszi a kérdést, hogy vajon olyan „jövő-biztos” szabályozás a célszerű-e, mely hasonlatosan egy lakás „baba-biztossá” tételéhez (éles sarkok leragasztása, lépcső ráccsal elzárása, konnektorok eltakarása, stb.) úgy alakítja a szabályozást, hogy az védje, ne szabjon gátat a „fényes jövőnek”? Vagy úgy kell kialakítani a jövőnket, hogy az beférjen a jelenlegi, elavult szabályozási rendszer struktúrájába? COHEN válasza szerint egyik megoldás sem megfelelő teljesen. A „baba-biztos” otthon egy mesterséges környezet teremt a gyermek számára, mely nem hasonló a való világ körülményeihez, így egy illúzió lesz csupán. Míg a teljes szabályozatlanság is rengeteg veszélyt hordoz magában kétség nélkül. COHEN hangsúlya tehát az arányok megfelelő meghatározásán, a részletekben rejlő „ördög” megtalálásán van.⁴⁵⁵

A jogi szabályozás mikéntjére vonatkozó kérdésekre adható válasz egyike az ún. bottom-up (alulról jövő) szabályozási modell alkalmazása. BENCZE Mátyás a közösségi oldalak fogyasztóvédelmi szabályozásáról szóló tanulmányában hivatkozva ennek kapcsán az ókori és középkori kereskedelmi jog modelljét, mely nem „felülről”, az állam által, tervezett módon szabott kereteket a kereskedők számára, hanem azt spontán szokások, és az egyes viták eldöntésére a felek által kijelölt választott bírák „ítéletei” határozták meg. Ezen modell előnye, hogy alkalmazkodik az érintettek valós igényeihez, a kitűzött célok és a hatékonyság felé ható elemek megmaradnak, a fejlődésnek gátat szabók pedig eltűnnek. Fontos megállapítás azonban e modell közösségi oldalak regulációra vonatkozó relevanciája kapcsán, hogy ennek feltétele az állandó visszacsatolás és a szabályok állandó korrekciója. BENCZE Mátyás szerint ezen technikák a közösségi média világában egyre inkább biztosítottak.⁴⁵⁶ Az én véleményem ennél jelentősen borúlátóbb, tekintettel arra az információs deficitre, amely a felhasználók és az állami hatóságok oldalán fennáll a szolgáltatókkal szemben. A körülmények teljes ismeretének hiányában álláspontom szerint nem fogalmazható meg

⁴⁵⁴ COHEN i.m. p.184

⁴⁵⁵ COHEN i.m. p. 204.

⁴⁵⁶ BENCZE i.m. p. 296

senki részéről olyan szabályozási igény, amely kellőképp megalapozott, és teljes mértékben alkalmas a szolgáltatókén kívül más igények hatékony biztosítására.

A magyar szakirodalomban a szabályozás-szkeptikus álláspontot képviseli ZÓDI Zsolt, aki e témakörre vonatkozó nézeteit 2018-as Platformok, robotok és a jog – Új szabályozási kihívások az információs társadalomban c. művében foglalta össze. A közösségi oldalakat horizontális platformként azonosítja, és érvelése szerint a keresőmotorokhoz hasonlóan ezek nehezen leválthatók, szinte digitális közműként funkcionáló szolgáltatásokat nyújtanak. Jellemzőjük a hálózati hatás, vagyis az, hogy a rendszerük értéke a hozzájuk csatlakozott felhasználóktól függ, és egy kritikus felhasználószám után spontán szorítják ki versenytársaikat, és kerülnek olyan monopóliumhelyzetbe, melyet már utólag nehéz kezelni.⁴⁵⁷

A digitális platformok által a jogi szabályozásra gyakorolt hatások három szintjét különbözteti meg ZÓDI Zsolt, mely kategorizálás némileg hasonló az általam az előző fejezetben leírt, a közösségi oldalak szabályozásának más módszerekkel történő kategorizálására vonatkozóan leírtakkal. Az általa meghatározott csoportosítás szerinti szintek:

1. szint: Amikor a jelenlegi szabályok egyértelműen szabályozzák az új digitális platformok működését. E szint kapcsán annyi kiegészítést tesz a szerző, hogy elképzelhető, hogy e megoldás nem optimális, nem igazságos, vagy nem hajtható végre reálisan. Példaként ZÓDI Zsolt is az online szerzőijog-sértéseket és a személyiségi jog-sértéseket hozza fel, melyekre alkalmazható a hatályos keretrendszer is, legfeljebb a kikényszerítés nehezebb.
2. szint: Ebben az esetben a hatályos jogi keretrendszer egyes kategóriái ugyan ráilleszthetők egy adott jelenségre, azonban ehhez a jogi fogalom jelentés átértelmezésére van szükség. Példaként a „nyilvánosság” fogalmat említi a szerzői jogban és a „médiacég”, „közvetítő szolgáltató” fogalmakat, amelyek hagyományos jogi kategóriák, és használjuk is őket az online platformok vonatkozásában, de elvitathatatlan, hogy tartalmuk változni fog a digitális platformok működésének specifikumaira tekintettel. Hivatkozott művében ZÓDI Zsolt e szint kapcsán teszi azt a megállapítást a Facebook kapcsán, hogy az egyértelműen nem „médiavállalat”, mégis a szabályozóknak rá kellett jönniük, hogy e hagyományos minősítés igazából nem számít: a Facebookot akkor is médiavállalatként kell szabályozni – tekintettel a felületén megjelenő tartalomra –, mintha az lenne, pedig nyilvánvalóan nem az.⁴⁵⁸
3. szint: Ez az az eset, amikor ZÓDI Zsolt álláspontja szerint a technikai fejlődés olyan jelenségeket produkál, amelyeket a jog egész egyszerűen nem tud kezelni. Itt az ún. metaforák hiányára utal, melyek nélkül nincs lehetőség a problémák megfelelő

⁴⁵⁷ ZÓDI i.m. p. 19-20.

⁴⁵⁸ ZÓDI i.m.m p. 62.

azonosítására és kezelésére. Példaként a vertikális platformokat (a sharing-economy elemeit), a robotokat és a mesterséges intelligenciát említi ehelyütt.⁴⁵⁹

A big data jelenségei szabályozásának kérdésköre kapcsán ZÓDI Zsolt két olyan problémakört azonosít, amely az Európai Unió teljes adatvédelmi szabályozását alapjaiban kérdőjelezi meg. Meglátása szerint az EU az összes, a kérdéskört szabályozni igyekvő jogalkotó entitáshoz hasonlatosan két malomkő között őrlődik: egyrésztől egyértelmű, az Európai Digitális Egységes Piaci Stratégia által is deklaráltan a jövő egyik hajtóeleme az adat-alapú gazdaság és a big data. E tekintetben fennáll a veszélye, hogyha Európa ezekre a kérdésekre túlságosan szigorú, a fejlődést akadályozó válaszokat ad, úgy végzetes lemaradást szenved a világ más nagyhatalmaival szemben ebben a versenyben. Az ezzel kapcsolatos adatkezelési technológiák azonban megkérdőjelezzik az európai adatvédelem két fontos alapelvét, az adattakarékosság és az adatok kezelésének célhoz kötöttsége elvét. ZÓDI Zsolt ítélete szerint e problémakörre az európai jogalkotás rossz választ adott azzal, hogy kitarzott ezen alapelvek feltétel nélküli védelme mellett, és abban bízott, hogy ezen adatvédelmi megkötések nem korlátozni, vagy elriasztani fogják a szolgáltatókat, hanem ösztönözni fogják őket arra, hogy ennek megfelelő gyakorlatokat alakítsanak ki, ezáltal elnyerjék a fogyasztók bizalmát, ennek útján pedig szolgáltatásuk népszerűbb és értékesebb legyen.

A másik általa azonosított problémakör lényege, hogy a közösségi adatvédelmi szabályok a 20. század végének alapvetően második generációs adatvédelmi elvein nyugszanak, melyek narratívájában az adatkezelő óriásvállalatok állnak szemben a kiszolgáltatott, gyenge magánszemélyekkel. Az adatkezelés ezen perspektívából egy „szükséges rossz” lesz, amelyet csak abban az esetben lehet engedélyezni, ha arra feltétlenül szükség van. A szerző álláspontja szerint a big data korszak ezt az alapfeltevést megkérdőjelezi. Így az érintetti hozzájárulás meglétének feltétlen előírása hamarosan betarthatatlan lesz (teszem hozzá, lehet, hogy már most is az), míg a szabályzat-túltermelés eredményeképp immáron szinte biztosak lehetünk abban, hogy az egyes szolgáltatások, oldalak, applikációk felhasználási feltételeit nem fogja elolvasni regisztráció előtt senki. Egy másik művében felveti ennek kapcsán a kérdést, hogy a közösségi média alapvető működési és üzleti logikája egyáltalán összeegyeztethető-e az adatvédelmi jog egészével? Álláspontja szerint tekintettel arra, hogy a Facebook tulajdonképpen a teljes társas életünk szervezését vállalja, így az adatkezeléssel elérendő cél olyan általános és meghatározhatatlan, hogy az adatok gyűjtésének lényegében semmilyen korlátja nem igazolható.⁴⁶⁰

ZÓDI Zsolt szerint jelenleg az adatvédelem harmadik korszakát éljük. Míg az elsőben a központban az állampolgárok védelme állt az állammal szemben, a másodikban pedig az adatalanyok védelmét a nagy információgyűjtő magán- és közszervezetekkel szemben kellett megszervezni, addig korunk

⁴⁵⁹ ZÓDI i.m. p. 20-21.

⁴⁶⁰ ZÓDI – Jog és Kód (POLYÁK szerk.) i.m. p. 19-20.

adatvédelmi kihívásainak fő indikátorai a közösségi hálózatok, az adatok folyamatos összekapcsoltsága és a big data jelenség.

E kérdéskör lezárásakor számba veszi az összes eddig felmerült (rész)megoldási irányt, így az önszabályozást, az újabb és újabb kötelező engedélyre szoruló szabályzatokat, az egyre hosszabb hozzájáruló nyilatkozatok beszerzésének kötelezettségét, az önkorlátozást, új központi hatóságok felállítását és új, omnipotens adatvédelmi felelősök kinevezését, de végül azt a sarkos álláspontot formázza a problémakör kapcsán, hogy az adatok központba helyezésével és az azok kezelésével kapcsolatos technikai szabályok szaporítása helyett elsősorban a magánszemélyek privát szféráját, szabadságát és egyenlő méltóságát kell tisztelni és védeni.⁴⁶¹

A jog és a kód c. művében ZÓDI Zsolt rögzíti, hogy meggyőződése szerint az európai szabályozás és a bírságolás jelenlegi útjai nem lesznek hosszabb távon járhatóak. Kiemeli, hogy a Facebook és hasonló szolgáltatások üzleti modellje egyszerűen nem egyeztethető össze az adatvédelem jelenlegi európai adatelveivel. Így meglátása szerint bár a szolgáltatók alapvető üzleti érdekeik szem előtt tartásával ugyan, de igyekeznek eleget tenni az újabb és újabb adatvédelmi előírásoknak, ám sem ezektől, sem a kiszabott hatósági bírságok nyomán nem várható egyéb eredmény, mint felszínes, a platformok üzleti modelljének változását nem eredményező intézkedések kikényszerítése. Véleménye szerint három, egymással összekapcsolható megoldás kínálkozik a problémakörre:

1. A kódok transzparenszé tétele, vagyis a szolgáltatók által alkalmazott forráskódok és algoritmusok elérhetővé tétele legalább a szabályozó hatóságok számára. Erre példaként a banki termékek kapcsán kialakult hasonló gyakorlatot említi, amikor a kódhoz a pénzügyi felügyeletnek van hozzáférése.
2. Áttérés a személyes adat monetizálható modelljére: Lawrence LESSIGET idézve utal ehelyütt arra a megoldásra, hogy az érintettek szabadon rendelkezessenek személyes adataikkal abban a tekintetben, hogy lehetőségük legyen azok tőkeként kezelésére, így alkutárgyává tehessék és egyedi megállapodást köthessenek az adatkezelőkkel erre vonatkozóan. Meglátása szerint ezeket az alkukat a manapság is megkötjük nap mint nap, a tiltás pedig inkább ront, mint javít a helyzeten.
3. A kódok által történő ellenőrzések rendszere. E megoldás feltétele az első megoldásban foglaltak fennállása. Ezt követően van lehetőség a mesterséges intelligencia alkalmazásával ellenőrizni a szolgáltatók működését olyan automatizált módon, ahogy ők is végzik a személyes adatok tömegének kezelését és felhasználását. E megoldásra példaként említi a GDPR-ban is rögzített beépített és alapértelmezett adatvédelem elvét, valamint az

⁴⁶¹ ZÓDI i.m. p. 95-99.

álhírekkel kapcsolatos védekezés során alkalmazható azon algoritmusokat, amelyek alkalmasak az ilyen tartalmak kiszűrésére.⁴⁶²

A közösségi oldalak működésével kapcsolatos társadalmi problémák megoldásának természetesen vannak a jogon kívüli eszközei is. Ahogy jelen disszertációban is utaltam rá, ennek egyik formája olyan elemek (tárgyak, tematikák, projektek) beépítése az oktatási rendszerbe, mely a felhasználói tudatosságot, a szolgáltatókkal és más felhasználókkal szembeni alapvető bizalmatlanságot és kritikai attitűdöt lenne hivatott kialakítani a fiatalokban. Természetesen ezen oktatáspolitikai döntéseknek is lenne leképeződése a jogrendszerben, viszont ezek már nem a szolgáltatók utólagos felelősségének konstrukcióját próbálnák megragadni, hanem preventív jelleggel, a társadalom oldaláról alakítanának „önvédelmi” rendszert az egyes online jogsértésekkel és visszaélésekkel szemben.

A közösségi oldalak szabályozásának szükségességét értékelő tudományos álláspontok között tehát azonosítható az általában jogalkotó entitások által képviselt azon álláspontot, mely az ezen szolgáltatások igénybevétele kapcsán jelentkező társadalmi problémákra kínál minél gyorsabb, és minél hézagmentesebb szabályozást biztosítani. Ennek eklatáns példája a menekültválság és a német NetzDG esete. Az ezen szélsőségnél árnyaltabb álláspontok között találunk olyat, mely alapvetően reguláció-párti, de annak átgondoltságára és arányosságára helyezi a hangsúlyt, ennek kapcsán Julie COHEN nézeteit idéztem. Az árnyaltabb álláspontok másik pólusa a ZÓDI Zsolt-féle szabályozás-szeptikus vélemény, amely szerint ha sor is kerül a jogi keretrendszer felállítására, de annak nem a korábbi, elavult jogi fogalomrendszeren kell alapulni, hanem teljesen új metaforák beemelése szükséges. Egyes kérdések kapcsán egyszerűen amellet érvel, hogy mindennemű limitáció ezen szolgáltatások alapvető logikájával, és az azokban rejlő potenciálok lefojtásával jár. A megalkotott szabályok részletei helyett a hangsúlyt az elérendő célok, ezen belül az emberi méltóság és magánélet védelmét jelöli ki követendő irányzékként. Végezetül természetesen említhető e vélemény-skála másik szélsőségeként a teljes *laissez-faire* hozzáállás, mely a jogalkotás alól teljes mértékben kivonja a szolgáltatókat és más módszerekkel (pl. médiafogyasztási tudatosság erősítése) igyekszik a jelentkező anomáliákat kezelni.

A magam részéről jelen disszertáció megállapításainak összegzését megelőzően ZÓDI Zsolt álláspontját érzem a sajátomhoz legközelebbinek. A jogi fogalomrendszer elavultsága valóban riasztóan impotenssé teszi bizonyos esetekben a jogalkalmazást, és vonatkozó kutatásaim kezdetén nekem is szembesülnöm kellett sok helyzetben egyes új technológiák fogalmi megfoghatatlanságával. Ennek talál legszélsőségebb példája volt a postai jogszabályok összevetése az e-mail és chat alkalmazások funkcióival és ezek alkalmazhatóságának vizsgálata. Mindazonáltal, elkerülve a szolgáltatók démonizálását, azt meg kell állapítani, hogy az elmúlt

⁴⁶² ZÓDI (POLYÁK szerk.) i.m. p. 29-30.

időszak eseményei egyértelműen arra utalnak, hogy a szolgáltatók akár szándékukon kívül, de az általuk kezelt adatmennyiség méretére tekintettel óvatlanul is követhetnek el olyan jogsértéseket, amelyeket a hatóságoknak detektálni, minősíteni és szankcionálni kell. Erre tekintettel alapvető fontosságú kérdésekben (gyűlöletbeszéd, szerzői és személyiségi jogi jogsértések, versenyjog, fogyasztóvédelmi jog, adatvédelem) lennie kell egy olyan jogi vagy egyéb jellegű keretrendszernek, amely mentén a szolgáltatók szervezhetik tevékenységüket, és amely mentén a jogalkalmazók érdemi kontrollt gyakorolhatnak. E cél viszont elképzelhetetlen a szolgáltatók adatkezelési mechanizmusainak (kódok) jogalkotói/jogalkalmazói megismerése nélkül.

A szabályozókkal szemben mégis legitim, és folyamatosan jelenlévő elvárás a társadalom részéről, hogy egyes válságokat, tömeges jogsértéseket és felszűltéseket a kodifikáció eszközeivel rendezzenek. ZÓDI Zsolt világít rá arra, hogy ezen kívül az is szintén elvárás a jogalkotás felé, hogy ne roncsolja szét a társadalom szövetét, és a szabályozás semmiképp ne okozzon nagyobb kárt, mint amennyi hasznot hoz. Erre tekintettel nincs könnyű helyzetben az, aki a közösségi oldalak és más újgenerációs online platformok szabályozásába vágja a fejszóját. A szerző az információs társadalom jelenségei kapcsán kiemeli, hogy ezek tekintetében a jogalkotói küzdelem még sziszifuszibb, mivel ezek esetében a technikai és társadalom fejlemények sokkal gyakoribbak és gyorsabbak, mint más területeken. A váratlan helyzetek folyamatos generálóiént azonosítja a közösségi oldalakat, melyek olykor olyan jelenségeket generálnak vagy erősítenek fel, melyekre korábban nem is gondoltunk. E megállapítással disszertációm lezárása előtt én is csak egyetérteni tudok.

VII. Összegzés

A disszertáció előző fejezeteiben a közösségi oldalak szolgáltatói jogi felelősségét elemeztem a hatályos jogi szabályozás keretei tekintettel, jogterületenkénti bontásban, valamint egyéb, általános, jogi színezetű kérdésekben – így a közösségi oldalak működése során létrejövő jogviszonyrendszer és a szolgáltatók által meghatározott szabályzatok jogi minősítése – igyekeztem megállapításokat tenni e digitális platformok működésének a jogtudomány szempontjából történő értelmezése kapcsán.

E szisztematikus elemzés során nem állt módomban egységes fejezet-struktúrát alkalmazni, tekintettel arra, hogy észlelésem szerint az egyes jogterületeken eltérő szintű, mélységű és – természetszerűleg – attitűdű reguláció valósul meg. Általánosságban annyi rögzíthető, hogy a közösségi oldalak működésének határnélkülisége jól tetten érhető a rájuk vonatkozó jogszabályok és bírósági gyakorlat tanulmányozása során, így a büntető jogi aspektus kivételével valamennyi jogterület vonatkozásában találhatók európai közösségi jogi relevanciák, sőt, megállapítható, hogy ezek jelentik az egyes fejezetekben feldolgozott legrészletesebb és legjelentősebb jogforrásokat. A vonatkozó közösségi jogforrások jelentős részé az elmúlt évtizedben keletkezett, tehát már a

technikai fejlődés, és a webkettes online platformok elterjedésére és funkcióik bővülésére tekintettel került megfogalmazásra. Mind az európai uniós, mind a nemzeti jogalkotás kapcsán megállapítható továbbá, hogy egyelőre bizonytalanság észlelhető a kodifikátorok részéről abban a tekintetben, hogy miképp kerüljön kijelölésre az e digitális platformokra megalkotott szabályok tárgyi hatálya. Így látunk példát arra, hogy kifejezetten a nagy, közösségi oldal szolgáltatókra szabnak jogszabályt (német NetzDG), míg a közösségi szabályok nagy része továbbra is a közvetítő (forgalomirányító) szolgáltatók kissé anakronisztikus kategóriáit használja sorvezetőként.

Ahogy a bevezetőben is jeleztem, jelen disszertáció célja egy átfogó kép bemutatása a közösségi oldalak szolgáltatói jogi felelősségéről, és ezek elemzése kapcsán azok közös vonásainak, előnyeinek és hátrányainak számbavétele. Erre tekintettel határoztam az egyes témák kifejtésének terjedelméről, míg azon feladatokat igyekeztem mindvégig szem előtt tartani, hogy az egyes jogi szabályokat minden esetben külön értelmezem a közösségi oldal szolgáltatók tevékenységének szempontjából. Ezen megfontolások mentén került feldolgozásra e szolgáltatók felelősségének nyolc jogterület szempontjából történő elemzése.

Az alkotmányjogi elemzés központi kérdése a szólás- és véleménynyilvánítási szabadság, mint alapjogok érvényesülése a közösségi oldalakon. E jogok érvényesülésének gátat szabhatnak a szolgáltatók által egyedileg megfogalmazott felhasználási feltételek, amelyek megsértése esetén a szolgáltatónak lehetősége az általa szabályzatot sértő tartalmak törlésére. E moderálási tevékenység során párhuzamosan érvényesül az e szabályzatok által alkalmazott mérce és a mindenkor hatályos jogszabályokban megfogalmazott előírások. Így kiemelt jelentősége van annak a kérdésnek, hogy a szolgáltató által megállított tartalomszűrési elvek és a jogrendszer vonatkozó elemei (például szerzői jogi, személyiségi jogi, büntetőjogi szabályok) mennyire vannak összhangban. A legszélsőségesebb megnyilvánulási forma, a gyűlöletbeszéd szűrése kapcsán a büntetőjog és a médiajog is előírásokat fogalmaz meg a szolgáltatókkal szemben. A szolgáltatók eljárásának minőségét befolyásolja az is, hogy az általuk nyújtott szolgáltatás határokat átlépve, eltérő társadalmi, kulturális, vallási háttérű személyekhez jut el, így az állami és a társadalmi elvárások is teljesen eltérő színezetűek velük szemben az egyes szolgáltatási területeken (mely alatt néhány diktatórikus berendezkedésű államon kívül érthetjük az egész bolygót). A szolgáltatók működésének alapvetően piaci alapú és nyereség-orientált logikája így természetesen nem fog egybe vágni minden esetben a fenti, eltérő színezetű, de alapvetően morális – illetve sok esetben politikai! – alapokon nyugvó elvárásokkal.

A fenti ellentmondások, és az azok kapcsán megfogalmazott tudományos és szolgáltatói álláspontok bemutatását követően alkotmányjogi vizsgálatom másik fontos tárgya a Facebook kiszivárgott moderálási kódexe volt, melynek kapcsán szintén detektálható a szolgáltató által alkalmazott eljárásrend mögött meghúzódó logika, és a konkrét szabályok, valamint az egyes

nemzeti vagy nemzetközi jogi sztenderdek közötti különbözőség. Álláspontom szerint e kérdéskör ugyan valóban rendkívül fontos a szolgáltató kezében lévő jogosítványok alapjogokra gyakorolt hatása okán, mégis ezek előfeltételeként azonosítható egy olyan körülmény, melyre a kézirat lezárásáig nem született sem tudományos, sem technikai megoldás. Nevezetesen, hogy az ezen oldalakon megjelenő információ olyan mennyiségű, amelyre egyszerűen nem lehetséges a fenti megfontolások szerinti rendkívül szofisztikált, országonként változó jogszerűségi kérdések megválaszolására alkalmas mesterséges intelligencia, ezeket így csak emberi intellektus tudja elbírálni. A keletkező adatok mennyiségére tekintettel ez a feladat lehetetlen, így az erre vonatkozó elvárások maradéktalan teljesítésére a szolgáltatók nem képesek. Tehát a jogalkotó részéről is csak az egyes tartalmak egyedi, utólagos szűrésére és eltávolítására vonatkozó elvárások fogalmazhatók meg reálisan, ahogy találunk erre példát az Európai Unió jogában is, mely szabályokat szintén áttekinttem az alkotmányjogi fejezet keretei között.

Az alkotmányjogi vizsgálat origója tehát a szólás- és véleménynyilvánítási szabadság, mely a fejezet második felében kiegészül a tájékozódáshoz fűződő joggal, és ezek fényében került bemutatásra és értékelésre a közösségi oldalak működése kapcsán felmerülő jogi problematika a fake news és a szűrőbuborék jelenség kapcsán. Előbbi esetében azt látjuk, hogy a rá vonatkozó diskurzust erősen torzítják az egyes politikai álláspontok. Az ezek nyomán kialakuló társadalmi feszültségek mégis lépésre kényszerítették a jogalkotást, így az Európai Bizottság közleményét elemeztem ennek kapcsán. A fake news problematika kapcsán sajnos nem áll módomban egyértelmű válaszokat adni, álláspontom szerint olyan ellentétek feszülnek e kérdéskörben egymásnak (a demokratikus nyilvánosság védelme és a szabad szólás- és véleménynyilvánítás), melyek feloldására a jogalkotó sem tud megoldást találni, a szolgáltatók erre vonatkozó jogosítványainak kiterjesztése pedig egy újabb, alapjogokat jelentősen befolyásoló kérdésben ruházná fel őket olyan felhatalmazással, melyekkel alkotmányos demokráciákban csak a szabadon megválasztott állami apparátus rendelkezik. Így jelen pillanatban az egyetlen reális megoldási módnak a felhasználók tartalomfogyasztási tudatosságának növelése mutatkozik, mely azonban szintén egy igen jelentős, költséges, és közel sem egyszerű állami feladat.

Szorosan kapcsolódik az alkotmányjogi dimenzióhoz a médiajogi szabályozás, mely egy heterogén, sajátosan elkülönülő jogterület, mely magába olvasztja több jogterület médiára vonatkozó normáit, így e fejezet természetesen mutat szoros kapcsolatot az általam tárgyalt jogterületekkel (különösen az előzőekben említett alkotmányjoggal) éppúgy, mint külön nem tárgyalt jogi dimenziókkal. A médiajogi vizsgálat előkérdéseként detektáltam azt a feltevést, hogy egyáltalán a médiajogi szabályozás hatálya alá esnek-e a közösségi oldalak szolgáltatói. A vonatkozó jogi keretrendszer fogalmai alkalmazásának válságát észlelhetjük (ZÓDI Zsolt megfogalmazásával élve: a metaforák válságáról van szó). A tartalom- és közvetítő szolgáltatók fogalmai nem fedik le az e digitális platformokat üzemeltető vállalkozások tevékenységét hézagmentesen, míg a tudományos

diskurzusban egyre többet alkalmazott „forgalomirányító” kifejezés ugyan stilisztikailag helyesebb megoldásnak tűnik, azonban e metafora jogi instrumentumokban történő megjelenéséig kizárólag elméleti kategória marad. Abban az általam bemutatott tudományos álláspontok mindenképp egyezést mutatnak, hogy egyértelműen hitet tesznek amellett, hogy a közösségi oldalak szolgáltatói által végzett tevékenység messze túlmutat az egyszerű „közvetítés” dimenzióin. A médiajogi szabályozás kapcsán külön elemeztem a német „Facebook törvényt”, a NetzDG-t, melynek célja az online gyűlöletbeszéddel kapcsolatos tartalomészlelési és eltávolítási kötelezettségek szigorúbb keretek közötti meghatározása a szolgáltatók vonatkozásában. A törvény novum a modern jogrendszerek eszköztárában, így annak ellenére tartottam érdemesnek részletes elemzésre, hogy vele szemben igen sok kritika került megfogalmazásra megalkotása során és hatályba lépése óta is. A médiajogi szabályozás értékelése során megvont mérlegem legfontosabb megállapítása, hogy e jogterület szenved a leginkább a ZÖDI Zsolt által megfogalmazott metaforák válságában, és emiatt kérdéses, hogy a jövőre nézve mennyiben lesz a médiajogi szabályozás reális alternatíva a közösségi oldalak működésének szabályozása során.⁴⁶³

A polgári jogi dimenzió kapcsán elsőként rögzíteni kell, hogy e jogterületnek lényegesen több szabálya vonatkozik a felhasználók egymás közötti jogviszonyára. A szolgáltatókat terhelő polgári jogi felelősség a legegyszerűbben aképp ragadható meg, hogy milyen szolgáltatói eljárás vagy eljárás elmaradása eredményezhet polgári jogi sérelmet a felhasználók oldalán. Ezen helyzetek lehetnek a szolgáltatói szabályzatok által meghatározott keretek és előírások szolgáltatók általi megsértése kapcsán felmerülő felhasználói igények (ilyen igények az eddigiekben nem fogalmazódtak meg nagy mennyiségben). Lehetnek a gazdasági tevékenységi körükben eljáró professzionális felhasználók és a szolgáltatók, mint hirdetési felületet nyújtók közötti szerződéses viták, melyek érvényesítésének akadálya lehet, hogy a szolgáltatók és a felhasználók közötti információs aszimmetria áll fenn. Végezetül az egyes személyiségi jogot vagy szerzői jogot sértő tartalmak nem a hatályos jogszabályok vagy felhasználási feltételek szerint történő eltávolítása, vagy el nem távolítása kapcsán fogalmazódhatnak meg polgári kártérítési igények a felhasználók részéről a szolgáltatókkal szemben.

Szerzői jog tekintetében Európában kiemelt jelentősége van egyrészt a hatályos jogi keretrendszer az Európai Unió Bírósága általi értelmezésének és vonatkozó ítélkezési gyakorlatának. Mind a nyilvánossághoz közvetítés fogalmi keretei, mind az ezzel kapcsolatos közvetítői szolgáltatói felelősség – ezen belül különösen az előzetes szűrésre vagy blokkolásra vonatkozó állásfoglalások – tárgyában esszenciális kérdésekben jelölte ki az EUB a jogértelmezés

⁴⁶³ Természetesen a médiajogi szabályozásnak is vannak olyan elemei, melyek figyelembe vétele hasznos lehet a közösségi médiával kapcsolatos jogalkotás során. Példaként említendő az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelvének (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) megoldása, amely szerint egy tagállam lépéseket tehet egy másik tagállam joghatósága alá tartozó médiaszolgáltatások területére történő közvetítésének megakadályozása céljából, bizonyos, jogsértést megvalósító esetekben.

kereteit. E jogterületen detektálható talán legjelentősebb aktuális átalakulás, tekintettel az új európai szerzői irányelvre, valamint ennek nyomán a magyar Szjt. tervezett módosítására.

A szerzői jogi jogérvényesítés egyik útja a büntetőjogi, ezen túl azonban kevés olyan relevancia tárható fel, ami indokoltá teszi a közösségi oldal szolgáltatók büntetőjogi felelősségének részletes elemzését. Megállapításom szerint ugyan a magyar Btk. is tartalmaz olyan, a személyes adatok kezelésével kapcsolatosan elkövetett tényállást, mely megvalósítható e szolgáltatók által, és olyan intézkedést is találunk, mely alkalmazható velük szemben, mégsem feltételezhető, hogy témánk szempontjából bármikor a közeljövőben kiemelt jelentőségre fognak szert tenni a büntetőjogi relevanciák.

A jogterületenkénti elemzésem utolsó három fejezetében egymás után, egymással szoros összefüggésben került bemutatásra a közösségi oldalak szolgáltatóinak adatvédelmi jogi, versenyjogi, illetve fogyasztóvédelmi jogi felelőssége. Az adatvédelmi szempontú elemzés kiindulópontja annak detektálása, hogy e szolgáltatók a GDPR szerinti adatkezelőnek minősülnek, akik olyan mennyiségű és minőségű személyes adat-halmaz felett diszponálnak, melyhez hasonlóra eddig nem volt példa az emberiség történelmében. Erre tekintettel is kiemelt jelentősége van annak, hogy működésük megfeleljen a mindenkorin adatvédelmi keretrendszer elvárásainak. E körben a GDPR valamennyi, adatkezelőket terhelő előírásainak eleget kell tenniük, tehát a felhasználók élhetnek valamennyi, e rendeletben rögzített jogosultságukkal velük szemben. Az adatok védelme, és jogszerű felhasználása két olyan elvárás, melynek nem tett eleget a Facebook mint legnagyobb közösségi oldal működése során több esetben sem, ezen ügyek közül jelentőségét és nyilvánosságát tekintve is kiemelkedett a 2015-ben kipattant Cambridge Analytica-ügy amelyet ezért részletesen bemutattam és elemeztem a hatályos adatvédelmi jogi keretrendszer szempontjából. A magyar adatvédelmi hatóság eddigi, közösségi oldalak működését is érintő tevékenységét is bemutattam, és külön kitértem az Infotv. módosítására, mely az elhunyt személyek adatainak posztumusz jogi sorsára vonatkozóan állapít meg szabályokat, egy korábbi NAIH állásfoglalás nyomán. A közösségi oldalakra vonatkozó adatvédelmi kérdések kapcsán kiemelendő, hogy bár a korábbiakban leírtakra tekintettel vitathatatlanul elsődleges területe e szabályok érvényesülésének az online tér, mégis egyelőre elmaradnak azok a jelentős adatvédelmi hatóság fellépések a szolgáltatókkal szemben, melyek a versenyjog területét jellemzik. Egyelőre a GDPR által bevezetett magas, maximális bírságösszeg sem került kiszabásra egy európai, tagállami adatvédelmi hatóság részéről sem a közösségi oldalak szolgáltatóival szemben. A Cambridge Analytica-ügynek is inkább politikai, illetve gazdasági következményei voltak, mint jogi jellegűek, és e konzekvenciák hatása is egyre kevésbé tűnik jelentősnek az idő előrehaladtával. Így a közösségi oldalak működésének adatvédelmi relevanciáit összefoglalva, mindenképp idéznem kell ismét ZÓDI Zsoltot, aki szerint az információs társadalom korábbi fejlettségi szintjére tekintettel megállapított adatvédelmi szabályok nem alkalmazhatók hatékonyan korunk ezzel

kapcsolatos folyamataira és üzleti modelljeire, így nem lesz fenntartható és követhető az európai szabályozás és joggyakorlat eddigi útja. E megállapítással egyetértve én is kiemelném, hogy alapvető ellentét feszül az adat-alapú üzleti modellek és az adatvédelem kevésbé rugalmas európai jogi keretei között, mely helyzetet tovább rontja az, hogy az egyes jogalkalmazó hatóságok egész egyszerűen nincsenek olyan pozícióban, hogy rálátásuk legyen a milliók, milliárdok személyes adatait kezelő szolgáltatók belső adatkezelési folyamataira.

A közösségi oldalakkal kapcsolatos versenyjogi vizsgálatnak minden esetben jelentős fókuszpontja lesz az „adat”, mely meghatározza egyrészt az egyes piaci szereplők pozícióját, másrészt pedig az általuk nyújtott szolgáltatás minőségét is. A fogyasztóvédelmi és a versenyjogi szabályok „kereszteződésében” találjuk a közösségi oldalak által nyújtott szolgáltatások ingyenességére vonatkozó hamis szolgáltatói állítások kérdéskörét. Az „adat az új olaj” metaforából kiindulva megállapítható, hogy a közösségi oldalak piacának elsődleges hajtóanyaga a személyes adat, így kiemelt jelentősége van annak, hogy a felhasználók tisztában legyenek az ezen oldalakra történő regisztrációt megelőzően minden olyan információval, mely megalapozhatja a szolgáltatás igénybe vételére vonatkozó megfontolt döntésüket. A szolgáltatók szabályzatainak érthető és áttekinthető formában történő megismerésén túl fontos, hogy tisztában legyenek azzal, hogy ugyan kifejezetten pénzbeli ellenszolgáltatást nem teljesítenek a szolgáltatók felé, de személyes adataik és az oldal használata során tevékenységükről termelt meta-adatok átadásával, valamint figyelmükkel ellentételezést nyújtanak az oldalak üzemeltetői számára, akik pedig ezek felhasználásával pontosan meghatározható bevételt realizálnak. Így versenyjogi elemzésem első lépéseként az adat-alapú gazdaság legfontosabb jellemzőit mutattam be, majd az ingyenség illúziójának versenyjogi vetületeit, melynek fontos fejleménye a magyar versenyhatóság 2019-es határozata, mely e hamis állítás miatt állapította meg a Facebook üzemeltetőkének jogsértését, és szabott ki igen magas összegű bírságot. E döntés végső értékelése kapcsán kiemelendő, hogy bár vitathatatlanul az „ingyenség” kifejezés bizonyos szempontból helytálló volt a Facebook szolgáltatása vonatkozásában, ám – ahogy erre a hatóság is rámutatott – az oldal igénybevétele nem volt ellenszolgáltatás nélküli, így e kijelentés a szolgáltató részéről alkalmas lehetett arra, hogy befolyásolja a felhasználók döntését arról, igénybe kívánják-e venni a szolgáltatást. Bár sokak számára ismert az adat-alapú gazdaság működési mechanizmusa, mégis egy olyan tömegtermék esetében, mint a Facebook álláspontom szerint nem lehet elvárás minden felhasználóval szemben, hogy észlelni tudja a szolgáltató által a főoldalon megfogalmazott ingyenség és a szolgáltatás igénybe vétele során egyébként nyújtott ellentételezés közötti árnyalatnyi különbségeket. Fontos, hogy nem jogszerű az sem, ha a főoldalon egy nagy betűvel szedett, egyszerű üzenet az ingyenséget hirdeti, míg a szolgáltató sokoldalas felhasználási feltételeinek elolvasását és értelmezését követően leszűrhető a szolgáltató által a felhasználók adatainak hasznosítása útján elért haszon létezésének ténye.

A versenyjog és az adatvédelmi jog összekapcsolódásának legújabb fejleményei a digitális szolgáltatások piacán működő akvizíciós dinamákra tekintettel az egyes fúziók engedélyezésére szolgáló eljárások során a felek közötti személyes adatok átadásával kapcsolatos kérdések értékelése. Így versenyjogi értékelésem egyik fontos eleme az Európai Bizottság erre vonatkozó gyakorlatának bemutatása, külön tekintettel a Facebook/WhatsApp fúzió tanulságaira, melyek egyrészt arra utalnak, hogy a szolgáltatók személyes adatok kezelésére vonatkozó állításait érdemes a mindenkori jogalkalmazóknak szkeptikusan vizsgálni, másrészt pedig azt igazolják, hogy ha rendelkezésre áll két adatbázis összekapcsolására alkalmas technológia, akkor az előbb-utóbb működésbe is lesz hozva.

Végezetül a versenyjogi elemzés körében szóltam arról a napjainkban alakuló jogértelmezési irányról, mely szerint a nagy szolgáltatók, így például a Facebook olyan pozícióba került a piacon, mely lehetővé teszi számára a felhasználókkal szemben aránytalan terheket szabó feltételek meghatározására, így például a felhasználók a szolgáltatás használatán kívüli internetes tevékenysége során termelt böngészési adatokhoz való hozzáférés előírása vagy más szolgáltatások kapcsán rögzített személyes adatokhoz való hozzáférés harmadik személyek által.

Szisztematikus vizsgálatom utolsóként a versenyjogi relevanciákkal szintén jelentős számú kapcsolódást felmutató fogyasztóvédelmi kérdésekre irányult. Ehelyütt is szükséges volt az ingyenesség illúziójának fogyasztóvédelmi jogot sértő mivoltát kiemelni. Ezt követően a hatályos magyar fogyasztóvédelmi szabályozás a közösségi oldalak szolgáltatóira vonatkozó elemeit ismertettem, és kitekintettem az európai uniós jogalkotás tervezett irányaira. Ez utóbbiak közül novumként detektáltam az ún. „tisztességességi rendeletet” mely fogyasztóvédelmi-jellegű szabályozást valósít meg a monopolhelyzetben lévő szolgáltató óriásokkal szemben jogaikat érvényesíteni kívánó kisebb vállalkozások oldalán. A fogyasztóvédelmi relevanciák kapcsán detektálható, hogy azok sok tekintetben egyezést mutatnak a versenyjogi szabályokkal, így a jövőre nézve is a szolgáltatókkal szembeni versenyjogi jogérvényesítés és hatósági fellépés tűnik hatékonyabbnak.

VIII. Prognózis

Jelen disszertáció célja, hogy átfogó képet mutasson a közösségi oldal szolgáltatók jogi felelősségének hatályos dimenzióiról a kézirat lezárásának pillanatában, egyúttal az ezen kodifikációs termékek mögött húzódó szabályozási megfontolásokat vonja kritikai vizsgálat alá. Ezen vizsgálat elvégzését követően az előző fejezetben igyekeztem röviden szintetizálni az általam legjelentősebbnek ítélt összefoglaló megállapításokat. Jelen, utolsó fejezetben pedig arra teszek kísérletet, hogy óvatos prognózist fogalmazzak meg az általam vizsgált kérdéskör jövőbeli szabályozására vonatkozóan.

VIII.1. Digital Services Act

E prognózis felállítása kapcsán legfontosabb forrásom az ún. Digital Services Act (a továbbiakban: európai digitális közműtörvény) tervezet, amely alapvető, a digitális piacot érintő kérdésekre ad választ, és minden bizonnyal ki fogja jelölni az ezekre vonatkozó jogalkotás útját a jövőre nézve. Tekintettel arra, hogy az ezzel kapcsolatosan az eddigiekben publikált dokumentumokból kiolvashatók az európai jogalkotás várható irányai és prioritásai, ezért indokoltnak érzem ezek részletesebb ismertetését a disszertáció zárásaként.

2020. január 29-én került közzétételre az Európai Bizottság 2020. évi munkaprogramját⁴⁶⁴ melyben meghatározásra került az európai Green Deal után második prioritásként „A digitális kor számára alkalmas Európa” koncepció, melynek keretében a Bizottság bejelentette, hogy 2020 negyedik negyedévében javaslatot tesz egy új európai digitális szolgáltatási törvény előterjesztésére a digitális szolgáltatások egységes piacának megerősítése érdekében, hozzájárulandó a kisebb vállalkozások piacra lépéséhez egyenlő versenyfeltételek, valamint egyértelmű és hatékony szabályozási környezet kialakításával. Az Európai Parlamentben a Belső Piaci és Fogyasztóvédelmi Bizottság (IMCO), az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság (LIBE) és a Jogi Bizottság (JURI) áprilisban és májusban közzétette ezzel kapcsolatos jelentéstervezetét. A koronavírus járvány azonban némiképp felülírta az európai digitális közműtörvénnyel kapcsolatos jogalkotás tervezett ütemezését, így a Bizottság részére benyújtott javaslat szövegre vonatkozó hír jelen kézirat lezárásának napján, 2020. december 15-én került feltöltésre az Európai Bizottság honlapjára, viszont a hírhez maga a dokumentum még nem lett mellékelve.⁴⁶⁵

A Bizottság munkaprogramjában kiemeli, hogy az Európai Uniónak minden eszköze megvan ahhoz, hogy a lehető legjobban kiaknázhassa a digitalizációval kapcsolatos lehetőségeket. Az ezzel kapcsolatos folyamatokban rejlő potenciálok beváltásának maximalizálása mellett fontosnak tartja, hogy az európai megközelítés „emberi, etikai és értékalapú” legyen. A dokumentumban meghatározásra kerülnek az e célok eléréshez elengedhetetlennek tartott lépések a Bizottság részéről. Ezek között témánk szempontjából az alábbiak érdekesek álláspontom szerint külön kiemelésre.

Szükségesnek tartja a Bizottság egy új európai adatstratégia megalkotását, mely eszköze lehet annak, hogy a lehető legjobban kihasználásra kerüljenek a big adatban rejlő lehetőségek. E, személyes adatnak nem minősülő adatokat, mint egyre bővülő, és újra felhasználható erőforrásként azonosítja a dokumentum. Tervezi továbbá a Bizottság ezenkívül a mesterséges intelligenciáról szóló ún. fehér könyv előterjesztését, melynek kapcsán megjegyzi, hogy e technológiák kiaknázása

⁴⁶⁴ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS : Commission Work Programme 2020 - A Union that strives for more Brussels, 29.1.2020 COM(2020) 37 final

⁴⁶⁵<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/proposal-regulation-european-parliament-and-council-single-market-digital-services-digital> (letöltés ideje: 2020.12.15.)

elősegíti, hogy új megoldásokat találjunk a régi problémákra és csökkentjük a feladatok széles körének elvégzéséhez szükséges időt. Ehelyütt is utal külön arra a Bizottság, hogy az ezzel kapcsolatos döntéshozatal fontos szempontja kell, hogy legyen „a bizalom ökoszisztémájának” biztosítása, így etikai határok pontos kijelölése az erre vonatkozó területeken. A fentiekén túl – többek között – előírnyozza az kiber-biztonsággal, a kriptovalutákkal, a digitalizáció munka világára gyakorolt hatására és a digitális oktatásra vonatkozó szabályozási folyamatok elindítását.

Témánk szempontjából azonban a dokumentum legfontosabb vállalása az új európai digitális közműtörvény megalkotása, amely megerősíti a digitális szolgáltatások piacát és segíti a kisebb vállalkozások e piacra történő lépését. A Bizottság álláspontja szerint a szabályozás központjában a polgárok jogainak védelme – ehelyütt külön kiemelve a szólás- és véleménynyilvánítási szabadságot – kell, hogy álljon.

Munkaprogramját 2020. májusában vizsgálata felül a Bizottság⁴⁶⁶, ekkor került publikálásra az abban foglaltak megvalósításának pontos koncepciója is. Ebben a Digital Services Act elfogadására előírt pont 2020. negyedik negyedéve.

Az európai digitális közműtörvény tervezetének Európai Parlament által megjegyzésekkel ellátott verziójának⁴⁶⁷ általános indokolása a 2000/31/EK E-kereskedelmi irányelvet az Európai Unió egyik legsikeresebb kodifikációs termékeként azonosítja, amely nagyban hozzájárult a digitális egységes piac kiteljesedéséhez napjainkra, de egyúttal rávilágít, hogy a szabályozás húsz éves hatálya alatt annyira megváltozott a technológia, és olyan új kihívások jelentek meg, melyek szükségessé teszik e területen lépések megtételét. Szintén kiemelésre került, hogy az Európai Bíróság egyes jogkérdéseket tisztázó gyakorlata az egységesség irányába hatott, azonban a tagállami és a közösségi szabályozás között olyan távolság alakult ki, melyek áthidalása céljából is indokolt az új szabályrendszer megalkotása. Utal továbbá a szöveg a koronavírus járványra is, amely rávilágított az elektronikus kereskedelem kiemelt fontosságára napjainkban.

E dokumentumban az Európai Parlament felhívja a Bizottság figyelmét arra, hogy az E-kereskedelmi irányelv legfontosabb alapelveinek (például az általános előzetes tartalomszűrés tilalma vagy az „ami jogsértő offline, az jogsértő online is”-elv) megőrzésére a jövőben is szükség van, egyúttal itt is kiemelésre kerül, hogy a szabad versenyt biztosító, átfogó és korszerű európai jogalkotás lehet az eszköze a kisebb vállalkozások piacra lépésének a digitális szektorban. A parlamenti álláspont szerint, az európai digitális közműtörvénynek az Unió közös értékein kell alapulnia, a polgárok jogai mellett a cél pedig a gazdag és sokszínű online ökoszisztéma. Rávilágít továbbá, hogy e jogi környezet kialakítása lehetőséget teremt az Unió számára, hogy a digitális

⁴⁶⁶ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/cwp-2020-adjusted-annexes_en.pdf (letöltés ideje: 2020.06.18.)

⁴⁶⁷ DRAFT REPORT with recommendations to the Commission on Digital Services Act: Improving the functioning of the Single Market (2020/2018(INL))24.4.2020

gazdaság alapvető szabályozásának ne csak uniós szinten, hanem a világ többi részére vonatkozóan mintát szabjon.

Megjegyzi továbbá, hogy az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtóknak, különösen az online platformoknak és a közösségi oldalaknak széles körű hozzáférési és befolyásolási képességük van egy rendkívül széles közönségre, így jelentős felelősségük van abban, hogy megakadályozzák, hogy az általuk nyújtott szolgáltatások visszaélészerűen, jogsértésekre legyenek felhasználva. Emlékeztet arra, hogy az elmúlt időszak e digitális platformokkal kapcsolatosan felmerülő botrányai és társadalmi feszültségei indokoltá teszik a hatályos szabályozás átgondolását az állampolgárok alapvető jogainak védelme céljából. Ehelyütt külön nevesíti a Cambridge Analytica-ügyet, az álhírekkel és politikai manipulációkkal kapcsolatos, valamint a gyűlöletbeszéddel és terrorista tartalmak közvetítésével kapcsolatos kérdéseket. Jelentősen erősíteni kell álláspontja szerint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtók és azok üzleti vállalkozásai tekintetében az E-ker. Irányelvben megállapított jelenlegi átláthatósági és adatszolgáltatási minimális követelményeket. E körben felhívja arra a Bizottságot, hogy követelje meg a szolgáltatóktól a közzétett információk ellenőrzését és azon üzleti partnerek azonosítását. Fontos jelzése továbbá a Parlamentnek, hogy a hatályos, tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatra vonatkozó fogyasztóvédelmi szabályok nem minden esetben hatékonyak az online kereskedelem egyes új vívmányaival, így például a személyre szabott árazással vagy a hirdetések profilalkotáson alapuló célzásával szemben.

Külön fejezetben foglalkozik a szöveg az online terjedő jogsértő tartalmakkal kapcsolatos problematikával. Súlyos veszélyként azonosítja, mely aláássa az állampolgárok bizalmát a digitális környezettel szemben, egyúttal negatív hatása van a gazdaság e szegmensének fejlődésére. Rögzítésre kerül, hogy nem lehetséges univerzális szabályozás, így egy minél részletesebb, az egyes online tartalmak tekintetében egyedileg meghatározott szabályozás lehet a kulcs. Elismeri az önszabályozás pozitívumait, de szükségesnek tartja a jogsértő tartalom minél gyorsabb észlelésére és eltávolítására vonatkozó iránymutatások megalkotását. Konkrét jogalkotási lépéseken kíván meg továbbá a Bizottságtól a *notice and take down* eljárás részletes és hatékony szabályozása céljából, tekintettel arra, hogy e tekintetben is egyre nagyobb különbségek mutatkoznak a közösségi és a tagállami megoldások között. E tekintetben végül fenntartani rendeli az E-kereskedelmi irányelv 15. cikkében megfogalmazott jogi felelősség alóli mentességi szabályokat a tárhelyszolgáltatók tekintetében, az általuk üzemeltetett felületeken elhelyezett jogsértő felhasználói tartalmakért.

A dokumentum talán legfontosabb, a közösségi oldalakat érintő megállapítása, hogy egyrészt azonosítja a szolgáltatások e piacán uralkodó, hálózati hatásnak köszönhetően rendkívüli piaci erővel rendelkező vállalatokat, mint a digitális piac online kapuórait, másrészt pedig e tekintetben olyan, átfogó, ex ante-jellegű szabályozást irányoz elő, amely ezen óriásvállalatok regulációval

szolgálhatja a kkv-k piacra lépésének, a fogyasztói döntések megalapozottságának és az e szolgáltatások fejlesztésének céljait. E szabályozás a Parlament álláspontja szerint komolyabb eredményekre lehet képes, mint a jelenlegi, lényegében kizárólag versenyjogi jellegű szabályozási kísérletek.

Kiemelésre kerül továbbá e dokumentumban, hogy a digitális szolgáltatások határokon átnyúló jellegére tekintettel a hatékony együttműködés kulcsfontosságú a tagállamok és az EU között.

E célból szükségesnek érzi egy nyomozási és végrehajtási jogosultságokkal rendelkező európai központi szabályozó hatóság létrehozását, amely felelős a digitális szolgáltatási törvény felügyeletéért és betartásáért, és rendelkezik a szükséges hatáskörökkel a határokon átnyúló kérdések kezelésére.

A szabályozás hatálya kapcsán kiemeli, hogy világos megfogalmazása szükséges annak, hogy pontosan mely digitális szolgáltatások esnek az alá. Követni rendeli az E-kereskedelmi Irányelv horizontális szabályozási attitűdjét és az online platformokon túl minden olyan digitális szolgáltatást szabályozandó e körben álláspontja szerint, melyet más reguláció nem érint. Így tisztázandó és pontosítandó – többek között – az „új digitális szolgáltatások”, és a közvetítő szolgáltatók fogalma is. A szabályozás személyi hatályának ki kell terjednie nézete szerint a harmadik országok szolgáltatóira is, amennyiben szolgáltatásuk az EU területén élő felhasználókat is céloz.

Szintén rendkívül fontos célkitűzése e dokumentumnak, hogy segítsen a kodifikátorok számára meghatározni és detektálni a közvetítő szolgáltatók között azokat, amelyek tevékenysége valamely körülményre tekintettel komolyabb befolyást gyakorol a digitális gazdaságra, így szabályozásoknak is magasabb szintűnek kell lennie. E „kapuőrök” azonosításához szempontként említi a tervezet például a felhasználók számát, a gazdasági erőt, a kezelt adatok körének méretét, vagy a gyakorolt hatást harmadik felek piacra lépési lehetőségeire.

A tervezett ún. kellő gondossági szabályok bevezetését irányozza elő, melyek között nevesítésre kerül az üzleti partnerek igazoltatásának kötelezettsége a platformok szolgáltatói részéről. Ennek keretében az e partnerek oldaláról történő kiszűrése is a szolgáltatók feladata és felelőssége lenne. Hangsúly helyeződik a szövegben az e körben alkalmazott felhasználási feltételek tisztességességére és átláthatóságára, ennek körében részletesen ismertetnie kell például üzleti partnereivel a szolgáltatóknak, hogy mely tartalmakat, hirdetések tekinteti jogsértőnek. Szintén több szabályozási tárgykör kerül nevesítésre a célzott hirdetések, a szponzorált tartalmak, és a mesterséges intelligencia által, algoritmizált úton üzemeltett szolgáltatások kapcsán. Az e, jövőbeni szabályok megsértőivel szemben hatékony, arányos és visszatartó erővel bíró mértékű bírság kiszabását irányozza elő a dokumentum.

A jogsértő online tartalmakkal kapcsolatosan a tervezet megállapításokat tesz az E-ker. Irányelv vonatkozó szabályainak átalakítási irányaira. Ennek keretében kiemeli, hogy a továbbiakban is fontos, hogy egyes tartalmak törlése vagy hozzáférhetetlenné tétele ne sértse az egyének alapvető jogait és érdekeit, valamint, hogy a közvetítő szolgáltatók tevékenysége ne szenvedjen korlátozás azon funkciójában, hogy felületet biztosít a társadalmi vitához, és egyének szabadon fejthetik ki a felületeken véleményeiket. Szintén fontos állítása a dokumentumnak, hogy a jövőre nézve is mentességi konstrukciókra van szükség a szolgáltatók tekintetében a felhasználók által közzétett jogsértő tartalmakért abban az esetben, ha a szolgáltatók igazságos, átlátható és elfogulatlan szabályok mentén végzi a jogsértő tartalmak szűrését. E körben nem kevésbé releváns és pontos megállapítása a tervezetnek, hogy a jövőre nézve elkerülhetetlen a szolgáltatók tartalomszűrési mechanizmusának nagyobb átláthatósága, és a folyamatok külső, független hatóság általi vizsgálata, tesztelése.

Egy átlátható és pontos határidőkkel rendelkező *notice-and-action* eljárás bevezetését irányozza elő a tervezet, mely – többek között – differenciált az egyes szolgáltatók és tartalmak tekintetében, eljárásai könnyen hozzáférhetőek és felhasználóbarátok, szabályai nem eredményezik egy bejelentés után a tartalom azonnali és automatikus jogsértőként minősítését és konkrét előírásokat tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a bejelentéseknek megfelelő minőségűnek kell lennie ahhoz, hogy elbíráható legyen az adott tartalom jogellenessége. További elvárás ezen eljárással szemben, hogy lehetővé tegye a névtelen bejelentéseket, de elejét vegye a visszaélés- vagy zaklatás-szerű sorozatos bejelentéseknek. Döntését a szolgáltató legyen köteles részletesen közölni az érintettekkel, és biztosítani kell jogorvoslati lehetőséget is a felhasználók számára. E célok eléréséhez felülvizsgálandók az E-ker Irányelv 17. cikkében foglalt szabályok.

A jogellenes tartalom eltávolítására vonatkozó eljárások átláthatóságának fontos eleme a szolgáltatókat a tervek szerint a jövőben terhelő jelentéstételi kötelezettség, melynek keretében a hozzájuk beérkező, jogellenes tartalmakkal kapcsolatos bejelentésekről, azok tartalmáról és elbírálásáról részletes adatokat és statisztikákat kellene közzétenniük.

Fontos és kiemelendő, hogy a tervezet rögzíti: a jelenleg az E-ker. Irányelv 12-13-14. cikkében található, az online közvetítő szolgáltatók másodlagos felelőssége alóli kivételek fenntartandók a jövőben is.

Szintén rendkívül pontos megállapítása a tervezetnek, hogy a jövő szabályozásában meg kell húzni a különbséget az „aktív” és a „passzív” szolgáltatók között, és pontosan meg kell határozni, hogy mely, a közzétett tartalmakon végzett szolgáltatói tevékenység helyezi az azt elvégzőt aktív státuszba, melyben más szabályozásnak és felelőssége alakzatnak kell rá vonatkoznia.

Hitet tesz továbbá a tervezet mellett az eddigiekben is követett szabályozási alapelv mellett, mely szerint általános tartalomszűrési kötelezettség a jövőben sem állapítható meg a szolgáltatókkal szemben.

Az digitális közműtörvény továbbá a rendszer-jellegű platformok ex ante szabályozás kapcsán rögzíti, hogy a jövőbeli szabályozásnak biztosítania kell, hogy az e piacokon jelen lévő egyes platformok nem élnek vissza vezető pozíciójukkal és nem veszélyeztetik a belső piac működését azáltal, hogy kizárják az újonnan piacra lépni kívánó vállalkozásokat. E hatások megelőzésének céljából egy olyan, ex-ante jellegű szabályozás bevezetését irányozza elő a tervezet, mely elejét veszi az ilyen visszaélés-szerű piaci magatartásnak, mely szabályozás fontos eleme kell, hogy legyen az e platformok és üzleti partnereik közötti kapcsolat egyensúlyának jogi előírásokkal és garanciákkal történő fenntartása. Nevesít a tervezet olyan, korábban detektált piaci magatartásokat, melyeknek e szabályozással elejét kell venni. Ezek például olyan gyakorlatok alkalmazása, mely egy szolgáltatóhoz „láncolják” a felhasználókat vagy pedig a felhasználói adatok olyan formában történő felhasználása, mely megnehezíti harmadik felek piacra lépését. Szintén ki kell küszöbölni azon szolgáltatói gyakorlatokat, melyek nehezítik a felhasználók számára az egyes szolgáltatások közötti váltást, vagy más módon más vállalkozásokkal szemben hátrányos megkülönböztetést, a piacra lépés nehezítését vagy lehetetlenné válását eredményezi. A szolgáltatók számára a jövőben is lehetőség lesz egyes gyakorlataik indokoltságának és jogszerűségének igazolására, ám a tervezet szerint minden esetben e bizonyítási teher őket fogja terhelni. A tervezet ezen, ax ante szabályozásra vonatkozó részében az egyes szabályok betartására vonatkozó előírások is megfogalmazásra kerülnek, így például megfelelő eljárások és kiszabható bírság-mértékek megállapítása a szabályozó hatóságok számára, vagy például a GDPR-nak való szolgáltatói megfelelés folyamatos ellenőrzése.

A fentiekben ismertetett Digital Services Act koncepciójából tehát azonosíthatóak a közösségi jogalkotás jövőbeli irányai, ami az egyes közvetítő szolgáltatók, így a közösségi oldalak oldalakat is illeti. E relevanciák között az e platformok gazdasági és társadalmi jelentőségére tekintettel a főbb szabályozási témák között azonosíthatjuk a jogsértő tartalmak szűrésével, valamint ezek kapcsán a szolgáltatók mögöttes felelősségét érintő kérdéseket; az üzleti partnerekkel szembeni tisztességes piaci magatartás, valamint az e partnerek kötelező előzetes igazoltatásával kapcsolatos előírások; a piacon kiemelt pozícióban lévő szolgáltatók visszaéléseinek elejét vevő ex ante szabályok megalkotása; valamint néhány, az elmúlt évtizedben elavulttá váló szabályozási alapfogalom újra alkotása, módosítása, differenciálása.

Az Európai Unió jogalkotási mechanizmusát távolról vizsgálva látható, hogy az EU a hatékony jogvédelem elérése céljából elhagyja azokat a régi módszereket és azt a jogalkotói attitűdöt, mely korábban jellemezte. A technológiai fejlődés által diktált tempó immár egyáltalán nem tartható a

korábbi elvek mentén, melyek egyik központi eleme a közösségi jog szubszidiaritása volt, és melynek során az EU mint koordinációt végző szereplő végső soron a tagállamok kezébe adta a jogalkotással feladatok elvégzését. A jelen disszertációban is tárgyalt korábbi közösségi jogalkotási termékek (például az E-ker Irányelv, az AVMSZ irányelv vagy legekleatásabb példaként a GDPR) szabályai mind e szubszidiaritási elveken nyugodtak, amelybe gyakorlatilag bele volt kódolva a jogérvényesítés hatékonyságának alacsony határfoka, valamint a jogalkotás alanyait képező multinacionális vállalatok által keresett, és megtalált tagállami jogi kiskapuk kinyílása. A Digital Services Act ezáltal értelmezhető egy határozott pálfordulásként az EU részéről, mely felismerte az egységes és hatékony központi szabályozás szükségességét. A közeljövő legfontosabb kérdése lesz tehát, hogy e jogalkotási attitűdváltást mennyiben tudja levezényelni az EU – és azt hogyan akceptálják a tagállamok –, ezzel párhuzamosan pedig az így létrejövő kodifikációs eredmények képesek lesznek-e felmutatni egy valós, hatékony és népszerű alternatívát a korábbi kiegészítő-jellegű szabályokhoz képest, vagy egy újabb regulációs kudarc fog kirajzolódni, amely nemcsak felerősítené a jogi szabályozással szemben szkeptikus véleményeket, de minden bizonnyal megpecsételné végleg a jogi szabályozás és a technológia fejlődés közötti verseny kimenetelét.

VIII.2. Facebook Oversight Board

2020. május 6-án jelentette be Nick CLEGG, a Facebook nemzetközi ügyekért és kommunikációért felelős alelnöke⁴⁶⁸, hogy a szolgáltató megalakítja az ún. Oversight Board⁴⁶⁹-ot (a továbbiakban: Felügyeleti Testület), mely egy független ellenőrző testület, és mely működésének célja a Facebook által hozott, az általa üzemeltetett felületeken közzétett tartalmak szűrésével kapcsolatban döntések ellenőrzése. A Felügyeleti Testületnek 20 alapító tagja van, köztük SAJÓ András az Emberi Jogok Európai Bíróságának korábbi bírója. A Testület tagjai függetlenek a Facebooktól, működésük egy 130 millió dolláros alapból kerül finanszírozásra.

A Facebook közleménye szerint a Testület kinevezése egy új modellt testesít meg a közösségi oldalon történő tartalomszűrésben, melynek feladata a végső döntés meghozatala lesz egyes kérdésekben. E kérdések tárgya, hogy egy adott tartalom engedélyezett vagy tilalmazott legyen-e a szolgáltató által működtetett közösségi oldalakon (Facebook, Instagram). A szolgáltató vállalása szerint egyes tartalmak elbírálása kizárólag a szolgáltató szabályzatának és értékeinek, valamint a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságának való megfelelő alapon fog történi e bizottságban, tekintet nélkül e döntések Facebookra gyakorolt gazdasági, politikai és népszerűségi hatásaira.

A Felügyeleti Testület megalakítását bejelentő sajtóközlemény szerint a jövőben mind a felhasználók, mind a szolgáltató fordulhatnak e szervhez, amennyiben valamely tartalmat jog- vagy szabályzatsértőnek ítélnék az oldalon. Szintén feladata lesz a Testületnek javaslattétel a

⁴⁶⁸ <https://about.fb.com/news/2020/05/welcoming-the-oversight-board/> (letöltés ideje: 2020.07.09.)

⁴⁶⁹ <https://www.oversightboard.com/news/announcing-the-first-members-of-the-oversight-board/> (letöltés ideje: 2020.07.09.)

Facebook szabályzatainak módosítására. Természetesen nem lesz feladata a 20 fős testületnek valamennyi beérkező panasz elbírálása, hanem azon kérdések fognak hozzájuk utalásra kerülni, melyek potenciálisan a felhasználók nagyobb csoportját érintik, helyes megítélésük kritikus a közbeszéd alakulása tekintetében, vagy a Facebook szabályozásának hiányosságaira és ellentmondásaira utalnak. Hogy pontosan miként fog történni a panaszok szelektálása, arról jelenleg nincs publikus információ, a közlemény szerint a „következő hónapok legfontosabb feladata lesz” ezen irányelvek megfogalmazása.

A szolgáltató további ígérete, hogy a Felügyeleti Testület működése és döntéseinek megszületése teljesen transzparens formában fog történni, az erre dedikált honlapon történő közzététel útján. Mindenképp a Testület működésének hatékonyságát befolyásoló tényező lehet, hogy alapszabálya szerint két esetben nem hozhat döntést, vagy meghozott döntését a szolgáltató nem köteles végrehajtani.⁴⁷⁰ Az egyik ilyen eset a szerzői jogokat érintő tartalmak elbírálása, a másik pedig, amikor egy adott állam nemzeti jogszabályát érintené a testületi döntés. E két kivételi kör tehát konkrét jogi kérdésekben a Felügyeleti Testület helyett továbbra is a Facebook által alkalmazott jogászok kezébe adni a kérdés elbírálását. Kérdés, hogy a helyi jogszabállyal vagy szerzői joggal való ütközést miként fogja detektálni a szolgáltató, mennyiben lesz elfogulatlan erre vonatkozó döntése. Jelen pillanatban még korai prognózist megfogalmazni arra vonatkozóan, hogy e két kivétel miként fogja a Felügyeleti Testület jogköreit szűkre szabni.

A Felügyeleti Testülettel tehát látszólag a Facebook az önszabályozás egy sajátos formáját igyekszik megvalósítani, amely egy független, ám a szolgáltató által finanszírozott döntéshozó fórumban manifesztálódik. Álláspontom szerint természetesen a szolgáltató által megfogalmazott célok helyesek, de a Testület működésének elindulása és konkrét döntéshozatali mechanizmusának gyakorlati ismerete nélkül jelen pillanatban lehetetlen ítéletet mondani a kezdeményezésről. A magam részéről fontosabbnak tartanám a Facebook működésének alapvető elemeire és azok átláthatóságára vonatkozó folyamatok külső kontrollját. Természetesen a tartalomszűrés alapjogi vonatkozásai szintén neuralgikus pontjai a közösségi oldal működésének⁴⁷¹, de meglátásom szerint az egyes tartalomszűrés-, tartalomelhelyezési- és adatkezelési folyamatok transzparenciája szintén esszenciális a jogszerűség szempontjából, ám e kérdések nem jelentek meg eddig hangsúlyosan a Felügyeleti Testület működéséről szóló dokumentumokban.

⁴⁷⁰https://tldr.444.hu/2020/05/06/magyar-tagja-is-lesz-a-facebook-legfelsobb-birosaganak-ami-tobb-mint-ketmilliard-ember-szolasszabadsagrol-donhet-majd?fbclid=IwAR0QaekT3_UDGDb1g81Fbz3hWryyjkwtNzN1wTUbVsSd6K6USVTdRvoPoI (letöltés ideje: 2020.07.09.)

⁴⁷¹ Egy 2020. júliusában kiszivárgott független jelentés szerint a platform üzemeltetője nem lépett fel megfelelően a gyűlöletkeltő tartalmak szűrése során, és különösen megengedőnek mutatkozik a politikusok által a Facebookon elhelyezett jogsértő tartalmakkal szemben. (<https://www.nytimes.com/2020/07/08/technology/facebook-civil-rights-audit.html>; letöltés ideje: 2020.07.09.)

A Felügyeleti Testület munkáját 2020 őszén kezdte meg⁴⁷², nem kevés időbeli csúszás után⁴⁷³. Így az előzetesen a közösségi oldal működése kapcsán igen neuralgikusnak tűnő 2020. évi amerikai elnökválasztás kampánya még teljes egészében a Felügyeleti Testület ellenőrzése nélkül zajlott le, jelenlegi tudásunkkal azonban azt mondhatjuk, hogy ez nem befolyásolta érdemben a lebonyolítást és az eredményt. A Felügyeleti Testületnek nemrégiben elindult a magyar nyelvű tartalmakat is felvonultató weboldala, 2020 december 3-án pedig az első, a Felügyeleti Testület által vizsgált ügy bejelentésére is sor került.⁴⁷⁴

VIII.3. Prognózis a magyar szabályozásról

Bár ugyan a digitális platformok piacának sajátos szerkezetére, és az egyes szolgáltatók gazdasági- és információs erőfölényére tekintettel a tagállami szintű jogalkotás jövője és hatékonysága az általam vizsgált téma kapcsán kérdéses, mégis találhatóak hazánkban is törekvések az e szolgáltatások szabályozásának megalkotására. VARGA Judit igazságügyi miniszter 2019 augusztusában egy nyilvános eseményen jelentette be, hogy a magyar kormány munkacsoportot állított fel a közösségi oldalak szabályozásának lehetőségeit vizsgáló.⁴⁷⁵ A létrejött Digitális Szabadság Munkacsoport kormányzati weboldalán⁴⁷⁶ elsőként egy ún. Fehér Könyv⁴⁷⁷ került publikálásra, mely jelen disszertáció logikai felépítéséhez hasonlóan jogterületenként veszi számba az online térben folytatott tevékenységek kapcsán felmerülő szabályozási kérdésköröket. A dokumentum az általam vizsgált kérdéskörök kapcsán az alábbi, megvizsgálandó problémaköröket azonosítja:

1. Véleménynyilvánítás szabadsága és magánszféra védelme

- a. online platformok saját szabályozásának hatása a véleménynyilvánítás szabadságára;
- b. a közszereplői minőség tartalma és időbeli terjedelme;
- c. választási kampányok tisztaságának biztosítása a közösségi platformokon;
- d. felhasználók személyiségi jogainak védelme az online térben;

2. Adatvédelem

⁴⁷²2020. október 22-én jelentették be, hogy fogadnak ügyeket. (<https://www.oversightboard.com/news/833880990682078-the-oversight-board-is-now-accepting-cases/>; letöltés ideje: 2020.12.11.)

⁴⁷³https://techcrunch.com/2020/07/07/too-little-too-late-facebooks-oversight-board-wont-launch-until-late-fall/?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly8yNC5odS90ZWNoLzlwMjAvMDcvMDkvZmFjZWJvb2stb3ZlcnNpZ2h0LWJvYXJkLWZlZ2ldGxlbj1mZWx1Z3llbG8tYml6b3R0c2FnLW11bmtlLWNzdXN6YXMtZWxub2t2YWxhc3p0YXNm&guce_referrer_sig=AQAAAB--OjrQuDoKH5gt_n_g1U5_6KXXyJdQ_CylWAvMauH3uwV09LIaKxgmWZLViCXD3osG3p6gjuj_wyN-ZeAk1a8NRIwgLmdwQsPqEMSKaDPtABrD-4H_UFW9aquRNwJnndM81U0ab6cFaPGbt616KU71OhEUQqZhztUxD6_nm3MxJ (letöltés ideje: 2020.07.09.)

⁴⁷⁴ <https://www.oversightboard.com/news/214935870069648-announcement-of-case-2020-007-fb-fbr/> (letöltés ideje: 2020.12.11.)

⁴⁷⁵ https://hvg.hu/tudomany/20190811_A_kormany_kulon_munkacsoportot_csinal_a_Google_es_a_Facebook_miatt (letöltés ideje: 2019.11.18.)

⁴⁷⁶ <https://digitalisszabadsag.kormany.hu/> (letöltés ideje: 2020.06.24.)

⁴⁷⁷ https://digitalisszabadsag.kormany.hu/download/d/ec/82000/DSZM_Feh%C3%A9r_K%C3%B6nyv_200121_.pdf (letöltés ideje: 2020.06.24.)

- a. az elfeledtetéshez való jog (GDPR 17. cikk) és más alapvető jogok egymásra tekintettel történő érvényesülése és érvényesítése;
 - b. a jogérvényesítés nehézsége a közösségi média platformokon;
 - c. a nem közjogi jogalanyok (pl. virtuális közösségek) információs monopóliumának hatásai a személyes adatok védelméhez fűződő jogra és az információs szabadságra;
 - d. adatintegráció (személyiség profilozással kapcsolatos kérdések);
3. A médiaszabályozás kérdései
- a. platformok működésének átláthatósága;
 - b. a közösségi média platformok és belső pluralizmus biztosítása;
 - c. platformok szerepe a hírfogyasztásban;
 - d. fogyasztóvédelem az online térben;
 - e. online kereskedelmi kommunikáció új formái;
4. Szerzői jogok védelme a digitális térben
5. Büntetőjog érvényesítése az online térben
- a. az online gyűlöletbeszéd elleni fellépés;
 - b. bűnfelderítési nehézségek az online térben;
 - c. cyberbullying;
 - d. a közösségi média szerepe, felhasználása, a bűncselekmények elkövetésében játszott szerepe;

Az általam vizsgált kérdéskörökön túl további három szabályozási kör kerül említésre a dokumentumban, ezek az online szolgáltatást nyújtók tevékenységének adójogi vonatkozásai („az egyes digitális szolgáltatások nyújtásából származó bevételek után fizetendő digitális szolgáltatási adó bevezetésének vizsgálata”); a gyermekvédelemmel; és a nemzeti szuverenitás és az online tech-cégek digitális kvázi-szuverenitásának kérdése.

A Munkacsoport a kézirat lezártaig négy ülést tartott 2020. márciusában, júniusában és júliusában és szeptemberében. A júliusi alkalomra elkészült az Igazságügyi Minisztérium „Útmutató az online platformokhoz” elnevezésű munkaanyaga, mely felterjesztésre került a bizottsági tagok számára véleményezés céljából. E dokumentum később publikálásra is került a Munkacsoport weboldalán.⁴⁷⁸

VIII.3. Összegzés

A közösségi oldalak szabályozásának jövőbeli irányainak áttekintését követően rögzíthető, hogy mind a közösségi regulációs célokat megfogalmazó Digital Services Act, mind a magyar Digitális Szabadság Munkacsoport Fehér Könyvében felvázolt koncepció nagy mértékben átfedést mutat a

⁴⁷⁸

https://digitalisszabadsag.kormany.hu/download/3/71/a2000/Online%20platformok%20C3%BA%20mutat%C3%B3_HU_20200706.pdf (letöltés ideje: 2020.09.03.)

jelen disszertációban felvetett és bemutatott szabályozási kérdéskörökkel. A közösségi oldalak szolgáltatói által nyújtott szolgáltatás határnélkülisége, és e vállalkozások gazdasági ereje, valamint az általuk végzett tevékenység társadalmi jelentősége egyértelműen abba az irányba mutat, hogy a működésükre vonatkozó szabályok fő tárgyköreit és szabályait közösségi szinten, az Európai Unió jogalkotásának keretében célszerű és lehetséges megvalósítani. Technikai kérdések, részletszabályok terén a tagállamok kodifikációjának is természetes fontos szerepe van, ahogy a jogérvényesítés is folyhat akár párhuzamosan is, elkülönített tárgykörökben európai és tagállami szinten.

Meglátásom szerint lassan el kell jutnia e digitális platformok fő funkciói terén egy olyan nyugvópontra a vitának és a jogalkotásnak, ahol látszani fog, mely tárgykörökben és milyen mértékben lehetséges a jogi reguláció, hol van szükség soft-law vagy alternatív eszközökre, és mik azok a területek, ahol egész egyszerűen nem lehetséges olyan előírás-rendszer kialakítása, amely utóbb a szolgáltatókon számonkérhető és egyáltalán kivitelezhető. Egyelőre nem látszik a felhasználói tudatosság ugrásszerű fejlődése, a szolgáltatók önkéntes önszabályozásának lendülete sem fokozódik és olyan valid jogalkotási technikák sem merültek fel, melyek merőben új hozzáállásuk okán hézagmentesen áthidalnák az előzőekben ismertetett problémákat. Az adatvédelmi jog-versenyjog-fogyasztóvédelmi jog hármásának dominanciája is prognosztizálható a jövő közösségi oldalak szolgáltatóit érintő szabályozás és jogalkalmazása terén, tekintettel arra, hogy e jogterületek egyrészt gyorsabban képesek reagálni a technológia fejlődés egyes kihívására, másrészt mert ezek szabályozási körét érintik az e szolgáltatók működési sajátosságaiból fakadó feszültségek leginkább.

Ahogy a Facebook által megalapított Felügyeleti Testület kezdeményezése is mutatja, a szolgáltatók részéről véget kell, hogy érjenek a felelősség előli eltérések és az ezen oldalak kapcsán felmerülő problémák apró korrekciókkal történő helyreállítási kísérletek. Legfrissebb fejleményként láthatjuk, hogy rengeteg óriásvállalat jelentett be 2020. júniusában bojkottot és vonta vissza hirdetéseit a legnagyobb közösségi oldalon azért, mert a szolgáltató meglátásuk szerint nem tesz megfelelő lépéseket a gyűlöletbeszéd visszaszorítása érdekében.⁴⁷⁹

Meglátásom szerint bár a közösségi oldalak szabályozásával kapcsolatos kérdések így is kitöltötték jelen disszertáció teljes terjedelmét, és még bőven lett volna olyan kérdéskör, melyet be lehetett volna mutatni, azonban nem állítható, hogy eljutott volna az e témakörrel kapcsolatos diskurzus bármilyen nyugvópontra. Jelenleg a startvonalon toporog minden szereplő, a szolgáltatók, üzleti partnereik (hirdetőik), a felhasználók, a jogalkotók és a jogalkalmazók. Már véget értek a „selejtezők”, megtörtént a „bemelegítés” láthattuk az erőviszonyokat, az egyes „versenyzők” céljai, hozzáállása és preferenciái is egyre világosabbak, és egyre kevesebb változást mutatnak. Lassan

⁴⁷⁹<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-27/companies-into-facebook-boycott-over-content-policy?sref=RZE0AfwX> (letöltés ideje: 2020.07.09.)

eldörren a startpisztoly, és kiderül, milyen sebességgel, milyen stratégiát követve, milyen irányba tartanak az egyes szereplők. Reményeim szerint bárhogyan is alakul a verseny, annak nyertesei végső soron a felhasználók lesznek.

Budapest, 2020. december 15.

Irodalomjegyzék

Jogszabályok:

➤ Magyarország:

1. Magyarország Alaptörvénye
2. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.)
3. A Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.)
4. A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.)
5. A médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.)
6. A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. sz. tvr. (Nmjtvr.)
7. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.)
8. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjtv.)
9. A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpv.)
10. Az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény (Eüak.tv.)
11. Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (Ekertv.)
12. A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény
13. Az Európai Unió adatvédelmi reformjának végrehajtása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló 2019. évi XXXIV. törvény
14. Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotv.)
15. Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvénynek az Európai Unió adatvédelmi reformjával összefüggő módosításáról, valamint más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018. évi XXXVIII. törvény
16. A fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet
17. A szabályozott elektronikus ügyintézési szolgáltatásokról és az állam által kötelezően nyújtandó szolgáltatásokról szóló 83/2012. (IV. 21.) Korm. rendelet

➤ Európai Unió:

1. Az Európai Unió Alapjogi Chartájára (2016/C 202/02)
2. A Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról
3. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet - GDPR)
4. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről
5. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/541 irányelve (2017. március 15.) a terrorizmus elleni küzdelemről, a 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, valamint a 2005/671/IB tanácsi határozat módosításáról
6. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról
7. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1150 rendelete (2019. június 20.) az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról
8. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól
9. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/789 irányelve (2019. április 17.) a műsorszolgáltató szervezetek egyes online közvetítéseire, valamint televíziós és rádiós műsorok továbbközvetítésére alkalmazandó szerzői jogok és szerzői joggal szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályok megállapításáról valamint a 93/83/EGK tanácsi irányelv módosításáról

10. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról
11. Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról
12. Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról
13. Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv)
14. Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról
15. Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről
16. Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv)
17. Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről
18. Az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161 irányelve (2019. november 27.) a 93/13/EGK tanácsi irányelvnek, valamint a 98/6/EK, a 2005/29/EK és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése tekintetében történő módosításáról
19. Az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161 irányelve (2019. november 27.) a 93/13/EGK tanácsi irányelvnek, valamint a 98/6/EK, a 2005/29/EK és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése tekintetében történő módosításáról

20. Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról
21. Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról
22. Európai Parlament és a Tanács a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló 2005/29/EK irányelve (UCP Irányelv)
23. Az Európai Bizottság (EU) 2018/334 ajánlása az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről

➤ Németország:

1. Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz – NetzDG)

➤ Amerikai Egyesült Államok:

1. Revised Uniform Fiduciary Access To Digital Assets Act (2015)

Esetjog:

➤ Magyarország:

1. 30/1992. (V.26.) AB határozat
2. 165/2011. (XII.20.) AB határozat
3. 95/2008. (VII. 3.) AB határozat
4. Pfv.IV.20.133/2016. számú kúriai ítélet
5. VJ/85-187/2016. sz. GVH versenytanácsi végzés
6. VJ/85-189/2016. GVH versenytanácsi határozat
7. VJ/123-54/2015. GVH versenytanácsi határozatában
8. VJ/5/2019/37. GVH versenytanácsi határozat
9. NAIH/2015/2201/17/H. sz. határozat
10. NAIH/2018/2198/2/V. sz. tájékoztatása

➤ Európai Unió

1. Case No. COMP/M. 7217 – Facebook/Whatsapp (REGULATION (EC) No 139/2004 MERGER PROCEDURE)
2. C-275/06. előzetes döntéshozatali ügy Productores de Música de España (Promusicae) kontra Telefónica de España SAU. [ECLI:EU:C:2008:54]
3. C-314/12. előzetes döntéshozatali ügyben hozott ítélet UPC Telekabel Wien GmbH kontra Constantin Film Verleih GmbH és Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH. ECLI:EU:C:2014:192.
4. C-557/07. végzés LSG-Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten GmbH kontra Tele2 Telecommunication GmbH. [ECLI:EU:C:2009:107]
5. A Bíróság ítélete (6 November 2003) REFERENCE to the Court under Article 234 EC by the Göta hovrätt (Sweden) for a preliminary ruling in the criminal proceedings before that court against Bodil Lindqvist (C-101/01.)
6. A Bíróság 2011. július 12-i C-324/09. számú ítélete a L'Oréal SA és tsai kontra eBay International és tsai ügyben.
7. A Bíróság 2011. november 24-i C-70/10. számú ítélete (harmadik tanács) a Scarlet Extended SA kontra Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) ügyben.
8. A Bíróság 2012. február 16-i C-360/10. számú ítélete (harmadik tanács) a Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) kontra Netlog NV ügyben.
9. Az Európai Bíróság 2014. február 13-i C-466/12. számú Nils Svensson, Sten Sjögren, Madelaine Sahlman, Pia Gadd kontra Retriever Sverige AB ügyben hozott ítélete.
10. A Bíróság ítélete (2014. szeptember 3.) „Előzetes döntéshozatal iránti kérelem – 2001/29/EK irányelv – Szerzői jog és szomszédos jogok – Többszörözési jog – Kivételek és korlátozások – A »paródia« fogalma – Az uniós jog önálló fogalma” (C-201/13.)
11. Az Európai Bíróság 2014. október 21-i C-348/13. számú végzése. BestWater International GmbH kontra Michael Mebes és Stefan Potsch ügyben hozott ítélet.
12. Az Európai Bíróság 2016. Szeptember 8-I C-160/15. Számú GS Media BV kontra Sanoma Media Netherlands BV, Playboy Enterprises International Inc., Britt Geertruida Dekker ügyben hozott ítélet.
13. A Bíróság C-527/15. ítélete (második tanács), 2017. április 26. a Stichting Brein

kontra Jack Frederik Wullems, agissant sous le nom Filmspeler ügyben.

14. A Bíróság C-610/15. ítélete (második tanács), 2017. június 14. a Stichting Brein kontra Ziggo BV és XS4All Internet B ügyben.

➤ Németország:

1. Urteil des Kammergerichts vom Berlin *Facebook Ireland Ltd. v. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände* 20.12.2019.AZ.5U.9/18.

➤ Észak-Írország:

1. High Court of Northern Ireland, Queen's Bench Division *CG vs. Facebook Ireland Ltd.* [2015] NIQB 11

➤ Amerikai Egyesült Államok:

1. Supreme Court of Florida *Law Offices of Herssein & Herssein, P.A. v. United Services Automobile Association* (No. SC17-1848)
2. Supreme Court of the United States *Packingham v. North Carolina* (No. 15-1194)
3. United States Court of Appeals for the Ninth Circuit *Davis, Lentz, Quinn, Vickery v. Facebook Inc.* (No. 17-17486)

Egyéb jogi relevanciájú dokumentumok:

➤ **Magyarország:**

1. A Digitális Szabadság Munkacsoport által közzétett ún. Fehér Könyv
2. A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) közleménye - Az Adatvédelmi Hatóság vizsgálja a Facebook hangfelvétel leírási gyakorlatát (2019. augusztus 14.)
3. A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság ajánlása az előzetes tájékoztatás adatvédelmi követelményeiről
4. A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság ajánlására az online adatok halál utáni sorsáról (2015. november)

➤ **Európai Unió:**

1. 2005/209/EK irányelv végrehajtásáról szóló iránymutatás vonatkozó pontja
2. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai megközelítés az online félretájékoztatás kezelésére. Brüsszel, 2018.4.26. COM(2018) 236 final
3. Az Európai Bizottság által kibocsátott, a jogellenes online gyűlöletbeszédrel szembeni fellépést szolgáló magatartási kódex
4. Az Európai Bizottság javaslata: Az Európai Parlament és a Tanács Rendelet az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előremozdításáról
5. Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Fellépés a jogellenes online tartalmak ellen - Az online platformok megnövelt felelőssége felé
6. Az Európai Unió Tanácsának és az Európai Parlament módosító javaslata a 2010/13/EU irányelvhez, (2016/0151 (COD), 11313/17.)
7. Better social media for European consumers: overview of changes. European Commission, February 2018.
8. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Commission Work Programme 2020 - A Union that strives for more Brussels, 29.1.2020 COM(2020) 37 final (Az Európai Bizottság 2020. évi Munkaprogramja)
9. DRAFT REPORT with recommendations to the Commission on Digital Services Act: Improving the functioning of the Single Market (2020/2018(INL))24.4.2020
10. Iránymutatás a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló 2005/29 EK irányelv végrehajtásához/alkalmazásához. Brüsszel, 2016.05.25. SWD(2016) 163 final 5.2.
11. Javaslát – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról – Módosított elnökségi kompromisszumos szöveg
12. Javaslát - Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról

13. Közös közlemény az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának - Jelentés a dezinformációval szembeni közös cselekvési terv végrehajtásáról. Brüsszel, 2019.6.14. JOIN(2019) 12 final

Szakirodalom:

1. Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog – A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása (Szerk.: POLYÁK Gábor). Budapest, 2020, HVG-ORAC. A kötetből felhasznált tanulmányok:
 1. BENCZE Mátyás – A fogyasztóvédelem lehetőségei és kihívásai a közösségi média korában.
 2. BÓDI Jenő: Van-e a Facebooknak logikája? – Községi oldalak kutatása a médiatudományban
 3. NAGY Krisztina: A médiaműveltség fejlesztése mint médiapolitikai eszköz.
 4. NAGY Krisztina: Facebook files – Gyűlöletbeszéd törölve? A közösségimédia-platformok tartalom-ellenőrzési tevékenységének alapjogi vonatkozásai.
 5. POLYÁK Gábor – Pataki Gábor: A személyes adatok értéke a Facebook–WhatsApp összefonódás versenyjogi értékelésében.
 6. SZALAY Klára – Polyák Gábor: A sajtókiadványok kiadóinak biztosítandó szomszédos jogok és azok kritikái az európai szerzői jogi jogharmonizációt célzó irányelv tükrében
 7. ZÓDI Zsolt – Jog és kód
2. ALLCOTT, Hunt – GENTZKOW, Matthew (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspective*. No. 2
3. BARTÓKI-GÖNCZY Balázs, POGÁCSÁS Anett: *A médiatartalom-szolgáltatásnak nem minősülő internetes tartalmak szabályozása*. In: *Magyar és európai médiajog*. Szerk.: KOLTAY András, NYAKAS Levente, Budapest, Wolters-Kluwer Kft., 2015.
4. BARTÓKI-GÖNCZY Balázs: *Az online közvetítő szolgáltatók mint az információhoz való hozzáférés kapuőrei*. Pázmány Press, 2018.

5. Bernd HOLZNAGEL; Maximilian HEMMERT-HALSWICK: *Bekämpfung der digitalen Gewalt und Hassdelikte durch das NetzDG (Facebook-Gesetz)*; BRJ Sonderausgabe 01/2017.
6. BOYD, Danah M., ELLISON, Nicole B: Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer Mediated Communication*
7. DETREKŐI Zsuzsa: Paragrafusokkal a bitek ellen – Az internet szabályozásának elmélete és gyakorlata. HVG-ORAC, Budapest, 2016.
8. Eleonora OCELLO, Cristina SJÖDIN and Anatoly SUBOČS - What's Up with Merger Control in the Digital Sector? Lessons from the Facebook/WhatsApp EU merger case, *Competition Merger Brief*, 1/2015.
9. Eli PARISER: *The Filter Bubble. What The Internet Is Hiding From You*. The Penguin Press, New York, 2011.
10. FALUDI Gábor: Néhány szó a CDSM irányelv 17. cikkéről. (<https://copy21.com/2019/06/cdsm-naplo-7-resz-nehany-szo-a-cdsm-iranyelv-17-cikkerol/>; letöltés ideje: 2020.07.16.)
11. GÁTI Mirkó - MARKOS-KUJBUS Éva :A közösségi média mint online stratégiai eszköz. A Magyar Marketing Szövetség Marketing Oktatók Klubja 18. országos konferenciáján elhangzó előadás kivonata
12. GELLÉN Klára: Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok az online térben – fókuszban a közösségi média. In *Medias Res* 2020/1. 5, p. 134.)
13. GOSZTONYI Gergely: Alternatív (?) média - A közösségi média jogi szabályozásának vetületei. Elte Eötvös Kiadó, Budapest, 2014
14. GRAD-GYENGE Anikó: *Egy modern szerzői jog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019
15. GYEKICZKY Tamás: Jogrendszerek a Digitális Társadalomban – IV. Jogászvilág – 2020.02.27. (<https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/jogrendszerek-a-digitalis-tarsadalomban-iv/>)
16. GYEKICZKY Tamás: Jogrendszerek a Digitális Társadalomban VIII. Jogászvilág, 2020.04.10. (<https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/jogrendszerek-a-digitalis-tarsadalomban-viii/>; letöltés ideje: 2020.07.16.)
17. HALMAI Gábor: A véleménynyilvánítás szabadsága. in: Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*. Osiris, Budapest, 2003
18. JÓRI András – SOÓS Andrea Klára – BARTFAI Zsolt – HÁRI Anita: *A GDPR magyarázata*. Szerk.: Jóri András. Budapest, HVG-ORAC Kft., 2018

19. JUHÁSZ Zsuzsanna: Kommentár a Btk. 77.§-ához. In: Karsai Krisztina (Szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Budapest, Wolters Kluwer, 2013.
20. KIETZMANN, Jan H.; Kristopher HERMKENS (2011). "Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media". Business Horizons.
21. KLEIN Tamás – TÓTH András (Szerk): Technológia jog – Robotjog - Cyberjog. Wolters Kluwer, 2018.
22. KOLTAY András – NYAKAS Levente (Szerk.): Magyar és európai médiajog. Wolters-Kluwer, 2015, Budapest
23. KOLTAY András: Szólásszabadság, avagy a social media jogi státusza. (<https://jogaszvilag.hu/szakma/szolasszabadsag-avagy-a-social-media-jogi-statusa-1-resz/>;
24. Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Szerk: VÉKÁS Lajos - GÁRDOS Péter. Wolters-Kluwer Budapest, 2014.
25. Konrad ZWEIGERT – Hein KÖTZ: Introduction to Comparative Law, Oxford, Clarendon Press, 1992
26. LÁNCOS Petra: A közösségi média keretei között gyakorolt alapjogok korlátozásainak alkotmányos kérdései. In: Gazdaság és Jog 2016. XXIV. évf. 3.
27. LEGEZA Dénes István (Szerk.): Szerzői jog mindenkinek. Budapest, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2017
28. Lily LEVI: Real „Fake News” and Fake „Fake News”. 16 First Amendment Law Review (2018) p. 265.
29. MEZEI Péter ; HARKAI István: Enforcement of Copyrights over the Internet: A Review of the Recent ECJ Case Law JOURNAL OF INTERNET LAW 21 : 4 pp. 13-28. , (2017)
30. MEZEI Péter: Platform Economy vs Piracy: The (Un)expected Consequences of Online Media consumption. In: MEDIEN UND RECHT INTERNATIONAL 2 (2018)
31. NAIR, M. (2011), „Understanding and Measuring the Value of Social Media”, The Journal of Corporate Accounting & Finance
32. NÉMETH Szabolcs: A közösségi oldalak felhasználási feltételeinek jogi minősítése. INFOKOMMUNIKÁCIÓ ÉS JOG 13 : 66-67 pp. 79-83. , 5 p. (2016)
33. NÉMETH Szabolcs: Iustitia megemlített téged egy bejegyzésben – A közösségi oldalak felhasználói közötti viszonyrendszerek polgári jogi értékelése. Infokommunikáció és Jog 70. HVG-ORAC, 2018. p.36-40.

34. OSZTOVITS András: Általános Szerződési Feltételek a joggyakorlat tükrében. In: JOÓ Imre – MORVAI Gábor (szerk.): *Fogyasztóvédelmi Ismeretek*. Debrecen 2010.
35. PAPP János Tamás – A hamis hírek alkotmányos helyzete és szerepe. In *Medias Re* 2020/1. 6, p. 142-143.
36. PAPP János Tamás: Az én házam, az én váram – A szólásszabadság érvényesülése a közösségi médiában. In: Koltay András-Török Bernát (Szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején*. Wolters Kluwer 2016.
37. Perry KELLER – *Európai és nemzetközi médiajog – Liberális demokrácia, kereskedelem és az új média*. Budapest, Wolters-Kluwer Kft., 2014
38. POGÁCSÁS Anett: Modern Jogérvényesítés vagy modern cenzúra? A weboldalak blokkolásának újabb tanulságai. In *Medias Res* 2020/1, 7. p. 170-171.
39. POLEFKÓ i.m. (4) *Infokommunikáció és jog 2010/3*
40. POLEFKÓ i.m. (4) *Infokommunikáció és jog 2010/6*.
41. Polefkó Patrik (*Infokommunikáció és jog 2010/5*).
42. POLYÁK Gábor: A frekvenciaszűkösségtől a szűrőbuborékig. In: *Technológia Jog – Új globális technológiák jogi kihívásai* (Szerk.: TÓTH András), *Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XV. KRE-ÁJK Budapest*, 2016.
43. SANTAVECZ Beatrix: Az elektronikus világsztráda a kontraktusok jogában - az interneten kötött szerződések In: SZEMESI Sándor (szerk.): *Debreceni Jogi Műhely OTDK Különszám*. Debrecen, 2005
44. SZILÁGYI Péter – *Jogi alaptan*. Budapest, 2014 ELTE Eötvös Kiadó
45. SZÜTS Zoltán: *Online – Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei*. Wolters-Kluwer, Budapest, 2018
46. TÓTH András – *Tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalma a digitális gazdaságban. Infokommunikáció és Jog 69*. Budapest, HVG-ORAC, 2017
47. TÓTH András: *Fogyasztóvédelem a digitális korban*. In: *Egyes modern technológiák etikai, jogi és szabályozási kihívásai* (Szerk.: Homicskó Árpád Olivér) KRE ÁJK Budapest, 2018.
48. UJHELYI Dávid – „Do you want some 'Tegridy?'” – A paródia célú felhasználások megítélése a szerzői személyhez fűződő jogok tükrében. In *Medias Res* 2020/1. 4,
49. VAN DIJCK, José – POELL, Thomas: *Understanding soicla media logic. Media and Communication* 2013/1

50. William ECHIKSON ; Olivia KNOTT: *Germany's NetzDG: A key test for combatting online hate*. CEPS Research Report; No. 2018/09.
51. ZÓDI Zsolt: *Platformok, robotika és a jog – Új szabályozási kihívások az információs társadalomban* Gondolat Kiadó, Budapest, 2018.

➤ **Egyéb:**

1. ACCC: Digital Platforms inquiry – Final Report (26 July, 2019)
2. Ben MEZRICH: Véletlenül milliárdos – Hogyan született a Facebook (magyar kiadás: Athenaeum Kiadó, 2010, Budapest)
3. Christchurch Call – To Eliminate Terrorist & Violent Extremist Content Online
4. Ganesh SITARAMAN: Too Big to Prevail - The National Security Case for Breaking Up Big Tech. Foreign Affairs, March/April 2020.
5. House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee - Disinformation and 'fake news': Final Report
6. OECD: Exploring the Economics of Personal Data, 2013.
7. Online Advertising - Trends, Benefits and Risks for Consumers, OECD Digital Economy Papers, January 2019, No. 272,
8. Rabat Plan of Action: Context; Speaker; Intent; Content and form; Extent of the speech act; Likelihood, including imminence.

➤ **Internetes források:**

1. https://www.washingtonpost.com/opinions/mark-zuckerberg-the-internet-needs-new-rules-lets-start-in-these-four-areas/2019/03/29/9e6f0504-521a-11e9-a3f7-78b7525a8d5f_story.html?noredirect=on&utm_term=.36d6bb2c37b8; (letöltés ideje: 2019.04.05.)
2. <https://www.bbc.com/news/technology-51424352>; (letöltés ideje: 2020.06.24.)
3. <https://www.nytimes.com/2018/09/28/technology/facebook-hack-data-breach.html>; (letöltés ideje: 2020.06.24)

4. <https://www.statista.com/statistics/947869/facebook-product-mau/> (letöltés ideje: 2020.12.15.)
5. <https://www.statista.com/statistics/1092227/facebook-product-dau/> (letöltés ideje: 2020.12.15.)
6. <https://www.statista.com/statistics/268136/top-15-countries-based-on-number-of-facebook-users/> (letöltés ideje: 2020.12.15.)
7. <https://www.statista.com/statistics/568794/forecast-of-facebook-user-numbers-in-hungary/>; (letöltés ideje: 2020.02.20.)
8. <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>; (letöltés ideje: 2020.02.20.)
9. <https://www.forbes.com/sites/kathleenchaykowski/2017/04/10/sheryl-sandberg-facebook-hit-5-million-advertisers-by-turning-users-into-marketers/#18bf6ad0e99d>; (letöltés ideje: 2020.02.21.)
10. https://s21.q4cdn.com/399680738/files/doc_financials/2020/q3/FB-Q3-2020-Earnings-Presentation.pdf (letöltés ideje: 2020.12.15.)
11. <https://www.bbc.com/news/world-europe-35559036>; (letöltés ideje: 2020.06.24.)
12. <https://www.sueddeutsche.de/digital/inside-facebook-facebooks-gesetz-die-geheimen-loesch-regeln-1.3297387>; (letöltés ideje: 2020.04.29.)
13. <https://www.theguardian.com/news/series/facebook-files>; (letöltés ideje: 2020.04.29.)
14. <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>; (letöltés ideje: 2020.05.04.)
15. <https://about.fb.com/news/2017/06/hard-questions-hate-speech/>; (letöltés ideje: 2020.05.04.)
16. https://www.facebook.com/communitystandards/hate_speech; (letöltés ideje: 2020.05.05.)
17. <https://www.sueddeutsche.de/digital/inside-facebook-das-sind-facebooks-geheimen-loesch-regeln-1.3297390>; (letöltés ideje: 2020.05.06.)
18. https://www.facebook.com/communitystandards/hate_speech (letöltés ideje: 2020.05.05.)
19. https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/SeminarRabat/Rabat_draft_outcome.pdf; (letöltés ideje: 2020.05.06.)
20. <https://help.instagram.com/477434105621119>; (letöltés ideje: 2020.06.30.)

21. <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/hateful-conduct-policy> (magyar nyelven nem érhető el; (letöltés ideje: 2020.06.30.))
22. <https://www.facebook.com/zuck/posts/10111985969467901>; (letöltés ideje: 2020.07.05.)
23. <https://www.nytimes.com/2019/05/14/technology/facebook-live-violent-content.html>; (letöltés ideje: 2020.07.08.).
24. https://www.huffpost.com/entry/alexandria-ocasio-cortez-mark-zuckerberg-political-ads_n_5db0afa6e4b0d5b789454272?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly80NDQuaHUvMjAxOS8xMC8yNC9tZWtrb3JhdC1oYXp1ZGhhdC1lZ3ktcG9saXRpa3VzLWZpemV0ZXR0LWZhY2Vib29rLWhpcmRldGVzYmVuP2ZiY2xpZD1Jd0FSMHBnaGV1LUF4TUxTNjZya05sNG03VHB6N0Y5TUF4bzdFZzJNMnN1VEswRDFmLU11T0I4ZUdCM0VN&guce_referrer_sig=AQAAAHs3nPMgXdMZoqrlncwqqLmqQ40fQQCj6MLEsQWSZhBSptEPPI0v4E2815QtfQYV2Q29mehQekdKrQS6H0PZOz1mDGL0iJ3jwPNDWvW51mwlbumvliiEPPNBRHtAZ5w2u5nj-gaaqDIRys2uWXxh8GqnZDLZNWJA01-qNUj5u2; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
25. <https://www.reuters.com/article/us-facebook-election-research/researchers-studying-facebooks-impact-on-democracy-threaten-to-quit-idUSKCN1VI04F>; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
26. (<https://www.theguardian.com/technology/2020/jun/11/twitter-aims-to-limit-people-sharing-articles-they-have-not-read>); (letöltés ideje: 2020.07.08.)
27. (<https://www.nytimes.com/2020/06/18/world/europe/france-internet-hate-speech-regulation.html>); (letöltés ideje: 2020.07.08.)
28. https://hvg.hu/tudomany/20200825_facebook_alhir_viralis_posztok_bejegyzes_algoritmus?fbclid=IwAR0R7xOMRN3D2Kb0RPfo1ZydqXu_GkrsfaUGMctR4sTVcv0aiE1dpuo7Lfm; (letöltés ideje: 2020.08.25.)
29. (<https://www.theverge.com/2020/7/7/21315861/ai-generated-headshots-profile-pictures-fake-journalists-daily-beast-investigation>); (letöltés ideje: 2020.07.09.)
30. <https://www.nbcnews.com/tech/tech-news/facebook-start-labelling-state-run-media-n1224861>; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
31. <https://www.facebook.com/business/help/872613956197195?id=193136622109756>; (letöltés ideje: 2020.05.13.)
32. <https://www.slideshare.net/CmpfEui/governing-communications-online-german-perspective>; (letöltés ideje: 2020.01.10.)

33. https://www.medienanstalt-nrw.de/fileadmin/user_upload/lfm-nrw/Service/Veranstaltungen_und_Preise/Medienversammlung/2016/EthikimNetz_Hate_Speech-PP.pdf; (letöltés ideje: 2020.01.10.)
34. <https://www.thelocal.de/20170809/facebook-to-hire-500-employees-in-essen-to-combat-hate-speech-socialmedia>; (letöltés ideje: 2020.01.10.)
35. <https://www.thetimes.co.uk/edition/sport/twitter-staff-will-monitor-accounts-of-black-footballers-to-stamp-out-abuse-tzhvhclp7>; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
36. https://fbnewsroomus.files.wordpress.com/2018/07/facebook_netzdg_juli_2018_deutsch-1.pdf; (letöltés ideje: 2020.01.10.)
37. <https://www.reuters.com/article/us-facebook-germany-fine/germany-fines-facebook-for-under-reporting-complaints-idUSKCN1TX1IC>; (letöltés ideje: 2020.01.10.)
38. <https://www.zeit.de/zustimmung?url=https%3A%2F%2Fwww.zeit.de%2Fdigital%2Finternet%2F2018-07%2Fhate-speech-internet-soziale-medien-hasskommentare-studie.%25202020.%252003>; (letöltés ideje: 2020.07.16.)
39. https://www.cljlaw.com/files/bills/pdf/2018/MY_FS_BIL_2018_06.pdf [2019.04.10.]
40. <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/cg-v-facebook-ireland-ltd/> ;
letöltés ideje:2019.04.12.)
41. https://index.hu/techtud/2019/10/24/facebook_birsag_arcfelismeres/?fbclid=IwAR17dRu-6poh9vUH1_yYh60yrKAAeMfZQAzQTVnVh4htV3IQDzfSutL_Rtc; (letöltés ideje: 2019. 11. 12.)
42. https://techcrunch.com/2020/01/29/facebook-will-pay-550-million-to-settle-class-action-lawsuit-over-privacy-violations/?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAFNFwN6vmczmcj_iAsLKkarlvfXzhpLd0zIT47FbS5PYrKHvYhzehLColzTdL0jC3z5rNTqz8Y2MTDa3QwHyPWea78R2aUm8svBtOMKposqJi-CWF1f9BZZ3EF-UhVbFKqEQGOu02GobTkIDsdEyqpp7lRmqgwVuvIF08QovT; (letöltés ideje: 2020.06.30.)
43. <https://copy21.com/2014/11/bestwater-ugy-jo-hir-a-beagyazas-rajongoinak/>; (letöltés ideje: 2020.06.04.)
44. <https://www.liberties.eu/hu/news/szolasszabadsag-veresege-szerzoi-jogi-reform-bizottsagi-szavazas-ep/15213>; (letöltés ideje: 2020.05.20.)

45. http://nmhh.hu/cikk/199475/Tenyleg_utkozik_a_szerzoi_jogvedelem_es_a_kreativitas; (letöltés ideje: 2020.05.19.)
46. https://www.facebook.com/help/1020633957973118/?helpref=hc_fnav; (letöltés ideje: 2019.11.18.)
47. https://www.kormany.hu/download/7/2a/a1000/%C3%81Ital%C3%A1nos%20t%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3_DSM_SatCab.pdf#!DocumentBrowse; (letöltés ideje: 2020.05.20.)
48. https://www.facebook.com/help/1020633957973118/?helpref=hc_fnav; (letöltés ideje: 2020.05.20.)
49. <https://www.facebook.com/help/instagram/126382350847838?helpref=related>; (letöltés ideje: 2020.05.20.)
50. <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/copyright-policy> (letöltés ideje: 2020.05.20.)
51. https://hvg.hu/tudomany/20190620_instagram_szemelyazonossag_ellenorzese_alairas_papirlap_fenykep?fbclid=IwAR2qp_OSvyhryRmDOobqx1hx2SoCNzkUtQRMBP8CiEswk16SQC5GMWdJSRM; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
52. https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_431_fact_hu_hu.pdf; (letöltés ideje: 2020.05.29.)
53. https://techcrunch.com/2018/03/20/facebook-has-lost-60-billion-in-value/?utm_source=tcfbpage&sr_share=facebook&guccounter=1; (letöltés ideje: 2018.12.08.),
54. <https://www.marketwatch.com/story/facebook-stock-crushed-after-revenue-user-growth-miss-2018-07-25>; (letöltés ideje 2018.12.08.)
55. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-48486672>; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
56. <https://inews.co.uk/news/world/kaylen-ward-australia-model-instagram-banned-australia-fires-nude-photos-382092>; (letöltés ideje: 2020.07.09.)
57. <https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/facebook-instagram-down-image-may-contain-error-message-whatsapp-not-working-a8987276.html>; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
58. <http://constitutionus.com/>; (letöltés ideje: 2018.12.07.)
59. <https://www.nytimes.com/2018/11/14/technology/facebook-data-russia-election-racism.html>; (letöltés ideje: 2018.11.30.)

60. <https://www.wired.com/story/russian-facebook-ads-targeted-us-voters-before-2016-election/>; (letöltés ideje: 2018.12.02.)
61. <https://www.justice.gov/file/1035477/download> (letöltés ideje: 2018.12.02.)
62. <https://www.politico.eu/article/french-parliament-passes-law-against-fake-news/>; (letöltés ideje: 2018.12.03.)
63. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-50243306>; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
64. <https://www.wired.com/story/facebook-issue-based-ads-pages-restrictions/>; (letöltés ideje: 2018.12.03.)
65. <https://www.theguardian.com/news/series/cambridge-analytica-files>; (letöltés ideje: 2018.12.07.)
66. <https://newsroom.fb.com/news/2018/03/suspending-cambridge-analytica/> (letöltés ideje: 2018.02.07.)
67. <https://www.facebook.com/zuck/posts/10104712037900071>; (letöltés ideje: 2018.02.07.)
68. <https://www.recode.net/2018/4/4/17199272/facebook-cambridge-analytica-87-million-users-data-collection>; (letöltés ideje: 2018.02.07.)
69. https://www.washingtonpost.com/news/the-switch/wp/2018/04/10/transcript-of-mark-zuckerbergs-senate-hearing/?utm_term=.da2fbc3f58b8; (letöltés ideje: 2018.02.07.)
70. https://www.washingtonpost.com/news/the-switch/wp/2018/04/11/transcript-of-zuckerbergs-appearance-before-house-committee/?utm_term=.70592a8e0a2a; (letöltés ideje: 2018.02.07.)
71. <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/may/05/cambridge-analytica-uk-regulator-release-data-us-voter-david-carroll>; (letöltés ideje: 2018.12.07.)
72. <https://www.facebook.com/europeanparliament/videos/10160651754740107/>; (letöltés ideje: 2018.12.07.)
73. <https://ico.org.uk/media/action-weve-taken/mpns/2260051/r-facebook-mpn-20181024.pdf>; (letöltés ideje: 2018.12.07.)
74. <https://ico.org.uk/about-the-ico/news-and-events/news-and-blogs/2018/10/facebook-issued-with-maximum-500-000-fine/>; (letöltés ideje: 2018.12.07.)
75. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-48972327>; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
76. <https://www.politico.eu/article/facebook-cambridge-analytica-jourova-2-7-million-data-protection-privacy/>; (letöltés ideje: 2020.05.28.)

77. <https://www.nytimes.com/2018/03/21/technology/users-abandon-facebook.html> (letöltés ideje: 2018.12.08.)
78. <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-facebook/u-n-investigators-cite-facebook-role-in-myanmar-crisis-idUSKCN1GO2PN;> (letöltés ideje: 2018.12.07.)
79. https://www.newscientist.com/article/2168713-huge-new-facebook-data-leak-exposed-intimate-details-of-3m-users/?cmpid=ILC%7CNSNS%7C2018_webpush&utm_medium=ILC&utm_source=NSNS&utm_campaign=webpush-Roost-facebookdataleak; (letöltés ideje: 2018.12.07.)
80. [https://www.nytimes.com/2018/06/05/technology/facebook-device-partnerships-china.html;](https://www.nytimes.com/2018/06/05/technology/facebook-device-partnerships-china.html) (letöltés ideje: 2018.12.07.)
81. [https://slate.com/technology/2018/09/facebook-hack-50-million-affected-apps-other-websites.html;](https://slate.com/technology/2018/09/facebook-hack-50-million-affected-apps-other-websites.html) (letöltés ideje: 2018.12.07.)
82. [https://www.nytimes.com/2018/11/29/technology/george-soros-facebook-sheryl-sandberg.html;](https://www.nytimes.com/2018/11/29/technology/george-soros-facebook-sheryl-sandberg.html) (letöltés ideje: 2018.12.07.)
83. <https://24.hu/tech/2020/06/10/facebook-felhasznalo-adatlopas-magyar-szivargas-kozossegi-media-adatvedelem-privatszfera/?fbclid=IwAR3L3tJwOcoasKA4Ged0WyCZKKjz80xBCCVeLBAmoTMH NHpgui0Noe9tbw;> (letöltés ideje: 2020.07.08.)
84. [https://www.theguardian.com/technology/2019/oct/30/facebook-agrees-to-pay-fine-over-cambridge-analytica-scandal;](https://www.theguardian.com/technology/2019/oct/30/facebook-agrees-to-pay-fine-over-cambridge-analytica-scandal) (letöltés ideje: 2019.11.01.)
85. <https://www.reuters.com/article/us-facebook-lawsuit-privacy-turkey/turkey-fines-facebook-282000-over-privacy-breach-idUSKBN1WI0LJ;> (letöltés ideje: 2019.11.01.)
86. <https://www.businessinsider.com/facebook-faces-2-2-billion-fine-email-contacts-harvesting-ireland-data-protection-2019-4> (letöltés ideje: 2020.05.21.)
87. [https://www.dataprotection.ie/en/news-media/press-releases/data-protection-commission-statement-proposed-integration-facebook;](https://www.dataprotection.ie/en/news-media/press-releases/data-protection-commission-statement-proposed-integration-facebook) (letöltés ideje: 2020.05.21.)
88. [https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/faceapp-app-download-challenge-privacy-warnings-old-filter-a9008306.html;](https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/faceapp-app-download-challenge-privacy-warnings-old-filter-a9008306.html) (letöltés ideje: 2020.07.08.)
89. [https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/vestager/announcements/internets-world-conference-copenhagen-5-december-2019_en;](https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/vestager/announcements/internets-world-conference-copenhagen-5-december-2019_en) (letöltés ideje: 2020.05.26.)
90. [https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0399_HU.html;](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0399_HU.html) (letöltés ideje: 2020.05.26.)

91. <https://novekedes.hu/interju/gvh-elnok-onkent-es-idoben-fizette-be-a-gigabirsagot-a-facebook-es-a-booking-com>; (letöltés ideje: 2020.06.10.)
92. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9901-2017-INIT/hu/pdf>; (letöltés ideje: 2020.05.29.)
93. <https://www.axios.com/newsletters/axios-future-060f68f7-6d83-4ea6-9cc6-f6b99c02897c.html>; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
94. <https://www.axios.com/consumers-kinda-sorta-care-about-their-data-3292eae9-2176-4a12-b8b5-8f2de4311907.html>; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
95. https://444.hu/2019/12/06/a-facebook-a-444-nek-a-gvh-birsagrol-vilagosan-kell-elmagyaraznunk-az-embereknek-hogyan-mukodik-a-szolgalatasunk?fbclid=IwAR2ZfY6KF3HZ-vj5JHIONvwiKXfdpzWDBjfzZyFgP8WZh_vNu7v72nSfFB8; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
96. <https://www.foreignaffairs.com/articles/2020-02-10/too-big-prevail>; letöltés ideje: 2020.07.09.)
97. <https://www.reuters.com/article/us-usa-election-warren-facebook/u-s-presidential-candidate-warren-attacks-facebooks-political-ad-policies-idUSKBN1WN26F>; (letöltés ideje: 2019.10.25.)
98. https://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1369_en.htm; (letöltés ideje: 2019.11.01.)
99. <https://www.ftc.gov/news-events/press-releases/2014/04/ftc-notifies-facebook-whatsapp-privacy-obligations-light-proposed>; (letöltés ideje: 2019.11.01.)
100. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_4284; (letöltés ideje: 2019.11.15.)
101. https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=2_M_8788; (letöltés ideje: 2019.11.13.)
102. <https://www.bbc.com/news/business-55250366> (letöltés ideje: 2020.12.11.)
103. https://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Meldung/EN/Pressemitteilungen/2017/19_12_2017_Facebook.html; (letöltés ideje: 2019.11.01.)
104. https://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Meldung/EN/Pressemitteilungen/2019/07_02_2019_Facebook.html; (letöltés ideje: 2020.06.21.)
105. https://s21.q4cdn.com/399680738/files/doc_financials/2020/q2/Q2-2020-FB-Earnings-Presentation.pdf (letöltés ideje: 2020.09.02.)

106. https://www.gvh.hu/data/cms1037278/aktualis_hirek_gvh_megfeleles_velemenyevezet_2017_11_20.pdf; (letöltés ideje: 2020.06.18.)
107. https://gvh.hu/data/cms1039191/GVH_Stategia_Digitalis_fogyved_startegia_2018_09_27.pdf; (letöltés ideje: 2020.07.21.)
108. https://www.gvh.hu/pfile/file?path=/dontesek/versenyhivatali_dontesek/versenyhivatali_dontesek/dontesek_2019/vj044_2019_m&inline=true; (letöltés ideje: 2020.07.21.)
109. <https://www.bbc.com/news/world-europe-48947922>; (letöltés ideje: 2020.07.08.)
110. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/proposal-regulation-european-parliament-and-council-single-market-digital-services-digital> (letöltés ideje: 2020.12.15.)
111. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/cwp-2020-adjusted-annexes_en.pdf; (letöltés ideje: 2020.06.18.)
112. <https://about.fb.com/news/2020/05/welcoming-the-oversight-board/>; (letöltés ideje: 2020.07.09.)
113. <https://www.oversightboard.com/news/announcing-the-first-members-of-the-oversight-board/>; (letöltés ideje: 2020.07.09.)
114. https://tldr.444.hu/2020/05/06/magyar-tagja-is-lesz-a-facebook-legfelsobb-birosaganak-ami-tobb-mint-ketmilliard-ember-szolasszabadsagrol-donthet-majd?fbclid=IwAR0QaekT3_UDGDdb1g81Fbz3hWrykjkwtNzN1wTUbVsSd6K6USVTdRvoPoI; (letöltés ideje: 2020.07.09.)
115. (<https://www.nytimes.com/2020/07/08/technology/facebook-civil-rights-audit.html>); (letöltés ideje: 2020.07.09.)
116. <https://www.oversightboard.com/news/214935870069648-announcement-of-case-2020-007-fb-fbr/> (letöltés ideje: 2020.12.11.)
117. https://techcrunch.com/2020/07/07/too-little-too-late-facebooks-oversight-board-wont-launch-until-late-fall/?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly8yNC5odS90ZWNoLzIwMjAvMDcvMDkvZmFjZWJvb2stb3ZlcnNpZ2h0LWJvYXJkLWZlZ2dldGxlbj1mZWx1Z3llbG8tYml6b3R0c2FnLW11bmthLWNzdXN6YXMtZWxub2t2YWxhc3p0YXNmV&guce_referrer_sig=AQAAAB--OjrQuDoKH5gtn_g1U5_6KXXyJdQ_CylWAvMauH3uwV09LiaKxgmWZLViCXD3osG3p6gjuj_wyN-ZeAk1a8NRIwgLmdwQsPqEMSKaDPtABrD-4H_UFW9aquRNwJnndM81U0ab6cFaPGbt616KU71OhEUQqZhztUxD6_nm3MxJ; (letöltés ideje: 2020.07.09.)

118. <https://www.oversightboard.com/news/833880990682078-the-oversight-board-is-now-accepting-cases/>; (letöltés ideje: 2020.12.11.)
119. https://hvg.hu/tudomany/20190811_A_kormany_kulon_munkacsoportot_csinal_a_Google_es_a_Facebook_miatt; (letöltés ideje: 2019.11.18.)
120. <https://digitalisszabadsag.kormany.hu/>; (letöltés ideje: 2020.06.24.)
121. https://digitalisszabadsag.kormany.hu/download/d/ec/82000/DSZM_Feh%C3%A9r_K%C3%B6nyv_200121_.pdf; (letöltés ideje: 2020.06.24.)
122. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-27/companies-pile-into-facebook-boycott-over-content-policy?sref=RZE0AfwX>; (letöltés ideje: 2020.07.09.)
123. https://digitalisszabadsag.kormany.hu/download/3/71/a2000/Online%20platformok%20%C3%BAtmutat%C3%B3_HU_20200706.pdf (letöltés ideje: 2020.09.03.)

SUMMARY

The aim of the dissertation is to provide a comprehensive picture about the state of the relevant issues of legislation related to the social media. In the moment of the closure of the manuscript the great effect of these online services on our lives is indisputable. However, when we study this subject through the lens of the law we can find several questions to be answered that are far from unambiguous.

With regard to the structure of the dissertation, it follows the system of examination by field of law. Regarding to this the topic is examined according to the areas of law that are relevant in any way in connection with the social media.

As described above, after the introduction of the actuality of the topic, the method of the research and the nature of the used scientific works there are two significant topic that needs to be explained in more detail before we turn to the presentation of the specific legal issues one-by-one. First of all, the system of the relationships created by the use of social media and its members needs to be introduced. Then, after we focus our attention on the legal liability of service providers, we have to examine the legal nature of their terms of use policies.

After clarifying the basic legal issues related to the legal relationship system and its members during the usage of social media services, the examinations of the liability of the service providers by legal areas begins. Eight areas of law are identified in which the liability of social media service providers has relevance: constitutional law, media law, civil law, copyright law, criminal law, data protection (privacy) law, competition law and consumer protection law.

In each chapter, all legal issues related to the social media service providers are explored through the Hungarian and European legislation, case law and the standpoints of the jurisprudence, thus diagnosing the significance of each legal are in relation to the examined topic.

Whereas these services are provided by multinational companies across borders and continents, so the number of legal instruments that can be used against them is limited. The dual of data protection and competition law – supplemented by consumer protection regulations – is identified as most effective legal areas. The close connection between these two areas of law and the international – in our case the EU – level of their system of rules made them capable of effectively providing tools for authorities and users.

Before concluding the dissertation, we flash further classification possibilities and dedicate a theoretical chapter to the topic of whether it is necessary to regulate the operation of social media sites at all by legal means.

In the summary of the dissertation, we identify the most important legal issues and the most relevant legal areas, as well as make a prognosis regarding the future developments of the topic.

NYILATKOZAT

Alulírott dr. Németh Szabolcs ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám eredménye. A benne található – másoktól származó – nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti leőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Kijelentem végül, hogy a leadott elektronikus és nyomtatott dolgozat formailag és tartalmilag teljesen megegyezik. A fenti nyilatkozatokon túl hozzájárulok, hogy a Doktori Tanács a dolgozatot elektronikus plágiumkeresővel megvizsgálja.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Budapest, 2020. december 15.

.....
aláírás

NYILATKOZAT

Alulírott dr. Németh Szabolcs neptun kód: GWZLH3 nyilatkozom, hogy állam- és jogtudomány tudományágban nincs folyamatban fokozatszerzési eljárásom, illetve fokozatszerzési eljárásra való jelentkezésemet két éven belül nem utasították el, továbbá két éven belül nem volt sikertelenül zárult doktori védésem.

Nyilatkozom tovább, hogy nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve öt éven belül nem vontak vissza tőlem korábban odaítélt doktori fokozatot.

Dátum: Budapest, 2020. december 15.

.....

aláírás